

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

YIL: 20 SAYI: 46 OCAK - MART 2020

T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI HAKEMLİ DERGİSİ

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARİ DERGİSİ

Hakemli Araştırma Dergisi

Sahibi

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adına
Yavuz YAMAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Emre TÖRE

Yönetim ve İletişim

Eskişehir Yolu Söğütözü Mahallesi 2177. Sokak No: 10/A
Çankaya – ANKARA
e-posta: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr
web: http://dergipark.gov.tr/spcd

Yayın Türü

Yaygın Süreli Yayın

ISSN

2148-9424

E-ISSN

2651-4265

Grafik Tasarım / Uygulama

Hüseyin DEDE

Yapım

Artı6 Medya Reklam Matbaa Ltd. Şti.
Özveren Sokak No:13/A Demirtepe - Kızılay /ANKARA
Tel: 0312 229 37 41 - 42

Baskı Adedi

600

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi'nde Yayınlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir.
© Her hakkı saklıdır. Dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere kullanma ve çoğaltılma hakları sadece Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına aittir. Yazılı ön izin olmaksızın yazıların tamamının ya da bir bölümünün çoğaltılması yasaktır.

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi üç (3) ayda bir yayımlanır.

TUBİTAK ULAKBİM TR Dizin tarafından dizinlenmektedir.

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

YIL: 20 SAYI: 46 OCAK - MART 2020

T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI HAKEMLİ DERGİSİ

EDİTÖR

Dr. Olgun GÜNDÜZ

EDİTÖR YARDIMCISI

Betül TEKBAŞ HELVACI

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Emre TÖRE

YAYIN KURULU

- Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ALPAYDIN * Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Fatih AYSAN * İstanbul Şehir Üniversitesi
Doç. Dr. Harun CEYLAN * Yalova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üye. Nergis DAMA * Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üye. Zeki KARATAŞ * Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üye. Aslıhan NIŞANCI * 29 Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. M. Merve ÖZAYDIN * Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK * İstanbul Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

- Doç. Dr. Emrah AKBAŞ * Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK * Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf ALPER * Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Tuncay ERGENE * Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU * Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat MURAT * İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR * On Yedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Emine ÖZMETE * Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL * Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Hür Mahmut YÜCER * Sağlık Bilimleri Üniversitesi

*Bu sayfada yer alan isimler soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

BİLİMSEL YAZIŐMA

Makaleler ile ilgili tüm soru ve yazıŐmalarınız için:

Betül TEKBAŞ HELVACI

Tel: 0312 705 57 15

e-posta:spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr

EDİTÖRDEN

Kıymetli Okurlarımız,

2020 senesinin ilk sayısını biraz gecikmeli de olsa sizlere sunmanın mutluluğu içindeyiz. Bu sayıda yer alan çalışmaların tamamının 2019 senesinde hakem değerlendirmesi tamamlanmış çalışmalar olduğunu hatırlatmak istiyoruz. Dergimize yıl içerisinde gönderilen çalışmaların sayısı oldukça fazla. Dergimize olan bu teveccüh bizleri mutlu ediyor. Diğer yandan dergimize gönderilen çalışmaların değerlendirilmesinde ve dergide yer almasında oldukça titiz bir süreç içinde olduğumuzu bilmenizi istiyoruz. Bu hassasiyetimiz, yapılan çalışmaların, alanda ihtiyaç duyulan meselelere yeni yaklaşımlar getirmesi, ele aldığı meseleleri özgün bir yaklaşımla ortaya koyması ve akademiye yeni yapılacak çalışmalara imkân tanıyacak derinlikte olması noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu sebeple dergimizde yeni dönemde, yeni konulara, yeni yaklaşımlara ve disiplinler arası çalışmalara daha fazla yer vermek istediğimizi belirtmek istiyoruz.

Bu sayımızda 9 çalışmaya yer veriyoruz.

İlk makale Alev ÜSTÜNDAG'ın "*Çocuk Resimlerinden Çocuk Hakları*" isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada anaokuluna devam eden çocukların çocuk hakları konusunu görme biçimleri inceleme konusu edilmektedir. Çalışmada çocukların çizdikleri resimlerle birlikte yarı yapılandırılmış görüşmeler analiz edilerek çocukların kendi hakları ile ilgili farkındalık düzeyleri ortaya konulmaktadır. Çocukların genellikle oyun oynama hakkı konusunda benzer eğilimler sergiledikleri çalışmanın öne çıkan bulgularından biridir.

İkinci makale “Almanya İçin Alternatif Partisi’nin Göçmen Karşıtlığı” adlı İlhan ARAS ve Akın SAĞIROĞLU’nun birlikte yaptıkları çalışmadır. Bu çalışmada Almanya İçin Alternatif Partisi’nin parti programı ve seçim kampanyalarında kullandığı dil üzerinden göçmenler karşısındaki tutumu konu edilmektedir. Partinin yabancı düşmanlığı İslam karşıtlığı içeren söylemlerinin diğer siyasi partilerin göçmenlerle ilgili söylemlerinin de sertleşmesine neden olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışma bir partinin mülteci sorununa yaklaşım biçiminin ilgili diğer resmi ve sivil kurum ve aktörler üzerindeki etkisini Almanya özelinde göstermesi bakımından dikkat çekmektedir.

Burak ACAR ve Ömer Miraç YAMAN’ın “1923-2018 Yılları Arasında Üretilen “Suç Ve Çocuk” Temalı Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi” isimli çalışması suç ve çocuk temasını ele alan akademik literatürü, eser türleri, dönemler, yazarlar ve temalar üzerinden inceleme konusu etmektedir. Nitel araştırma tasarımına uygun olarak hazırlanan çalışmada yapılan literatür taraması kavram haritaları oluşturularak analiz edilmektedir. Çalışmanın bulgularına bakıldığında suç ve çocuk alanında özellikle 2000 sonrası çalışmaların önemli ölçüde çoğaldığı tematik açıdan bakıldığında ise en çok eserin aile/akran/okul konularında verildiği diğer yandan en az eserin ise madde kullanımı konusunda olduğu ortaya çıkmaktadır. Betimsel düzeyde üretilen akademik eserlerin fazlalığına karşın araştırma düzeyinde üretilen çalışmaların beklenen düzeyde gerçekleşmediği çalışmada öne çıkan bulgulardan bir diğeridir.

“Refakatsiz Sığınmacı Çocukların Avrupa’ya Yönelik Göç Deneyimleri: Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi” isimli Gamze KAÇAR TUNÇ tarafından yapılan çalışma dördüncü makaledir. Bu çalışma mülteciler ve sığınmacılar arasında yer alan kırılğan bir grup olarak refakatsiz çocukları konu etmektedir. Refakatsiz çocuklar konusunun, gerek genel mülteci tartışmaları içerisinde gerekse mevcut literatürde eksikliği hissedilen bir konu olduğu bu sebeple ele alındığı ifade edilmektedir. Özellikle refakatsiz çocukların eğitimi, dil gelişimleri, sosyal uyumları, aile birleşimi süreçleri gibi konularda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu çalışmanın tespitleri arasındadır.

Beşinci makale Halim BAŞ ve Serkan ETİ’nin “Türkiye’de Uluslararası Öğrencilerin İstihdamı: Hukuki Boyut Ve Koşullara Dair Bir Araştırma” adlı

çalışmasıdır. Bu çalışmada Türkiye'deki üniversitelere yurt dışından gelen uluslararası öğrencilerin istihdamına ilişkin hukuki çerçeve ve çalışma koşulları konu edilmektedir. Çalışma çıktılarında Türkiye'de, uluslararası öğrencilere yönelik içerme politikalarının daha güçlü olması, bu bağlamda, kültürel uyum odaklı yeni plan ve stratejilerin benimsenmesi, başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere birçok paydaşın katılımıyla şekillenebilecek bir yol haritasına ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir.

Hasan YILMAZ'ın "*Türkiye'de Helikopter Ebeveynlik Eğilimi Ve Helikopter Ebeveynlerin Demografik Özellikleri*" adlı çalışması dergide altıncı makale olarak yer almaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de helikopter ebeveynliğin yaygınlığı ele alınarak, anne babaların hangi konularda helikopter ebeveyn tutumlarının daha baskın olduğu; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, yerleşim yerinin özelliği gibi demografik değişkenlere göre tespit edilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın bulgularına bakıldığında Türkiye'de annelerin üçte birinin, babaların ise yedide birinin helikopter ebeveyn tutuma sahip olduğu, annelerin babalara kıyasla daha fazla helikopter tutum sergiledikleri ifade edilmektedir. Bununla birlikte tek çocuklu, büyük şehirlerde yaşayan ebeveynlerde helikopter tutum daha fazla gözlenirken helikopter ebeveyn tutumunun çocukların cinsiyetinden etkilenmediği de dikkati çeken bulgular arasında sıralanmaktadır.

Yedinci makale Mehmet Merve ÖZAYDIN ve Fatma YEŞİLKAYA'nın kaleme aldıkları "*Sosyal Yardım İstihdam İlişkisinin Belirlenmesi: Refah Rejimleri İçin Bir Panel Veri Analizi*" isimli çalışmadır. Çalışmanın amacı refah rejimlerinde kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların istihdama etkisinin panel veri analizi yöntemi kullanılarak belirlenmesi olarak belirtilmektedir. Çalışmada Esping-Andersen'in sınıflandırmasından hareket edilerek belirlenmiş üç refah rejiminde 2005-2016 yılları için sosyal yardımlarla istihdam arasındaki ilişki incelenmektedir. Analiz sonucunda sosyal yardımlarda yaşanan artışın üç refah rejiminde de istihdamda azalışa sebep olabileceği bu sebeple sosyal yardımların ekonomik büyüme süreçleri ile uyumlu bir nitelik içinde geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Farklı refah modelleri içindeki sosyal yardım düzeylerinin istihdam düzeyleri bakımından oluşturdukları farklı sonuçların dikkatle incelenmesi gerektiği, refah modellemesinin de bu incelemenin neticesine göre şekillenmesinin sağlıklı olacağı çalışmanın dikkati çeken çıktıları arasında yer almaktadır.

Derginin sekizinci makalesi Emine ÖZMETE ve Bahadır DİNÇ'in "Yaşlıların 'Göç' Ve 'Yerinde Yaşlanma' Bağlamında Kentsel Dönüşüm İle İlgili Değerlendirmeleri" isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada İstanbul ilinin Beykoz ilçesinin Paşabahçe mahallesindeki yaşlı bireylerin göç ve yerinde yaşlanma bağlamında kentsel dönüşüme ilişkin görüşleri analiz konusu edilmektedir. Çalışma bulgularına bakıldığında, yaşlı bireylerin çoğunlukla akrabalarından oluşan komşularıyla birlikte, komşuluk ilişkilerinin ve mahalle kültürünün sağlamış olduğu güvenli çevre içinde yaşamak istedikleri görülmektedir. Bununla birlikte, yaşlı bireylerin her ne kadar altyapı, kent hizmetleri ve planlı bir çevre olmasa da yaşadıkları yeri sevdikleri ve kentsel dönüşüm ile yaşam alanlarının değiştirilmesini istemedikleri anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, kente göç ile gelen, yaşamlarını gecekondu bölgesinde geçiren, yaşadıkları çevrede sosyal bağları güçlü olan bireylerin, yaşlılık dönemlerini de aynı mekânda geçirerek yerinde yaşlanmak istedikleri çalışmanın çıktıları arasında dikkati çekmektedir.

Son makale Yusuf GENÇ, Oğuzhan ÇAVUŞOĞLU ve Mustafa ÇÖPOĞLU tarafından yapılan "Sosyal Politika Geliştirmede Ve Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yerelleşme: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Örneği" isimli çalışmadır. Bu çalışmanın amacı, sosyal politika uygulamalarının ve sosyal hizmetlerin yerelleştirilerek merkezi yönetim yerine yerinden yönetim tarafından üretilip uygulanmasının önem ve gerekliliğini Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezinin hizmetleri ve uygulamaları özelinde açıklamak olarak ifade edilmektedir. Çalışma sonucunda yereldeki sosyal sorunların çözümü için uygulanabilir yerel sosyal politikalar üretilmesi ve yerel yönetimler tarafından sosyal hizmet perspektifinde uygulanmasının merkezi yönetim uygulamalarına göre daha etkin ve verimli olacağı ifade edilmektedir.

Çalışmaların faydalı olması temennisiyle iyi okumalar, selamlar...

Dr. Olgun GÜNDÜZ
Editör

İÇİNDEKİLER

Çocuk Resimlerinden “Çocuk Hakları”
“Children’s Rights” From Children Drawings 11

Alev ÜSTÜNDAĞ

Araştırma Makalesi

Almanya için Alternatif Partisi’nin Göçmen Karşıtlığı
Anti-Immigration of the Alternative For Germany Party 33

İlhan ARAS, Akın SAĞIROĞLU

Araştırma Makalesi

1923-2018 Yılları Arasında Üretilen “Suç ve Çocuk” Temalı Akademik
Çalışmaların Bibliyometrik Analizi
Bibliometrical Analysis of Academic Studies Under the Theme of “Crime And Juvenile”
Produced Between the Years of 1923-2018 55

Burak ACAR, Ömer Miraç YAMAN

Araştırma Makalesi

Refakatsiz Sığınmacı Çocukların Avrupa’ya Yönelik Göç Deneyimleri:
Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi
Immigration Experiences of Unaccompanied Asylum-Seeking Children
Towards Europe: A Critical Literature Review 83

Gamze KAÇAR TUNÇ

Araştırma Makalesi

Türkiye’de Uluslararası Öğrencilerin İstihdamı:
Hukuki Boyut ve Koşullara Dair Bir Araştırma
Employment of International Students in Turkey:
A Study On Legal Dimensions and Conditions 105

Halim BAŞ, Serkan ETİ

Araştırma Makalesi

Türkiye’de Helikopter Ebeveynlik Eğilimi ve Helikopter Ebeveynlerin
Demografik Özellikleri
Helicopter Parenting Tendency And Demographics of Helicopter Parents in Turkey 133

Hasan YILMAZ

Araştırma Makalesi

- Sosyal Yardım İstihdam İlişkisinin Belirlenmesi:
Refah Rejimleri İçin Bir Panel Veri Analizi
Determination of the Relationship Between Social Assistance And Employment:
A Panel Data Analysis For Welfare Regimes161
Mehmet Merve ÖZAYDIN, Fatma YEŞİLKAYA
Araştırma Makalesi
- Yaşlıların “Göç ve Yerinde Yaşlanma” Bağlamında Kentsel Dönüşüm
ile İlgili Değerlendirmeleri
The Evaluations of The Elderly On Urban Transformation in The Context of
“Migration And Aging in Place”197
Emine ÖZMETE, Bahadır DİNÇ
Araştırma Makalesi
- Sosyal Politika Geliştirmede ve Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yerelleşme:
Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Örneği
Localization in Social Policy Development and Social Work Practices:
The Case Study of Sakarya Metropolitan Municipality Social Development Center235
Yusuf GENÇ, Oğuzhan ÇAVUŞOĞLU, Mustafa ÇÖPOĞLU
Araştırma Makalesi

ÇOCUK RESİMLERİNDEN “ÇOCUK HAKLARI”

Alev ÜSTÜNDAĞ¹

Öz

Bu araştırma; anaokuluna devam eden çocukların çocuk hakları konusunda yaptıkları resimlerin analiz edilmesi ve çocuk hakları konusuna bakış açılarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Anaokulu eğitimine devam eden ve 4-5 yaş arasında bulunan 24 çocuk, araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırmada, nitel araştırma yöntemi ve nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniği kullanılmış olup, yarı yapılandırılmış görüşme sırasında çocukların yaptıkları açıklamalar araştırmacılar tarafından kaydedilmiştir.

Çocukların çizdikleri resimlerinin analizinde 14 kategori ve 67 kod elde edilmiştir. Çocukların resimlerinde en çok mavi, kırmızı ve yeşil renklerini kullandıkları; çocuk, çiçek, kuş, bulut, yağmur, araba, elma, top, kaydırak, ev ve çadır figürlerini daha sıklıkta çizdikleri ve genellikle park ortamını resmettikleri belirlenmiştir. Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmenin analizinde çocukların, çocuk haklarını tanımlarken birden fazla tanım ve açıklama yaptıkları belirlenmiştir. Çocuklar, çocukların sahip olması gerektiğini düşündükleri haklar konusunda da farklı tanımlamalar yapmışlardır. Çocukların verdikleri yanıtlar kategoriler halinde değerlendirilmiş olup, hem çocuk hakkı hem de çocukların sahip olması gereken hak en fazla “oyun oynamak” olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: çocuk, çocuk hakları, çocuk resimleri, resim analizi

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Alev Üstündağ, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, alev.ustundag@sbu.edu.tr. Orcid No:0000 0001 5832 6810

“CHILDREN’S RIGHTS” FROM CHILDREN DRAWINGS

Abstract

This research was conducted to analyze the pictures of children who are attending kindergarten about children’s rights and to evaluate the points of view on children’s rights. Twenty four children, who aged 4-5, attending kindergarten education, formed the sample group of the research. In the research, qualitative research method and descriptive analysis technique are used, the explanations made by the children during the semi-structured interview were recorded by the researchers.

14 categories and 67 codes were obtained in the analysis of children’s drawings. It has been identified that children use the most blue, red and green colors in their paintings; children, flower, bird, cloud, rain, car, apple, ball, slide, house and tent figures more often drawing and often depicted the park environment. In the analysis of the semi-structured opinion, it was determined that children had more than one definition and explanation when defining the rights of the child. Children have made different definitions about the rights they think children should have. Responses given by children are categorized and both the right to children and the rights that children should have are determined as “playing games”.

Key Words: *child, child rights, child drawings, analyze of picture*

Giriş

Çocukların duygu ve düşüncelerini ifade edebilmelerini sağladığı ve sahip oldukları yaratıcılık becerilerini yansıtabildikleri bir araç olduğu için, resim çocuklar için önemlidir. Çocukluk döneminde görsel imgeler kelimelerden çok daha fazla şey ifade edebilmektedir (Levick, 2014; Serin, 2003). Çocuklar yaşlarına, gelişim ve yaratıcılık düzeylerine göre çeşitli resimler çizer. Çocukların çizimleri; kendi yaşamları ve yakın arkadaşları, arkadaşlarının ailesi, öğretmenleri gibi içinde buldukları sosyal çevreden etkilenebilmektedir. Bu nedenle de çocuk çizimleri, yaşamları hakkında bilgi verebilmektedir. Çocuğun kişilik yapısı, çizimlerinin açıklanmasında tek başına yeterli bilgi sağlamamaktadır. Çocuğun aile, okul ve arkadaşları gibi yakın çevresi de çizimlerini iyileştirmede ve yorumlamada olumlu etkiye sahiptir. Resim yapma hem çocuğun duygu ve düşüncelerini ifade etmesine yardımcı olur, hem de mutlu olmasını sağlar. Çizimlerde bulunan figürler, çocukların duygu, düşünce, istek ve korkuları hakkında bilgi sağlar (Oğuz, 2010; Artut, 2004).

Çizgisel gelişim sürecinde 4-7 yaş arası dönem, şema öncesi dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu yaş grubu çocuklar, duygu ve düşüncelerini basit cümlelerle ifade edebilir ve basit bir hikayeyi anlatan resim çizmeyi öğrenir. Bu süreçte içinde yaşadıkları çevre ve ortamdan daha fazla etkilendikleri için, bu durum çocukların çizimlerine de yansımaktadır. Çocukların algılama, kavrama ve öğrenme becerilerinde meydana gelen değişim nedeniyle yaptıkları resimler sadece çizgilerden oluşmaz, nesnelere çizilmeye başlanır ve nedenlerini anlamaları bile nesne ve olay arasında kendi düşüncelerine göre bir ilişki kurarlar (Oktay, 1999; Arslan, 2002). Bu dönemde çocukların çizdikleri figürlerin anlamları zenginlik kazanmıştır. Mekan algısı henüz gelişmediğinden çizilen figürler yüzeysel olarak çizilmektedir. Bu dönem saydamlık özelliğinin de en çok görüldüğü dönem olup, çocuklar figürleri zemin çizgileri üzerinden çizmektedir (San, 1977; Artut, 2004).

Çocukların resim aracılığıyla ifade ettikleri mesajları yorumlamak, eğitim ve deneyim gerektirmektedir. Eğitimsiz bir uzman, çizimlerde yer alan figürlerde neyin önemli olup olmadığını açıklayamaz (Milne ve Greenway, 1999). Araştırmacılar tarafından çocuk çizimlerini analiz etmeye yönelik çeşitli yaklaşımlar benimsenmektedir. Bunlar; gelişimsel olarak

değerlendirme, çizimleri içeriğine göre sınıflandırma ve çeşitli bakış açılarını kullanarak çocukların çizimlerini anlamaya çalışma olarak ifade edilebilir. Çocuk çizimlerini analiz etmek için üç yaklaşımın benimsenmektedir. Bunlar; Gelişimsel Analiz, İçerik Analizi ve Yorumlayıcı Analiz'dir (DiLeo, 1983; Cox, 1992; Kavanagh, 1998; Malchiodi, 1998; Krenz, 2004; Kolbe, 2005). Gelişimsel Analiz: çocukların çizimlerinin gelişimsel olarak hangi aşamada olduklarını belirlemek için kullanılmaktadır. Çizim aşamalarının temelini de içeren bu süreçte, çocuk resimleri, çocukların içinde buldukları gelişimsel süreci ifade etmek için kullanılır (Morley, 1975; Malchiodi, 1998; Schirrmacher, 2002; Anning ve Ring, 2004; Golomb, 2004; Foley ve Mullis, 2008). İçerik Analizi; psikologlar ve sanat terapistleri tarafından geliştirilmiştir. Bir çizimdeki tüm figürlerin ve öğelerin tanımlanması, sayılması ve puanlanmasını ifade etmektedir. Yapılan değerlendirmede gözler, kulaklar, vücut parçalarının yanı sıra eksik uzuvlar, aşırı gölgeleme gibi tüm ayrıntılar belirtilmektedir. Uzmanlar bu yöntemi çocukların kişilik özelliklerini, bilişsel gelişim düzeylerini ve duygu durumlarını belirlemek için kullanmaktadır. Yapılan değerlendirmede çizilen insan, ev ve ağaç figürleri çocuğun "benliğinin" yansıması olduğu ve aile çizimlerinin de çocuğun ailesindeki ilişkilerinin "aynaları" olduğu varsayılmaktadır (Harris, 1963; DiLeo, 1983; Lewis ve Greene, 1983; Rubin, 1984; Golomb, 1992; Cox, 1997; Thomas ve Jolley, 1998; Golomb, 2004). Yorumlayıcı Analiz: özellikle eğitimciler tarafından çocuk çizimlerini yorumlamak için geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu yöntem, çocuk çizimlerinde çocuğun ruhuna inerek çizimlerde duyguların gösterilmesini kapsamaktadır. Yorumlayıcı Analiz yönteminde bir çizimi analiz ederken renk analizi gibi birden fazla yöntem kullanılmakla birlikte analiz dikkatli gözlemlere ve yansıtılan düşüncelere dayanmaktadır (Harris, 1963; Vandergrift vd., 2000; Hansen Ketchum, 2004; Krenz, 2004; Binder ve Kotsopoulos, 2011).

Okul öncesi eğitim kurumu, çocukların aileden sonra ilk eğitim aldıkları kurumsal yapıyı ifade etmektedir. Okul öncesi eğitim kurumunda sağlanan eğitim ortamı çocukların yeni bilgi ve beceriler kazanmasına, gelişim alanlarının desteklenmesine, içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasına ve kendi düşüncelerini geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Gözütok, 2007; Kartarı, 2007). Çocukların yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun "Çocuk Hakları Eğitimi" okul öncesi dönemden itibaren verilmeye başlanmalıdır.

Bu, çocuk haklarının erken zamanda öğrenilmesinin, kalıcı olmasının ve içselleştirilmesinin yanı sıra çocukların hem kendi hem de başkalarının haklarına saygılı olması ve sorumluluk geliştirmesi açısından da önemlidir (Covell, 2012).

Bu araştırmada; anaokuluna devam eden 4-5 yaş çocuklarının çocuk hakları konusunda çizdikleri resimlerin analiz edilmesi ve çocuk hakları konusuna bakış açılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada 4-5 yaş çocuklarının çocuk hakları konusunda çizdikleri resimlerin analiz edilmesi ve çocuk hakları konusuna bakış açılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için nitel araştırma yöntemi ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışma Grubu

Araştırmada katılımcıların belirlenebilmesi için olasılıklı olmayan amaçlı örneklem seçimi yönteminden yararlanılmış olup, 4-5 yaş arasında bulunan ve anaokuluna devam eden, 11'i kız, 13'ü de erkek olmak üzere toplamda 24 çocuk ile çalışma gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008; Neuman, 2006).

Veri Toplama Süreci

Araştırmaya başlanmadan önce çalışmanın gerçekleştirildiği anaokulundan resmi izin alınmış ve yapılacak çalışma ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Araştırma 2017 yılının haziran ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama yöntemi olarak, doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan temel veri toplama aracı çocukların çizdikleri resimler ve yapılan görüşmedir. Çocukların görüşme sırasındaki sözel ifadeleri, doküman inceleme yöntemi kullanılarak doğrulanmaya çalışılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre de, nitel araştırmalarda, araştırmanın geçerliği ve güvenilirliğinin artırılması için birden fazla veri toplama yönteminin kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle yapılan araştırmanın analizinde iki yöntem kullanılmıştır. Öncelikli olarak;

çocuklardan, “Çocuk Hakları” dendiğinde akıllarına gelen şeylerin resmini çizmeleri istenmiştir. Daha sonra her bir çocukla bire bir görüşme yapılarak çizdikleri resimleri anlatmaları istenmiştir. Çocukların yaptıkları açıklamalar ve sözel ifadeleri araştırmacılar tarafından kaydedilmiştir. Çocukların resimlerini anlatmalarının ardından her bir çocuğa aşağıda yer alan sorular sorulmuş ve verilen yanıtlar araştırmacılar tarafından kaydedilmiştir.

1. Sence “Çocuk Hakkı” nedir?
2. Sence çocuklar hangi haklara sahip olmalıdır?

Verilerin Analizi

Çocukların birbirlerinden etkilenmemeleri için her çocuk çalışmaya bireysel dâhil edilmiş olup, uygulama; anaokulunun psikolog ve çocuk gelişimcisinin odasında gerçekleştirilmiştir. Hiçbir çocuk diğer çocuğun yaptığı resmi görmemiş ve verdiği yanıtları duymamıştır. Araştırmacıların çocuk resimlerinin analizi konusunda eğitimleri ve yayınları bulunmaktadır. Çalışmanın tasarlanmasının ardından tüm süreçte çocuk resimleri konusunda çalışmaları ve yayınları bulunan akademisyenlerden de uzman görüşü alınmıştır.

Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çocukların çizdikleri resimlerden ve yapılan görüşmeden elde edilen veriler için öncelikli olarak temalar oluşturulmuştur. Daha sonra belirlenen temalara göre içerikler kodlanmıştır. Elde edilen temalar ve kodlamalar araştırmacılar tarafından ikinci kez betimsel analiz, yüzdellik ve frekans analizi kapsamında yeniden değerlendirilmiştir (Banks, 2001; Yıldırım ve Şimşek, 2008; Neuman, 2006).

Araştırmacılar tarafından araştırma kapsamında izlenen tüm adımlar, uygulama ortamı, uygulama süreci ve görüşme ile ilgili tüm notlar rapor edilmiştir. Veri olarak kullanılmayan bu notlar araştırmacıların yaptıkları çalışmayı gözden geçirmelerine olanak sağlamıştır.

Bulgular

Çocuk resimlerinden elde edilen verilerin analizinde 14 kategori ve 67 kod elde edilmiştir. Yapılan kodlamaların kategorilere göre dağılımları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Örneklem Grubunda Bulunan Çocukların Resimlerinde Yer Alan İçerikler

Kategori	Kodlar	f	%
Renkler	Sarı	132	14
	Kırmızı	46	5
	Yeşil	131	14
	Mavi	261	27
	Mor	74	8
	Siyah	48	5
	Turuncu	79	8
	Kahverengi	77	8
	Gri	34	4
	Pembe	84	9
Aile Bireyleri	Kendisi	5	45
	Anne	2	18
	Baba	2	18
	Abla	1	9
	Abi	1	9
Diğer Bireyler	İnsan	5	11
	Çocuk	36	77
	Hırsız	6	13
Bitkiler	Çimen/Çimenlik	12	23
	Ağaç	2	4
	Çiçek	39	74
Hayvanlar	Kelebek	10	25
	Yunus Balığı	1	3
	Örümcek	5	13
	Kuş	24	60
Doğa	Güneş	14	35
	Bulut	20	50
	Gökyüzü	6	15
Doğa Olayları	Yağmur	5	83
	Gökkuşluğu	1	17
Araçlar	Araba	2	50
	Uçak	1	25
	Kamyon	1	25
Yiyecekler	Dondurma	1	13
	Çikolata	1	13
	Elma	6	75

Oyuncaklar	Araba	3	7
	Kamyon	1	2
	Top	37	90
Oyun Bahçesi Materyalleri	Tırmanma Merdiveni	1	11
	Top Havuzu	1	11
	Salıncak	3	33
	Kaydırak	4	44
Ev ve Ev Araç Gereçleri	Ev	9	26
	Koltuk	2	6
	Lamba	1	3
	Ayna	1	3
	Kapı	2	6
	Masa	2	6
	Dolap	3	9
	Banyo	1	3
	Tarak	1	3
	Pencere	8	24
	Tuvalet	1	3
	Mutfak	1	3
	Duş Başlığı	1	3
Kıyafet	1	3	
Diğer	Çadır	4	36
	Çit	2	18
	Kalp	2	18
	Cep Telefonu	1	9
	Örümcek Ağı	2	18
Ortam	Park	12	44
	Okul	1	4
	Ev	6	22
	Bahçe	7	26
	Banyo	1	4

Tablo 1’de örneklem grubunda yer alan çocukların “Çocuk Hakları” ile ilgili yaptıkları resimlerde belirlenen kategoriler ve kodlamalar yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, renkler kategorisinde en fazla mavi rengin kullanıldığı (%27), aile bireyleri kategorisinde en fazla kendilerini çizdikleri (%45), diğer bireyler kategorisinde en fazla çocuk figürü çizdikleri (%77), bitkiler kategorisinde en fazla çiçek çizdikleri (%74), hayvanlar kategorisinde en fazla kuş çizdikleri (%60), doğa kategorisinde en fazla bulut çizdikleri (%50), doğa

olayları kategorisinde en fazla yağmur çizdikleri (%83), araçlar kategorisinde en fazla araba çizdikleri (%50), yiyecekler kategorisinde en fazla elma çizdikleri (%75), oyuncaklar kategorisinde en fazla top çizdikleri (%90), oyun bahçesi materyalleri kategorisinde en fazla kaydırak çizdikleri (%44), ev ve ev araç gereçleri kategorisinde en fazla ev çizdikleri (%26), diğer kategorisinde en fazla çadır çizdikleri (%36) ve en fazla (%44) park ortamını resmettikleri görülmektedir.

Çocukların Çocuk Haklarının Tanımına İlişkin Görüşleri

Çocuklar, Çocuk Haklarını tanımlarken birden fazla tanım ve açıklama yapmışlardır. Çocukların 13'ü Çocuk Haklarını oyun oynamak olarak tanımlamıştır. Oyun oynamanın yanı sıra, çocukların oyuncaklarının olması gerektiği de vurgulanmıştır. Çocukların 5'ine göre de Çocuk Hakları okula gitmek demektir. Çocuklardan 4'ü Çocuk Haklarını parkta oyun oynamak ve resim yapmak olarak tanımlarken, bir diğer 3 çocuğa göre Çocuk Hakları yemek yiyebilmek, güzel bir evde yaşamak, güzel ve sağlıklı olmak ve banyo yapmak olarak tanımlamıştır. Çocuklardan 2'si de çocukların evlerinin olması ve odalarının toplu olması olarak tanımlamıştır. Çocukların gezmesi, istediği kıyafeti giyebilmesi, istediği şeyleri yapabilmesi, annesini mutlu etmesi, saygılı davranması, çocukların sevilmesi, çocukların bisiklet sürmesi, çocuğun annesi ile konuşabilmesi, çocuğun tatile gidebilmesi, iyilik yapmak, anneciğim seni seviyorum diyebilmek, üzgün çocuk olmamak, insanlara vurmamak ve babaların çocuklarına vurmaması da çocuklar tarafından belirtilen tanımlamalar arasında bulunmaktadır.

Çocukların Hangi Çocuk Haklarının Sahip Olmaları Gerektiğine İlişkin Görüşleri

Çocuklar, çocukların sahip olması gerektiğini düşündükleri haklar konusunda birden fazla açıklama yapmışlardır. Çocukların verdikleri yanıtlar kategoriler halinde sunulmuştur.

Çocukların 17'si oyun oynama hakkına, 4'ü okula gitme hakkına, 9'u gezmeye gitme hakkına, 4'ü oyuncaklarının olması hakkına, 4'ü resim yapma hakkına, 8'i sevmeye ve sevilme hakkına, 6'sı babalarıyla oyun oynama hakkına, 3'ü güzel ve temiz olma hakkına, 3'ü bisiklet sürme hakkına, 9'u güzel beslenme hakkına, 2'si banyo yapma hakkına sahip olmaları gerektiğini belirtirken, 1'er

çocuk da mutlu olma hakkına, çocuk haklarının hepsine sahip olma hakkına, kural koyma hakkına, anne ve babaya sahip olma hakkına, kitap okuma hakkına, kuşlara yem verme hakkına, çizgi film izleme hakkına, uyuma hakkına ve bütün çocukların büyüme hakkına sahip olmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Güzel ve temiz olma hakkı kapsamında; güzel bir evde yaşama, güzel elbiseler giyme ve çocukların odalarının toplu olması gibi açıklamalar değerlendirilmiştir. Sevme ve sevilme hakkı kapsamında; anneyi öpme, anneyi sevmeye, annenin kucağına gitme, anne ve babanın çocuklara güzel hediyeler alması, anneye sohbet etme, anneler çocuklarını sevmeli, anne ve babalar çocuklarına bakmalı ve çocuklara sevgi gösterilmeli gibi açıklamalar değerlendirilmiştir. Güzel beslenme hakkı kapsamında; güzel beslenme, sağlıklı beslenme, mutfakta meyve olmalı, buzdolabında yemekler olmalı, ekmek olmalı, bütün çocuklar yemek yeme hakkına sahip olmalı, dondurma yeme hakkı ve su içme hakkı gibi açıklamalar değerlendirilerek kategorize edilmiştir.

Tartışma

Çocuk çizimleri: çocuğun dünyasına bir ayna tutmak olarak tanımlanabilir (Einarsdottir, Dockett ve Perry, 2009). Pianta ve Longmaid (1999)'e göre; çocuklar iç dünyalarındaki bilişsel temsil aracılığı ile deneyimlerini resimlere yansıtılabilmektedir. Yapılan araştırmada; çocuklar çizimlerinde en fazla mavi (%27), sonrasında da kırmızı ve yeşil rengi (%14) kullanmışlardır (Tablo 1). Çiçek, çimenlik, gökyüzü, bulut ve yağmur gibi figürlerin daha fazla çizilmiş olmasının, bu renklerin daha fazla kullanılmasına neden olduğu düşünülmektedir. Yüksel ve arkadaşları (2015) çocukların resim yaparken tek renk üzerine yoğunlaşmak yerine, ellerinin altında bulunan tüm renkleri kullandıklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca çizimlerde kullanılan renkler genel olarak değerlendirildiğinde, sıcak renklerin çocuklar tarafından daha fazla tercih edildiği görülmektedir (Tablo 1). Erbaş (1996)'a göre renkler insan ruhunda sıcaklık ve soğukluk etkisine sahiptir. Crawford ve arkadaşları (2012) da yaptıkları araştırmada, 3-10 yaş arasında bulunan çocukların resimlerinde canlı renkleri kullanmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Akgün ve Ergül (2015) yaptıkları araştırmada 55-74 aylık çocukların resimlerini

incelemiş ve kız çocukların erkek çocuklara göre resimlerinde daha fazla renk kullanmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırma sonucu elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Çocukların resimlerinde çiçek, kuş, bulut, yağmur, araba, elma, top, kaydırak, salıncak, ev figürlerini daha fazla çizmelerinin, gün içerisindeki yaşantıları, karşılaştıkları durumlar ve kişiler ile ilgili olduğu söylenebilir. Ayrıca en çok park ortamını resmetmeleri durumu da çocukların son zamanlarda parkta daha çok vakit geçirdikleri ve park ortamına ilişkin daha çok anı biriktirdikleri şeklinde yorumlanabilir. Yılmaz Bolat (2017) da yapılan araştırma ile benzer şekilde, beş yaş grubu çocukların resimlerinin gelişimsel özelliklerini incelediği araştırmasında, bu yaş grubu çocukların insan, hayvan, ev, ağaç ve güneş figürlerini daha fazla çizme eğiliminde olduklarını tespit etmiştir.

Çocuklarla yapılan çalışma sonrasında öğretmenleri ile eğitim programı hakkında görüşme yapılmıştır. Öğretmenlerden edinilen bilgiye göre; eğitim yılı içerisinde çocuk hakları başlığı altında bir çalışma yapılmadığı ancak mahremiyet eğitimi, kazalardan korunma ve görgü kuralları gibi konularda eğitim verilirken çocuk hakları konusundan da bahsedildiği ifade edilmiştir.

Çocuk Hakları: kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu; eğitim, sağlık, yaşama, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavramdır (UNICEF, 2004). Çocukların çizdikleri resimler, çocuk hakkını tanımlamaları ve çocukların sahip olması gereken hakları ifade ettikleri açıklamaları incelediğimizde, çalışma grubunun çocukların temel hakları konusunda farkındalık geliştirdiğini ifade edebiliriz. Aşağıda verilen örnek cümleler bu görüşü destekler niteliktedir:

Çocuk Hakları ne demektir? sorusuna verilen yanıtlar:

Çocuk 1: "Çocuk hakkı yemek yiyebilmektir"

Çocuk 2: "Çocuk Hakkı evinin olmasıdır"

Çocuk 3: "Çocuk Hakkı çocukları sevmektir"

Çocuk 4: "Çocuk Hakkı güzel ve sağlıklı olmaktır"

Çocuk 5: “Çocuk Hakkı okula gidebilmektir”

Çocuk 6: “Çocuk Hakkı üzgün çocuk olmamaktır”

Çocuklar hangi haklara sahip olmalıdır? sorusuna verilen yanıtlar:

Çocuk 1: “Çocuklar mutlu olma hakkına sahip olmalıdır”

Çocuk 2: “Çocuklar büyüme hakkına sahip olmalıdır”

Çocuk 3: “Çocuklar uyuma hakkına sahip olmalıdır”

Çocuk 4: “Çocuklar sevme ve sevilme hakkına sahip olmalıdır”

Çocuk 5: “Çocuklar okula gitme hakkına sahip olmalıdır”

Çocuk 6: “Çocuklar temiz ve güzel olma hakkına sahip olmalıdır”

Çocuk 7: “Buzdolabında yemekler ve ekmek olmalıdır”

Çocuklarla yapılan görüşme, Çocuk Hakları konusundaki düşüncelerini derinlemesine öğrenme ve ifade etme fırsatı sunmuştur. Yapılan açıklamalar, tüm çocukların eğitim, sağlık, yaşama ve barınma gibi sahip olması gereken temel hakların ifade edildiğini göstermektedir. Bu durumun yanı sıra, çocukların “Babalar çocuklarıyla oynamalıdır”, “Çocuklar babalarıyla oyun oynama hakkına sahip olmalıdır” gibi açıklamalar yaptıkları belirlenmiştir. Bu durum çalışma hayatının getirdiği yük, sorumluluk ve çalışma saatlerinin uzun olması nedeniyle babaların çocuklarına yeteri kadar vakit ayırmadıkları, çocuklarıyla aktif vakit geçiremedikleri ve çocukların babalarını özledikleri şeklinde yorumlamamızı da sağlayabilmektedir.

Çocuk Hakları konusunda doğrudan herhangi bir eğitim almamış olmalarına rağmen, öğretmenlerin yürüttüğü eğitim programları sayesinde çocukların temel çocuk haklarını ifade edebildikleri ve temel çocuk haklarının farkında oldukları görülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2013 yılında yayınladığı Okul Öncesi Eğitim Programı incelendiğinde, program içeriğinde kendini tanıma, başkalarına saygılı olma, iş birliği yapma, sorumluluk alma, empati kurma, kendinin ve başkalarının hakkını koruma ve sorun çözme gibi çocuk hakları konusunu öğrenmelerini sağlayan ve destekleyen kazanımların olduğu görülmüştür (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013). Washington (2010) da çocuk hakları konusunda eğitim almanın çocukların farkındalığını arttırdığını ileri sürmektedir. Covell ve Howe (1999) da yaptıkları araştırma sonucunda çocuk

hakları eğitimi alan ve almayan çocukların başkalarının hakkına saygı gösterme düzeylerini incelemiş ve eğitim alan çocukların başkalarının hakkına daha fazla saygı gösterdiklerini ortaya çıkarmışlardır. Diğer araştırmacılara göre de (Özdemir Uluç, 2008; Uçuş, 2009; Batur Musaoğlu ve Haktanır, 2012) Çocuk Hakları Sözleşmesi ile okul öncesi eğitim programı arasında birebir örtüşme olmamasına rağmen, eğitim programı çocuk hakları kavramlarını temel almaktadır. Çocukların eğitim almalarının çocuk haklarını öğrenmelerine, farkındalık geliştirmelerine ve içselleştirmelerine katkı sağladığı söylenebilir. Yapılacak eğitimlerin çocukların ilgisi, gelişim dönemi ve yaşları göz önünde bulundurularak planlanmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda; Çocuk Hakları konusunda doğrudan herhangi bir eğitim almamış olmalarına rağmen, öğretmenlerin yürüttüğü eğitim programları sayesinde çocukların temel çocuk haklarını ifade edebildikleri ve temel çocuk haklarının farkında oldukları görülmüştür. Çocuklara göre hem çocuk hakkı; hem de çocukların sahip olması gereken hak en fazla "oyun oynamak" olarak belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda;

- Çocuk Hakları konusunda okulöncesi dönem çocuklarının eğitimi için sistematik bir müfredat oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.
- Çocukların farklı yöntemler kullanılarak duygu ve düşüncelerini ifade edebilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır.
- Çocuk resimleri, resimlerin önemi ve analizi konusunda eğitimcilere bilgilendirme ve eğitim çalışmaları düzenlenerek farkındalık oluşturulmaya çalışılabilir.
- Çocukların farkındalıklarını anlayabilmek için farklı konularda resim analizi çalışmaları planlanabilir.

Kaynakça

- Akgün, E., & Ergül, A. (2015). 55-74 Aylık Çocukların Resimlerinde Aile Algısının Değerlendirilmesi. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 44(2), 209-228.
- Anning, A. & Ring, K. (2004). *Making Sense of Children's Drawings*. New York: Open University Press.
- Arslan, H. (2002). İlköğretim 1. Kademe Az Gören Öğrencilerin Çizgisel Gelişimi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Artut, K. (2004). An Investigation On Children's Linear Developmental Levels in Early Childhood Art Education. *Çukurova University Institute of Social Sciences Journal*, 13(13), 2-12.
- Banks, M. (2001). *Visual Methods in Social Research*. London: Sage.
- Batur Musaoğlu E., & Haktanır, G. (2012). MONE Program. *Educational Sciences: Theory & Practice - Special Issue*, 3285-3305.
- Binder, M. J. & Kotsopoulos, S. (2011). Multimodal Literacy Narratives: Weaving the Threads of Young Children's Identity Through Theirs. *Journal of Research in Childhood Education*, 25(4), 339-363.
- Covell, K., & Howe, R. B. (1999). The Impact of Children's Rights Education: A Canadian Study. *International Journal of Children's Rights*, 7(2), 171-183.
- Covell, K. (2012). *Child Rights – the Movement, International Law and Opposition*. C. Butler (ed.) Purdue University Press: Indiana
- Cox, M. (1992). *Children's Drawings*. London: Penguin Books.
- Cox, M. (1997). *Drawings of People by the Under-5s*. London: Falmer Press.
- Crawford, E., Gross, J., Patterson, T., & Hayne, H. (2012). Does Children's Colour Use Reflect the Emotional Content of Their Drawings? *Infant Child Development*, 21(2), 198-215.
- DiLeo, J. H. (1983). *Interpreting Children's Drawings*. USA: Brunner-Routledge, New York.
- Einarsdottir, J., Dockett, S. & Perry, B. (2009). Making Meaning: Children's Perspectives Expressed Through Drawings. *Early Child Development and Care*, 179, 217-232.
- Erbaş, Ö. (1996). *Sanat Eğitiminde Renk ve Renk Öğretimi Yöntemleri* (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Foley, Y. C. & Mullis, F. (2008). *Interpreting Children's Human Figure Drawings: Basic*

Guidelines for School Counsellors. *GSCA Journal*, 1(1), 28-37.

- Golomb, C. (1992). *The Child's Creation of a Pictorial World*. England, Oxford: University of California Press.
- Golomb, C. (2004). *The Child's Creation of a Pictorial World*. (2nd ed.) USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Gözütok, D. (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık.
- Hansen Ketchum, P. (2004). Parse's Theory in Practice. an Interpretive Analysis. *Journal of Holistic Nursing*, 22(1), 57-72.
- Harris, D. B. (1963). *Children's Drawings as Measures of Intellectual Maturity. A Revision and Extension of the Goodenough Draw-a-Man Test*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Kartarı, A. (2007). Çok Kültürlü Toplumlarda Çocuk. N., Ahioğlu; N., Güney. (Yay. Haz.) Popüler Kültür ve Çocuk. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kavanagh, F. (1998). *Stages of Drawing and Intelligence*. Military Family Institute of Marywood University, Pennsylvania.
- Kolbe, U. (2005). *It's not a Bird Yet. The Drama of Drawing*. Australia: Peppinot Press.
- Krenz, A. (2004). *The Secret of Children's Pictures*. Chatham, NY: Waldorf Publications.
- Levick, M. (2014). *See What I'm Saying? What Childrens Tell Us Through Their Art?* International Psychotherapy Institute. United States of America.
- Lewis, D. & Greene, J. (1983). *Your Child's Drawings Their Hidden Meaning*. London: Hutchinson.
- Malchiodi, C.A. (1998). *Understanding Children's Drawings*. New York: The Guilford Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). Okulöncesi Eğitim Programı. 10 Temmuz 2017 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=202> adresinden erişildi.
- Milne, L. C. & Greenway, P. D. (1999). Color in Children's Drawings: The Influence of Age and Gender. *The Arts in Pschotherapy*, 26(4), 261-263.
- Morley, J. (1975). *Findings Two: The Nature of Children's Drawings and Their Potential for Educational Assessment*. Australia: Torrens College of Advanced Education.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Yayın Odası Yayıncılık.
- Oğuz, V. (2010). The Factors Influencing Childrens' Drawings. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 3003-3007.

- Oktaç, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. Ankara: Epsilon Yayıncılık.
- Özdemir Uluç, F. (2008). *İlköğretim Programlarında Çocuk Hakları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pianta, R. C. & Longmaid, K. (1999) Attachment-Based Classifications of Children's Family Drawings: Psychometric Properties and Relations with Children's Adjustment in Kindergarten, *Journal of Clinical Child Psychology*, 28(2), 244-255.
- Rubin, J. A. (1984). *Child Art Therapy. Understanding and Helping Children Grow Through Art* (2nded.). New York: Jan Nostr and Reinhold Company.
- San, İ. (1977). *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Schirrmacher, R. (2002). *Art and Creative Development for Young Children* (4th ed.). USA: Delmar, Thomson Learning.
- Serin, Y. (2003). Figure, Color, Size and Content Relations in Children's Picture. *Inönü University Faculty of Education Journal*, 4(5), 85-98.
- Thomas, G. V. & Jolley, R. P. (1998). Drawing Conclusions: a Re-Examination of Empirical and Conceptual Bases for Psychological Evaluation of Children from Their Drawings. *British Journal of Clinical Psychology*, 37, 127-139.
- Uçuş, Ş. (2009). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İlköğretim Programlarındaki Yeri ve Sözleşmeye Yönelik Okul Yöneticilerinin, Öğretmenlerin Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Unicef (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. 10 Temmuz 2017 tarihinde http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSozlesme.pdf adresinden erişildi.
- Vandergrift, K. E., Platzner, R., Hannigan, J. A., Dresang, E., Lewis, A., Brizendine, S. & Satchell, V. (2000). A Visual Interpretive Analysis Initiative. Looking and Learning Collaboratively. *Knowledge Quest*. 8(4), 10-16.
- Washington, F. (2010). *5-6 Yaş Grubu Çocuklarına Uygulanan Aile Katılımlı Çocuk Hakları Eğitimi Programının Etkililiğinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları
- Yılmaz Bolat, E. (2017). Evaluation on Developmental Context of Pictures of Five Year Group of Children. *IJOESS*, 8(30), 1761-1776.

Yüksel, M., Canel, N., Yıldırım, H., Mutlu, N. & Çap, E. (2015). Okul Öncesi Çağdaki Çocukların "İyi" ve "Kötü" Kavram Algılarının Resim Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 271-303.

Ek: Örnek Çocuk Resimleri

Extended Abstract

Purpose and Significance

Children's draw pictures according to their age, developmental and creativity stage. Children's drawings can be influenced by their own lives and the social environment such as close friends, friend's family, teachers. For this reason, children's drawings can give information about their lives. The personality structure of the child does not provide sufficient information alone in the description of the their drawings. The child's immediate surroundings, such as family, school, and friends, also have a positive effect on improving their drawing and interpreting. Painting helps both Express the child's feelings and thoughts and makes them happy. Figures in drawings depict children's emotions, thoughts, desires and fears.

Period of 4-7 years in the linear development process is pre-schema period. This age group of children can Express simple sentiments, emotions and thoughts, and learn how to describe a simple story.

Kindergarten refers to the fact that children are first institutionalized after family. The kindergarten learning environment assists children in acquiring new knowledge and skills, supporting developmental areas, ensuring that they live in harmony and developing their own thinking. "Child Rights Education" appropriate to the age and development levels of children should be started from the kindergarten period. This is also important for early recognition of children's rights, for their permanence and internalization, as well as for respect for the rights of children, both themselves and others, and for developing responsibility.

In this research, it is aimed to analyze the pictures of children 4-5 years old who are going to kindergarten about children's rights and evaluate the points of view about children's rights.

Methodology

In this research, it is aimed to analyze the pictures of children 4-5 years old who are going to kindergarten about children's rights and evaluate the points of view about children's rights. Twenty-four children between the ages of 4 and 5 who were in kindergarten education constituted the sample group of the

study. Qualitative research method and descriptive analysis technique were used in the research. The explanations made by the children during the semi-structured interview were recorded by the researchers.

Prior to the start of the research, formal permission was obtained from the kindergarten in which the study was conducted and informed of the study to be performed. The research was carried out in June of 2017.

Document collection and semi-structured interview methods were used for data collection. The basic data collection tool used in the research is the pictures drawn by the children and the interview made. Two methods were used in the analysis of the research. First of all, children are asked to give a picture of the “Children’s Rights” when it comes to their minds. Later, each child was interviewed one by one and asked to describe the pictures they were drawing. Explanations and verbal expressions of the children were recorded by the researchers. After that the following questions were asked to each child and the responses were recorded by the researchers:

1. What is “Children’s Rights” in your opinion?
2. What rights should children have in your opinion?

Descriptive analysis method was used in the analysis of the obtained data. The themes were drawn for the pictures that the children had drawn and for the data obtained from the interview. Then, content is coded according to the determined theme. The resulting themes and encodings were re-evaluated by researchers in the context of descriptive analysis, percentile and frequency analysis.

Findings

14 categories and 67 codes were obtained in the analysis of children’s drawings. It has been identified that children use the most blue, red and green colors in their paintings; children, flower, bird, cloud, rain, car, apple, ball, slide, house and tent figures more often drawing and often depicted the park environment. In the analysis of the semi-structured opinion, it was determined that children had more than one definition and explanation when defining the rights of the child. Children have made multiple statements about the rights they think children should have. Responses given by children are categorized

and both the right to children and the rights that children should have are determined as "playing games".

Results and Discussion

Children used the most blue (27%) in their drawings, followed by red and green (14%). The fact that figures such as flowers, grass, sky, clouds and rain have been drawn more are thought to have caused these colors to be used more. Children use all the colors found under their hands instead of concentrating on one color when painting. Also, when the colors used in drawings are evaluated in general, it is seen that the warm colors are preferred by children. Colors are influenced by temperature and coldness in the human psyche. Children who were between the ages of 3 and 10 preferred to use vivid colors in their paintings. This research supports the findings obtained.

It can be said that more pictures of flowers, birds, clouds, rain, cars, apples, balls, slides, swings, house figures in children's paintings are related to the children's day's experiences, situations and people they meet. Also, the situation of painting the most of the park environment can be interpreted as children having more time in the park lately and accumulating more memories about the park environment.

We can state that the working group has developed awareness of the fundamental rights of children when we examine children's drawings, descriptions of children's rights, and explanations of children's rights. The statements made demonstrate that all children have basic rights such as education, health, life and housing. The following example sentences support this view:

What does children's rights mean ?:

Child 1: Children's rights is that every child eat food

Child 2: Children's rights is that every child has home

Child 3: Children's rights is that every child love from other people

Child 4: Children's rights is that every child be nice and healthy

Child 5: Children's rights is that every child can go to the school

Child 6: Children's rights is that every child not being a sad child

What rights should children have ?:

Child 1: “Children should have the right to be happy”

Child 2: “Children should have the right to grow”

Child 3: “Children should have the right to sleep”

Child 4: “Children should have the right to love”

Child 5: “Children should have the right to go to school”

Child 6: “Children should have the right to be clean and beautiful”

Child 7: “There must be food and bread in the refrigerator”

ALMANYA İÇİN ALTERNATİF PARTİSİ'NİN GÖÇMEN KARŞITLIĞI*

İlhan ARAS¹, Akın SAĞIROĞLU²

Öz

Almanya için Alternatif Partisi (AfD/Alternative für Deutschland), 2017 Almanya Federal Meclis seçimlerinde %12.6 oy oranıyla büyük bir başarı elde etmiştir. Parti, programında ve seçim kampanyalarında özellikle göçmen karşıtlığı, yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığına vurgu yapmıştır. Angela Merkel hükümetlerinin mülteci politikasıyla ilgili sert eleştirileri, Avrupada güçlenen aşırı sağ popülizm ve Arap Baharı sonrası Avrupa'ya artan göçler partinin güçlenmesine neden olmuştur. AfD etkisiyle, diğer siyasi partiler de göçmenlerle ilgili söylemlerini sertleştirmişlerdir. Çalışma, AfD'nin göçmen karşıtlığını parti lider ve üyelerinin resmi söylemleri ve literatürden hareketle inceleyecektir. Partinin göçmen karşıtlığı, partinin kurulduğu 2013 yılından 2018'e kadar olan dönemde kronolojik olarak ele alınacaktır. Böylece, Avrupa'nın popülist/aşırı sağ partilerinin göç konusuna yaklaşımı ile ilgili literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Almanya, Almanya için Alternatif Partisi, göç, göçmen karşıtlığı*

* Çalışma, 10-12 Mayıs 2018 tarihinde düzenlenen Uluslararası Toplumsal ve İktisadi Araştırmalar Kongresi: Ortadoğu'da Göç Hareketleri ve Değişen Dinamikler'de sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

¹Doç. Dr., İlhan Aras, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ilhanaras@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5120-8117

²Öğr. Gör., Akın Sağiroğlu, Adıyaman Üniversitesi, Besni MYO. asagioglu@adiyaman.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1147-6023

ANTI-IMMIGRATION OF THE ALTERNATIVE FOR GERMANY PARTY

Abstract

Alternative for Germany (AfD/Alternative für Deutschland) party has achieved a great success with 12.6 percent of vote in German federal elections 2017. The party has especially emphasized to anti-immigration, xenophobia, and anti-Islam during in its programme and campaigns of election. Party's hard critics concerning refugee policy of Angela Merkel governments, rise of far-right populist parties in European countries, and increase in migration to Europe after the Arab Spring have caused to strengthen of party. Other political parties have also trenchant their discourses with effect of the AfD. This paper will examine the anti-immigration of AfD with reference to literature as well as official discourses of members and leader of the party. Party's anti-immigration will be chronologically dealt with from 2013, when the party is founded, to 2018. So, the study is aimed to contribute to the literature on approach of populist/far-right parties of European towards migration issue.

Key Words: *Germany, Alternative for Germany party, migration, anti-immigration*

Giriş

“Kendileri de aslında mülteci olan, Almanya’ya ayak basar basmaz, 2 ila 3 bin avro arasında ilk yardım parası ve ücretsiz Almanca kursu alan Rusya kökenli Almanların da, “Niçin AfD?” sorusuna verdiği cevap: “Mülteciler.” (Özcan, 2018, s. 120)

Ekonomik kalkınma ve siyasi istikrar sorunları nedeniyle özellikle siyasi istikrarsızlıkların kronikleştiği ülkelerde yaşayan insanların “daha iyi bir yaşam” umuduyla buldukları ülkeden başka ülkelere göç etmesi, göç edilen ülkelerde ekonomik, toplumsal ve siyasal yan etkilere neden olmaktadır. Göçün olumlu veya olumsuz etkileri, sorunla doğrudan ve dolaylı olarak ilgili aktörlerin göçe ilişkin bakış açıları üzerinden şekillenmektedir. Avrupa’nın ekonomik bir çekim merkezi olması göçe maruz kalan ülkelerde ulusal ölçekte yerele ilişkin duyguların güçlenmesine, katı siyasal şemaların ve girişimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Orta Doğu’da gerçekleşen Arap Baharı ile Avrupa’ya kitlesel göçler artmış, ağırlıklı olarak da Avrupa Birliği’nin (AB) lokomotif ekonomik gücü olarak öne çıkan Almanya, söz konusu göçten sonuçları itibariyle kaçınılmaz olarak etkilenmiştir (Aras ve Sağıroğlu, 2018). Bu çerçevede Almanya için Alternatif Partisi (*AfD/ Alternative für Deutschland*) de, siyasi parti olarak kurulduğu andan itibaren yükselişte olan bir parti olarak göç ve göçmen konusuna mülteci sorununa yaklaştığı gibi yaklaşmış, toplumda var olan endişeleri katalizör işlevi görerek siyasete kanalize etmiştir. Siyasilerin toplumsal refleksleri cevaplamada geç kalması ya da hassas bir konu olarak görmemesi göç sorununun bir tehdit gibi algılanması ve partinin güçlenmesi sonucunu getirmiştir. AfD’den Alexander Gauland’ın “mülteciler AfD için bir nimet. Yükselişimizi mülteci krizine borçluyuz.” şeklindeki açıklaması bu durumu göstermektedir (Özcan, 2018, s. 130). Bu çerçevede temelde sağ ideolojiye konumlanan, söylemleriyle sağ popülist veya bazı durumlarda aşırı sağ olarak gösterilen AfD için göç ve göçmen konusu karşıtlık ekseninde değerlendirilmiştir.

Sides ve Citrinè (2007, ss. 478-480) göre göçmen karşıtlığında çıkarlar ve kimlikler olmak üzere iki temel kaynaktan söz edilebilir. Çıkar veya kimlik temelli göç karşıtlığında, tehdit algısı öne çıkmakta; tehdidin doğasıyla ve kö-

kenlerinin ne olduğu noktasında ise birbirlerinden ayrılmaktadır. Çıkar temelli teorilerde sosyal ve ekonomik şartlar; kimlik temelli teorilerde kültürel ve psikolojik eğilimler daha belirleyici olmaktadır. Böylece, çıkar temelli yaklaşımda göçmenlerin ülkede iş ve ücret kaybına neden olacaklarına yönelik algı ön plana çıkmaktadır. Karácsony ve Róna (2011, s. 63) da Sides ve Citrin'i doğrularak aşırı sağın güçlenmesinin nedenleri arasında "göçmenlerin artması"nı da göstermektedir. Yoksul ve eğitimsiz göçmenlerin iş gücüne katılarak ülkedeki insanlar için rakip haline gelmeleri ve göçmenlerin sosyal yardımlara da bağılı olmaları göçmenlere yönelik ekonomik temelli karşıtlığı güçlendirmektedir. Sides ve Citrin'in *göçmen karşıtlığındaki ikinci yaklaşımı kimlik temelli teorilerde ise, ülkenin değerlerinin ve kimliğinin zarar gördüğüne yapılan vurgu daha baskındır. Bu yaklaşıma göre de, ülke vatandaşları göçmenlerin ekonomik anlamda yaşatacakları zarardan ziyade ülkelerinin ulusal kimliğinde veya kültüründe yaratacakları sorunu daha fazla önemseyecektir.*

Çalışmada göç olgusunun merkezde olduğu kavramsal bir takip yapılmış, AfD'nin göçmen karşıtlığının hangi gerekçelere dayandığı gösterilmeye çalışılmıştır. AfD genel olarak "yeniden" uyandırmaya çalıştığı Alman kültürü ve "yerel"e ilişkin güçlü siyasi söylemi çerçevesinde, birbiri ile alakalı olarak göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarına odaklanılmıştır. Partinin bu kavramlar etrafında biçim ve boyut kazandığı düşünüldüğünde partinin ve çalışmanın seyri de bu bağlamda ilerleyecektir. Öncelikle partiye ilişkin bilgiler dahilinde partinin Euro karşıtlığı üzerinden şekillenen ilk siyasi yol haritası ve ideolojisi göreceli olarak sağ-popülizm üzerinden değerlendirilecek, parti programında göç/göçmen karşıtlığına ilişkin ilk bulgular belirlenecektir. Sosyal medya hesaplarında yapılan göç/göçmen karşıtlığı açıklamaları, partinin siyasal söylemlerinde ve eylemlerinde mülteci/göç/göçmen gibi kavramlar dikkate alınacaktır. Böylece, AB'nin en güçlü ülkesinde önemli bir yükseliş kazanan AfD'nin göçmen karşıtlığının hangi gerekçeler üzerinden şekillendiği gösterilmeye çalışılacaktır.

Partinin Göçmen Sorunuyla Yükselişİ

AfD, Eylül 2012'de Konrad Adam (d. 1942), Alexander Gauland (d. 1941) ve Bernd Lucke (d. 1962) dahil olmak üzere bir grup CDU üyesinin, "Wahlalternative-Seçim Alternatifi 2013" adlı bir siyasi eylem grubu kurmasıyla

birlikte politik hayatına başlamıştır. 2013 yılında kurulan bir parti olarak katıldığı seçimlerde –2013 yılındaki genel seçimlerde %4,7 ve 2014 yılındaki Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerinde %7,1– elde ettiği oy oranları dikkate alındığında istikrarlı bir şekilde büyüdüğü ve ayrıca hızlı şekilde bölgelerde örgütlendiği görülmektedir (Berbair, Lewandowsky ve Siri, 2015, ss. 154-155). Thüringiya eyaletinin parti başkanı Björn Höcke, 2014'te Şansölye Angela Merkel'in mülteci politikalarına karşı büyük bir gösteri yürüyüşü düzenlemesi ile ivme kazanan politik hareket, göç ve entegrasyon konularını vurgulayarak, üç doğu bölge seçimlerinde başarılı olmuştur. AfD, Ağustos ayı sonlarında Saksonya'da %9,7, Thuringia ve Brandenburg'da sırasıyla %10,6 ve %12,2, Eylül ayı ortasında ise %12,2 olarak gerçekleşmiştir (Patton, 2017, s. 172).

AfD, “refah sistemlerine yönelik göçe” karşı olduğunu dile getirirken, göç ve sosyal politikalarda en muhafazakar grup olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca parti, söylem itibarıyla hemen hemen bütün siyasi partiler için bir alternatif oluşturmaktadır (Berbair, Lewandowsky ve Siri, 2015, s. 167). AfD'nin söylemlerinde mülteci karşıtlığının da ön planda olduğu görülmektedir ki parti, mülteciler için yeni kurallara ihtiyaç duyulduğunu, Almanya'nın eğitilmiş ve entegrasyon isteği olan mültecilere gereksinim duyduğunu, ülkeye büyük kalabalıklar halinde gelen insanların ülkeye bu şekilde gelişlerinin durdurulması gerektiğini belirtmiştir (Öner, 2016, s. 197). Bu çerçevede parti, göçmenleri ve mültecileri tek kategori olarak ele almaktadır (Rommel, 2017, s. 138).

2015 yılında “mülteci krizi” bağlamında yaşanan olaylar sonucunda parti, söylemini ekonomik temalardan kimliğe kaydırmıştır. Almanya'ya gelen mültecilerin “Alman değerlerini” ve “çekirdek kültürü” tehdit ettiği algısını merkeze koyan yaklaşım ile öne çıkmaktadır (Rommel, 2017, s. 137). 2015 mülteci krizi ve Merkel'in “açık kapı politikası” ile Fransa, Belçika ve Almanya'daki terör saldırıları hakkındaki yaygın endişeler nedeniyle anketlerde AfD'nin oylarının arttığı görülmektedir (Patton, 2017, s. 172). Partinin başarısı, Merkel'in özellikle Suriye ve diğer Arap ülkelerinden gelen göçmenlere yönelik olarak yürüttüğü “Hoş geldiniz” politikasının yarattığı halk tepkisine de dayandırılmaktadır (Deutsche Welle Türkçe, 2017a).

2017 Avrupa seçim anketinde, sınırlayıcı göçten yana olan seçmenler, AfD'yi tercih etmek için güçlü bir eğilim sergilemiştir (Schmitt-Beck, 2017, s. 142). Ayrıca parti destekçilerinin büyük bölümü, evli ve nüfusu 20 binin altında olan küçük yerleşim birimlerinde yaşayan, en büyük endişelerinin ekonominin kötüye gitmesi olan ve Federal Meclis'te temsil edilen diğer partilere duydukları güvenin azaldığını vurgulayan seçmenlerdir (Topçu, 2016). Hanns-Böckler Vakfı'na göre, partinin seçim başarısında, halkın memnuniyetsizliği önemli bir rol oynamaktadır. Mevcut durumda, kontrolü kaybetme hissi ve Alman siyasetindeki büyük oyuncuların halkın kaygılarıyla ilgilenmediği fikri önemli faktörler olarak görülmektedir (Euronews **Türkçe**, 2017).

Siyasal söylem bakımından parti ile paralellik gösteren politika ve söylemleri dile getiren Avusturya Başbakanı Sebastian Kurz, Alman merkez partilerinin oy kaybına uğraması ile AfD'nin meclise girme nedeninin, Alman hükümetinin izlediği mülteci politikası olduğunu belirtirken “sonuçların kendisi için sürpriz olmadığını” ve “sığınmacı krizinin Avrupa'daki geleneksel birçok parti ve politikacı tarafından yeterince ciddiye alınmadığını” dile getirmiştir (Deutsche Welle Türkçe, 2017b).

Euro Karşıtlığından Göçmen Karşıtlığına

2010 Euro krizinde kuruluş fikrinin çekirdeği oluşan AfD'nin yükselişinin nedenlerini Alman toplumunda Yunanistan ile ilgili olarak planlanan kurtarma planları ve Euro'ya olan güvenin azalması olarak belirtmek mümkündür (Patton, 2017, s. 164). AfD, Yunanistan'ı kurtarma politikalarına yönelik eleştirilerin ve yarattığı toplumsal tepkinin üzerine inşa ettiği süreci iyi kullanmıştır. Partinin tepkisel bir forum olduğunu bu noktada ifade etmek mümkündür. Süreç içerisinde Euro karşıtlığının yarattığı kayda değer karşıtlık daha sonra mülteci meselesine de evrilmiştir. İlave olarak, Euro karşıtı parti olarak ortaya çıksa da, parti programına “politik doğruluk” iddiasıyla belirgin bir şekilde göç ve İslam karşıtlığını da eklemiştir.

Parti, Avrupa entegrasyonuna yaklaşımı bağlamında AB'den ayrılmayı savunmasa da AB'ye ciddi eleştiriler yönelten yumuşak euroseptisizmin işaretlerini taşımaktadır (Arzheimer, 2015, s. 535). AB'nin varlığına ilişkin itiraz barındırmasa da AB'nin mülteci ve sığınmacı politikalarına eleştiriler

getirmiştir. 2016 yılında parti programındaki söylem, Avrupa'daki göçmen karşıtı partilere benzetilmiştir. Öyle ki, Bir Alman sınır devriyesi kurulması ve sınıra bir tel örgü inşa edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Patton, 2017, s. 165). Yerel, ulusal ve Avrupa seçimlerinde önemli bir destek gören AfD, Almanya özelinde ise ülkedeki ilk şüpheli parti olarak öne çıkmaktadır (Öner, 2016, s. 195).

AfD, mülteci krizini ve bununla ilgili entegrasyon problemlerini Avrupa'nın karşılaştığı en büyük tehdit olarak algulamaktadır (Öner, 2016, s. 196). Parti, bölgesel seçimlerde ve AP seçimlerinde başarı kazandıkça söylemleri daha fazla sertleşerek aşırı sağa kaymıştır (Anderson, 2017). Almanya'nın ilk euroseptik partisi olarak seçimlerde elde ettiği başarıya bakılırsa, popülist ve göç karşıtı politikalar, seçim başarısı kazanmanın bir yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa'da radikal sağ partilerin yükselişi ve göç sorunu, siyasal söylem yoluyla güvenleştirilmektedir (Grimm, 2015, s. 265).

Partinin İdeolojik Konumlandırılmasında Göçmen Karşıtlığı

Partinin ilk sözcüsü Bernd Lucke, her ne kadar partiyi “ne sağ, ne sol olan yeni bir tür” olarak tanımlamış (Deutsche Welle Türkçe, 2017a) olsa da parti, siyasi yelpazenin sağında pozisyon almış, Almanya'nın ulusal sembollerini kullanmış, mevcut koşulları cesaretsizlik olarak yorumlamış ve “*Mut zu Deutschland* (Almanya'ya cesaret)” sloganını sosyal medya araçlarında ve parti programında kullanmaya devam etmektedir. Parti, AB ile ilgili olarak özellikle mülteci politikalarında daha fazla etkin olunması gerektiğini vurgulamaktadır (Arzheimer, 2015, s. 545). Partinin Avrupa'da yükselen sağcı popülist partilerin bir türevi olduğuna ilişkin değerlendirilmeler de vardır (Mudde, 2017).

Deutsche Welle'nin (2017c) haberine göre araştırmalar, partinin Almanya'nın tüm yerleşik partilerinden destekçi devşirdiğini ve 23 binden fazla üyesi olduğunu ortaya koymuştur. Birçok yorumcu bu durumu Amerika'da Donald Trump'ın seçilmesi ve Birleşik Krallık'ın AB'den çıkış sürecinde de gözlemlenen ve küresel olarak artış gösteren popülist eğilimlere bağlanmaktadır. AfD'nin sol partiden dahi oy aldığı belirtilmektedir. Ayrıca Avrupa özelinde, sağ-popülist partilerin yükselişinde seçim sisteminin etkisi gibi başlıkların yanında özellikle sosyo-ekonomik koşullar içinde değerlendirilen işsizlik veya sığınmacı başvurularındaki artış öne çıkmaktadır. Ayrıca medyanın göç so-

rununa ilişkin tavrının da etkili olduğu belirtilmektedir (Arzheimer, 2015, s. 538).

AfD'nin gösterdiği tutum, genel olarak radikal bir parti niteliğini ve sağ popülizmi açıklamayı gerekli kılmaktadır. Radikal sağ partiler, halkın “gerçek” temsilcilerinin kendileri olduklarını, ulusun özcü görüşünü savunmak ve etnik, siyasi veya cinsel olarak tanımlanmış azınlık gruplarını suçlamak üzerine söylemlerini kurmaktadır (Almeida, 2010, s. 238-239). Partinin göçmen karşıtlığını bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Muis ve Immerzeel (2016), radikal sağ popülizm ile ilgili çalışmalarında popülizmin unsurlarını yerele ilişkin vurgu, etnik çeşitlilik ve göçmen karşıtlığı ve geleneksel değerler ile yüklü temaların işlenmesi olarak göstermiştir. Göçmenlik ve İslam'a ilişkin yorumları nedeniyle AfD'nin popülist parti olarak dikkate alınabileceğini ayrıca popülizmi ortaya çıkaran unsurlar da kurumsal yapı, siyasi boşluk ve medyanın etkin gücü başlıklarını özellikle belirtmişlerdir (Greven, 2016, ss. 1-5). Mudde (2007), sağ popülizmin demokrasiye bakış açısını da, “bizim ülkemiz” ve “halkımızın gücü” retoriği gereği tek kültürlülük, etnokrazi vb. gibi tek biçimli siyaset anlayışı ile otoriter yönetim yaklaşımı olarak ortaya koymaktadır (ss. 138-157).

Arzheimer'e (2015) göre AfD, merkez partiler tarafından sağ-popülist bir parti olarak tanıtılmakta ve parti sisteminde ortaya çıkan bu nitelik değişiminin Almanya'nın Avrupa entegrasyonu ve Alman göçmen politikalarını ortaya çıkaran hükümet politikalarında şok etkisi yaratacağı açıktır (s. 536). Kaçar (2017), AfD'yi sağ-popülist bir parti olarak değerlendirdiği çalışmasında temel olarak siyasette popülizmin ve göçmen karşıtlığının yükselişinin gelecekte partinin Almanya'da yaşayan göçmenlerin ülkede sorunlar yaşama ihtimalini artırdığını belirtmektedir.

Arzheimer (2015) çalışmasında sağ-popülist radikal parti eylemleri ile karşılaştırıldığında ve 2015 yılından geriye dönük, sosyal medya ve parti faaliyetleri dikkate alındığında genel olarak göçmenler ve göçmenlik konusunun genel paylaşımın %6'sını –23 kez– oluşturduğunu belirtmektedir. Ayrıca Türk ve Türkiye konusunun da benzer sayılarda olduğunu, yabancıya ilişkin olarak çarpıcı şekilde Yunanistan ve Yunanlılar ile ilgili olarak 202 paylaşımın yapıldığı belirtilmektedir. AfD'yi popülist olarak nitelendirmenin

zor olduğunu ancak partinin ilk çıkış döneminde Euro krizi ve Euro karşıtlığı üzerinden hareket etmesinin bu eğilimini daha anlamlı kıldığını belirtmektedir. İlk karşıtlığını Euro bölgesi üzerinden şekillendiren AfD, partinin esnek ve güncel yansımaları dikkate alan söylem tercihiyle günümüzde mültecilerin/ göçmenlerin/ yabancıların karşıtlığına geçtiği gözlenmektedir. Ayrıca parti manifestosunda popülist bir söylem kullandığı ve siyasal iletişim dili olarak da popülizme kaydığı söylenebilmektedir (ss. 546-555).

Almanya'nın iç istihbarat örgütü olan Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı, AfD'yi genel olarak gözlem altında tutmasa da, Federal İçişleri Bakanı Thomas de Maiziere, yine de "kısmî bir gözlemin" söz konusu olduğunu belirtmektedir. Bunun nedeni ise pek çok "gri alanın" mevcut olmasıdır. Nazi dönemine atıfla kendilerine "*Reichsbürger* (İmparatorluk Vatandaşı)" diyen aşırı sağcı oluşum, kısaca PEGIDA (Batı'nın İslamlaşmasına karşı Vatanperver Avrupalılar -*Patriotische Europäer Gegen Islamisierung Des Abendlandes*) olarak adlandırılan hareketi ya da yine aşırı sağcı düşünce kuruluşu "Devlet Politikası Enstitüsü" gibi AfD ile bağlantılı oluşumların tümü "Alman kültürünün muhafaza edilmesi ve bu kültüre yabancı olan göçmenlerin reddedilmesi" noktasında birleşiyor. Kendisini "halkın sesi" olarak nitelendiren parti, öncü kültür, göç ve etnik köken gibi konuları ön plana çıkarması nedeniyle sağ-popülist olarak sınıflandırılmaktadır (Scholz, 2018).

Stier vd. (2017) aşırı sağ partilerin sosyal medya kullanımları ve bu alandaki kavramlara yorum, beğeni ve re-tweet gibi tercihleri üzerine yaptıkları çalışmada PEGIDA ve AfD arasındaki yüksek benzerliği açıklarken, sadece benzer kullanıcıları değil aynı zamanda benzer politik konuları da tartıştıklarını göstermektedir (ss. 1375-1376). Ayrıca iki parti de benzer hedefler için söylemler üretmektedir. Arzheimer'a (2015) göre, AfD'nin genel olarak radikal sağ partilerin söylem olarak tercih ettiği Hristiyanlık olgusu üzerinde özel bir vurgusu bulunmamaktadır. Bu bağlamda partinin, popülist niteliğini ortaya koyan çok az özelliği söz konusudur (ss. 545-546).

AfD vekili Alexander Gauland, PEGIDA'yı AfD'nin doğal destekçisi görürken (Ayvaz, 2017, s. 29), göçmen ve İslam karşıtı PEGIDA ile iş birliği için sinyaller vermektedir. Partinin eş başkanlarından Meuthen, AfD'deki PEGIDA yasağının kaldırılabilmesine işaret etmiş ancak PEGIDA'da bazı figürlerin

partiden uzaklaştırılmasını şart koşmuşlardır (Deutsche Welle Türkçe, 2018a). PEGIDA'nın AfD ile ilişki kurma ihtimalinin yarattığı tartışmalar parti içinde bölünmelere neden olmuştur (Stier vd., 2017, s. 1367). AfD, yönetim kurulu kararı sonrasında göç ve İslam karşıtı PEGIDA hareketi ile ortak çalışma yapılmasını yasaklamıştır. Parti özellikle merkezde yer alan seçmenleri partiye yabancılaştırmamak için PEGIDA ile ittifak kurmaya mesafeli yaklaşmayı tercih etmiştir (Deutsche Welle Türkçe, 2018a). Daha da önemlisi, AB'nin kaygılanmasına neden olacak kadar önemli bir etkileşim olarak Fransız aşırı sağcı lider Le Pen, seçimlerde meclise girmeyi başaran AfD'yi "müttefikimizi tebrik ediyorum" diyerek kutlamıştır (Sputniknews Türkçe, 2017a; Sims, 2016).

Parti Programında ve Sosyal Medyasında Göç/Göçmen Karşıtlığı

2013 parlamento seçimlerinde parti programında göçe ilişkin olarak, ülkeye kabul edilmesi gereken göçmenlerin belirgin ifadelerle Kanada modelinde olduğu gibi nitelikli göçmenler olması gerektiği belirtilmişlerdir. Böylece, Almanya'nın sosyal refah sisteminin düzenlenmemiş göçmen akınına uğradığını belirterek şovenist bir dil kullanılmıştır (Patton, 2017, s. 165).

2014 AP seçimlerinde sosyal güvenlik ve göç en önemli temalar olarak öne çıkmaktadır (Grimm, 2015, s. 271). Partiye göre göç, sadece Alman çıkarlarına uygunsa mümkün olmalı ve demografik sorunlara dikkat edilmelidir (Rommel, 2017, s. 139). 2016 parti programında, Almanya'nın "göçmen ülkesi" olmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu durum, Almanya'da yaşayan göçmenlerin sembolik bir yıkımı olarak da görülebilir; "Ülkemize ait değilsiniz" söylemi, kapalı bir Alman kimliği yaratma çabası ve sunumu olarak göze çarpmaktadır (Rommel, 2017, s. 138).

2017 seçim programında açık bir şekilde "AfD'nin amacı, devletimizin ve milletimizin kendi kendini yok etmesi değil, kendini koruması" ve "sınırsız kitlesel göçü engellemek için sınırların tek seferde kapatılması gerektiği" olarak belirtilmiştir (Patton, 2017, s. 166). 2017 federal seçim programında, göç ve mülteci konuları, dış politika ve iç güvenlik bağlamında yer almaktadır. Seçilmiş konu başlıkları şu şekildedir (Göç Araştırmaları Vakfı, 2017; Ayvaz, 2017, s. 29):

1. Almanya'da doğan yabancı uyruklu çocuklara Alman vatandaşlığı

verilmemelidir. Bu sayede suç odaklı çetelerin çocuklarının Alman vatandaşlığını alması engellenmiş olur.

2. Çifte vatandaşlık kanunu değiştirilmeli ve sadece özel durumlarda verilmelidir.
3. Almanya'ya gelen ve yaşamını sürdürmek isteyen her bir göçmen yaşayacağı yere adapte olma ve "Öncü Kültür"e uyum sağlama sorumluluğundadır.
4. Sınırlar derhal kapatılmalıdır. Aksi takdirde Almanya'daki kontrolsüz göç ve beraberinde getirdiği sosyal ağları durdurmak mümkün olmaz.
5. Sığınma talebine ilişkin gerekçeler ortadan kalktığı anda, mültecilerin oturma izinleri de kaldırılmalı ve bu kişilerin geri dönmeleri sağlanmalıdır.
6. Sığınmacıların tamamından ülkemize adapte olmalarını beklemek imkânsızdır. Bu sığınmacıların büyük bir çoğunluğunun okuryazarlığının dahi olmaması, göç akınını makul seviyeye getirmemiz gerektiğini göstermektedir.
7. Almanya'da sığınma talep eden mültecilerin peşinden diğer aile bireylerinin gelmesi ve sosyal yardıma başvurmaları engellenmelidir.
8. Açık bir şekilde "asimile olmayanlar"a Alman vatandaşlığının verilmemesi savunulmaktadır.

Stier vd. (2017), partinin çevrimiçi iletişimlerini analiz ettikleri çalışmalarında bazı kelimeleri kullanım sıklıklarına veya temsil ettiği anlamlara göre sınıflandırmıştır. Araştırmanın konularına göre yüzdelik oranlarına bakıldığında ilk 10 sıradaki konulardan 7 tanesi olan sınırların kontrolü, kitlesel göçler, Türkiye, İslam, iltica politikası, mültecilerin barınması, Merkel-mülteciler konularının doğrudan ya da dolaylı olarak göç ve göçmenlerle ilgili olduğu görülmektedir (ss. 1375-1377).

Caiani ve Kröll (2017) çalışmasında 2016 yılı için internet sitesinde, parti programında ve parti söylemlerinde en çok alıntı yapılan kimlik ve muhalif aktörler kategorileştirilmesinde biz ve öteki sınıflandırmasına bakıldığında göç/kitlesel göç, İslam, iltica politikası, mülteciler ve Merkel gibi başlıkların olduğu görülmektedir. Parti programında parti ismi 177 defa, göçmenliğe ilişkin konular 80 defa kullanılmıştır (s. 341).

Parti, Twitter hesabında 17 Mart 2018 tarihinde öne çıkardığı sabitlenmiş tweekte “Merkel, yabancıların şansölyesi” ifadesini kullanmıştır (AfD, 2018). Alexander Gauland, Twitter’da 12 Şubat 2018 tarihli açıklamasında; Merkel’in Almanya’nın geleceğini satmasına izin vermeyeceğini belirtirken, keskin bir muhalefet göstereceğinin işaretlerini vermiştir.

AfD Genel Başkan Yardımcısı Beatrix Von Storch Facebook hesabından yaptığı açıklamada, 2017’de “Beşar Esad’la Suriyeli sığınmacıların dönmesinin desteklenmesi için anlaşma imzalanmasını” talep etmiş (Deutsche Welle Türkçe, 2018b), Merkel’in “siyasi açıdan ayakta kalma mücadelesine tanık olacaklarını ve partinin genel seçimlerde Federal Meclis’teki üçüncü büyük parti olacağını” ileri sürmüştür (Topçu, 2016) İddianın doğruluğu/tutarlılığı 2017 seçimlerinde görülmüştür.

AfD’nin özellikle sosyal medyadaki etki alanına bakıldığında 18.04.2018 tarihine kadar, 397 bin Facebook takipçisi ile 186 bin takipçisi olan SPD’yi ve 180 bin takipçisi olan CDU’yu geride bıraktığı görülmektedir. Ayrıca partinin twitter hesabında farklı türevleri ile birlikte 125 bin takipçisi vardır. Oxford Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırma ise AfD’nin herhangi bir siyasi partiden çok daha fazla Twitter trafiği çektiğini ortaya koymaktadır (Özdemir, 2017). Bu sayılar, partinin kamuoyu üzerindeki etkisinin oy oranları dışında da yaygın olduğunu göstermektedir.

Partinin Söylemlerinde Göç/ Göçmen Karşıtlığı ve AfD’ye Tepkiler

Partinin genel eğilimi, serbest dolaşımı ve oturma haklarını eleştirme üzerine olup, göçmen politikalarının sınırlandırılmasına yönelik söylemler de üretilmektedir. Parti, AB’nin birlik vatandaşı olmayanlara yönelik göç rejimini bir noktaya kadar desteklemektedir. İlave olarak AB’nin demokratik meşruiyetini geliştirmek istediği belirtilirken, Türkiye’nin AB üyeliğine “coğrafi, tarihi ve kültürel sınırlar”ın varlığını gerekçe göstererek karşı çıkmaktadır. Almanya’da yaşayan Türkiye vatandaşı olan veya çifte vatandaşlığı olan kişilerin, vatandaşlık tercihlerinde bulunmaları gerektiği ifade edilmektedir (Arzheimer, 2015, ss. 545-546).

Son parlamento seçimlerinde seçime giren partilerin göçmen, sığınmacı ve mülteciler için planladıkları parti politikalarına göre AfD, sığınmacılar üzerinde yıllık üst sınırın ötesine geçilmesini ve “sıfır göç” politikası talep

etmektedir. Partiye göre; aile birleşmeleri yasaklanmalı, sığınma kanunu yenilenmeli ve mevcut sayı çok fazla azaltılmalı, sığınma hakkı reddedilenler zaman kaybetmeden sınır dışı edilmelidir (Deutsche Welle, 2017). Mülteciler ile ilgili olarak “misafirperverlik hakkını kötüye kullanan” söylemiyle birlikte genel olarak siyasi saldırı içeren suçlamalar, rekabet edilen merkez partilere yapılmaktadır. Merkez partilerin özellikle mülteci politikaları hedef alınmaktadır (Arzheimer, 2015, s. 548).

Frauke Petry'nin başkanlığa seçilmesi ile birlikte, AfD'nin daha da sağa kayacağı yorumları yapılmıştır (Ertuğral, 2017). Bu yorumları doğrularcasına AfD, siyasal söylemlerinde, parti programının aksine daha sert tedbirlerin alınabileceğini ifade etmektedir. Petry'nin, Alman polislerinin ülkeye girmeye çalışan mültecilere gerekirse ateş açabileceğini savunması, partinin mültecilere olan bakışını ortaya koymaktadır (Akkaya, 2016, s. 36). Ayrıca benzer bir açıklamayı AfD parti üyesi ve AP delegesi Storch, tepkiler neticesinde açıklamasını geri alsa da “gerekirse kolluk kuvvetlerinin kadın ve çocuklar için silah kullanabileceği” açıklaması önemlidir (Christ, 2016). Bu açıklamanın üzerine ciddi tepkiler yükselmiş ve partinin istihbarat servislerinin takibinde olması gerektiği üzerine tartışmalar yapılmıştır (Deutsche Welle, 2016).

Genel olarak partiler, rakip partilerin politik alanını daraltma ve temsil ettiği kitlenin duygularını yönlendirme motivasyonu taşıyabilir. Almanya ve özelde AfD açısından da durum bu içerikleri barındırır. Özellikle muhalefet fikrini diri tutmak adına, merkez partilerin politikalarına ve seçmen kararlarına dışarıdan yön vermek için AfD partisinden bir grup milletvekili Suriye'ye gitmiş, Suriyeli mültecilerin evlerine dönmesini isteyen milletvekilleri Esad'a yakınlığı ile bilinen baş müftü ile görüşmüştür. Oradaki durumu yerinde görüp mültecilerin evlerine dönebileceklerine dair iddialarda bulunmuşlardır (Deutsche Welle Türkçe, 2018c). AfD'nin Federal Meclis milletvekili Ulrich Oehme'nin Irak'ta temaslarda bulunduğu ve milletvekilinin Türkiye'den Kuzey Irak'a geçtiği belirtilmiştir. AfD'den bir sözcü *Spiegel*'e yaptığı açıklamada, Oehme'nin bölgeye yerel yardım örgütlerini desteklemek için gittiğini söyleyerek ziyareti doğrulamıştır (Deutsche Welle Türkçe, 2018d). Bu ziyaretin de yine mülteciler bağlamında yapıldığını belirtmek gerekir.

AfD'nin seçim başarı ile birlikte tepkiler de yükselmiştir. Çok sayıda sivil toplum kuruluşunu çatısı altında toplayan Almanya Türk Toplumu da AfD'nin meclise girmesinin endişe verici olduğu görüşündedir. Almanya Türk Toplumu Genel Başkanı Gökay Sofuoğlu, AfD'nin ırkçı açıklamalarına rağmen seçmenlerin oyunu alarak meclise girdiğini, AfD'li politikacıların insanlara yönelik “bertaraf ederiz” ya da “sınırlarımızda vururuz” gibi açıklamalarını hatırlatarak “şimdi yapılan bu açıklamalara yeniden kafa yorulmalı” ifadelerini kullanmıştır (Deutsche Welle Türkçe, 2017c) Kolat'a göre, AfD'ye kayan oylar yanlış politikalardan kaynaklanmış ve partinin artan oylarının nedeni olan entegrasyon ve göçmen politikaları topluma doğru anlatılamamıştır. Ülkede yaşayan göçmenlere yönelik rahatsızlıkların özellikle ülkede yaşayan Türkler açısından arttığını da belirtmektedir (Sputniknews Türkçe, 2017b).

Dünya Yahudi Kongresi Başkanı Ronald Lauder de “AfD Almanya'nın geçmişindeki en kötü dönemi hatırlatan menfur, gerici bir harekettir ve yasaklanmalı” açıklamasını yapmıştır. AfD'nin başarısını “bir kabusun tecelli etmesi” olarak niteleyen Münih ve Yukarı Bavyera İsrail Kültür Cemiyeti Başkanı Charlotte Knobloch, sonucun Almanya'nın siyasi tartışma kültürünü değiştirip dünyadaki itibarını zedeleyeceğini söylemiştir (Sputniknews Türkçe, 2017c). Her ne kadar Merkel, AfD'nin Almanya'nın gelecekteki Avrupa politikasında etkisi olmayacak (Sputniknews Türkçe, 2017d) dese de, Lauder “AfD'nin Alman parlamentosunda iğrenç propagandasını yapma imkanına kavuşmuş olmasını tiksindirici buluyorum” açıklamasını yapmıştır. AfD eş başkanı Gouland parti programında “Yahudilerin korkması gereken bir şey yok” ve her ne kadar “görüşmeye hazırım” mesajı vermiş olsa da (Sputniknews Türkçe, 2017e) AfD, anti-semitizm tartışması nedeniyle bölünmüştür. Holokostu kabul etmemenin de meşru olduğu üzerine yapılan tartışmaların parti yönetici elitini etkilediği görülmektedir (Sputniknews Türkçe, 2016).

Marshall Vakfı'ndan Timo Lochocki ise durumu şu şekilde değerlendirmiştir (Euronews Türkçe, 2017):

“mülteci sorunu Alman partileri için değil fakat Alman seçmenleri için önemli bir mesele olmuştur. Bu Alman seçmenlerinin muhafazakâr endişelerini ciddiye alan göç konusuyla ilgilenen bir parti aradığı anlamına gelmektedir. Bu konu hakkında politika üreten iki parti var: Biri CSU ama

bu parti sadece Bavyera'da etkindir. Diğeri de AfD'dir ki tüm ülkede etkili bir parti”.

SPD (Sosyal Demokrat Parti–*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*) Genel Başkanı Martin Schulz, AfD'nin oy oranının yüksek olmasından Merkel'i sorumlu tutmuştur. Schulz, Alman ARD ve ZDF televizyonlarında yaptığı açıklamada “Merkel'in, skandal bir seçim kampanyası yürüttüğünü ve siyasi tartışmalardan kaçındığını belirten” Schulz, “bu sistematik olarak kaçınma siyaseti, bir boşluk oluşturmuş. AfD de bu boşluğu şık bir biçimde doldurmuştur. Bence Sayın Merkel bu konuda büyük bir sorumluluk taşımaktadır. Partisinin oy kaybı da bu konuda onun hak ettiği bir yenilgi” yorumunu getirmiştir (Deutsche Welle Türkçe, 2017b).

Benzer şekilde, siyasi partiler konusundaki araştırmalarıyla tanınan Siyaset bilimci Oskar Niedermayer *Deutschlandfunk* Radyosu'na yaptığı açıklamada, “seçmenlerin AfD'ye yönelmesinin asıl [nedeninin], Başbakan Merkel'in izlediği mülteci politikası” olduğunu belirtmiş, “Hristiyan Birlik Partileri başta mülteci politikası olmak üzere aralarındaki tartışmaları bir kenara bırakması, CSU lideri Seehofer'in mültecilere üst sınır konulması ısrarından vazgeçmesi ve Merkel'in ise mülteci politikasında aldığı her kararın doğru olmadığını kabul etmesi gerektiğini” belirtirken ilave olarak önemli bir noktaya da işaret etmektedir: “vatandaşları mülteci politikasında tek başına hareket etmeyeceklerine ikna etmeli, onların korkularını ortadan kaldıracak tercihler” sunmalıdır (Topçu, 2016).

Yorumcular Alman siyasetinin “sismik bir şok” yaşadığını tartışmaktadır (Mudde, 2017). AfD tarafından gündeme getirilen keskin tasarılar şunları öngörmektedir: “Almanya bir göç ülkesi değildir çünkü göç temel olarak kusurlu” (Christ, 2016)_bir durumdur. Parti liderlerinden Weidel, göç politikalarının yasal dayanaktan yoksun olduğunu ve Merkel'in aleyhinde meclis nezdinde bir soruşturma komitesi kurulması gerektiğini belirtmiştir (Eddy, 2017). AfD milletvekilleri ayrıca Merkel hükümetinin Almanya'ya sığınan mültecilerin ülkelerine geri gidebilmeleri için Suriye hükümetiyle müzakerelere başlaması çağrısında da bulunmuş (Buergin, 2017) “farklı kültürden yabancıların Almanya'yı istila etmesini istemiyoruz” (Petzinger, 2017) ifadelerini kullanmışlardır.

Sonuç

Almanya'da hükümetin göçe ilişkin "açık kapı politikası" küresel mülteci sorununu, Almanya iç siyasetinde ulusal ve siyasal bir kriz boyutuna getirmiştir. Göç konusunun siyasal sonuçları dışında, göçün toplumsal karşılığının ekonomik kaygıları da aşarak "bir arada yaşama sorununa" dönüşmesi muhtemeldir. Almanya toplumunda ve ekonomik yapısında önemli bir yer edinen göçmenlerin, Alman nüfusu içinde iş gücüne bir katkı yaptığı açıktır. Mevcut karşıtlık, Almanya'da yerleşik veya vatandaşlığa sahip topluluklarda da ciddi rahatsızlıklara neden olmaktadır.

AfD, ilk kuruluş sürecinde Euro karşıtlığını esas alarak, zamanla Yunanistan ve ortaya çıkan Euro krizi üzerinden gelişim göstermiştir. Günümüzde de ağırlıklı olarak göçmen ve İslam karşıtlığını kullanmaktadır. Sonuç itibariyle parti, zaman ve mekana uyum sağlayan esnek yapısı ile yeni sorunları tanımlayıcı bir güce erişebilmektedir. Euro krizinin AB çapında eskisi kadar tartışma yaratmaması ve büyük ölçüde krizin önlenmesi için ciddi adımlar atılması kuruluş amacını yitirmek üzere olan AfD'yi göç/göçmen karşıtlığı gibi farklı bağlamlara itmektedir.

Partinin söylemlerine bakıldığında, rahatsızlıkları ve itirazları olan toplumsal grupların "neye ihtiyaçları varsa ona uygun söylem üretmek" gibi kullanışlı bir tarafı bulunmaktadır. Genel olarak sağ-popülist partilerin de bu bağlamda becerikli olduğunu belirtmek gerekir. Almanya'da var olan PEGIDA gibi radikal siyasi hareketler ve AB ölçeğinde bu ideolojik söylemi üreten diğer radikal partiler ile ittifak kurma ihtimalini bir olasılık olarak değerlendirmek gerekir.

Almanya'da Merkel iktidarının mülteci politikasına karşı olan AfD, sert söylemlerini hem iktidar partisine hem de göçmenlere yöneltmeye devam etmektedir. Parti lideri ve üyelerinin söylemlerine dikkat edildiğinde AfD'nin göçmen karşıtı söylemleriyle Almanya siyasetinde öne çıktığı ve Euro krizinden sonra ikinci bir itici güç olarak göçmen karşıtlığını sürdürdüğü görülmektedir. AfD'ye benzer çizgide hareket eden partiler için göçmen karşıtlığı genel anlamda ülkenin ekonomisine ve/veya kimlik değerlerine verilen zarar üzerinden şekillenirken, AfD özelinde bakıldığında kimlik temelli teorik boyutun parti söylemleriyle daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca AfD'nin

göçmen karşıtlığına bakıldığında, kuruluşundaki temel motivasyon olan ekonomik konuları değil de, Almanya'nın güvenliği ve kimliği için yaratacakları tehdit çerçevesinden göçmen karşıtlığını şekillendirmesi dikkat çekicidir.

Sorunu siyasilerin yaklaşımında olduğu gibi geçici ya da yerel bir itiraz olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Mülteci sorununun küresel ölçekte bir sorun olması ulusal ölçekte mücadelenin zorluklarını yansıtmaktadır. Yapıcı politikaların önemi bu noktada daha fazla öne çıkmaktadır. AfD'nin karşıtlıklar üzerinden yürüttüğü politikaların Avrupa genelinde "oy alabilir" olması, Birliğin de üzerinde durması gereken bir konudur.

Kaynakça

- AfD, (2018). Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2018, <https://twitter.com/AfD>
- Akkaya, A. (2016). Almanya'nın Zorunlu Tercih: Mülteci Krizi Ekseninde Türk-Alman İlişkilerini Yeniden Düşünmek. *Bölgesel Çalışmalar*, 1(1), 23-49.
- Almeida, D. (2010). Europeanized Eurosceptics? Radical Right Parties and European Integration. *Perspectives on European Politics and Society*, 11(3), 237-253.
- Anderson, E. (2017). *The AfD - is it fair to call them a far-right party?*, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2018, <https://www.thelocal.de/20160927/how-far-right-are-the-afd>
- Aras, İ., Sağıroğlu, A. (2018). Almanya ve Suriyeli Mülteci Krizi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 1(1), 105-116.
- Arzheimer, K. (2015). The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany?. *Journal West European Politics*, 38(3), 535-556.
- Ayvaz, M. E. (2017), *2017 Almanya Federal Meclis Seçimleri Sağ Popülizmin Normalleşme Tehlikesi*, SETA Analiz, Sayı: 216.
- Berbuir, N., Lewandowsky, M., Siri, J. (2015). The AfD and its Sympathisers: Finally a Right-Wing Populist Movement in Germany?. *German Politics*, 24(2), 154-178.
- Buergin, R. (2017). *German Far-Right AfD Is in Parliament. Now What?*. Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2018, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-11-20/german-far-right-afd-is-in-parliament-now-what-quicktake-q-a>
- Caiani, M., Kröll, P. (2017). Nationalism and Populism in Radical Right Discourses in Italy and Germany. *Journal Javnost - The Public Journal of the European Institute for Communication and Culture*, 24(4), 336-354.
- Christ, S. (2016). *Why Is Germany's Anti-Immigration AfD Party So Popular?*. Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2018, https://www.huffingtonpost.com/sebastian-christ/why-is-germanys-afd-party-so-popular_b_9829578.html
- Deutsche Welle. (2016). *German vice chancellor: Monitor AfD after call to shoot at refugees*. Erişim Tarihi: 07 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/1HmQU>
- Deutsche Welle. (2017). *AfD, CDU, SPD: Where do German parties stand on refugees, asylum and immigration?*. Erişim Tarihi: 07 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/2kOlw>
- Deutsche Welle Türkçe. (2017a) *Siyasetin yeni aktörü: Beş maddede AfD*. Erişim Tarihi: 07 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/2kcy6>
- Deutsche Welle Türkçe. (2017b). *Alman siyasetinde AfD krizi*. Erişim Tarihi: 03 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/2kd97>

- Deutsche Welle Türkçe. (2017c). *AfD hakkında bilmeniz gereken 10 şey*. Erişim Tarihi: 03 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/2goR1>
- Deutsche Welle Türkçe. (2018a). *AfD'den PEGIDA ile işbirliği sinyali*. Erişim Tarihi: 05 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/2tB6v>
- Deutsche Welle Türkçe. (2018b). *AfD Suriye'deki ölümlerle ilgilenmiyor*. Erişim Tarihi: 05 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/2tuR7>
- Deutsche Welle Türkçe. (2018c). *Alman sağ popülist vekiller Şam'a gitti*. Erişim Tarihi: 02 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/2tndv>
- Deutsche Welle Türkçe. (2018d). *Spiegel: AfD milletvekili Kuzey Irak'ta*. Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018, <http://p.dw.com/p/2u3S0>
- Eddy, M. (2017). *Alternative for Germany: Who Are They, and What Do They Want?*. Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018, <https://www.nytimes.com/2017/09/25/world/europe/germany-election-afd.html>
- Ertuğral, Y. (2017). *Merkezdeki Merkel Siyasetine Alternatif Olarak: 'Almanya İçin Alternatif Parti (AfD)'*. Erişim Tarihi: 13 Haziran 2018, <http://www.europolitika.com/?p=1052>
- Euronews Türkçe. (2017). *Almanya'nın ırkçı partisi AfD neden başarılı?*. Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018, <http://tr.euronews.com/2017/09/22/almanya-nin-irkci-partisi-afd-neden-basarili>
- Göç Araştırmaları Vakfı. (2017). *Almanya için Alternatif Parti (AfD) 2017 Federal Seçim Programı Bilgi Notu*.
- Greven, T. (2016). *The Rise of Right-Wing Populism in Europe and the United States, A Comparative Perspective*, Friedrich Ebert Stiftung.
- Grimm, R. (2015). The rise of the German Eurosceptic party Alternative für Deutschland, between ordoliberal critique and popular anxiety. *International Political Science Review*, 36(3), 264-278.
- Kaçar, F. (2017). 2017 Almanya Federal Meclis Seçimi ve Almanya İçin Alternatif Partisi'nin Yükselişi: Avrupa'da Sağ Popülizmin Bir Değerlendirmesi. *Türkiye – Almanya Araştırmaları Dergisi*, 6(1-2), 23-42.
- Karácsony, G., Róna, D. (2011). The Secret of Jobbik. Reasons behind the Rise of the Hungarian Radical Right, *Journal of East European & Asian Studies*, 2(1), 61-92.
- Mudde, C. (2017). *What the stunning success of AfD means for Germany and Europe*. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2018, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/sep/24/germany-elections-afd-europe-immigration-merkel-radical-right>

- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Muis, J., Immerzeel, T. (2016). Radical right populism. *Sociopedia.isa*, s. 1-18. <http://www.sagepub.net/isa/resources/pdf/RadicalRightPopulism.pdf>
- Öner, S. (2016). Avrupa'da Mülteci Krizi ve Aşırı Sağın Yükselişi: Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Almanya için Alternatif (AfD) Partisi ve PEGIDA Hareketi Örnekleri. Gulcan, Y., Akgüngör, S., Kuştepelı, Y. (Ed.), *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İş birliği*, (ss. 185-210). İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Özcan, C. (2018). *Savaşı Sabreden Kazanır: Şansölye Merkel'in Hikayesi ve Türkiye İlişkileri*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Özdemir, Ö. (2017). *Almanya seçimleri: Göç ve İslam karşıtı AfD ana muhalefet partisi mi olacak?*. Erişim Tarihi: 13 Haziran 2018, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41368798>
- Patton, D. F. (2017). The Alternative for Germany's radicalization in historical-comparative perspective. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 25(2), 163-180.
- Petzinger, J. (2017). *The leader of Germany's far-right party quit hours after its election success—because it's too radical*. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2018, <https://qz.com/1086342/why-frauke-petry-leader-of-germanys-far-right-afd-party-quit-post-german-election/>
- Rommel, I. (2017). We are the People.” Refugee-’Crisis,’ and the Drag-Effects of Social Habitus in German Society. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 42(4), 133-154.
- Schmitt-Beck, R. (2017). The ‘Alternative für Deutschland in the Electorate’: Between Single-Issue and Right-Wing Populist Party. *German Politics*, 26(1), 124-148.
- Scholz, K. (2018). *Almanya'da sağ popülistler ana muhalefet olma yolunda*. Erişim Tarihi: 14 Haziran 2018, <http://www.dw.com/tr/almanyada-sağ-popülistler-ana-muhalefet-olma-yolunda/a-42303437>
- Sides, J., Citrin, J. (2007). European Opinion about Immigration: The Role of Identities, Interests and Information, *British Journal of Political Science*, 37(3), 477-504.
- Sims, A. (2016). *Alternative for Germany: The anti-immigration party even scarier than Donald Trump*. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2018, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/alternative-for-germany-the-anti-immigration-party-even-scarier-than-donald-trump-a6930536.html>

- Sputniknews Türkçe. (2016). *Almanya'nın göçmen karşıtı partisinde anti-semitizm bölünmesi*. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2018, <https://sptnkne.ws/htEH>
- Sputniknews Türkçe. (2017a). *Le Pen: Müttfikimiz AfD'yi tebrik ediyorum*. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2018, <https://sptnkne.ws/f5YG>
- Sputniknews Türkçe. (2017b). *AfD'nin zaferinin nedeni entegrasyonun topluma anlatılamaması*. Erişim Tarihi: 08 Haziran 2018, <https://sptnkne.ws/f6XR>
- Sputniknews Türkçe. (2017c). *Dünya Yahudi Kongresi Başkanı: AfD'nin parlamentoya gir-mesi tiksindirici*. Erişim Tarihi: 09 Haziran 2018, <https://sptnkne.ws/f69n>
- Sputniknews Türkçe. (2017d). *Merkel: AfD'nin Almanya'nın gelecekteki Avrupa politikasında etkisi olmayacak*. Erişim Tarihi: 05 Haziran 2018, <https://sptnkne.ws/f6qr>
- Sputniknews Türkçe. (2017e). *AfD Eş Başkanı Gouland: Parti programında Yahudilerin korkması gereken bir madde yok*. Erişim Tarihi: 05 Haziran 2018, <https://sptnkne.ws/f6Ua>
- Stier, S., Posch, L., Bleier, A., Strohmaier, M. (2017). When populists become popular: comparing Facebook use by the right-wing movement Pegida and German political parties. *Information, Communication & Society*, 20(9), 1365-1388.
- Topçu, H. (2016). *Almanya'da yükselişi önlenemeyen İslam ve göç karşıtı parti: AfD*. Erişim Tarihi: 13 Haziran 2018, <http://www.bbc.com/turkce/37408589>

1923-2018 YILLARI ARASINDA ÜRETİLEN “SUÇ VE ÇOCUK” TEMALİ AKADEMİK ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Burak ACAR¹, Ömer Miraç YAMAN²

Öz

Bu çalışma, cumhuriyet tarihi boyunca “suç ve çocuk” ilişkisini ele alan akademik literatürün bir araya getirilerek eser türleri, dönemler, yazarlar ve temalar üzerinden nesnel bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Bibliyografik bir özellik taşıyan bu çalışma nitel araştırma tasarımına uygun olarak hazırlanmıştır. Veri toplama sürecinde literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda yayınlara ulaşabilmek adına öncelikle birbirleri ile ilişkili kavram haritaları oluşturulmuş ve çok sayıda indeks, veri tabanı, kütüphane ve e-kütüphane taranmıştır. Elde edilen bulgular sayı, yüzde ve grafik şeklinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda 780’i makale, 363’ü tez, 161’i kitap türünde olmak üzere toplam 1304 esere ulaşılmıştır. 2000 yılı sonrası üretilen eserler cumhuriyet dönemi boyunca üretilen eserlerin %64’üne karşılık gelmektedir. Tematik açıdan incelendiğinde en çok eser Aile/ Akran/Okul (197), Suçlu Çocuk (190) ve Çocuk Adalet Sistemi/Çocuk Hakları (181), en az eser ise Madde Kullanımı (17), Medya/Basin (25) ve Göç/Kentleşme/Çevre (69) bağlamında üretilmiştir. Suç ve Çocuk ilişkisini ele alan çalışmalar çok disiplinli bir özellik göstermekteyse de tematik çeşitlilik bağlamında oldukça sınırlı kalmıştır. Betimsel düzeyde üretilen akademik eserlerin fazlalığına karşılık araştırma düzeyinde üretilen çalışmalar beklenen düzeyde gerçekleşmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Suça Sürüklenen Çocuk, Çocuk Suçluluğu, Bibliyografya, Çocuk Mahkemeleri, Çocuk Cezaevleri

¹ Bu çalışma; birinci yazarın “Suç ve Çocuk Temalı Akademik Çalışmaların Niceliksel ve Niteliksel Olarak Değerlendirilmesi (1923-2016)” isimli yüksek lisans tezinin verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Arş. Gör. Burak Acar, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, acarburak.tr@gmail.com: Orcid No: 0000-0003-4765-3319

² Doç. Dr. Ömer Miraç Yaman, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, omermirac@gmail.com: Orcid No: 0000-0001-9989-8575

BIBLIOMETRICAL ANALYSIS OF ACADEMIC STUDIES UNDER THE THEME OF “CRIME AND JUVENILE” PRODUCED BETWEEN THE YEARS OF 1923-2018

Abstract

This study aims to introduce an objective evaluation of academic literature on the subject of “crime and juvenile”, which has been accumulating since the establishment of Turkish Republic, by making classification based on kinds of studies, terms, authors and themes. Featured as bibliographical character, this study is prepared to fit into qualitative research design. The method of literature survey is used during the data collection process. This allowed us to interpret findings in formats of numbers, percentages and graphs after thematic and chronological coding processes are made. When the research is completed, a total of 1304 studies is surveyed, which consist of 780 articles, 363 dissertations, 161 books. It is observed that the number of studies which are produced after the year of 2000 correspond to almost 64% of all studies produced since the establishment of Turkish Republic. In terms of thematic analysis of the studies, the most interested fields amongst researchers are family/peer/school(197), delinquent child(190), juvenile justice system/child rights(181); while the least attracted fields are drug use(17), media/press(25), immigration/urbanisation/ environment(69). While the studies on child and crime have multidisciplinary character, they remained very limited in terms of thematic diversity. Contrary to the abundance of academic studies dealt only through descriptive analysis, the research level studies have not reached upon the expected level yet.

Key Words: *Juvenile delinquent, bibliography, juvenile courts, juvenile detention center*

Giriş

“Problemlili evre” ya da “geçiş evresi” olarak adlandırılan ergenlik sürecinin de içerisinde yer aldığı dolayısıyla riskli davranışlara daha açık hale gelen çocukluk dönemi adli sisteme daha çok iki şekilde konu olabilmektedir. Bunlardan ilki çocuğun suç davranışına maruz kalarak mağduru olabildiği durumlar; ikincisiyse riskli davranış şekillerinden birisini gerçekleştirerek davranışının faili olabildiği durumlardır. Toplumsal veya hukuki normların ihlali suretiyle riskli davranış şekillerinin suç davranışına evrildiği durumların faileri olan bu çocuklar sıklıkla sosyal politikaların, toplum çalışmalarının ve yasal düzenlemelerin konusu haline gelmiştir. Özellikle güvenlik birimine getirilen çocuk, yargılanan çocuk ve hükümlü/tutuklu çocuk sayısında görülen artış hızı ve ortaya çıkardığı ve çıkarması muhtemel psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik sonuçların büyüklüğü fail odaklı yaklaşım ve uygulamalara yönelik ilgiyi artırmaktadır.

Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda ve İsviçre gibi 1995-2010 yılları arasındaki Avrupa nüfusunun %30'unu oluşturan 8 ülkenin aynı yıllarına ait suç oranlarının derlendiği bir çalışmaya göre tüm suç çeşitlerinde ve toplam suçlarda çocukların suç işleme oranlarındaki yükselişin yetişkinlerden daha fazla olduğu bulunmuştur. Örneğin; çocuklar yetişkinlere göre yaklaşık 6 kat daha fazla hırsızlık suçu işlemişlerdir. Aynı araştırmanın bir başka sonucuna göre 15 yıllık süre içerisinde çocukların tecavüz suçları içerisindeki oranı yaklaşık 2 kat artış göstermiştir (Smit ve Bijlevel, 2015). Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayınladığı Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri-2017 verileri ülkemizde de benzer şekilde suça sürüklenen çocuk oranının yetişkinlerden daha hızlı arttığını göstermektedir. Öyle ki ceza infaz kurumuna girdiği andaki yaşlarına göre değerlendirildiğinde çocuk (12-17 yaş grubu) olanların sayısı sadece bir önceki yıla göre %109,4 artarak 2 bin 56 olurken, suç işlediği anda çocuk yaşta olanların sayısı bir önceki yıla göre %28,3 artışla 11 bin 805 olmuştur. Ceza infaz kurumuna giren toplam kişi sayısının ise bir önceki yıla oranla %15,7 arttığı bilindiğinde çocukların yetişkinlere oranla suç davranışında bulunma oranlarının ne ölçüde hızla arttığı rahatlıkla anlaşılmaktadır. Suça sürüklenen çocuk oranındaki artış hızının yetişkinlerle karşılaştırılmasının yanı sıra sadece hakkında mahkumiyet kararı verilen veya

cezaevinde bulunan çocuk sayısı bile çocuk-suç ilişkisinin önemine dair önemli ipuçları vermektedir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde çoğu şiddet ve mala karşı işlenen suçlar olmak üzere 1996 yılından 2008 yılına kadar her yıl 2 ila 2,6 milyon arasında çocuk tutuklanmakta iken; 2016 yılında bu sayı son 36 yılın en düşük seviyesine gerileyerek 856,130 kişi olarak gerçekleşmiştir (Lane, 2015, s.7; Juvenile Justice Statistics, 2017). Hüküm giyerek cezaevinde bulunan çocuk sayısı ise 2017 yılında 34.000 kişidir. Bu sayı Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hükümlü sayısının %1.4'üne karşılık gelmektedir³. İngiltere Adalet Bakanlığı'nın yayınladığı verilere göre ise 2016/Mart ve 2017/Mart dönemini kapsayan süreçte tüm tutuklulukların yaklaşık %10'unu (74.784) 10-17 yaş arasındaki çocuklar oluşturmuştur. Bu çocukların 1.583'ü hapis cezası olmak üzere toplam 25.700'ü hakkında çeşitli mahkumiyet kararları verilmiştir. İngiltere'de birçok ülkenin aksine tutuklanan çocuk sayısında ciddi bir düşüş görülmektedir. Öyle ki tutukluluk sayısındaki düşüş 2007 yılından bu yana %79'a kadar ulaşmıştır (Youth Justice Statistics 2016/2017). Ancak verilen hapis cezası oranları diğer alternatif yöntemlerle karşılaştırıldığında aynı oranda kalmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar-2017⁴ verilerine göre ise ülkemizde güvenlik birimlerine 2017 yılında gelen veya getirilen 335 bin 242 çocuğun %32,2'sinin kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla (suça sürüklenme) geldiği ya da getirildiği tespit edilmiştir. %57,6'sının ise adli birimlere sevki gerçekleşmiştir. Suça sürüklenen çocuklarla ilgili bir diğer önemli veri ise yargılanan çocuk sanık sayısındaki artış ve mahkumiyet sayısıdır. 2005 yılında 18 bin çocuğa mahkûmiyet kararı verilmişken bu sayı 2015 yılında 52.314 kişiye yükselmiştir⁵.

Çocuk adalet sistemine giren çocuk sayısındaki artışın yanında suçun oluşmasına zemin hazırlayan şartların çeşitliliği de son dönemde dikkat çeken başka bir konudur. Öyle ki yapılan bilimsel çalışmalar siyasi belirsizlik ve istikrarsızlıkların, terör ve iç karışıklıkların, savaş ve savaş sonrasının (Ferro, 2003, s.9), belirli bölgede/coğrafyada yaşanan iç ve dış göçlerin (McNeeley ve Wilcox, 2015, s.228), ekonomik krizlerin ve işsizliğin arttığı dönemlerin (Siegel

³ <https://www.prisonpolicy.org/reports/pie2017.html>, Erişim: 10.12.2018

⁴ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27609>, Erişim: 10.12.2018

⁵ Adli İstatistikleri, Mahkûmiyet Karar Nitelikleri, http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/%C3%A7ocuk/8.pdf, Erişim: 30.11.2018

ve Welsh, 2009, s.44), madde kullanımının artış gösterdiği yer ve zamanların (Burke, 2009, s.85), şiddetin, huzursuzluğun ve gerilimin bulunduğu ailelerin veya parçalanmış ailelerin sayısında görülen artışın çocukların suç davranışı geliştirmesi noktasında önemli etkenler olduğunu ortaya koymuşlardır. Böylesi geniş bir nedensellik boyutu da bulunan çocuk-suç ilişkisinin varlığı bu alanda üretilebilecek akademik çalışmaların önemini artırmakla birlikte var olan akademik çalışmaların değerlendirmesini de önemli hale getirmektedir. Nitekim suça sürüklenen çocuğun sosyo-politik, sosyo-kültürel, iktisadi veya hukuki olarak inşa edilme süreçlerinin nesnel şekilde ortaya konulabilmesi, düşünsel ve uygulama boyutunda yaşanan dönemsel değişimlerin incelenbilmesi ve çocuğun suça sürüklenmesinin nedenleri ve sonuçları bağlamında farklı düşüncelerin tespitinin yapılabilmesi kümülatif bilgi ve uygulamaların keşfine yönelik çalışmalarla mümkün olacaktır. Dolayısıyla gerek geçmişin gerekse bugünün zihinsel inşa aşamalarını ve teorik boyutunu daha iyi anlamak ve aralarındaki etkileşimsel bağı kavrayabilmek için cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadarki süreçte birçok disiplininin ortak paydası olabilmeyi başaramamış "suç ve çocuk" alanında üretilen akademik çalışmaların bir araya getirilerek incelenmesinin değerli olduğu düşünülmektedir. 1923'ten günümüze kadarki süreç içerisinde "Suç ve Çocuk" temalı akademik çalışmaların bir araya getirilerek sunulamamış ve mevcut çalışmalar üzerine kapsamlı sayılabilecek bir değerlendirme yapılamamış olması ciddi eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Bu tür çalışmaların bir diğer önemi ise araştırma sonrasında elde edilecek bulguların akademik literatürde öne çıkan konuları, isimleri ve dönemleri ortaya koyarak ve eksik kalan alanların tespitini kolaylaştırarak bundan sonra yapılacak muhtemel çalışmalar için gerek araştırmacılara gerekse uygulayıcılara yönelik bir gelecek inşası fırsatı sunmasıdır.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma tasarımına uygun olarak tasarlanmıştır; "*Neyin ne olduğu, şeylerin nasıl başlayıp sürdüğü ya da bir durumun kişinin ya da olayın neye benzediğinin resmini çizmek*" olarak ifade edilen betimsel amaçlara sahip bibliyografik bir çalışmadır (Punch, 2014, s.15). Verilerin toplanması

aşamasında başkalarının yaptıklarını ve söylediklerini bir araya getirmek, daha önce yapılmış bilimsel çalışmalara eleştiri getirmek, belirlenen konular arasında ilişki kurmak ve bir alanda temel konuları tanımlamak gibi amaçları benimseyen literatür taraması yöntemi tercih edilmiştir (Cooper, 2010; Akt: Creswell, 2016, s.28). Bu yöntem bir akademik çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymak veya elde edilen bulguların tartışılması ve diğer bulgularla karşılaştırılması için gerekli görülen literatürün bir araya getirilme amacından farklı olarak doğrudan bibliyografik bir çalışmanın veri toplama aracı olarak benimsenmiştir (Merriam, 2015, s.72). Literatür taraması yöntemi çerçevesinde “suç ve çocuk” ilişkisini ele alan yayınlara kapsamlı şekilde ulaşabilmek adına öncelikle birbirleri ile ilişkili kavram haritaları oluşturulmuştur. Bu haritalar ışığında üniversite, devlet ve özel kütüphaneler, basılı ve elektronik dergi kataloglar, farklı disiplinlere ait alan indeksleri, kapsamlı içeriklere sahip veri tabanları (Yöktez, YökAkademik, Google Scholar, Makaleler Bibliyografyası vb.), alanda önemli olduğu düşünülen üniversite, bölüm, akademisyen ve uygulayıcılara ait internet siteleri, tam bildiri metinlerinin yer aldığı sempozyum ve kongrelere ait dokümanlar ve ticari siteler olmak üzere onlarca araçla erişim sağlanmıştır. Verilerin analizi aşamasında ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Tüm bu veri havuzu içerisinde dokümanlara ulaşılması, verilerin orijinalliğinin kontrol edilmesi ve dokümanı anlamak gibi aşamalarından faydalanan “doküman incelemesi” tekniği verilerin toplanması ve tasnifi aşamasında kullanılan bir başka destekleyici teknik olmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.223). Elde edilen veriler bibliyografik çalışmaların gerekliliğine uygun şekilde iki tür sınıflandırma türü ile analize ve bulguların yorumlanmasına hazır hale getirilmiştir. Bu sınıflandırmalardan ilki yayın türleri, yayın yılları, doküman türleri ve yazarlar gibi değişkenlerin belirlendiği niceliksel sınıflandırmadır. Bu sınıflandırma ile suç ve çocuk konulu yayınların kapsayıcı bilgilerini okuyucuya sunmak ve her bir değişken üzerinde ortaya çıkacak farklılıkları mikro açıdan değerlendirebilme imkanına ulaşmak amaçlanmıştır. Verilerin analizinde kullanılan ikinci sınıflandırma ise eserlerin başlıkları veya içerikleri dikkate alınarak yapılan niteliksel sınıflandırmadır. Bu kapsamda elde edilen veriler konularına ve eser sayılarına göre incelenerek alt temalar oluşturulmuş ve tasnif işlemi gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak ise tüm verileri içeren 11 alt tema meydana gelmiştir:

Tema 1. Çocuk Adalet Sistemi, Çocuk Hakları/Hukuku, Yasal Düzenlemeler, Kolluk Kuvvetleri,

Tema 2. Çocuk Mahkemeleri, Yargılama

Tema 3. Ceza İnfaz Kurumları, Islah/eğitim Evleri, Denetimli Serbestlik, Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar

Tema 4. Göç, Kentleşme, Yoksulluk, Gecekondu, Çevresel Faktörler, Fiziksel Mekanlar, Ekonomik Etkenler

Tema 5. Aile (Parçalanmış, Boşanmış vb.), Akran, Okul, Sosyal Çevre, Toplumsal Nedenler, Sosyo-demografik Özellikler

Tema 6. Suçlu Çocuk, Çocuk Suçluluğu, Suça Sürüklenen Çocuk

Tema 7. Psikiyatri, Psikoloji, Adli Olgu, Adli Psikiyatri, Kişilik Özellikleri, Zekâ, Bilişsel Durum

Tema 8. Suçun Nedenleri, Islah, İyileştirme, Suçun Önlenmesi

Tema 9. Medya, Televizyon, Basında Temsil, Video Oyunlar, Kitle İletişim Araçları

Tema 10. Madde Bağımlılığı, Yasa dışı/ Uyuşturucu Madde Kullanımı

Tema 11. Diğer

Netice itibarıyla bibliyografik göstergeler için 1304 adet akademik yayın üzerinde çalışılmış ve elde edilen bulgular grafik ve yüzdeler yoluyla okuyucuya sunulmuştur.

Sınırlılıklar

Diğer bibliyografik çalışmaların veri setleriyle karşılaştırıldığında bu çalışma kapsamında elde edilen verilerin oldukça geniş bir alanı temsil ettiği ve sayıca fazla olduğu görülecektir. Makale çalışmalarından beklenen içerik ve şablon özellikleri de dikkate alındığında elde edilen her bir verinin yorumlanması ve paylaşılması mümkün olmamıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerine ait bazı eserlerinin kütüphane kataloglarına veya elektronik veri tabanlarına aktarılamamış olabileceği düşünüldüğünde az sayıda da olsa elde edilen verilerde eksikliklerin yaşanabilmesi muhtemeldir. Ayrıca elde edilen verilerin temalara

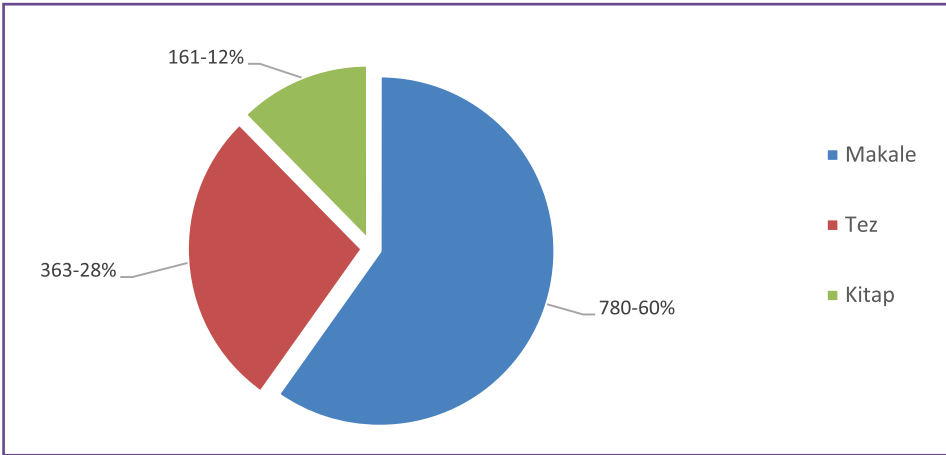
göre tasnif edilmesi aşamasında bir yayının (künyenin) yalnızca bir temada yer almasına özen gösterilmiştir. Bir çalışmanın birden fazla temayı içerdiği durumlarda tercih edilecek tema araştırmacının inisiyatifine bırakılmıştır. Bu durum tasnifi uygun görülebilecek diğer alt temaların araştırma sonuçlarını değiştirmeyecek düzeyde veri kaybı yaşamamasına neden olmuştur. Son olarak Türk araştırmacıların yurt dışı dergilerde Türkçe dışında bir dilde yayınlanan eserleri araştırmamanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Bulgular

Eser Türlerine İlişkin Değerlendirme

“Suç ve Çocuk” ilişkisini ele alan ve 1923-2018 yılları arasında üretilmiş toplam 1304 esere ulaşılmıştır. Ulaşılan eserlerin 780’i makale, 363’ü tez, 161’i ise kitap türünde kaleme alınmıştır (Grafik 1). Makale türünde üretilen eserlerin sayısı tüm eserlerin yaklaşık %60’ına karşılık gelmektedir. En az eserin üretildiği yayın türü ise %13 ile kitaplar olmuştur.

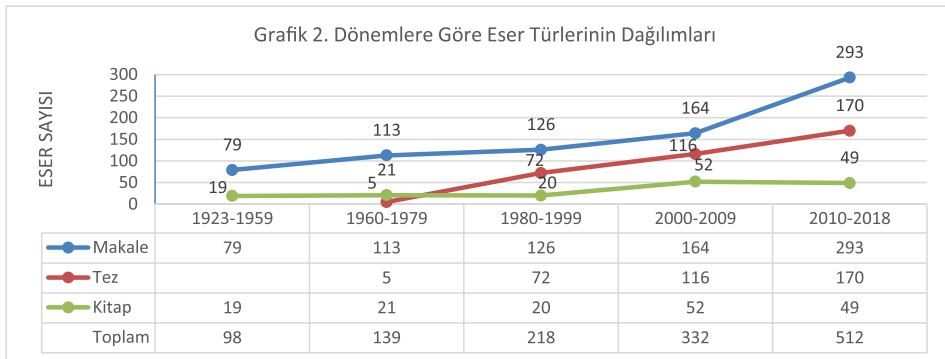
Grafik 1: Eser Türleri

Bir araya getirilen eserlerin dönemlere göre dağılımlarının belirlenmesi suç ve çocuk ilişkisini konu alan çalışmalarda dönemsel olarak nasıl bir değişim yaşandığı ve bu değişimin ne şekilde yorumlandığını ortaya koyabilmek açısından önemlidir. Bu kapsamda elde edilen eserlerin dönemlere göre tasnifi sonucunda üretilen eser sayısının her dönemde artış gösterdiği

görülmektedir. 1923-1959 yılları arasında üretilen eser sayısı 98 iken 1960-1979 yılları arasında bu sayı 138'e ulaşmıştır. Benzer bir yükseliş 1980-1999 yılları arasında da görülmekle birlikte suç ve çocuk alanında üretilen eser sayısındaki asıl önemli artış 2000 yılı ve sonrasında yaşanmıştır. Öyle ki son iki dönemi kapsayan 18 yıllık süreç içerisinde üretilen eser sayısı cumhuriyet tarihinin tamamında üretilen eserlerin yaklaşık %65'ine karşılık gelmektedir. Daha açık bir ifadeyle Grafik 2'de görüldüğü üzere 2000-2009 döneminde üretilen eser sayısı 332'ye, 2010-2018 döneminde üretilen eser sayısı ise 512'ye yükselmiştir. Eser türlerine göre dönemsel dağılım dikkate alındığında makale ve tez türünde verilen yayınların sürekli bir artış gösterdiği görülmektedir. Makale çalışmaları her dönem en çok tercih edilen yayın türü olmasına karşılık tez türü çalışmalar özellikle ilk iki dönem en az tercih edilen yayın türleri olmuştur. Öyle ki suç ve çocuk ilişkisini ele alan ilk tez çalışmasının 1962 yılında üretilbildiği görülmüştür. 1960-1979 yılları arası dönemde sadece 5 tez çalışması üretilbilmiştir. İlk döneme ait herhangi bir tez çalışmasına ise ulaşılammıştır. Tez çalışmalarının en az üretildiği dönem olan 1923-1979 yılları arasında kitap türünde ise toplam 40 eser üretilmiştir. Ancak 1980-1999 dönemi ile başlayan ve devam eden dönemsel süreçler içerisinde tez yayınlarında sürekli yükselme, kitap yayınlarında ise yükseliş ve düşüşün olduğu değişimler görülmektedir.

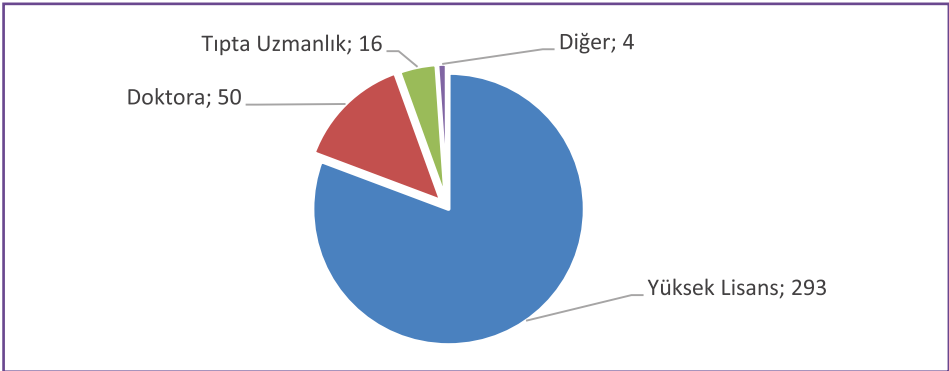
Grafik 2: Dönemlere Göre Eser Türlerinin Dağılımları

Tez türünde üretilen eserler diğer yayın türleri ile karşılaştırıldığında amaç, yöntem ve bulgular açısından derinlik ve uzmanlık gerektiren çalışmalar olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocuk-suç ilişkisini ele alan eserlerin sunduğu

perspektifi daha detaylı bir şekilde ortaya koyabilmek ve değerlendirebilmek için tez türü eserlerin farklı değişkenlere göre incelenmesinin önemli olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda öncelikle 363 adet tez çalışmasının düzeylere göre dağılımlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Grafik 3'te belirtildiği üzere tez türü çalışmaların %80'inin (293) yüksek lisans düzeyinde kaleme alındığı görülmektedir. Doktora düzeyindeki çalışmalar ise %13,5 (50) oranında kalmıştır. %0,5 (16) ile en az çalışma yapılan tez düzeyi ise tıpta uzmanlık tezleri olmuştur. 4 eser ise doçentlik veya düzey bilgisine ulaşamayan tez çalışmalarıdır. Dönemsel olarak incelendiğinde ise tüm tez düzeylerinin %78'i (284), doktora düzeyi çalışmaların ise %77'sinin (39) 2000 yılı ve sonrasında kaleme alındığı tespit edilmiştir.

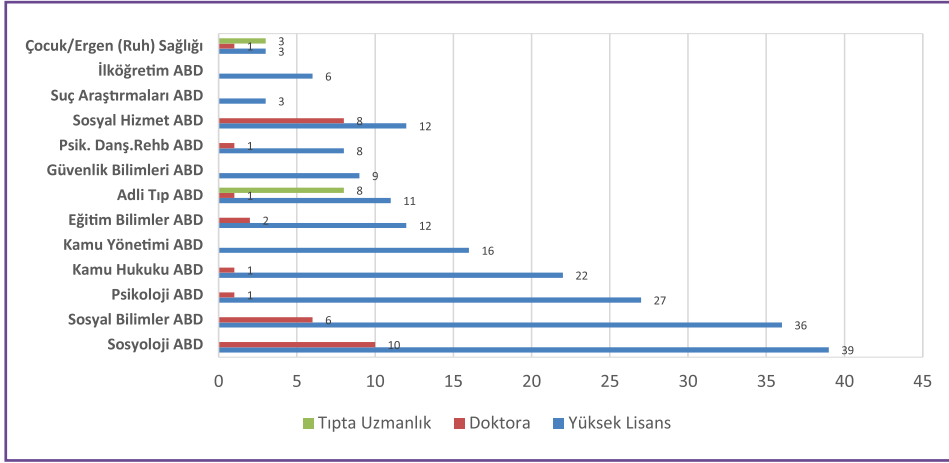
Grafik 3: Tez Türü Eserlerin Düzeylerine Göre Dağılımı

Akademik disiplinler benimsedikleri yöntem ve yaklaşımlarla üretilen eserlerin niteliğini doğrudan etkileyebilmektedir. Özelde faydalandığı ya da ürettiği yöntem ve yaklaşımların genelde ise beslendiği akademik kaynağın ortaya konulmasındaki önemli araçlardan birisinin anabilim dalları ve enstitüler olduğu düşünülmektedir. Suç ve çocuk temalı çalışmalara sundukları katkıları ve yaklaşımları nesnel bir şekilde ortaya koyabilmek için tez çalışmalarının bağlı bulunduğu anabilim dallarının ve enstitülerin belirlenerek çalışmaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla tez türünde en çok çalışmanın yapıldığı anabilim dallarının sırasıyla sosyoloji (49), sosyal bilimler (42), psikoloji (28), kamu hukuku (23), adli tıp (20) ve sosyal hizmet (20) anabilim dalları olduğu tespit edilmiştir. Doktora düzeyindeki eserlerin ise en

çok sosyoloji (10), sosyal hizmet (8) ve sosyal bilim (6) anabilim dallarında üretildiği görülmüştür. Tıpta uzmanlık düzeyinde üretilmiş 16 çalışmanın ise 11'i adli tıp (8) ve çocuk/ergen (ruh) sağlığı (3) anabilim dallarında kaleme alınmıştır (Grafik 4).

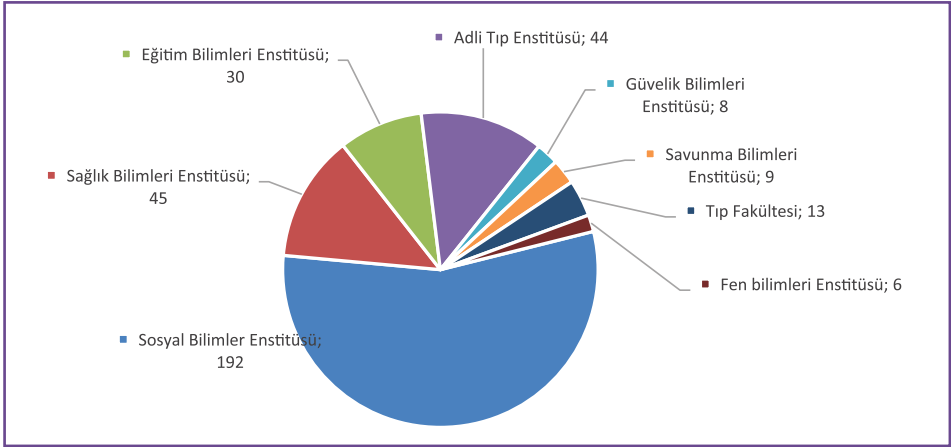
Grafik 4: Tezlerin anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Tez çalışmaları bağlı buldukları üniversite ve enstitülere göre değerlendirildiğinde ise eserlerin yarısından biraz fazlasının (%55) sosyal bilimler enstitüsünde üretildiği görülmektedir. Adli tıp (%13) ve sağlık bilimleri (%12) ise en çok tez çalışmasının yapıldığı diğer enstitüler olmuştur (Grafik 5). Bu alanda en çok eserin üretildiği üniversiteler ise sırasıyla İstanbul Üniversitesi (62), Ankara Üniversitesi (47), Hacettepe Üniversitesi (28) ve Gazi Üniversitesi (21)'dir.⁶ İstanbul Üniversitesi'nde Adli Tıp Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi'nde Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Enstitüleri, Ankara Üniversitesi'nde ise Sağlık Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitüleri üretimin yoğun olduğu yerlerdir.

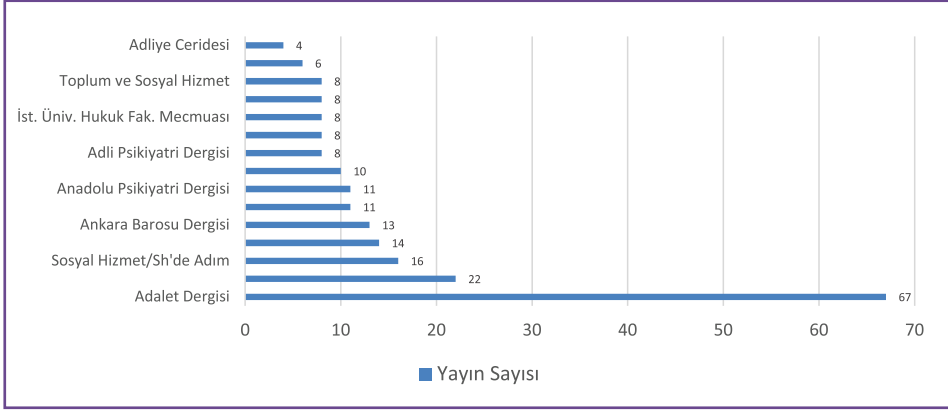
⁶ Tez çalışmasının en çok üretildiği diğer üniversiteler: Ege Üniversitesi (11), Kırıkkale Üniversitesi (10), Maltepe Üniversitesi (9), Marmara Üniversitesi (9), Uludağ Üniversitesi (9), Kara Harp Okulları Komutanlığı (9), Polis Akademisi Başkanlığı (8), Cumhuriyet Üniversitesi (7), Boğaziçi Üniversitesi (6), Anadolu Üniversitesi (5).

Grafik 5: Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımları

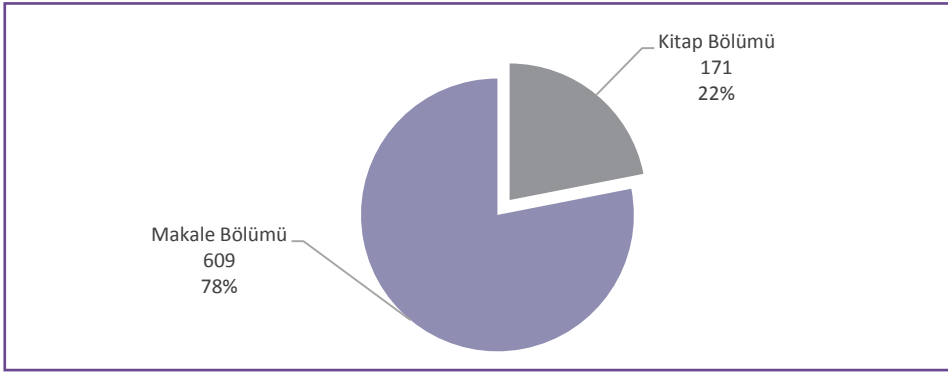
Makale çalışmalarının yayınlandığı dergiler üretilen eserlerin tematik yönelimleri ve nitelikleri hakkında bilgiler verebilmektedir. Aynı zamanda öne çıkan dergilerin bir araya getirilmesi araştırmacılar ve uygulayıcılar için bu alanda üretilen eserlere ulaşılması noktasında kolaylık sağlayabilmektedir. Bu amaçla makale çalışmalarının yayınlandığı dergiler incelendiğinde alanında en uzun sürekliliğe ve en çok yayına sahip dergi 1909 yılında “Adliye Ceridesi” adıyla yayımlanmaya başlayan, 1944 yılından 1946 yılına kadar Adliye Dergisi olarak devam eden ve 1946-1991 yılları arasında ise yeni ismiyle faaliyetlerini sürdüren Adalet Dergisi’dir. Alan indeksli dergilerin yayınlanan eser sayısı bağlamında daha çok ön planda olduğu görülmektedir. Öyle ki Adli tıp alanında özellikle Adli Tıp Dergisi (22) ve Adli Tıp Bülteni (12), sosyal hizmet alanında Sosyal Hizmet/Sosyal Hizmette Adım (16) ve Toplum ve Sosyal Hizmet (7) dergileri, psikiyatri alanında ise Anadolu Psikiyatri (10) ve Adli Psikiyatri (8) dergileri bu alanda en çok esere sahip alan dergilerdir. Son dönem eserlerinin yayınlandığı dergiler incelendiğinde ise alan dergilerinin yanında elektronik dergilerin ve farklı alan ve konulardaki eserlere yer verilmesine imkân sağlayan sosyal bilim dergilerinin de oldukça fazla olduğu görülmektedir. Tedrisat Mecmuası, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyeti Dergisi, Adliye Ceridesi ve Varlık Dergisi, İş Felsefe, Ahlak ve İçtimaiyet Mecmuası, Siyasî İlimler Mecmuası dergileri ise cumhuriyet döneminin kuruluşundan 1945 yılına kadarki süreç içerisinde bu alanda üretilen eserlerin çoğunluğunun yayınlandığı dergilerdir (Grafik 6).

Grafik 6: Akademik Dergilere Göre Yayın Sayıları

Üretilen makaleler yayın yerlerine göre analiz edildiğinde eserlerin %78'i makale bölümünde, %22'si ise kitap bölümünde yayımlanmıştır. Kitap bölümü olarak yayınlanan 171 makalenin 123'ü kongre, sempozyum veya konferanslarda sunulan ve tam bildiri metni şeklinde, 48'i ise bilimsel kitaplarda makale bölümü şeklinde yayımlanmıştır (Grafik 7).

Grafik 7: Makalelerin Yayın Yerine Göre Dönemsel Dağılımı

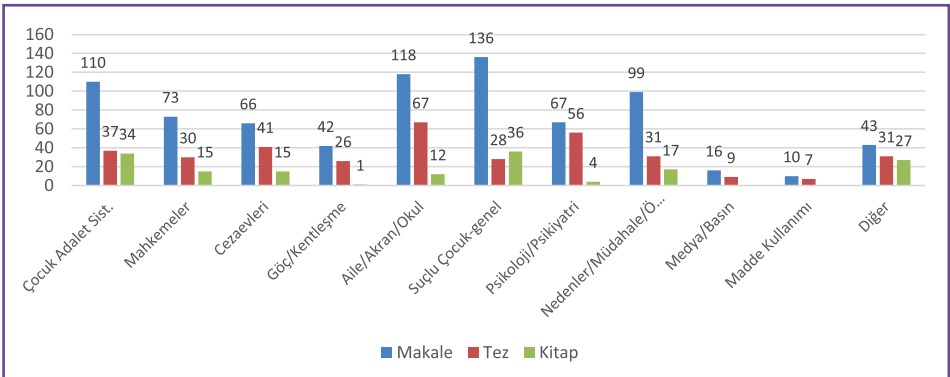
Temalara İlişkin Değerlendirme

Elde edilen veriler bütüncül bir yaklaşımla incelendiğinde 1304 eserin büyük oranda 2 farklı yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Bu yaklaşımların ilki; çocuğun suç davranışına neden olan çeşitli faktörler içerisinde değerlendirildiği yaklaşımdır. Bir diğeri ise suçun ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında çocuğun adli sistem içerisinde ele alındığı veya değerlendirildiği

yaklaşımıdır. Bir başka ifadeyle akademik çalışmaların bir kısmı çocuğu suç davranışının nedeni olduğu ileri sürülen göç, kentleşme, gettolaşma gibi mekânsal faktörler; aile, akran ve okul ilişkileri gibi sosyal faktörler; kişilik bozuklukları, davranış bozuklukları, bipolar bozukluk, depresyon, anksiyete, şizofreni gibi psikolojik ve psikiyatrik faktörler ve madde kullanım bozukluğu, medya gibi diğer faktörlerle ilişkisi üzerinden ele alınırken; diğer kısım çalışmalar ise çocuğu, suç davranışı öncesi koruyucu-önleyici müdahale araçları, suç davranışı sonrası cezaevleri, mahkemeler, çocuk adalet sistemi gibi kurumsal araçlarla ilişkisi üzerinden ele almaktadır. Dolayısıyla eserler bu gözle incelendiğinde çalışmaların %59'unun (766) nedensel bağlamda, %41'inin (411) ise kurumsal bağlamda ele alındığı tespit edilmiştir.

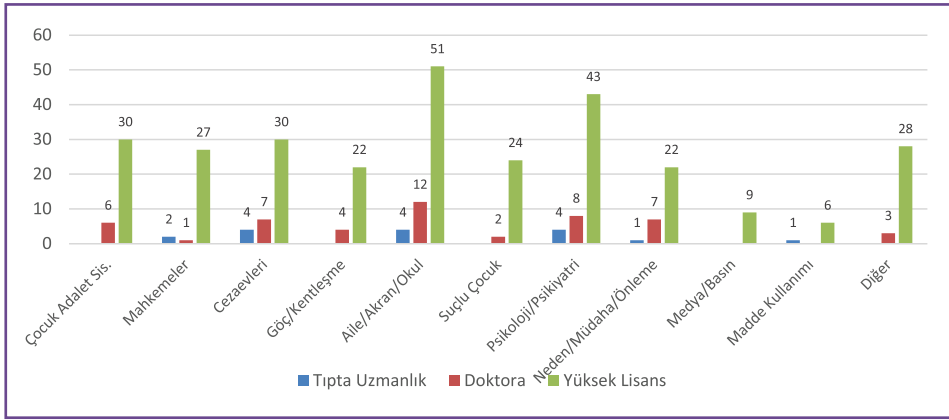
Suç ve çocuk ilişkisini ele alan çalışmalar daha mikro boyutta incelendiğinde en çok eserin Aile/Akran/Okul (197), Suçlu Çocuk (190) ve Çocuk Adalet Sistemi/Çocuk Hakları (181) temalarında üretildiği görülmektedir. En az çalışılan konular ise Madde Kullanımı, Medya/Basın ve Göç/Kentleşme/Çevre temaları ile ilişkili çalışmalar olmuştur. Yayın türlerine göre tematik dağılımlar incelendiğinde en çok eserin makale türünde Suçlu Çocuk (136), Aile/Akran/Okul (118) ve Çocuk Adalet Sistemi (110); tez türünde Aile/Akran/Okul (67), Psikoloji/Psikiyatri (56) ve Cezaevleri (41); kitap türünde ise Suçlu Çocuklar (36), Çocuk Adalet Sistemi/Çocuk Hakları (34) ve Diğer (27) temalarında üretildiği görülmektedir. En az eserin üretildiği konular ise tüm türlerde Medya/Basın, Madde Kullanımı ve Göç/Kentleşme/Çevre temaları ile ilişkili çalışmalar olmuştur (Grafik 8).

Grafik 8: Temaların Eser Türlerine Göre Dağılımları

Tematik çalışmaların tez düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde en çok eserin üretildiği temaların tüm düzeylerde aynı olduğu görülmektedir. Öyle ki yüksek lisans, tıpta uzmanlık ve doktora düzeyindeki çalışmalar en çok Psikoloji/Psikiyatri, Cezaevleri ve Aile/Akran/Okul temaları ile ilişkili konular odağında kaleme alınmıştır. Her temada yüksek lisans düzeyinde üretilmiş bir çalışma bulunmaktayken doktora düzeyinde çalışmanın üretilmediği iki tema mevcuttur. Bunlar; Medya/Basın ve Madde Kullanımı temalarıdır (Grafik 9).

Grafik 9: Temaların Tez Düzeylerine Göre Dağılımı

Elde edilen verilerin tematik dağılımları dönemlere göre incelendiğinde 1923-1959 ve 1960-1979 yılları arasında en çok eserin a) suçlu çocuk, b) nedenler/müdahale/önleme ve c) mahkeme alanında üretilmiş olduğu görülmektedir (Grafik 10). Bu iki dönemi kapsayan yıllar arasında yazılmış olan eserler daha çok fail odaklı bir yaklaşımla kaleme alınmıştır. Nitekim çocukların anti sosyal davranışları toplumsal düzen için ciddi bir tehlike olarak yansıtılmıştır. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak özellikle *mücrim çocuklar*⁷, *çocuk cürümleri*⁸, *suçlu çocuklar meselesi*⁹, *suçlu çocuklarımız*¹⁰,

⁷ Rıdvan Nafiz, Mücrim Çocuklar, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyeti Dergisi, 1927, Sayı:3.

⁸ Fahrettin Kerim Gökay, Türkiye'de Çocuk Cürümleri, İstanbul, Paris Arslusal Çocuk Pisişiatrı Kongresine sunulan Rapor, 1938; Fahrettin Kerim Gökay, Türkiye'de Çocuk Cürümleri, İstanbul, İş-Felsefe, Ahlâk ve İçtimaiyat Mecmuası-Cumhuriyetin XX nci Yılında Çocuk Meselesi, 1943, Defter: 2, Cilt: 9, Sayı: 34.

⁹ Henri Urtin, Suçlu Çocuklar Meselesi, Ankara, Adliye Ceridesi, 1938, Sayı: 4, Ss. 559-572; Eldeniz, Perihan, Suçlu Çocuklar Meselesi, Ankara, Adliye Ceridesi, 1939, Sayı: 6, Ss. 973-976.

¹⁰ Mithat Enç, Suçlu Çocuklarımız, Ankara, Sosyal Hizmette Adım Dergisi, 1963, Sayı: 8, Ss. 3-5.

*çocuk suçluluğuna dair*¹¹ isimli eserlerin kaleme alındığı ve bu kavramların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ancak ikinci dönemde sınırlı da olsa bazı çalışmalar çocuğu davranışının faili değil mağduru olarak ele almıştır. Öyle ki *suçsuz çocuklar*¹² ve *çocuklar suçsuz*¹³ makaleleri bu dönemde üretilen mağdur çocuk yaklaşımının örnekleridir.

İlk iki dönemde akademik çalışmaların yoğunlaştığı bir diğer konu ise suçlu çocukların nasıl ıslah edileceği ve bu davranışların nedenleri üzerine olmuştur. Özellikle 1923-1959 döneminde suçlu çocuk sorununun gündeme gelmesi bu soruna dair çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda Amerika, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerin suçu önlemeye ve çocukların ıslahına yönelik bilgi ve deneyimleri akademik çalışmalara doğrudan yansımıştır ve çözüm önerileri olarak sunulmuştur¹⁴. Suçlu çocuklara yönelik yaptırımlar ve ıslah yöntemlerinin tartışıldığı bu dönemde çocuk mahkemelerinin gerekliliği üzerine de önemli çalışmalar kaleme alınmıştır. Çocuk mahkemelerinin neden kurulması gerektiği, ne tür işlevlerinin olduğu ve nasıl faydalar sağlayacağına yönelik eserler üretilmeye başlanmıştır. Öyle ki suçun önlenmesi ve çocukların ıslahı konularında görüldüğü gibi çocuk mahkemelerinin kurulmasının gerekliliği yurt dışı uygulamalarla desteklenerek konuyla ilgili akademik çalışmalar üretilmiştir¹⁵.

1980-1999 yıllarında ise aile/akran/okul temalı çalışmalar ciddi bir artış göstererek en çok eser üretilen tema olmuştur. Özellikle aile ve yakın çevre,

¹¹ Fatma Varış, *Çocuk Suçlarına Dair*, Emekli Öğretmen Dergisi, 1963, Cilt: 4, Sayı :44, 3-5 Syf.; Tuncay, Lütfi, *Suçlu Çocuklar*, İstanbul, Adli-Tıbbi Ekspertiz, 1955, Sayı: 7, Ss. 23-24.

¹² Arza Erhat, *Suçsuz Çocuklar*, İstanbul, Yeni Ufuklar Dergisi, 1962, Cilt: 11, Sayı:120.

¹³ Serpil Baran, *Çocuklar Suçsuz*, Ankara, Sosyal Hizmette Adım, 1975, Ss. 7.

¹⁴ Reşat D. Tesal, *Beneliiks Memleketlerinde ve Fransa'da Çocuk Suçluluğu ile Savaş*, Ankara, Adalet Dergisi, 1944, Sayı: 2, Ss. 241-275.; Sulhi Dönmezer, *Amerika'da Çocuk Suçluluğu ile Mücadeleler*, İstanbul, İş Felsefe, Ahlak ve İçtimaiyet Mecmuası, 1949, Sayı: 95, Ss. 146-149; Sulhi Dönmezer, *Amerika'da Çocuk Suçluluğu ve Mektep*, İstanbul, Bilgi, 1949, Sayı: 27, Ss. 10-14; Mustafa Tören Yücel, *İngiltere ve Gal'da Aile Birliğinin Muhafazası Çocuk Suçluluğu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yöneltilmiş Sosyal Nitelikteki Ferdi Önleme Tedbir ve Metodları*, Ankara, Adalet Dergisi, 1968, Sayı : 11-12, Ss. 631-644.

¹⁵ İhsan, *Amerika'da Çocuklara Mahsus Mahkemeler*, Tedrisat Mecmuası, 1919, Sayı: 50, Ss. 379-390; Pierrede Casabianca, (Nafiz Z.), *İtalya'da Yeni Çocuk Mahkemeleri*, Ankara, Adliye Ceridesi, 1935, Sayı: 2, Ss. 220- 227; Şensoy, Naci, *Yeni Alman Çocuk Mahkemesi Kanunu Hükümleri Üzerinde Bir Tetkik*, 1949, Ss. 294-323; Hasan Altürk, *İngiltere ve Gal'de Çocuk Mahkemeleri*, Ankara, Adalet Dergisi, 1961, Cilt: 52, Sayı:11-12, Ss. 1149-1161; Arif Aybar, *Fransa'da Çocuk Mahkemeleri ve Suçlu Çocukların Usulü Mahkemesi*, Ankara, Adalet Dergisi, 1966, Sayı: 12, Ss. 864-880.

çocuk suçluluğunu etkileyen faktörler arasında en çok öne çıkan unsurlar olmuştur. Diğer bir deyişle parçalanmış aile, anne-baba ilişkileri, aile yapısı, yakın çevrenin sosyokültürel özellikleri ve toplumsal yapı gibi özellikler suçun nedenleri bağlamında sıklıkla ele alınan konular olmuştur¹⁶. Bu dönemde suç-çocuk ilişkisini okul odağında ele alan çalışmalara ise ulaşılammış ancak suç davranışının eğitim düzeyi ile ilişkisinin ele alındığı eserlere sınırlı da olsa ulaşılabilmektedir¹⁷. Bu dönemde eser sayısında görülen yükseliş ile dikkat çeken bir başka çalışma alanı hükümlü ve tutuklu çocuklardır. Daha açık bir ifadeyle bir ıslah yöntemi olarak cezaevlerinin kullanılması, hükümlü ve tutuklu olmanın çocuklarının suç davranışını önlemedeki etkisi, cezaevlerinde bulunan çocukların demografik özellikleri, suç türleri ve suç işleme nedenleri gibi konularda çalışmalar üretilmiştir¹⁸. Bir önceki döneme

¹⁶ Sezen Sözen, *Eskişehir Çocuk İslahevindeki Suçlu Çocukların Yakın Çevre ve Kişilik Özellikleri*, Eskişehir, Eskişehir İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1981, Sayı: 4, Ss. 484-542; Sevda Uluğtekin, *Hükümlü Çocuğun Toplumsal Kökeni ve Suç Türü*, Ankara, Adalet Dergisi, 1983, Sayı : 4, Ss. 639-652; Nephân Saran, *Çocuk Suçluluğu ve Parçalanmış Aileler*, İstanbul, Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi, 1979.; Halük Yavuzer, *Suçlu Çocukların Zeka, Kişilik ve Yakın Çevre Özellikleri*, İstanbul, Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Dergisi, 1979; Turgut Erbasan, *Çocuk Suçluluğunun Oluşumunda Aile Etmeni*, Ankara, Sosyal Hizmette Adım Dergisi, 1991, Sayı: 5, Ss. 34-37; Tülin Günşen İçli, A. Zaim, *Çocuk ve Yetişkin Suçluluğunda Aile Yapısının Önemi*, Sivas, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Dergisi, 1991, Cilt: 9, Sayı: 14, Ss. 46-60; Muharrem Özsan, *Çocuk Suçlarında Aile ve Anne-Baba İlişkilerinin Rolü*, Birey, Kişilik ve Toplum, Bilim Serisi, Aile Yazıları. (Der.) B. Dikeçligil; A. Çiğdem, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Yayın No: 5, 1991, Ss. 35-41; Füsun Sokullu Akıncı, *Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, 1993, Ss. 127-134; Esin Küntay, *Ailedeki Çözülmenin Çocuk Suçluluğuna Etkileri üzerine İstanbul Çevresinde Yapılmış Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, 1975, Doktora Tezi; Figen Başar, *Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde Kalan 15-18 Yaş Grubu Ergenlerin Suça Yönelmelerinde Ailenin Etkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, 1992, 167 Syf, Prof. Dr. Mine Mangır, Yüksek Lisans; Gülay Öter, *Çocuk Suçluluğunda Ailenin Fonksiyonu ve Farik-Mümeyyizlik Kavramı*, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, 1994, 104 Syf, Prof. Dr. Süheyla Donay, Yüksek Lisans.

¹⁷ Handan Attar, *Eğitim ve Çocuk Suçluluğu*, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1994, 145 syf.; Mehmet Silah, *Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Suça Yönelişlerinde Eğitimsizliğin Rolü*, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1993, Sayı: 1, Ss.9-18.

¹⁸ Sevda Uluğtekin, *Suçlu Çocuklara İlişkin İslah Sisteminde Kurumsal Bakım ve Çağdaş Tedavi Modelleri*, Ankara, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, 1985, Cilt: 3, Sayı: 3, Ss. 97-215; Cahide Aydın, Müge (Tamar) Kabaklıoğlu, *Çocuk Hükümlülerde Suç Tipi İle Sosyodemografik Özelliklerin İlişkisi*, İzmir, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 1987, Sayı:2, Ss. 625-634; Solmaz Başar, *Ceza Değil Eğitim... Ankara Çocuk İslahevi*, PTT Dergisi, 1989, Sayı: 85, Ss. 40-41; Sevda Uluğtekin, *Çocuk İslah Kurumlarındaki Hükümlü Çocukların Demografik ve Toplumsal Özellikleri İle Kurum Bakımının Niteliği*, Mersin, 25. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 1989, Ss. 24-27; Sedat Türkeri, *Çocuk İslahevleri ve Çocuk Cezaevindeki Çocukların Suç İşleme Nedenleri Açısından İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim

göre eser sayısı açısından önemli bir yükseliş gösteren alanlardan bir diğeri ise psikoloji/psikiyatri konulu çalışmalar olmuştur. Bu dönem çalışmalarında çocukların suç davranışında bulunmasının nedenleri sınırlı çerçevede de olsa zekâ düzeyleri, psikopatolojik belirtiler, kişilik özellikleri, benlik saygısı gibi psikolojik/psikiyatrik faktörlerle açıklanmaya çalışılmıştır¹⁹. Son olarak Madde Kullanımı ve Medya/Basın temalarında ilk çalışmaların üretilmiş olması bu dönemin önemli sayılabilecek özelliklerindedir.

2000-2009 yılları arası dönem incelendiğinde aile/akran/okul konulu eserler yine en çok üretimin yapıldığı alan olma özelliği taşımaktadır. Çocuk-suç ilişkisini ele alan çalışmalarda en sık başvurulan değişkenler yine sosyodemografik özellikler, ergenlik çağı özellikleri ve ailesel faktörler olmuştur. Ancak bir önceki dönem dikkate alındığında öne çıkan husus-özellekle makale ve kitap çalışmalarında-suç davranışının okul odağında açıklanmaya çalışıldığı yayınların sayısında görülen artıştır²⁰. Önemli değişimin yaşandığı bir başka tema ise göç/kentleşme/yoksulluk'tur. Bu değişimin sebebi, eserlerin konu tabanlı çeşitliliğinden ziyade önceki dönemlerle benzer konularda üretilmiş

Dalı, 1995, 127 Syf. Prof. Dr. Emine Akyüz, Yüksek Lisans.; Uğur Cavlak, Çocuk İslahevinde ve Aile Ortamında Yaşayan Erkek Çocuklarda Fiziksel Uygunluk ve Ruhsal Özelliklerin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1996, 79 Syf. Prof. Dr. Hülya Kayıhan, Doktora Tezi.

¹⁹ Bekir Behlül İnal, 12 İle 18 Yaş Arası Suçlu Erkek Çocukların Suça Yönelmelerinin Zeka ve Kişilik Faktörleri İle İlgisinin Araştırılması, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Anabilim Dalı, 1984, 93 Syf. Doktora.; Hatice Demirbaş, Suçlu ve Suçlu Olmayan Ergenlerin Karar Verme Davranışlarının Karşılaştırılması, Ankara Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, 1992, 75 Syf. Yüksek Lisans.; N. Avcı, 12-16 Yaş Arasındaki Suç İşlemiş ve Suç İşlememiş Çocukların Zeka Test Puanlarının Karşılaştırılması, Ankara Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Adli Psikoloji Anabilim Dalı, 1993, Doç. Dr. Nejla Refia Palabıyıköğlü, Yüksek Lisans.; Melek Kaya, 13-18 Yaşları Arasındaki Suç İşlemiş Ergenlerdeki Psikopatolojik Belirtilerin Araştırılması, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1993, 129 Syf. Prof. Dr. Yaşar Baykul, Yüksek Lisans.; Aygöl Nalbant, 15-22 Yaşları Arasında Bulunan İslahevindeki, Gözetim Altındaki Ve Suç İşlememiş Gençlerin Benlik Saygısı Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması, Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikoloji Anabilim Dalı, 1993, 70 Syf. Doç. Dr. Refia Palabıyıköğlü, Yüksek Lisans.; Haluk Yavuzer, O. Güngörmüş, J. Minibaş, Suçlu Çocuklarda Pratik Yetenek Oranı, Kişilik Özellikleri, Anksiyete Düzeyleri (Ortak Çalışma), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Dergisi, 1994, Sayı 3, Ss. 17-29.

²⁰ Zahir Kızmaz, Öğrenim Düzeyi Ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2004, Cilt: 14, Sayı: 2, Ss. 291-319; Ceyda, Eke, Kültegin Ögel, İstanbul'daki Okullarda Suç Ve Şiddetin Yaygınlığı, 1. Uluslararası Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu, 2006, Ss. 28-31; D. Gözütok, O. Er, C. Karacaoğlu, Okul ve Suç, Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 2006, Sayı: 76; Şule Erçetin, Eğitim ve Şiddet: Okullarda Şiddet Ve Çocuk Suçluluğu, Ankara, Hegem Yayınları, 2007, 315 Syf.; Adem Solak, Okullarda Şiddet Ve Çocuk Suçluluğu, Ankara, Anı Yayıncılık, 2007, 364 Syf.

eserlerin sayıca artışıdır. Nitekim 1980-1999 yılları arasında bu temada 11 eser üretilebilmişken 2000-2009 yılları arasında bu sayı 27'ye yükselmiştir. Bu dönem göç/kentleşme/yoksulluk temasında en fazla eserin üretildiği dönem olma özelliğini de taşımaktadır. 2000-2009 dönemi içerisinde toplam eser sayısı açısından ikinci, eser artış hızı bakımından ilk sırada bulunan tema ise çocuk adalet sistemi/çocuk hakları olmuştur. Çocuk haklarının tarihsel gelişimi, Türkiye'de çocuk haklarına dair gelişmeler ve uygulamalar²¹, çocuk adalet sisteminin unsurları²², bu unsurlardan birisi olan güvenlik birimleri ve çocuk ilişkisi²³ ve yurt dışı çocuk adalet sistemleri²⁴ bu tema altında ve bu dönemde üzerinden durulan temel konular olmuştur. Bir önceki döneme göre eser sayısı açısından düşüş gösteren konular da mevcuttur. Bunlar daha çok psikoloji/psikiyatri, suçlu çocuk, cezaevleri ve mahkemeler temalı çalışmalardır.

2010-2018 yılları arası, çalışılan konu çeşitliliği ve üretilen eser sayısının en fazla olduğu dönemdir. Bir önceki dönemde eser sayısı açısından kısmen azalma yaşayan psikoloji/psikiyatri, cezaevleri ve mahkemeler gibi temalarda üretilen çalışmalar son dönemde araştırmacıların tekrar yoğunlaştığı alanlar haline gelmiştir. Bu dönemde en çok eserin üretildiği alan ise bir önceki dönemde de en hızlı artışı gösteren çocuk adalet sistemi/çocuk hakları

²¹ Mehmet Akif Sözer, *Çocukluk ve Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi*, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2003, Sayı: 3, Ss. 179-185; Ömer F. Tutkun, Mustafa Koç, *Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye'de Çocuk Haklarına Yönelik Çalışma ve Yasal Düzenlemeler*, Ege Eğitim Dergisi, 2003, Cilt: 3, Sayı: 2, Ss: 11-23; C. Çelik, *Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi*, E- Akademi, 2005, Sayı: 36.

²² İ.Hamit Hancı ve ark., *Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Unsurları*, Ankara, Ankara Barosu Dergisi, 2002, Sayı: 3, Ss. 171-175; Emir Erdem Şimşek, *Çocuk Suçluların Yargılanması ve Uygulanacak Emniyet Tedbirleri*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Hukuk Fakültesi, 2005, 249 Syf. Yrd. Doç. Dr. Ramazan Çağlayan, Yüksek Lisans; Seda Akço, *ÇASYAG Çocuk Adalet Sistemi Yapılandırma Girişimi*, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 2004, Cilt: 11, Sayı: 3, Ss. 158- 159; Sevda Uluğtekin ve ark., *Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme ve Gözetim*, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2004, Sayı: 54, Ss. 35-45.

²³ Hatice Taşdöven, *Çocuk Suçluluğu Olgusunda Polisin Yeri: Çocuk Hakları Sözleşmesi Bağlamında Uygulamaların Değerlendirilmesi*, Ankara, Polis Dergisi, 2000, Sayı: 6, Ss. 46-62; Murat Güller, *Çocuk Güvenliği Bağlamında Çocuk-Suç İlişkisi ve Çocuk Polisi*, Ankara, Millî Eğitim Dergisi, 2001, Yıl: 30, Sayı: 151; Özlem Cankurtaran Öntaş, *Çocuk Adalet Sistemi ve Çocuk-Polis İlişkisi*, Ankara, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 2008, Cilt: 19, Sayı: 2, Ss. 21-37.

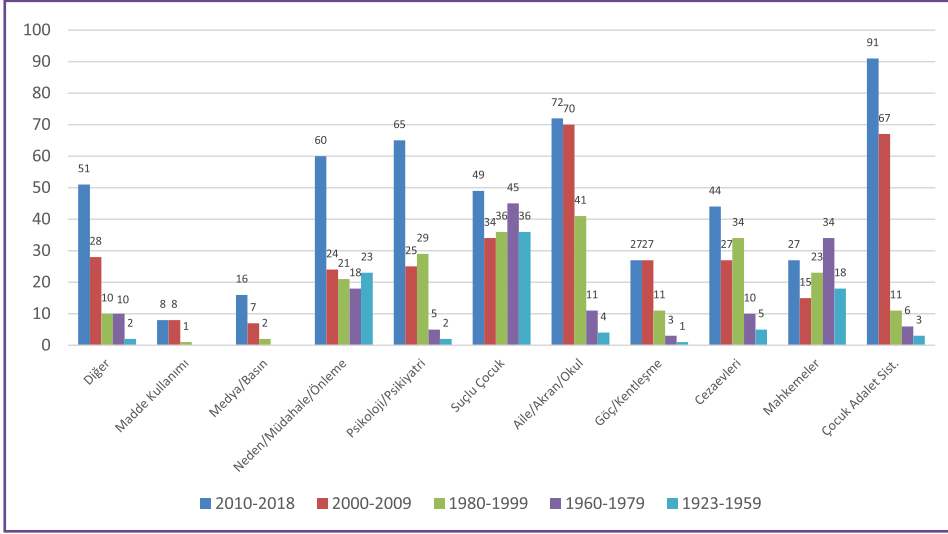
²⁴ Sunay İl, *Çocuk Suçluluğunda uyarı Polisin Yaklaşımı: İngiltere'deki Uygulamalar*, Ankara, Toplumsal Gelişme ve Sürecinde Sosyal Hizmet Sempozyumu-1996, 2001, Ss. 65-71; Yüksel Baykara Acar, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Suçlu Çocuklara Yönelik Müdahale Yaklaşımları*, Ankara, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 2000, Sayı: 1, Ss 69-76; H. Hamon, *Avrupa Hukuku'nda Çocuk ve Genç Adalet Sistemi*, İstanbul, Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu Bildiri Kitabı İçinde, 2006.

olmuştur. Nitekim 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun uygulanması noktasında yaşanan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin ele alındığı eserler bu artışta önemli rol oynamıştır²⁵. Bununla birlikte makale ve tez türünde çocuk adalet sisteminde kolluk uygulamaları, sosyal hizmet uygulamaları, çocuk koruma sistemleri, çocuk hukuku ve çocuk refahı konulu çalışmalar, kitap türünde ise çocuk adalet sistemi çalışanlarına yönelik eğitim programları, güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların bilgilerini içeren raporlar ve Çocuk Koruma Kanunu uygulamalarına yönelik konular²⁶ aynı tema altında sıklıkla ele alınan çalışmalar olmuştur. 2000-2009 yılında sınırlı bir artış gösterse de suçun nedenleri ve suçun önlenmesine yönelik akademik çalışmalar (neden/müdahale/önleme) son dönemde önemli bir yükseliş göstermiştir. Aynı durum çocuk-suç ilişkisini psikolojik ve psikiyatrik özellikler çerçevesinde ele alan çalışmalarda da (psikoloji/psikiyatri) görülmektedir. Aile/akran/okul alanında yapılan çalışmalarda ise bir önceki döneme göre kısmen bir düşüş gözlemlense de bu alan 2010 yılı ve sonrasında araştırmacıların en çok ilgisini çeken ve eser üretilen alan olma özelliğini devam ettirmiştir. Suç-çocuk ilişkisini madde kullanımı veya medya/basın odağında ele alan çalışmalar bu dönemde de araştırmacılar tarafından en az rağbet gören konular olmuştur.

²⁵ Şahin Antakyalıoğlu, *Çocuk Adalet Sistemi ve Uygulamadaki Sorunlar*, Ankara, "Türkiye'de Adalet Sistemi ve Adli Sosyal Hizmet" Sempozyum Bildiri Kitabı İçinde Editör: Arzu İçağasıoğlu Çoban, Seda Attepe Özden, 2015, Ss. 102-106; Yasemin Mamur Işıkçı, *Yeni Kamu İşletmeciliği Perspektifinden Çocuk Koruma Hizmetlerinin Yeniden Yapılandırılması*, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2017, Cilt: 8, Sayı: 1, Ss. 40-64; Köksal Bayraktar, *Çocuk Suçluluğu Yönünden Ceza Kanunu Yeniden Düzenlenmelidir, Günümüzde Yargı*, Sayı.26, Ss. 37-38; Verda Aldemir, *Çocuk Koruma Kanunu'nun Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda Uygulanmasına İlişkin Bir Değerlendirme*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 2011, 141 Syf, Doç. Dr. Kasım Karataş, Yüksek Lisans; Zeki Karataş, *Çocuk Adalet Sistemi Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamaların Nitel Analizi*, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 2016, 376 syf, Prof. Dr. Aliye Mavili, Doktora.

²⁶ -, *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2009*, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu, 2010, 31 Syf.; -, *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2010*, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu, 2011, 32 Syf.; Emrah Kırımsoy ve Ark., *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı : Hukukçular İçin Eğitim Kitabı*, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2013, 282 Syf.; Adalet Bakanlığı, *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı*, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2013, 310 Syf.; Adalet Bakanlığı, *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Uluslararası Çocuk Mevzuatı*, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2013, 83 Syf.

Grafik 10: Temaların Dönemlere Göre Dağılımı

Yazarlara İlişkin Değerlendirme

Makale, tez ve kitap türünde üretilen eserlerin çok yönlü incelenmesi elde edilen bulguların nesnel bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda suç ve çocuk ilişkisini ele alan çalışmalarda öne çıkan yazarlar ürettikleri eser sayıları ve eser türleri göz önüne alınarak incelenmiş ve grafik 11'de sunulmuştur.

Suç ve çocuk ilişkisini konu alan ve ulaşılan tüm eser türlerinde en çok yayın üreten ilk isim Yüksel Baykara Acar (24), ikinci isim ise Sevda Uluğtekin (23) olmuştur. İki araştırmacının sosyal hizmet uzmanı ve sosyal hizmet bölümü öğretim üyesi olmaları suç ve çocuk ilişkisini ele alan çalışmalarda beklenen düzeyde yansıtmamayan sosyal hizmet perspektifine dair önemli bir fayda ve farkındalık sağlamaktadır. Bu alanda en çok eser üreten diğer isimler ise sırasıyla İ. Hamit Hancı, Haluk Yavuzer, Özlem Cankurtaran Öntaş, Sulhi Dönmezer, Handan Attar, Naci Şensoy, Mustafa Tören Yücel, Kültegin Ögel, Müjdat Avcı, Nejat Akalın, Adem Solak ve Gülümser G. Akduman'dır.

Bu alanda eser sayıları açısından öne çıkan isimler dönemsel olarak incelendiğinde ise 1923-1950 yılları arasında İbrahim Zati Öget'in²⁷ ıslahevleri

²⁷ 1) *Suçlu Çocuklar ve Islah Evleri*, İstanbul, Sühulet Basımevi, 1937. 2) *Çocuk Mahkemeleri Nasıl Teşkil*

ve çocuk mahkemelerin kuruluşu; Naci Şensoy'un²⁸ ise çocuk suçluluğun sebepleri, ülkemizde ve yurt dışında suçlu çocukların durumuna yönelik çalışmaları ile o dönemin önemli isimleri olduğu görülmektedir. Bu dönemin öne çıkan bir başka ismi ise Sulhi Dönmezer'dir²⁹. Dönmezer, çalışmalarında ülkemizde var olan çocuk suçluluğu sorunuyla mücadele etme noktasında yurt dışındaki uygulamaları, çocuk suçluluğunun ülkemizdeki genel durumunu ve nedenlerini ele alan eserler üretmiştir. Reşat D. Tesal ve Nurullah Kunter ise çocuk suçluluğu ile mücadeleyi öncelendikleri çalışmaları ile bu dönemin öne çıkan diğer önemli isimleri olmuşlardır. 1960-1980 yılları arası incelendiğinde Yusuf Savaşır'ın aile ve kardeş sayısı faktörünü incelediği, Atalay Yörükoğlu'nun çocuk mahkemelerinin önemine değindiği, Haluk Yavuzer'in suçun bireysel özellikleri ve çocuk mahkemesinin kuruluşunun getireceği muhtemel yenilikleri ifade ettiği, Sevda Uluğtekin'in suç davranışına yönelik kurumsal hizmetleri açıkladığı ve Mustafa Tören Yücel'in suçlu ve korunmaya muhtaç çocukları odağına aldığı eserleriyle ön plana çıktığı görülmektedir. 1980-2000 yılları arası dönemde ise Sevda Uluğtekin, Haluk Yavuzer ve Mustafa Tören Yücel yine en çok eser üreten yazarlar arasında yer almıştır. Bu isimler dışında Handan Attar, Nejat Akalın, Nihat Aycan ve İ. Hamit Hancı bu dönemde gerek ürettikleri eser sayıları gerekse ele aldıkları konular açısından dikkat çekmektedir.

2000-2018 yıllarını kapsayan son dönem yazarlar incelendiğinde ise eser sayısındaki hızlı artışa paralel olarak yazarlarda görülen çeşitlilikte artmıştır.

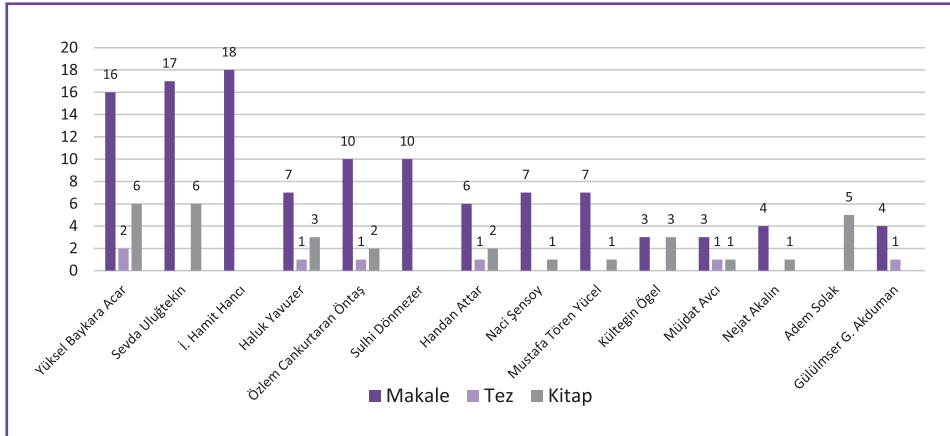
Edilmelidir?, İstanbul, Sühulet Basımevi, 1938. 3) Çocuk Mahkemelerinin Lüzum ve Faydaları, 1944.

²⁸ 1) *Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri, İstanbul, 1949, 215 Syf. 2) Türkiyemizde ve Yabancı Memleketlerde Çocuk Suçluluğunun Bugünkü Durumu ve Çocukların Fazla Miktarda İşlediği Suçlarla Bunların İşlendiği Yer ve İşleniş Şekli İtibari ile Hususiyetleri, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1943, Cilt.4, Sayı.1-2, 3-4, Ss.100-126. 3) Çocuk Suçluluğunun Aktüel Durumu ve Çocuklar Tarafından Kasıtlı İşlenen Suçlar, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1947, Cilt: 13, Sayı: 3, Ss. 867-892. 4) Eski Devirlerde ve İslamda Yaşın Cezai Mesuliyet Üzerindeki Tesiri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1947, Sayı: 2. 5) Çocuk Suçluluğun Umumi Sebep ve Âmilleri ve Bunlarla Mücadele Vasıta ve Çareleri, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1948, Sayı: 3-4, Ss. 115-153.*

²⁹ 1) *Garp Memleketlerinde ve Memleketimizde Çocuk Suçluluğunun Umumi İnkışafları, İstanbul, İş Felsefe, Ahlak ve İctimaiyet Mecmuası, 1943, Cilt: 2, Sayı: 34, Ss. 96-126, 2) Çocuk Suçluluğu, Nevi, Sebep ve Saikleri, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1944, Sayı: 2, Ss. 227-244, 3) Amerika'da Çocuk Suçluluğu İle Mücadele, İstanbul, 1949, Sayı: 26, Ss. 2-8, 4) Çocuk Suçluluğu ve Muhtelif Müesseselerin İşbirliği, İstanbul, Bilgi, 1950, Cilt.4, Sayı.35, Ss. 20-24, 5) Detroit Çocuk Mahkemesi, Sosyal Hukuk ve İktisat Mecmuası, 1950, Sayı: 17, Ss. 206- 212.*

Ancak buna rağmen gerek ele aldıkları konuların özgünlüğü gerekse alanının referans isimleri olması açısından özellikle bazı yazarlar ön plana çıkabilmiştir. Bu isimlerden ilki 2004 yılında tamamladığı doktora çalışmasından sonra bu alanda ürettiği eserlerle hızlı bir yükseliş gösteren Yüksel Baykara Acar'dır. Acar, çalışan çocukların suç davranışları, cinsel suçtan hükümlü çocuklar, çocuk adalet sisteminin tarihsel gelişimi ve rolleri odağında eserler kaleme almıştır. Acar'la benzer tarihte doktorasını tamamlayan Özlem Cankurtaran Öntaş'da ürettiği eserlerle öne çıkan bir başka isim olmuştur. Öntaş daha çok çocuk hakları, çocuk adalet sistemi ve çocuk koruma sistemini odağına aldığı çalışmalarla ön plana çıkmıştır. Sevda Uluğtekin son dönemde de ürettiği eserlerle referans isimlerden olmaya devam etmiştir. Özellikle çocuk adalet sistemi üzerine ele aldığı eserleri ön plana çıkmıştır. Müjdat Avcı, Sevgi Çoban ve Gülümser G. Akduman bu dönemin eser sayısı bakımından öne çıkan isimleri olmalarının yanında doktora çalışmalarını bu alanda tamamlamış kişiler olmaları açısından da değerlidir. Kitap türünde üretilmiş eserler incelendiğinde ise Sevda Uluğtekin, Haluk Yavuzer, Kültegin Ögel, Tülin Günşen İçli ve Adem Solak'ın bu alanda en çok öne çıkan isimler olduğu görülmektedir.

Grafik 11: Yazarlar ve Eser Türleri

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma ile önümüzdeki dönemde "suç ve çocuk" ilişkisini ele alacak farklı çalışmaları destekleme ve ön açma noktasında sahanın ve akademik

üretim genel bir fotoğrafının ortaya konulması amaçlanmıştır. Dolayısıyla 1923-2018 yılları arasında “suç ve çocuk” alanında üretilmiş 1304 eser bir araya getirilerek analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, makalelerin % 60 oran ile en çok tercih edilen eser türü olduğunu göstermektedir. Kitap türünde verilen eserler ise tüm akademik çalışmaların %12’sini oluşturması açısından en az tercih edilen tür olmuştur. %81’i yüksek lisans, %14’ü ise doktora düzeyinde üretilen tez çalışmaları ise tüm eserlerin %28’ine karşılık gelmektedir. 363 tez çalışmasının yalnızca 50’si doktora düzeyinde üretilmesi bu alanda beklenen niteliğin karşılanmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Dönemsel olarak değerlendirildiğinde ise ilk dönem çalışmalarının daha çok suçlu çocuklar, suça yönelmiş çocuklar gibi betimsel ve tanımsal çalışmalarla ön plana çıktığı görülmektedir. Başka bir deyişle ilk dönem çalışmaları, çocuğun suç davranışında bulunmasını nedensel ya da kurumsal (cezaevi, mahkeme vb.) çerçevede değil daha çok tanımsal bir yaklaşımla ve yurt dışı örnekleriyle ele almıştır. 1923-1979 yılları arasında kapsayan ilk iki dönem için ifade edilen çalışma yöntemleri eser türlerini de etkilemiştir. Öyle ki bu dönemlerde tez sayısının 5, kitap sayısının 40 olduğu tespit edilmiştir. Cumhuriyet dönemi öncesi ve kuruluşu aşamasında özel bir alanda veya konuda yapılan çalışmalardan ziyade açıklayıcı ve tanımlayıcı özelliklere sahip geniş ve betimsel çalışmalara olan ihtiyaç bu durumun en önemli nedeni olarak görülebilir. Ancak 2000 yılı öncesi suçlu çocuklarla ilgili betimsel ve tanımlayıcı çalışmalar yeterliliğe ulaşarak yerini 2000 yılı sonrasında suça sürüklenen çocukların davranışsal nedenlerine ya da davranışın sonuçlarına yönelik özel çalışmalara bırakmıştır. Bu değişim son dönemlerde makale, tez ve kitap gibi tüm türlerde çeşitliliğin artmasına da neden olmuştur. Örneğin; ilk dönemlerde kitap sayılarında görülen oransal ağırlık kaybolmuş ve yerini makale türü eserlere bırakmıştır. Diğer bir ifadeyle geneli ve betimsel çalışmaların yayınlanması için daha uygun görülen kitap türü eserler yerini özel konularda ve alanlarda yapılan çalışmaların yayınladığı tez türüne bırakmıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere yüksek lisans çalışmalarının %81 oranında olmasına karşılık doktora çalışmalarının yalnızca %14 seviyelerinde kalmış olması uzmanlık ve derinlik isteyen çalışmalar yerine daha çok betimsel ve tanımlayıcı çalışmaların tercih edildiğini göstermesi açısından da önemlidir.

2000 yılı ve sonrasında üretilen eserlerin sayısında da ciddi artışlar yaşandığı görülmektedir. Örneğin bu 18 yıllık süreç içerisinde üretilen eserler cumhuriyet tarihi boyunca üretilen eserlerin yaklaşık %65'ine karşılık gelmektedir. Bu artışın en büyük nedeni çocuk alanında gerçekleştirilen sosyal eylemler, sosyal politikalar, farkındalık çalışmaları, sivil toplum örgütlerinin aktif çalışması ile birlikte özellikle 1995 yılında Türkiye'de Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulamaya konulması ve 2005 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi akademik çalışmaları doğrudan etkilemese de bu alana yönelik ciddi bir farkındalık kazandırmış ve akademik çalışmaların artışını etkilemiştir. Bu artışın ortaya çıkmasındaki teknik nedenler ise üniversite ve dolayısıyla akademisyen sayısındaki artış, Akademik Teşvik Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesi, akademik disiplinlerin artması, e-dergiler, kongre ve sempozyum gibi yayın platformlarında yaşanan artış ve çeşitlilik olarak belirtilebilir.

Suç ve çocuk alanında öne çıkan çalışmalar tematik düzeyde incelendiğinde son dönemde önemli çalışma konuları haline gelmiş bazı alanlarda suç-çocuk ilişkisinin istenilen düzeyde yer alamadığı görülmektedir. Bu alanların başında madde bağımlılığı ve medya/basın gelmektedir. Madde kullanımının sapma davranışları üzerindeki etkilerini ortaya koyan çalışmalar fazla sayıda olmakla birlikte bu çalışmalar daha çok yetişkinler üzerinden konu edinilmiştir. Oysaki 18 yaşının altında madde kullanım oranlarının ve suç davranışlarının hızla yükseldiği düşünüldüğünde yeterli düzeyde akademik çalışmalara konu olmaması ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Son dönemlerin dikkat çeken bir diğer alanı ise görsel ve yazılı medyadır. Yazılı ve görsel medya, sosyal medya, filmler, diziler, bilgisayar oyunları gibi birçok iletişim ve eğlence araçlarının etkileri üzerine yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak bahsi geçen araçların, çocukların şiddet, zorbalık veya suç davranışları ile olan ilişkilerini ne yönde etkilediğine dair akademik çalışmalar oldukça sınırlı sayıda kalmıştır. Bu iki alanda çok az sayıda eserin üretilmiş olması akademik literatürün yetersizliğini göstermekle birlikte bundan sonra yapılacak çalışmaların özgünlüğü noktasında araştırmacılara da ciddi fırsatlar sunmaktadır. Suç ve Çocuk alanında en sık çalışılan temaların ise çocukların suça sürüklenmesinde aile özellikleri, akran ilişkileri veya okul başarısı gibi faktörlerin ele alındığı Aile/Akran/Okul (197); problemlili, riskli veya zorba gibi

davranış şekillerinin tanımsal ve açıklayıcı şekilde ele alındığı Suçlu Çocuk (190) ve adalet sistemi, çocuk koruma sistemi, güvenlik birimleri veya çocuk hakları gibi kurumsal ve sistemsel yapılar içerisinde çocuğun değerlendirildiği Çocuk Adalet Sistemi/Çocuk Hakları (181) olmuştur.

Yazarlar açısından değerlendirildiğinde en çok yayın yapan 5 araştırmacının 3'ünün lisans ve lisansüstü eğitimini sosyal hizmet bölümünde tamamlamış ve hali hazırda sosyal hizmet anabilim dalında görev yapıyor olmaları akademik literatüre sunulan katkı ve kazandırılan bakış açısı bakımından önemlidir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise özellikle son dönemde suç ve çocuk alanının çok disiplinli bir çalışma sahası haline gelmesinin bir sonucu olarak farklı disiplinlerden çok farklı araştırmacı kendine yer bulabilmektedir. Bu durum suça sürüklenen çocuklar üzerine yapılan akademik çalışmaların çeşitliliğini ve niteliğini artırıcı önemli bir etken olarak yorumlanabilir.

Bu çalışma sonucunda tespit edilen bir diğer husus akademik çalışmalarda suç ve çocuk ilişkisinin ele alınış şeklinde görülen dönemsel değişimdir. Suça sürüklenen çocukların varlığı eğitim, sosyal, kültür, çevre ve ekonomi gibi çok farklı sistemsel sorunların bir sonucu mu yoksa doğrudan sorunun kendisi midir, bir davranışın suç teşkil etmesi yetişkinlerden farklı olarak çocuklar açısından nasıl bir anlama karşılık gelmelidir veya çocuğun suç davranışında bulunmasını engelleyecek bileşenler nelerdir gibi çok farklı sorulara bilimsel yayınlar ile cevaplar verilmeye çalışılmıştır. Verilen cevaplarda, içinde bulunulan zaman ve mekâna göre bazı değişimler görülmüştür. Son dönem çalışmalarının suç ve çocuk ilişkisini ele alış şekli yaşanan zihinsel dönüşümün açık bir örneğini teşkil etmektedir. Bu dönüşüm; suç davranışını, çocuğun konumu üzerinden yeniden düzenlemekte ve çocuğu davranışının faili olarak görülmesinden kurtararak, içinde bulunduğu şartların ve ortaya çıkan davranışın mağduru olduğunu kabul eden yeni bir paradigmanın oluşumuna fırsat sağlamaktadır. Dolayısıyla son dönemde bu bakış açısına sahip çalışmaların sayısında hızlı bir artış yaşandığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmanın ülkemizde “suç ve çocuk” alanında üretilmiş akademik çalışmaların gerek niceliksel gerekse niteliksel açıdan değerlendirilmesine, araştırmacı ve uygulayıcılar için ise gelecekte öne çıkması muhtemel sorun ve çalışma alanlarının keşfi noktasında önemli ip uçları sunmasına imkan sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adli İstatistikleri (2016). Mahkûmiyet Karar Nitelikleri, Erişim Tarihi: 30.11.2018. Erişim Adresi: http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/%C3%A7ocuk/8.pdf.
- Burke, R. H. (2009). *An Introduction to Criminological Theory*. Willan Publishing.
- Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri (2018), Erişim Tarihi: 10.12.2018. Erişim Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27610>.
- Creswell, John W. (2016). *Araştırma Deseni- Nicel, Nitel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Ferro, J. (2003). *Juvenile Crime*. Newyork: Fact On File.
- Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar (2018). Erişim Tarihi: 10.12.2018. Erişim Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27609>.
- Juvenile Justice Statistics (2017). Erişim Tarihi: 10.12.2018. Erişim Adresi: <https://www.ojjdp.gov/pubs/251861.pdf>.
- Lane, J. (2015). Juvenile Delinquency and Justice Trends in the United States. İçinde Marvin D. K. and Jodi L. (Ed.), *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice*; 3-16.
- Mass Incarceration: The Whole Pie (2017). Erişim: 10.12.2018, <https://www.prisonpolicy.org/reports/pie2017.html>.
- Merriam, Sharan B. (2015). Nitel Araştırma-Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, Nobel Yayınları, Ankara.
- McNeeley, S. ve Wilcox, P. (2015). Neighborhoods and Delinquent Behavior. İçinde Marvin D. K. and Jodi L. (Ed.), *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice*; 217-236.
- Punch, Keith F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş-Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Siegel, L. J. ve Welsh, B. C. (2009). *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law*. Tenth Edition, Wadsworth, Cengage Learning.
- Smit, P. R. ve Bijleveld, C.J.H. (2015). Juvenile Delinquency and Juvenile Justice Trends in Europe. İçinde Marvin D. K. and Jodi L. (Ed.), *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice*; 15-26.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncıları, Ankara.
- Youth Justice Statistics 2016/2017 (2018). Erişim Tarihi: 10.12.2018. Erişim Adresi: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/676072/youth_justice_statistics_2016-17.pdf.

REFAKATSİZ SİĞİNMACI ÇOCUKLARIN AVRUPA'YA YÖNELİK GÖÇ DENEYİMLERİ: ELEŞTİREL BİR LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Gamze KAÇAR TUNÇ¹

Öz

Kavramsal olarak tek tipleştirilen mülteciler ve sığınmacıların aslında kendi içlerinde oldukça farklılaştığı çoğunlukla görmezden gelinmektedir. Zorunlu göç deneyimine maruz kalan ve sığınma arayanlara biraz yakından bakılınca, onlardan önemli bir kısmının yalnız başına yollara düşmüş “refakatsiz çocuklar” olduğu görülebilir. Refakatsiz çocukların sığınma arayışı, mülteci krizi ile paralel olarak artış göstermiştir. Özellikle Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden Avrupa'ya yönelmiş göç rotaları, 2015 yılında 102 binden fazla refakatsiz çocuk tarafından takip edilmiştir. Refakatsiz çocuklar konusu, genel mülteci tartışmaları içerisinde eksikliği hissedilen bir konudur. Bu nedenle bu makalenin amacı hem konuyu gündeme taşımak hem de var olan literatürü tarayarak konu hakkında genel bir durum değerlendirmesi yapmak ve daha fazla neler yapılabileceğine dikkat çekmektir. Sonuç olarak, yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Daha detaylı olarak ise çocukların göç etmeden önceki hayatlarına da odaklanan, refakatsiz kız çocuklarını da içerisine alan, çocukların özellikle 18 yaşından sonraki durumlarını da değerlendiren, barınma merkezlerinin koşullarını analiz eden ve sosyal uyum problemlerini tartışan daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Refakatsiz Çocuklar, Ayrı Düşmüş Çocuklar, Sığınmacı, Mülteci, Avrupa, Göç

¹Bu makalenin daha dar kapsamlı bir örneği, “Unaccompanied Asylum-Seeking Children in Europe: A Critical Literature Review” adı ile “The Migration Conference 2018”de özet bildiri olarak sunulmuştur.

¹Arş. Gör. Gamze Kaçar Tunç, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, gamzekt@kmu.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-6291-8683

IMMIGRATION EXPERIENCES OF UNACCOMPANIED ASYLUM-SEEKING CHILDREN TOWARDS EUROPE: A CRITICAL LITERATURE REVIEW

Abstract

It is mostly ignored that the conceptually stereotyped refugees and asylum seekers are quite differentiated within themselves actually. Looking at those closely, it can be seen that a significant proportion of them are “unaccompanied children”. The unaccompanied children asylum seeking rates has increased by the recent refugee crisis. Migration routes from Middle East and Africa to Europe were followed by more than 102 thousands of the unaccompanied children in 2015. The unaccompanied minors are a lacking subject in general refugee discussions. Thus, the aim of this article is both carrying the issue into the agenda and reviewing the existing literature to make a general case analysis as well as to draw attention to what can be done more. As a result, it is seen that the related studies are quite limited. In more detail, it is observed that more research is needed focusing on the lives of the children before immigration and the unaccompanied girls too, evaluating the conditions of children after the age of 18, analysing the shelter centres’ conditions, and discussing social cohesion issues.

Key Words: *Unaccompanied Children, Separated Children, Asylum Seeker, Refugee, Europe, Migration*

Giriş

Son dönemlerde ciddi bir boyuta ulaşan uluslararası zorunlu göç, pek çok farklı boyutu ile irdelenmesi gereken önemli bir meseledir. İnsanlar iç-dış çatışma, açlık, kuraklık, zorbalık, iklim değişikliği gibi pek çok farklı sebepten dolayı evlerini, ülkelerini terk etmek zorunda kalmakta ve çoğunlukla yabancıları oldukları bir ortamda yeni bir ev arayışına girmektedirler. Bu arayışın aktörleri üzerine yapılan çalışmalar, göçün farklı dinamiklerini ve insanların yaşamları üzerindeki dönüştürücü etkisini anlayabilmek adına elbette oldukça önemlidir. Belirtmek gerekir ki bu aktörlerin önemli bir kısmı “refakatsiz (unaccompanied)”² olarak da adlandırılan, tek başına göç eden çocuklardan oluşmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre bugün dünya genelinde zorunlu olarak sınır-ötesi göçe maruz kalmış toplam 29,5 milyon insan bulunmaktadır³ (UNHCR, 2020), 2015-2016 verilerine göre bunların 300 binden fazlasını refakatsiz ve ailesinden “ayrı düşmüş (separated)”⁴ çocuklar oluşturmaktadır (UNICEF, 2018, s. 3)⁵. Refakatsiz çocuklar genel itibarıyla göçün görünmeyen ya da göz ardı edilen yüzünü oluşturmaktadırlar. Bunun sebebi çocukların tek başına göç edemeyecek kadar savunmasız görülmeleri ya da göç alan ülke adına sadece

² Refakatsiz çocuk (unaccompanied children) “her iki ebeveyninden de ayrı olan ve yasa ya da töreye göre, kendisinden sorumlu olan başka yetişkin tarafından da bakılmayan” çocuk olarak tanımlanmaktadır (BMMYK, 1994, 121).

³ Bunların 25,9 milyon’u mültecilerden, 3,1 milyonu ise hala sığınma arayanlardan oluşmaktadır (UNHCR, 2020).

⁴ Ebeveynlerinden ya da yasal bakıcısından ayrı düşen ancak akraba ya da aile dostlarıyla yaşayan çocuklar da vardır ve bu çocuklar için genel olarak “ayrı düşmüş çocuklar (separated children)” kavramı kullanılmaktadır (UNICEF, 2017, s. 56). Ancak BMMYK bu çocukların da refakatsiz olanlarla benzer risklerle karşılaşabileceğini, bu nedenle onların da refakatsiz çocuklarla birlikte düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır (UNHCR, 2004). Bu nedenle BMMYK yer yer her iki gruptaki çocuk için de “ayrı düşmüş çocuk” kavramını kullanmayı ya da her iki kavramı birden kullanmayı tercih/teşvik etmektedir. Bu makalede ise her iki gruptaki çocukları ifade etmek için tek başına “refakatsiz çocuk” kavramı kullanılmıştır.

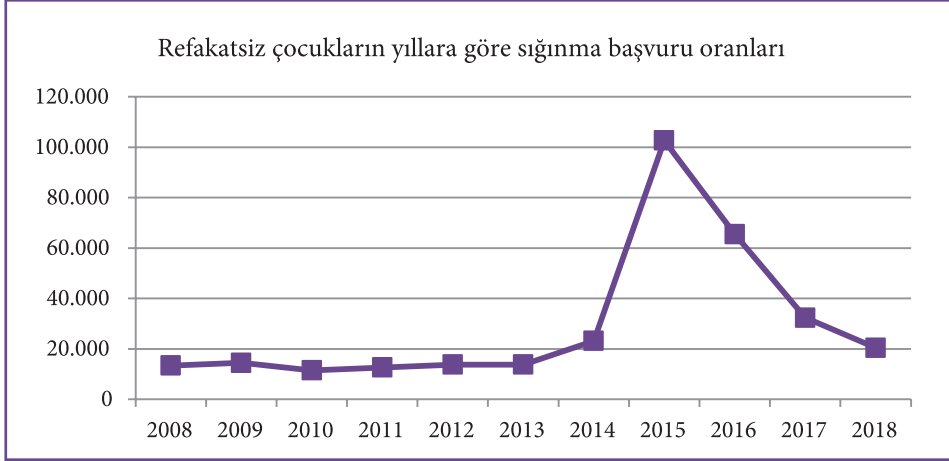
⁵ Dünya geneli için daha güncel bir veriye ulaşılamamıştır. Belirtilen 300 bin çocuğun 100 bin kadarı Meksika’dan Amerika Birleşik Devletlerine geçmeye çalışırken yakalananlar oluştururken, 170 bin kadarı Avrupa Birliği üye devletlere sığınma talebinde bulunanlardan oluşmaktadır. Ayrıca artı 90 bin kadar refakatsiz çocuğun da kendi ülkesi içerisinde yerinden edildiği (internally displaced) ve Afrika kıtası içerisinde yer değiştirdiği bilinmektedir (UNICEF, 2017, s. 11-12). Ancak, UNICEF’e göre (2018), mülteci ve sığınmacılara dair veriler oldukça yetersizdir ve yalnızca %56’sı “yaş” hakkında bilgi vermektedir. Bu nedenle refakatsiz çocuklara dair sağlıklı verilere ulaşmak da oldukça zorlaşmaktadır. Türkiye özelinden bakılacak olursa, kamusal olarak refakatsiz çocuklara dair paylaşılan güncel bir veri tabanına ulaşılamamaktadır, ancak ülkede refakatsiz sığınmacı çocukların olduğu da bilinen bir gerçektir.

güvenleştirilen konuların gündemde yer alması ve refakatsiz çocukların ise “sorun” oluşturmayacak kadar küçük yaşta ve kolay entegre edilebilir olarak görülmeleri olabilir. Ancak, sığınma arayan refakatsiz çocuk sayısında son yıllarda yaşanan artış, yakın zamanda *göçün çocuklaşması* olgusunu gündeme getirebilir. Ayrıca bu çocukların kendi hayatlarını yönlendiren aktörler oldukları ve onarın da birer kültür taşıyıcısı oldukları göz ardı edilmemelidir.

Avrupa’ya yönelik sığınma talebine bakıldığında, taleplerdeki artış kendisini refakatsiz çocuk başvurusunda da göstermekte. Eurostat (2020) verilerine göre, son 11 yılda refakatsiz çocukların Avrupa ülkelerine başvurularında kritik bir artış gözlenmektedir ve bu artışın özellikle 2015 yılında 102 bini geçerek doruğa ulaştığı görülebilir (bkz. Şekil 1). Göç ve sınır politikalarında yaşanan değişimlerle beraber 2018 yılında bu sayı 21 bine kadar düşmüştür ancak talebin yüksekliği hala kayda değerdir⁶. Çocukların genel olarak Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden olduğu bilinmektedir. Son 11 yılın verilerine göre Afgan çocukların sığınma arayışı diğer ülke çocuklarına kıyasla oldukça yüksek seyretmektedir. Yine Eurostat (2019) verileri göstermektedir ki, 2018 yılında da en çok sığınma talebi Afganistanlı çocuklar tarafından yapılmış ve en çok başvurunun yapıldığı iki ülke de sırasıyla Almanya ve İtalya olmuştur. Çocukların, son olarak, çoğunlukla 16-17 yaşlarında ve erkek olduğu söylenebilir (Eurostat, 2019).

⁶ Veriler AB üyesi ülkeler, Birleşik Krallık, Norveç ve İsviçre’ye yönelik başvuruların toplamını göstermektedir. 2019 verilerine, henüz tam olarak doğrulanmadığı için, burada yer verilmemiştir.

Şekil 1: Avrupa ülkelerine refakatsiz çocuklar tarafından yapılan sığınma başvurularının son 11 yıla göre dağılımı

Kaynak: Eurostat, 2020

Rakamlar tek başlarına bir durumu incelemeye değerli görmek ya da göz ardı etmek için elbette yeterli değildir, ancak yukarıdaki istatistiksel özet çocukların sınır-ötesi hareket cesaretini ve son yıllarda yaşanabilir yeni bir toplum arayışındaki artışı göstermek amaçlıdır. Belki de daha önemli olan bu rakamların arkasındaki hikâyelerdir. Bu makalenin amacı, refakatsiz çocuk sığınmacıları kendine konu edinen, onların yaşam hikâyelerini anlatan, gündelik yaşamları hakkında gözlemler yapmış olan ya da onlarla ilgili politikaları analiz eden çalışmaların genel değerlendirmesini ve analizini yapmaktır. Böylelikle bir taraftan çocukların hikâyeleri hakkında genel bir tablo çizen diğer taraftan da akademik anlamda bu konuya dair nelerin yapıldığını yapılmadığını ortaya koyan bir durum analizi yapmak amaçlanmaktadır. Buradan hareketle, konuya bir çerçeve çizebilmek adına, refakatsiz çocukların Avrupa'ya yönelik göç hareketindeki son 11 yıl⁷ temel alınmış ve ilgili literatür eleştirel olarak değerlendirilmiştir. İlk bölümde çocukları evden ayrılmaya iten sebeplere ve yol deneyimlerine, sonrasında çocukların göç ettikleri toplumdaki

⁷ Başlangıç yılının 2008 olarak tercih edilmesinde Eurostat verilerinin 2008 yılından beri tutuluyor olması etkili olmuştur. Verilerin yayınlanması ile beraber refakatsiz çocuklara yönelik çalışmalarda da nispeten bir artış olabileceği düşünülmüştür. Bunun dışında 2008 öncesine dayanan ama ilgili ve önemli görülen birkaç çalışmaya da makale de yer verilmiştir.

ilk tecrübelerine, son olarak ise kültür, kimlik ve aidiyet tartışmalarına yer verilmiştir.

1. Evden Ayrılma: Yol Hikâyeleri

Göçün sebepleri üzerine odaklanan pek çok araştırma ve teori olmasına rağmen, göçmenlerin yaşam hikâyelerine, gündelik hayatlarına, tüm sınıflardan arındırıldıklarında fark edilecek olan insani telaşlarına yer veren, bunları kendine dert edinen çok az çalışma bulunmaktadır. Aynı şekilde refakatsiz çocukların da göç etmeden önceki yaşamları, göç deneyimleri, yolculukları, rotaları üzerine ilgi henüz gündeme gelmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Yaşadığı yeri terk etmek bir yetişkin için bile hayli zor iken, bir çocuğun evini terk etmeye ve/veya yalnız başına bir göç ve göçmenlik deneyimine mecbur kalması anlaşılması gereken önemli bir husustur. Çocukların, ülkelerinde yaşadıkları hastalık, yoksulluk, savaş gibi olumsuz koşullardan dolayı göçe yöneldiği tahmin edilebilir bir gerçekliktir, ancak onların bu kararında çoğu kez başka motivasyonların da olabileceği düşünülmelidir (Echavez vd., 2014). Bunların yanı sıra, çocukların çoğunlukla illegal yollarla, insan kaçakçıları (human traffickers) vasıtası ile göç ettikleri bilinmektedir. Bu durumda çocukların yol deneyimleri, karşılaştıkları tehlikeler ve hayatlarına yönelik tehditler çalışılması gereken bir başka önemli konudur. Belirtmek gerekir ki, bazı çocuklar da kendi isteklerinin dışında yine insan kaçakçıları tarafından başka bir ülkede ticaretlerinin yapılması üzerine kaçırılmakta ve zorla alıkonulmaktadır. Bu nedenledir ki refakatsiz çocukların göç deneyimleri pek çok faktörü birden akla getirmek zorundadır. Yapılan literatür taramasında da çocukların evden ayrılma ve yol deneyimlerinin izleri sürülmüş ve bir değerlendirmeye varılmıştır, ancak oldukça az sayıda çalışmanın bu konuya gerekli ilgiyi gösterdiği söylenebilir.

Ni Raghallaigh ve Gilligan (2009) yaptıkları çalışmada çocukların çoğunlukla zulüm, açlık ya da fırsat eksikliği/eşitsizliği gibi zorluklar nedeniyle sığınma arayışına girdiklerini görmüşlerdir. Ayrıca, Eide ve Hjern'nin (2013, s. 66) belirttiği üzere çocukların hedef ülkede sahip olabileceklerini düşledikleri yeni hayatın büyüü onları harekete geçirmekte etkili olabilen önemli bir motivasyon kaynağıdır. Ailelerinden ayrı hareket etmelerinin sebebi ise çoğunlukla çocukların ikinci bir ülkeye kabul oranlarının yetişkinlerden daha

yüksek olması ve “aile birleşimi”ne kapı aralamasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple çocukların göç kararında aileler, yakın akrabalar ve arkadaşların önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Örnek olarak, Tanon ve Sow (2013), Moritanya’da yürüttükleri araştırmalarında bu durumu açıkça göstermektedirler. Çalışmalarında 15-25 yaş arası, yurda geri dönmüş 395 refakatsiz çocuk ve genç göçmen ile mülakatlar düzenlemişlerdir. Buna göre çocukların göç kararını tek başlarına almadıkları gözlenmiştir. Ayrıca Moritanya’da göçün, itici ve çekici faktörlerden ziyade kültürel bir unsur olduğu göze çarpmıştır. Aileler için göç, sosyal statü kazanma (%52) ve/veya evlilik kutlamaları için maddi sermaye biriktirme (%17) aracı olarak hizmet etmektedir. Ayrıca göçün sömürge bağlantılarından ve sosyal ağların yoğunluğundan kaynaklı olarak çoğunlukla Fransa’ya yöneldiği gözlemlenmiştir. Göç edilecek yerin seçiminde aile bağlarının (%63), akrabaların (%13) ve arkadaşların (%11) oldukça önemli bir payının olduğu ortaya konmuştur. Diğer taraftan Orgocka (2012) fırsat yapılarına değinmektedir. Belirttiği üzere, ülkelerin sağlayabileceği sağlık, eğitim, iş gibi olanakların varlığı, çocukların nihai varış noktası olarak seçeceği yeri belirlemekte oldukça etkili olmaktadır. Göçmenler ve göçmen adayları arasında var olan haber ağı ve gözlemler, hangi ülkenin ne konuda daha iyi fırsatlara sahip olabileceğine dair fikir vermekte, bu nedenle de göç rotaları üzerinde etkili olabilmektedir.

Tanon ve Sow (2013) ayrıca hanelerin en küçük oğullarının göçe teşvik edildiği çünkü büyük olanların evin geçimini sağlamaktan sorumlu olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu durum ise kültürel desenlerin göç kararı ve biçimleri üzerindeki olası etkisini göstermektedir. Araştırmada, ayrıca, yolculuk sırasında ya da nihai ülkeye varınca yaşanabilecek riskler konusunda çocukların ve ailelerin farkındalıklarının çok düşük olduğu görülmüştür. Afgan refakatsiz çocukların yolculuklarını sorgulayan Echavez vd.’ne göre ise (2014, s. 1) farkındalık olsa bile çetin bir yolculuğun sonucunda elde edilebileceği düşünülen fırsatlar ve aile birleşimi olasılığı, risklerin görmezden gelinmesine yol açmaktadır.

Refakatsiz çocukların göç deneyimlerinde cinsiyetin yeri düşünülecek olunursa, Temin vd.’ne göre (2013, s. 9), erkek ve kız çocuklarının göç deneyimleri birbirinden pek çok açıdan farklılaşmaktadır. Örneğin Pakistan’da

iş ve eğitim olanakları gibi sebepler için erkek çocuklarının kız çocuklarından daha fazla göç ettiği gözlemlenmiştir. O'Neil vd.'ne göre ise (2016, s. 3), kız çocuklarının hem kendi toplumları içerisinde hem de göç etme deneyimi sırasında pek çok şiddet ve istismar türüne maruz kalması (ya da kalma olasılığı), onların göç etme olasılığını düşürebilmektedir. İncelendiğinde, kız çocuklarının yine maruz bırakıldıkları zoraki evlilikler ve kadın sünneti gibi şiddet ve istismar nedeniyle göç etmeye karar verdikleri görülmektedir. UNICEF (2017) verilerine göre ise refakatsiz çocuklar yolculukları sırasında çoğunlukla insan kaçakçıları tarafından sömürülmekte, şiddete uğratılmakta ve çalıştırılmaktadırlar, ancak özellikle kız çocukları cinsel sömürüye maruz bırakılmaktadırlar. Örneğin, Avrupa'ya gitmeye çalışan Nijeryalı kız çocuklarının ifadelerine göre, insan kaçakçıları onları önce borçlandırmış daha sonrasında ise borçlarını ödemeleri için seks işçisi olmaya zorlamışlardır (UNICEF, 2017, s. 34).⁸

Çocukların göç etme deneyimleri ile ilgili yeterince bilgi ve araştırma olmamasıyla ilgi olarak Kohli (2006, s. 708), çocukların başka bir ülkeye göç etme süreçleri ile ilgili konuşmak istemediklerini ya da gerçekçi olmayan şeyler dile getirdiklerini, bu nedenle bu konu ile ilgili çok az bilgi toplanabildiğinin altını çizmektedir. Çocukların suskunluğu ise genel olarak ülkelerine geri gönderilmelerine sebebiyet verebilecek şeyler söylemekten çekinmelerine bağlanmaktadır (Nugent, 2006, s. 232; Kohli, 2006, s. 710). Ni Raghallaigh ve Gilligan (2009, s. 228) ise çocuklara yola çıkmadan önceki ve yol sırasındaki deneyimlerini ve neden göç ettiklerini sormanın, kötü deneyimleri hatırlatmasından dolayı, onların üzerinde strese yol açabileceğini dile getirmiştir. Yine de Kohli (2006, s. 713) yaptığı çalışmada bu tarz sorular sormanın, doğruyu söylemeseler bile, çocukları kendi hikâyelerini zihinlerinde yeniden kurgulamaya teşvik ettiğini ve bu bakımdan hayatlarına pozitif bir katkı sağladığını vurgulamıştır. Ayrıca çocukların sığınmacı olmadan önce bir hayatları yokmuş gibi yapılan araştırmaların literatürde bir boşluk doğurduğunu belirtmiştir. Destekler nitelikte Jacops da (2018) Yunanistan'da bir çadır kampında yaşayan ve Bangladeş, Pakistan, Irak gibi farklı ülkelere

⁸ Erkek çocuklarının göç etme oranının kız çocuklarınınkinden daha yüksek olması durumu, araştırmalarda refakatsiz kız çocuklarının katılımcı olarak yer alma olasılığını da düşürmektedir. Bu sebepten ötürü literatür taraması sırasında kız çocuklarının da göç deneyimine odaklanan çok az çalışmaya rastlanmıştır.

göç etmiş çocuklar ile kendi hikâyelerini oluşturma çalışması yürütmüş ve buldukları konumda kendilerini görmelerine ve daha da güçlenmelerine yardımcı olmuştur. Söylenebilir ki, araştırmalardaki genel eğilim, çocukların sığınmacı olmadan önceki hayatlarını göz ardı etme yönündedir.

2. “Ev Sahibi” Toplum: İlk Tecrübeler

Refakatsiz çocuklar, göç ettikleri ülkede nelerle karşılaşacaklarını çoğunlukla bilmese de genel olarak gelecek hakkında umut besleyerek, daha iyi şartlarda yaşayacaklarına inanarak göç etmektedirler. Pek çoğu, özellikle de transit bir ülkeden geçerken, kendiliğinden sığınma talebinde bulunmamaktadır. Bunda, çocukların insan kaçakçılarının ellerinden kurtulamaması, onlar tarafından yanlış bilgilendirilmeleri, göç ettikleri ülkenin yasal hükümleri hakkında bilgi sahibi olmamaları ve kendi haklarına dair farkındalıklarının yeterli olmaması gibi faktörler oldukça etkili olduğu söylenebilir. Geri gönderilme korkusu, çocukları yasa dışı yollarla barınmaya mecbur bırakmaktadır. En nihayetinde kendiliğinden sığınma talebinde bulunanlar ya da güvenlik güçleri tarafından fark edilenler, sonrasında bir dizi prosedüre tabi tutulmaktadırlar.

Çocuk Hakları Anlaşması uluslararası arenada çocukların haklarına dair bir farkındalık oluşturmak ve haklarını korumak için var olsa da, onlara yönelik tutum ve uygulamalar devletten devlete farklılık gösterebilmektedir. Refakatsiz çocuklar açısından BMMYK, kabul ülkelerinde tek bir standardın uygulanmasını sağlamaya çalışsa da, çocukların farklı ülkelerde farklı deneyimlere sahip olduğu gözlemlenebilir. İlk aşamada, sığınma mülakatları ve yaş tespiti uygulamaları çocukların ülkeye kabulleri ile ilgili nihai kararı vermede oldukça önemli prosedürler olarak karşımıza çıkmaktadırlar, ancak varış ülkesinin iç yasa ve politikaları ve görevli memurların tutumları, çocukların bu ilk süreci nasıl deneyimledikleri hususunda oldukça önemli faktörler olarak yerlerini almaktadırlar.

Araştırmaların gösterdiğine göre, sığınma görüşmelerine alınan çocuklar çoğunlukla empati eksikliği ile karşılaşmaktadır. Örneğin, Crawley’in (2010) Birleşik Krallık’ta gerçekleştirdiği çalışmada, çocukların sığınma mülakatının ne için yapıldığı hakkında dahi bilgilendirilmedikleri gözlemlenmiştir. Çocukların ifadelerine göre, görevli memurlar çocuklara aileleri ve eğitimleri ile ilgili ardı ardına sorular sorarken, çocukları gerçek anlamda dinlememekte,

adeta bir prosedürü tamamlamaya çalışmaktadırlar. Katılımcı çocuklardan birinin ifadesi durumu özetler niteliktedir:

İlk mülakattan nefret ettim. Çok kabaydılar. Sadece evet ya da hayır dememi söylediler. İyi değildi, sadece kötü hissetmeme sebep oldu. [Görüşmeci] beni dinlemiyordu. Çok kabaydı. Ondan nefret ettim sadece. (*Faela, 15 yaşında, Demokratik Kongo Cumhuriyeti*) (Crawley, 2010, s.164).⁹

Yaşı tespit edilemeyen çocuklar ise bir diğer önemli sorundur. Çocukların çoğunlukla yanlarında resmi kimlik belgelerini getirmemeleri, yanlarındaki belgelerin doğruluğuna güvenilmemesi ya da ifade ettikleri yaştan daha büyük göstermeleri durumunda, yaş tahmin testleri gündeme gelmektedir. İskelet ve diş ölçümü gibi bu testler, uzmanlara göre +/- 5 yıl sapmaya sahip olabilmektedir ve bu nedenle nihai kararı vermede tek başlarına güvenilir değildirler (Hek vd., 2012). Yaş testine tabi tutulan çocuk, test sonuçlanana ve yasal statüsü ile ilgili nihai karar verilene kadar, geri gönderme merkezlerinde kapalı tutulmakta ve pek çok hakkından mahrum bırakılmaktadır (Hjern vd., 2013). Testler sonucunda yaşı 18 ve üstü çıkan çocuklar ya ülkesine geri gönderilmekte ya da başvurusu yetişkin başvuruları ile birlikte yeniden değerlendirilmektedir. Refugee Council'in (2019) belirttiği üzere Birleşik Krallıkta yaşı belirlenememiş çocuklar yetişkinlerin tutulduğu gözaltı evlerinde uygunsuz koşullarda tutulmaktadırlar. Kalma süreleri 6 ile 11 ay arasında değişen bu yerlerde, *Campsfield House Göçmen Geri Gönderme Merkezi*'nin 2014 yılı raporuna göre, 2 çocuk yaş tespitlerinin yapılması uzadığı için, bir diğer çocuk ise yaşı 18 den küçük bulunmasına rağmen otoriteler tarafından gözaltında tutulmuşlardır (HM Inspectorate of Prisons, 2015, s. 5). Bir diğer örnek olarak, Birleşik Krallıktaki refakatsiz çocuklardan biri olan Afganistanlı Mohibullah verilebilir. Mohibullah'ın yaş tespiti, yapılan hatalar nedeniyle uzamış ve çocuk geri gönderme merkezinde yetişkinlerle birlikte uzun süre kapalı tutulmuştur. Depresyona girmesi nedeniyle bir süreliğine merkezden çıkarılmış, ancak daha sonrasında 3 ay daha merkezde kapalı tutulmuştur. On yedi yaşında olduğu anlaşılıncaya kadar, Mohibullah bu zor ve haksız süreci yaşamak zorunda bırakılmıştır (Refugee Council, 2019). Anlaşılmaktadır ki, yaş sorunu çocukların yeni bir ülkedeki ilk deneyimlerinin oldukça olumsuz seyretmesine yol açan başlıca nedenlerdendir.

⁹ İngilizce orijinalinden Türkçe'ye yazar tarafından çevrilmiştir.

Yaş konusunda bir diğer husus ise bir çocuğun nasıl olması ya da neye benzemesi gerektiği konusunda etno-merkezci bir tutum sergilenmesi ve çocukların tek tiplendirilmesidir. Çocuk gibi davranmanın bir standardı var mıdır ya da çocukların hayatları ve deneyimleri nasıl olur? Bu sorulara göç alan ülkedeki devlet memurlarının vereceği yanıtların niteliği, refakatsiz çocukların da bir çocuk olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceklerinin seyrini değiştirmektedir. Yapılan araştırmalar, refakatsiz çocukların erken yaşta edindikleri zorlu tecrübelerin, yaşlarına rağmen tutundukları olgun tavırların mülakatlar sırasında çoğunlukla yaşlarından şüphe duyulmasına yol açtığını göstermekte (Crawley, 2010). Bu durumda, çocukluğun “ne” olduğunun sorgulanması, kültür ve kişisel deneyim farklılığının çocukların tutumları üzerindeki etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.¹⁰

Geri gönderme merkezlerinin yanı sıra, refakatsiz çocukların barındırıldığı diğer merkezlerin de koşulları sorgulanması gereken bir husustur. Örneğin UNICEF (2017) Fransadaki gözlemlerinde refakatsiz çocukların aylarca güvenliği sağlanmamış ve yeterli imkânlarla donatılmamış kamplarda tutulduğunu ve cinsel şiddet ve istismara açık olduklarını gözlemlemiştir. Ayrıca, belgesiz bir şekilde barınmaya çalışan çocukların cinsel istismara daha çok açık oldukları görülmüştür. Yeterince açık ki, sığınma merkezlerinin, kampların ve genel olarak refakatsiz çocukların yaşadığı yerlerin koşullarını değerlendiren daha fazla çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Aynı şekilde, pek çok etik problemi beraberinde getiren yaşa takılan çocuklar sorununun, üzerinde daha fazla durulması ve iyileştirilmesi gereken bir sorun olduğu görülmelidir.

Tüm bunların yanı sıra, yasal statü bakımından çocukların çoğunlukla geçici korunmaya alındığı ve onlara mültecilik gibi kalıcı bir statü verilmediği gözlemlenmiştir (UNICEF, 2017). Geçici koruma statüsü, çocukları ülkelerine geri dönmeye teşvik ile birleşmektedir; ancak yapılan araştırmalar çocukların gönüllü ya da zorunlu olarak geri dönmeyi reddettiklerini göstermektedir. Çocuklar çözüm olarak çareyi kabul merkezlerinden kaçmakta ve insan tacirlerine güvenmekte bulmaktadırlar ya da merkezden kaçtıktan sonra insan

¹⁰ Çocukluk Sosyolojisi, tam olarak çocukluk kavramı ve toplumsal bakımdan çocukluğun inşası üzerine derin sorgulamalar getirmektedir. Ancak bu makalede, konunun dağılmaması nedeniyle, çocukluk sosyolojisi tartışmalarına yer verilmeyecektir.

tacirlerinin eline düşmektedirler (Kromhaut, 2011). Sadece Avrupa’da, 2016 yılında en az 10,000’den fazla refakatsiz çocuğun kayıp olduğu bilinmektedir ve sonrasında bu çocuklara ne olduğu ile ilgili bilinen ise çok azdır (Vidal, 2017, 20 Temmuz). Örnek olarak, Hollanda’da geriye göçe teşvik edilme ve kalıcı bir yasal statüden mahrum bırakılma gibi sebeplerden dolayı, 2004-2007 yılları arasında çok sayıda kayıp refakatsiz çocuk vakası yaşanmıştır. Bu durum 2006 yılında hükümetin “koruyucu kabul (*protected reception*)” adı altında yeni bir koruma türü geliştirilmesine yol açmıştır. Yapılan pilot çalışmada kaçma ya da kaçırılma riski yüksek görülen çocuklar bu uygulamaya alınmış, yasal hakları konusunda bilgilendirilmiş, yakın takibe alınmış ve kaçarlarsa ne tür risklerle karşılaşabilecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdir (Galloway vd., 2014, s. 51-52). Sonuç olarak Hollanda’daki kayıp çocuk oranında azalma yaşanırken eş zamanlı olarak diğer Avrupa ülkelerindeki kayıp vakalarında artış yaşanmıştır. Bu durumda, elde edilen sonucun ülke adına pozitif olmasına rağmen, genel olarak refakatsiz çocukların Avrupa’da kaybolma ve kaçırılma vakalarında değişiklik yaşanmadığı söylenebilir (Galloway vd. 2014).

On sekiz yaşına kadar koruma altında kalan refakatsiz çocukların durumları ise, 18 yaşını doldurduklarında bir yetişkin olarak yeniden değerlendirilmekte ve çocuklar yetişkinlerin barınma merkezlerine yerleştirilmektedirler. Ni Raghallaigh ve Thornton’un (2017) İrlanda’da yürüttükleri araştırmaya göre, yetişkin barınma merkezlerine yerleştirilen çocuklar sahip oldukları harçlık, eğitim desteği gibi imkânlardan mahrum bırakılmıştır. Bu ani değişim gençlerin yaşam koşullarını ve hissiyatlarını olumsuz etkilemiştir.

3. Kültür, Kimlik ve Aidiyet: Beklemedeki Hayatlar

Akademik çalışmalarda refakatsiz çocuklara dair ilginin kültür, kimlik ve aidiyet ilişkisi üzerine yoğunlaştığı söylenebilir. Bakış açıları, bu çocukları *savunmasız* görmek ile onları *kendi hayatlarının aktörleri* olarak görmek arasında değişmektedir. Sığınmacı ve mülteciler genel olarak korunmaya muhtaç olarak tasvir edilmekte iken, yaşlarının küçük olması, refakatsiz çocukların daha fazla savunmasız ve korunmaya muhtaç olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu algı, bir birey ve toplumsal aktör olarak çocuğun varlık kazanması önünde engel oluşturan en önemli sebeplerdendir (Crawley, 2010). Çocukların mağduriyetlerine ve onları korumaya odaklanmanın yanı

sıra faillikleri ve seslerine de kulak veren politika ve çalışmalara dair açıklık bulunmaktadır (Martin vd., 2011). Nitekim çocuklara yönelik oluşturulan politikaların onların seslerine pek de kulak asmayarak hazırlandığı ortadadır. Çocuk kavramının ne anlama geldiği, çocuk olmanın tek başına ne demek olduğuna dair stereotipçi yaklaşımlar, her çocuğu tek bir kalıba sokmaya sebebiyet vermekte ve onların bireyselliklerinin azımsanmasına yol açmaktadır.

Çocukların kendi hayatlarını yönlendirebilme şansı bakımından elbette her ülkenin aynı katılımda olmadığı söylenebilir. Örneğin, Gustafsson vd.'nin (2012, s. 75) araştırmasına göre İsveç'te benimsenen *the liberated self* ideolojisi, refakatsiz çocuklara da kendi hayatlarını yönlendirebilme olanağı tanımıştır, ancak çocukları korumaya yönelik prosedür ve pratikler, onların bu fırsatını engellemektedir. Öyle ki, artık birer yetişkin olan araştırma katılımcıları, çocukluktan yetişkinliğe kadarki durumlarını “beklemedeki bir hayatı yaşamak (*living a life on hold*)” olarak tanımlamışlardır (2012, s. 75). Yine aynı ülkeden Herz ve Lolander'in (2019) çalışmasına göre refakatsiz çocuklar kendi gündelik yaşamlarını dahi yönlendirmede yeterince güçlü hissetmemekte, hayatlarını etkileyen karar ve prosedürleri çoğu zaman anlayamamakta -ya da onlara anlatılmamakta- ve onlar üzerinde bir kontrole sahip olamadıklarını düşünmektedirler. Buradan hareketle söylenebilir ki, var olan uygulamaların tasarımları ne kadar iyi sayılırsa sayılsın, pratikte bu uygulamalar -en azından üzerinde uygulanan kişiler açısından- çok da başarılı olmayabilirler. Bu nedenle var olan politika ve uygulamaların çocuklara yansımalarının gözlemlenmesi, gelecekte daha sağlıklı kararlar alınmasında etkili olacaktır.

Çocukların kültür taşıyıcılığı için yeterince büyük olmadıklarına dair genel önyargı, refakatsiz sığınmacı çocukların da çoğunlukla kültürsüz olarak görülmesine yol açmaktadır (Graeve ve Bex, 2016). Kendi kültürünün karakteristik özelliklerini yeni bir ülkeye taşıyamayacağı düşünülen bu çocukların, göç alan toplum açısından, yetişkinlere oranla daha fazla hoşgörü ile karşılandığını düşünmek yanlış olmaz. Ni Raghallaigh ve Gilliagan'a göre (2009, s. 226) bunların bir yansıması olarak “ev sahibi” toplumlar, genel olarak, çocuktan kendi kültürel kimliğini terk etmesini ve asimile olmasını beklemektedirler, fakat aslında çocuk bu kültürlerden birini diğerine tercih etmemekte ya da reddetmemektedir; çift kültürlü (bicultural) bir kimlik inşa

etmektedir. Kimlik ve mekân ilişkisi bakımından ise Ni Laoire vd. (2012), ulus-ötesi perspektiften, mülteci ya da göçmen çocuklar için sadece bir coğrafi alan olmadığını belirtmektedir. Çocuklar, ulus-ötesi alanlarda yeni ilişkiler ve yeni kimlikler geliştirmekte; bir yandan geçmişleri ile olan bağlantılarını korurken diğer yandan da yeni kültürel karşılaşmalar yaşamaktadırlar. Benzer bir bakış açısına sahip olan Kutscher ve Krebs de (2018) ulus-ötesi ağların sürdürülmesinde ve yeni bir topluma katılmada dijital medyanın rolünü vurgulamaktadır. Çocuklar artık sosyal medya hesaplarını kullanarak hem memleketleriyle görüşme yapabilmekte hem de yeni ülkede online sosyal ağlara katılabilmektedirler. Son olarak, Perez ve Salgado (2018) İspanya'da yürüttükleri çalışmalarında refakatsiz erkek çocukların gündelik yaşamlarında giyim kuşam tarzlarını gözlemlemiş ve ilgiyi çocukların insani yönüne çekmiştir. Bu çocuklar da diğer ergenler gibi öz sunumlarına önem vermektedir ve insani telaşlara sahiptirler. Perez ve Salgado, çocukların saç stili ve giyim konusunda imkânları dâhilinde modayı takip etmeye çalıştıklarını resmederek, ulus-ötesi bir paylaşımına dikkat çekmişlerdir. Bazı farklılıklara rağmen, toplumların birbirinin tamamen yabancı olduğu bir dünyadan söz etmek artık çok zordur.

Çocukların sadece tek bir kültürün taşıyıcısı olmak zorunda olmadıklarına dair görüşlerin yanı sıra, Ni Raghallaigh ve Sirriyeh (2015), evlatlık verilme ve kültür arası bağlantıyı sorgulamıştır. İrlanda ve Birleşik Krallıkta gerçekleştirdikleri koruyucu aile yanına yerleştirilen sığınmacı çocuklar ile ilgili araştırmalarında, çocukların adaptasyon süreçlerini kolaylaştırması fikriyle, kendi kültürlerine yakın kişilerin yanına yerleştirilmeye çalışıldığını gözlemlemişlerdir. Bu durumda, çocukların genellikle daha önce aynı ülkeden gelmiş olan göçmenlere evlatlık verildiği saptanmıştır. Ancak, yerel bir aileye evlatlık verilen çocukların kültürel açıdan sıkıntı yaşamadıkları, aksine diğerlerine göre sosyal ve kültürel sermayelere daha hızlı sahip oldukları ve topluma daha kısa sürede uyum sağladıkları gözlemlenmiştir. Aynı zamanda asimile olmadıkları, aksine geçmiş ve yeniyi harmonize eden yeni bir kimlik geliştirdikleri görülmüştür.

Çocukların yeni bir hayata adapte olma ve uyum sağlamaları yönünde önemli görülen kültürel farklılık ve benzerliklerin yanı sıra, çocukların yasal

statüleri ve göç ettikleri ülkedeki deneyimleri de diğer önemli etkenlerdir. Araştırmalara göre yasal durumları nedeniyle oluşan belirsizlik ve geçicilik durumu çocukların güvensiz hissetmelerine yol açmakta ve topluma olan aidiyetlerine ket vurmaktadır (Kohli, 2011; Chase, 2013). Aynı şekilde durumları hakkında sağlıklı bilgi edinememek de çocukların ontolojik güvenliklerine negatif etki etmektedir. Kaukko ve Wernesjö (2017), İspanya ve Finlandiya’da yürüttükleri araştırmalarında çocukların, onlardan sorumlu olan personelle aralarında asimetrik güç ilişkisi olduğunu gözlemlemiş ve katılımcı çocuklar soru sorduklarında yanıt alabilecekleri ve kendilerine daha fazla destek verebilecek yetişkinlere ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir.

Çocukların aidiyetlerinin ve güvenlik hissiyatlarının gelişmesinde yasal statünün yanı sıra alacakları sosyal destek, etkili bir diğer faktör olarak belirmektedir. Örneğin, İngiltere Liverpool’daki okullarda uygulamaya konulan ve çocukların okula ve topluma uyumlarını ve katılımlarını artırmayı hedefleyen “the Haven Project”in çocukları güçlendirdiği ve aidiyet hislerini artırdığı görülmüştür (Dutton, 2012, 225). Pozitif bir gelecek tasarımı için, iyi bir eğitim ve bakımın, ayrıca öngörülebilir bir yarının olması refakatsiz çocuklar için elzem niteliktedir (Chase, 2013; Eide ve Hjern, 2013). Oppedal ve Iddose (2015) ise toplum içerisinde ayrımcılığa uğrayan refakatsiz çocukların bu durumla baş edebilmelerinde sosyal desteğin yanı sıra çocukların eski sosyal bağlarını sürdürmelerinin de önemine değinmişlerdir. Holen vd.ê göre ise (2020), hem kendi kültüründen hem de yeni kültürden yaşlılarıyla düzenli vakit geçiren refakatsizlerin hem ruhsal açıdan hem de yeni hayatına uyum sağlama bakımından daha avantajlı olduklarını gözlemlemişlerdir.

Başkalarının onlar adına aldığı kararların ve kabul ülkesinin sunduğu fırsatların yanı sıra, çocukların yeni bir hayat yaşamaya başlarken nasıl stratejiler geliştirdikleri ve gündelik yaşamlarında bu yeni durumla nasıl başa çıkabildikleri bir diğer önemli konudur. Ni Raghallaigh ve Gilligan’a göre (2009, s. 228), sürdürülebilirlik çocuklar için en önemli strateji. Çocuklar yeni yaşamlarında eskiye dair benzerlikler aramaktalar: örneğin kültürel, dini ve etnik benzerlikler. Kimliklerini korumak da onlar için önemli görünmekte ama bu, çocuğun yeni bir kültür içerisinde değişmeyeceği anlamına gelmemektedir. Sürdürülebilirlik de çocuğun yeni deneyimleri ile birlikte biçim değiştirmektedir (Ni

Raghallaigh ve Sirriyeh, 2015). Yeni şeyler öğrenmek çocuğun yaşamını yeniden düzenlemesini sağlamaktadır. Deneyimleri çocuğa yaşamının, giyim tarzının, arkadaşlık türlerinin, müzik türlerinin, iletişim dilinin ya da ibadet etmenin alternatif yollarını öğretmektedir. Bu durum çocuğun kendi benliğini kaybetmeden içerisinde bulunduğu yeni yaşam tarzına da adapte olmasını sağlamaktadır (Ni Raghallaigh ve Gilligan, 2009). Pozitif bir bakış açısına sahip olmak çocukların bir diğer baş etme stratejisidir. Geleceğe dair umut beslemek, içerisinde buldukları yeni duruma şükretmek ve Tanrı inancı, çocukları ruhsal açıdan beslemektedir (Ni Raghallaigh, 2011). Raghallaigh (2011) araştırmasında özellikle Tanrı inancının çocukların yaşamlarındaki en önemli sürdürülebilirlik kaynağı olduğunu belirtmektedir, çünkü Tanrı inancı tanıdık olmayan bir ülkede çocuğun sahip olduğu en tanıdık şeylerden birisidir. Aynı zamanda güven ve kontrol hissi vermektedir. Bunun dışında düşünmekten kaçınmak ve duygularını bastırmak adına sürekli bir şeylerle meşgul olmaya çalışmak ve yaşadıkları talihsiz deneyimler nedeniyle sadece belirli insanlara güvenmeyi seçmek, çocukların diğer stratejileri olarak belirlemektedir (Ni Raghallaigh ve Gilligan, 2009).

Sonuç ve Değerlendirme

Açlık, savaş, çatışma, fırsat eşitsizliği gibi pek çok olumsuz faktörün yol açtığı refakatsiz çocuk göçü, yapılan literatür taramasında da görülmüştür ki, sadece itici ve çekici faktörlere indirgenemeyecek kadar karmaşık bir olgudur. Kültürel değerlerin etkisi, aile fertlerinin bu göçü stratejik bir çıkış yolu olarak seçmesi ya da arkadaş motivasyonunun yanı sıra çocuğun bir aktör olarak göç etmeyi göze alması bu göç sürecini başlatmaktadır. Yapılan literatür taramasında çocukların sığınmacı olmadan önceki hayatlarına yönelik ilginin ve bilginin eksik olduğu gözlemlenmiştir. Oysaki diğer göç çalışmalarında da olduğu gibi, refakatsiz çocukların bugününü değerlendirebilmek adına geçmişini bilmek önem taşımaktadır. Ayrıca çocukların göç öncesi memleketlerindeki hayatlarına ve gündelik yaşamlarına odaklanan çalışmalar, onların tüm sınıflardan arındırılarak sadece çocuk olarak değerlendirilebilmeleri adına da önemlidir. Ek olarak, kız çocuklarının araştırmalarda yeterince temsil edilemediği gözlemlenmiştir. İstatistiksel oranlar, kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla daha az göç ettiklerini vurgulamaktadır; bu durum da, sayıca az

olan refakatsiz kız çocuklarının araştırmalarda katılımcı olarak yeterince yer alamamasına yol açmıştır (O'Neil vd., 2016). Dolayısıyla refakatsiz çocuk göçmenler üzerine yapılan çalışmaların cinsiyet yönü eksik kalmıştır.

Yaş tespiti, çocukların maruz kaldıkları en olumsuz deneyimlerden biri olarak belirmektedir. Yaşı belirlenemeyen çocukların hata payı yüksek yaş testlerine tabi tutulması, pek çoğunun yetişkin muamelesi görmesine yol açmaktadır. Ayrıca çocukların sığınma mülakatlarında yeterince dinlenmemesi, çocukların yasal hakları konusunda bilgilendirilmelerinde yaşanan eksiklikler ve geçici yasal statüler, çocukların güvensiz hissetmelerine yol açan unsurlardandır. Bunların dışında yeterli sosyal destek alamayan ve uygunsuz koşullarda yaşamını sürdürmeye mecbur bırakılan çocuklar da gelecek hakkında karamsar bulunmuş ve göç ettikleri topluma olan uyumlarında aksaklıklar yaşandığı görölmüştür. Diğer yandan, 18 yaşından sonra bu çocukların ne şartlarda yaşadığı, hayatlarının ne yönde değiştiği konusunda belirsizlik bulunmaktadır.

Refakatsiz çocukların hem statüleri hem de yaşları nedeniyle bireyselliklerinin görmezden gelinmesi ve onlara dair tek tipleştirici tutumlar, kendi gelecekleri hakkında söz sahibi olmaları önünde engel teşkil etmektedir. Onlar için oluşturulan politika ve uygulamaların gerçekte ne derece onların menfaatine hizmet ettiği çoğunlukla sorgulanmayan bir unsur olarak bırakılmıştır (Crawley, 2010). Ayrıca çocukların yaşları, onların bir kültürün taşıyıcısı olamayacakları ya da kültürel bir kimlik geliştirmeyecekleri şeklinde yorumlanmasına yol açmaktadır. Çocukların kültürsüz görölmeleri asimilasyoncu tutumu ve beklentiyi de beraberinde getirmektedir. Hâlbuki çocukların hem kendi kültürlerini korudukları hem de yeni bir üyesi oldukları toplumun kültürüne uyum sağladığı, adeta çift kültürlü bir kimliğe büründüğü gözlemlenmiştir.

Özetle söylenebilir ki, refakatsiz çocuklara yönelik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Daha fazla araştırma hem yukarıda değinilen konularda hem de çocukların eğitimi, dil gelişimleri, sosyal uyumları, aile birleşimi süreçleri gibi konularda yapılabilir. Ayrıca bir taraftan yasa koyucular, politika uygulayıcıları ve görevli personelle diğer taraftan yerel halk ile yürütülecek çalışmalar refakatsiz sığınmacı çocukların durumunu bütüncül bir şekilde analiz

edebilmek adına önem arz etmektedir. Araştırma etiği açısından ise, refakatsiz çocuklarla yapılacak alan araştırmalarının üzerinde durması gereken etik konuları tartışmaya açan çalışmalara büyük ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- BMMYK (1994). Mülteci Çocuklar Koruma ve Bakım Kılavuzu. Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.
- Chase, E. (2013). Security and Subjective Wellbeing: The experiences of unaccompanied young people seeking asylum in the UK. *Sociology of Health & Illness*, 35(6), 858-872.
- Crawley, H. (2010). 'No One Gives You a Chance to Say What You Are Thinking': Finding space for children's agency in the UK asylum system. *Royal Geographical Society*, 42(2), 162-169.
- De Graeve, K., Bex, C. (2016). Imageries of Family and Nation: A comparative analysis of transnational adoption and care for unaccompanied minors in Belgium. *Childhood*, 23(4), 492-505.
- Dutton, C. (2012). Creating a Safe Haven in Schools: Refugee and asylum-seeking children's and young people's mental health. *Child Abuse Review*, 21, 219-226.
- Echavez, C. R., Bagaporo, J. Y. L., Re Pilongo, L. W. & Azadmanesh, S. (2014). Why Do Children Undertake the Unaccompanied Journey? Motivations for Departure to Europe and Other Industrialised Countries from the Perspective of Children, Families and Residents of Sending Communities in Afghanistan. Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit & United Nations High Commissioner for Refugees Issues Paper.
- Eide, K., Hjern, A. (2013). Unaccompanied Refugee Children: Vulnerability and agency. *Acta Paediatrica*, 102, 666-668.
- Eurostat (2019, Nisan 26). Asylum Applicants Considered to be Unaccompanied Minors. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9751525/3-26042019-BP-EN.pdf/291c8e87-45b5-4108-920d-7d702c1d6990>
- Eurostat (2020, Mart 5). Asylum Applicants Considered to be Unaccompanied Minors By Citizenship, Age and Sex: Annual data (rounded) <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Galloway, M., Smit, M. & Kromhout, M. (2014). Between Control and Support, The Protection of Unaccompanied Minor Asylum Seekers at Risk: The Dutch case. *International Migration*, 53(4), 51-61.
- Gustafsson, K., Fioretos, I., & Norström, E. (2012). Between Empowerment and Powerlessness: Separated minors in Sweden. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 136, 65-77.
- Hek, R., Hughes, N. & Ozman, R. (2012). Safe Guarding the Needs of Children and Young

- People Seeking Asylum in the UK: Addressing past failings and meeting future challenges. *Child Abuse Review*, 21, 335-348.
- Herz, M., Lalander, P. (2019). An Abstract and Nameless, but Powerful, Bystander: Unaccompanied children's talking about their social workers in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 9(1), 18-28.
- Hjern, A., Brendler-Lindqvist, M. & Norredam, M. (2013). Age Assessment of Young Asylum Seekers. *Acta Paediatrica*, 101, 4-7.
- HM Inspectorate of Prisons (2015). Report on an Unannounced Inspection of Campsfield House Immigration Removal Centre. London: Her Majesty's Inspectorate of Prisons.
- Holen, F. V., Blijkers, C., Trogh, L., West, D. & Vanderfaellie, J. (2020). Unaccompanied Children in Flemish Family Foster Care: Prevalence and associated factors of placement. *Children and Youth Services Review*. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104736>
- Jacops, S. F. M. (2018). Collective Narrative Practice with Unaccompanied Refugee Minors: "The Tree of Life" as a response to hardship. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 23(2), 279-293.
- Kaukko, M., Wernesjö, U. (2017). Belonging and Participation in Liminality: Unaccompanied Children in Finland and Sweden. *Childhood*, 24(1), 7-20.
- Kromhaut, M. (2011). Return of Separated Children: The impact of Dutch policies. *International Migration*, 49(5), 24-47.
- Kohli, R. K. S. (2006). The Sound of Silence: Listening to what unaccompanied asylum-seeking children say and do not say. *The British Journal of Social Work*, 36(5), 707-721.
- Kohli, R. K. S. (2011). Working to Ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum - Seeking Children. *Child Abuse Review*, 20, 311-323.
- Kutscher, N., Krebs, L. M. (2018). The Ambivalent Potentials of Social Media Use by Unaccompanied Minor Refugees. *Social Media + Society*, January-March, 1-10.
- Martin, S., Christe, A., Horgan, D. & O'Riordan, J. (2011). 'Often They Fall Through the Cracks': Separated children in Ireland and the role of guardians. *Child Abuse Review*, 20(5), 361-373.
- Ni Laoire, C., White, A., Tyrrell, N. & Carpena-Mendez, F. (2012). Children and Young People on the Move: Geographies of child and youth migration. *Geography*, 97(3), 129-134.
- Ni Raghallaigh, M. (2011). Religion in the Lives of Unaccompanied Minors: An available and compelling coping resource. *British Journal of Social Work*, 41(3), 539-556.

- Ni Raghallaigh, M., Gilligan, R. (2009). Active Survival in the Lives of Unaccompanied Minors: Coping strategies, resilience, and the relevance of religion. *Child and Family Social Work*, 15, 226-237.
- Ni Raghallaigh, M., Sirriyeh, A. (2015). The Negotiation of Culture in Foster Care Placements for Separated Refugee and Asylum Seeking Young People in Ireland and England. *Childhood*, 22(2), 263-277.
- Ni Raghallaigh, M., Thornton, L. (2017). Vulnerable Childhood, Vulnerable Adulthood: Direct provision as after care for aged-out separated children seeking asylum in Ireland. *Critical Social Policy*, 37(3), 386-404.
- Nugent, C. (2006). Whose Children are These? Towards Ensuring the Best Interests and Empowerment of Unaccompanied Alien Children. *Public Interest Law Journal*, 15, 219-235.
- O'Neil, T., Fleury, A. & Foresti, M. (2016, Temmuz). Women on the Move: Migration, gender equality and the 2030 Agenda for Sustainable Development. London: ODI.
- Oppedal, B., Iddose, T. (2015). The Role of Social Support in the Acculturation and Mental Health of Unaccompanied Minor Asylum Seekers. *Scandinavian Journal of Psychology*, 56, 203-211.
- Orgocka, A. (2012). Vulnerable Yet Agentic: Independent child migrants and opportunity structures. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 136, 1-11.
- Perez, K. M., Salgado, M. M. (2018). Doing Masculinity: The “look” of unaccompanied male migrant teenagers from the Maghreb. *Men and Masculinities*, 21(3), 403-422.
- Refugee Council (2019). Children in Detention, Mohibullah's Story: An uphill battle. https://www.refugeecouncil.org.uk/what_we_do/childrens_services/working_with_age_disputed_children/children_in_detention
- Tanon, F., Sow, A (2013). Unaccompanied Young Migrants from Africa: The case of Mauritania. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 648, 189-203.
- Temin, M., Montgomery, M. P., Engebretsen, S. & Barker, K. M. (2013). Girls on the Move: Adolescent Girls & Migration in the Developing World. New York: Population Council.
- UNHCR (2004). Trends in Unaccompanied and Separated Children Seeking Asylum in Industrialized Countries, 2001-2003. Geneva: Population Data Unit/PGDS Division of Operational Support.
- UNHCR (2020). Figures at a Glance. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
- UNICEF (2017). A Child is a Child: Protecting children on the move from violence, abuse

and exploitation. New York: United Nations Children's Fund.

UNICEF (2018). Children on the Move: Key facts and figures. New York: United Nations Children's Fund.

Vidal, M. (2017, Temmuz 20). No One is Counting Europe's Missing Refugee Children. Refugees Deeply. <https://www.newsdeeply.com/refugees/articles/2017/07/20/no-one-is-counting-europes-missing-refugee-children>

TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN İSTİHDAMI: HUKUKİ BOYUT VE KOŞULLARA DAİR BİR ARAŞTIRMA

Halim BAŞ¹, Serkan ETİ²

Öz

Uluslararasılaşma eğilimleri, eğitim temasını belirgin hale getiren çok faktörlü yönleri sahiptir. Bu eğilimler, ekonomik değerlerin transferi şeklinde gerçekleşebilmekte, kültürler arası etkileşimin yaygınlaşması ve bilgi transferinin hızlanması şeklinde de görünür olabilmektedir. Aynı zamanda eğitim kalite ve transferinde yaşanan süreçler, bu alanda pek çok aktör ve kurumun faaliyetlerine yön vermektedir. Bu kapsamda, üniversiteler uluslararası düzeyde belirli anlaşma ve programlar çerçevesinde örneğin, öğrenci hareketlilik programları ile kültürel etkileşim içerisine girerek, genişleyen ağlar neticesinde uluslararası perspektif kazanmakta ve marka değeri oluşturabilmektedir. Bu durum, ülkelerin daha çok katma değer üretiminde yetenek savaşları adı verilen yarışta “en iyi” ve “en zeki” sosyal ve beşerî sermayesi yüksek öğrencilerden faydalanmayı temsil etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki üniversitelere yurt dışından gelen uluslararası öğrencilerin istihdamına ilişkin hukuki çerçeveyi ve çalışma koşullarını ortaya koymaktır. Araştırmada uzman görüşleri alınarak hazırlanan 13 soruluk bir anket uluslararası öğrencilere yönlendirilmiş ve 274 kişinin katılımı sağlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, erkek ve kadın öğrencilerin sektör bilgisi, ayrımcılık algısı, zorlukları ve engellere yargısı arasında farklılık tespit edilmemiştir. İkili karşılaştırma sonucunda, dil eğitimi için gelenler ile lisans, yüksek lisans ve doktora için gelenler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Uluslararası Öğrenci, Eğitim Göçü, Hareketlilik, İstihdam*

¹ İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Doktora Öğrencisi, Öğr. Gör. Halim Baş, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Sosyal Güvenlik, hbas@medipol.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-4109-1696

² Öğr. Gör. Serkan Eti, İstanbul Medipol Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Programcılığı seti@medipol.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-4791-4091

EMPLOYMENT OF INTERNATIONAL STUDENTS IN TURKEY: A STUDY ON LEGAL DIMENSIONS AND CONDITIONS

Abstract

Internationalization tendencies have multifactorial aspects that highlight the theme of education. These tendencies can be seen in the form of the transfer of economic values, as well as the expansion of intercultural interaction and the acceleration of information transfer. At the same time, the processes experienced in the quality and transfer of education lead the activities of many actors and institutions in this field. In this context, universities can gain an international perspective and create brand value as a result of expanding networks by entering into cultural interaction with student mobility programs within the framework of certain agreements and programs at international level. This represents the take advantage of high social and human capital students that "the best" and "the most intelligent, in the so-called talent wars, which play a role in the more value-added production of countries.

The purpose of this study, the legal framework for the recruitment of international students coming from abroad to universities in Turkey and reveals the working conditions. A 13-question questionnaire prepared by taking expert opinions in the study was directed to international students and participation of 274 people was provided. According to the findings of the study, no difference was found between male and female students' knowledge of sector, perception of discrimination, difficulties and judiciary. As a result of the binary comparison, a significant difference was found between those who came for language education and those coming for bachelor, master and doctor.

Key Words: *Turkey, International Student Education Migration, Mobility, Employment*

Giriş

Dünyada yükseköğretim sahasındaki gelişmeler, beklentiler ve eğilimler ülkeler arası etkileşimi “eğitim” teması üzerinden şekillendirebilmektedir. Nitekim bu durum yasal zeminde kurum ve kuruluşlar tarafından çoklu bir yapıyla meşrulaşmaktadır. Ancak bıraktığı boşluklar itibariyle kurum dışı paydaşların varlığı söz konusu olabilmektedir. Genel manada uluslararası öğrenci potansiyelinin varlığı kurum ve kuruluş düzeyinde uluslararası kurulan resmi örgütler kanalıyla bilinmektedir. Bunlardan başta gelenleri; Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)’nin Education at a Glance raporları, World Education Services (WES), Birleşmiş Milletler eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)’nin veri tabanı (UIS Data Centre) gibi kurum ve kuruluşlardır (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 14). Ancak bu kanallardan sağlanan bilgilerin varlığı da ülkelerin resmi istatistik kanallarına dayanmakta, bu durum, verilerin sağlığı konusunda tartışmaya açık kapı bırakabilmektedir.

Aynı zamanda mevcut durumun tespit edilmesi ve yıllara göre karşılaştırma yapmaya olanak sağlaması beklenen bazı verilerin yokluğu da dikkat çekmektedir. Örneğin bu durum Türkiye için ele alınırsa farklı bir noktada durmaktadır. Literatür araştırması yapılırken Türkiye’deki öğrenci varlığının veri kaynağı olarak başta Yükek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi(ÖSYM)’nin geldiğini söylemek olanaklıdır. Ayrıca belirli aralıklarla rapor yayımlayan kuruluşların saha çalışmaları da bu alana ışık tutmaktadır.

Diğer yandan Türkiye’de uluslararası öğrencilere yönelik yapılan çalışmaların birçoğunun sosyolojik düzlemde şekillendiği görülmüştür. Bu çerçevede, çalışmanın sosyolojik boyutundan ziyade hukuki ve ekonomik boyutunun etraflıca ele alınmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu alanda henüz yeni sayılabilecek hukuki düzenlemelerden yola çıkılarak uluslararası öğrencilerin istihdamına yönelik hukuki boyutu ve koşullarını ilgilendiren kapsamlı bir çalışmanın olmaması araştırmanın çerçevesini çizmiştir. Buradan yola çıkılarak alana katkı yapmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın amacı, Türkiye’deki üniversitelere yurt dışından gelen uluslararası öğrencilere yönelik istihdama dair tanınan yasal düzenlemeler ile istihdama ilişkin çalışma koşullarını ve boyutlarını ortaya koymaktır.

Bakıldığında Türkiye’de istihdamın yapısal kaynaklı kullanılamayan ya da atıl kalan kapasitesine dönük çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmadaki yaklaşımda, çözüm noktasında farklı bir strateji geliştirilmesi gerekliliği çok boyutlu bir perspektifle ortaya konulmuştur. Uluslararası öğrencilerin yerli istihdam üzerinde ve özellikle genç nüfus kitlesi üzerindeki olası çarpan etkisi değerlendirilerek araştırmaya farklı bir boyut kazandırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada uzman görüşleri alınarak hazırlanan 13 soruluk bir anket uluslararası öğrencilere yönlendirilmiş ve 274 kişinin katılımı sağlanmıştır. Çalışmada öncelikle kavramsal çerçeveye değinilerek hukuki boyut ele alınmış ardından literatür taramasına yer verilerek alan yazındaki eğilimler ortaya konulmuştur. Çalışmanın diğer kısmında yöntem ve kapsam sunularak sonuç ve tartışma üzerinden önerilerde bulunulmuştur.

Uluslararası Öğrenciliğin Temelleri

Eğitim, birey için nitelik kazanma ve hayatla bütünleşme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda, teoride ve pratikte sosyal ve iktisadi yönleriyle irtibatlıdır ve devamlılık esaslıdır. Eğitimin birçok çıktısı olmasına rağmen kendisine sınır ötesi kimlik kazandıran yönü iktisadi önemidir. Bir bakıma eğitimin iktisadi yönü, eğitim sürecinde edinilen niteliklerin üretim sürecinde kullanılması şeklinde ifade edilmektedir (Öztürk, 2005, s. 4). Bu sayede beşerî sermayesi yüksek bireylerin artması neticesinde bilim ve teknolojinin üretimi, bilimsel bilginin yaygınlığı ve üretkenliği, ülkelerin ekonomilerinde değişim ve dönüşümler meydana getirmektedir (Çakmak, 2008, s. 34). Böylelikle eğitim, ulusal ekonomilerin kalkınmasında katalizör görevi üstlenmektedir (Sarıçay, 2009, s. 24).

Diğer yandan sınır ötesi eğitim ise ulusal / bölgesel yargı veya coğrafi sınırlar boyunca (öğrenciler, araştırmacılar, profesörler, öğrenim materyalleri, programlar, sağlayıcılar, bilgi vb.) hareketi ifade eden bir terimdir. Bu noktada dünya genelindeki yükseköğretim talebindeki artış, sınırlar ötesi eğitim veren yeni sağlayıcıların çeşitliliğine neden olmaktadır (Knight, 2007, s. 2-3). Yaygınlaşan uluslararası eğitim, öğrenciler için yurt dışı eğitim prestiji, nitelikli eğitim alma ve farklı eğitim-öğretim tecrübesi kazanma gibi durumlar açısından etken giderek önem kazanmaktadır (Enterieva ve Sezgin, 2016, s.

103). “Uluslararası eğitim” için artan talebin oranı öğrenci hareketliliğinde net olarak bilinmemekte, ancak programların ve eğitim kurumlarının ulusal sınırlar boyunca hareketi önemli ölçüde artacağı öngörülmektedir (Albatch ve Knight, 2007, s. 295).

Uluslararası öğrenci kavramı yer yer “yabancı öğrenci” kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmakla birlikte dünyada yapılan tanımlama çabaları uluslararası kurumlar ve ülkeler nezdinde küçük de olsa farklı vurguları veya ölçüleri barındırmaktadır. Bu anlamda, Uluslararası Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)na göre,² “yabancı öğrenci, vize ya da özel izinler çerçevesinde kendi ülkesi dışında akredite bir kurumda belli bir öğrenim programına katılma hakkı verilen kişidir”. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)’ya göre ise, “uluslararası öğrenci, eğitim amacıyla ulusal ya da bölgesel sınırların dışına çıkan ve uyuşu bulunduğu ülke dışında öğrenci olarak kayıtlı kişidir” (YÖK, 2017, s. 7). Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) tarafından uluslararası öğrenci, sınırları aşarak, öğrenme niyetiyle açıkça başvurmuş olan eğitim gördükleri ülkede ikamet etmeyen veya başka bir ülkede eğitim gören kişiler olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 2012, s. 10). Görülebildiği gibi, eğitim amacı, vize (özel izin), başka ülkede olma/sınırları aşma gibi temel noktalar, tanımlamalarda ortaklık arz etmektedir.

1970’li yıllarda dünyada 800 bin civarında olan uluslararası öğrenci sayısının 2020 yılında 8 milyona ulaşması beklenmektedir. Bir bakıma uluslararası öğrenciliğin temellerinin 40-50 yıllık bir geçmişi söz konusudur. Türkiye’deki sürecin temelinde ise 1989 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla Türk Cumhuriyetleri’ndeki öğrencilerin Türkiye’de eğitim görmesi amacıyla 1992’de başlatılan “Büyük Öğrenci Projesi” yer almaktadır. Diğer yandan süreç içerisinde tercih edilme sıralamasında ABD, İngiltere ve Fransa başı çekmekte, bu ülkeleri Almanya, Çin, Avusturya, Kanada ve Japonya takip etmektedir (Filizöz ve Erdinççelebi, 2016, s. 610).

² Uluslararası eğitim ve hareketlilik alanında veri sağlayıcı merkez olarak belli başlı kuruluşlar vardır. Bunlardan Uluslararası Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)’dur.

Uluslararası Hukukta Uluslararası Öğrencilik

Ülke bazlı tanımlamalar olduğu da ifade edilmiştir ve bunların mevzuatları farklı olduğu için detaylarda nispi farklılık olması doğal olmaktadır. Örneğin en çok tercih edilen ülkelerden Avustralya'da, uluslararası öğrenci: kendi imkanlarıyla eğitim almak üzere öğrenci vizesiyle Avustralya'da öğrenim gören öğrencilerdir. Bu tanıma, öğrenci vizesi talep edilmediği için Yeni Zelanda vatandaşları dahil edilmemiştir (Australian Bureau of Statistics, 2017). Görüldüğü gibi, detay bir nokta olarak Avustralya'da uluslararası öğrenci olmak, Yeni Zelandalılar için başka/farklı bir manaya gelmektedir. Bir diğer öğrenci sayısı yüksek Kanada'da ise uluslararası öğrenci; Kanada'da eğitim görmek için vize alan veya göçmenlik bürosuna başvurarak geçici vatandaş statüsü kazanan öğrencilerdir. Ek olarak Kanada dışında bulunan Kanada menşeli eğitim kurumlarındaki öğrenciler ve internet üzerinden eğitim gören öğrenciler de bu kapsamdadır. Farklı bir husus olarak, uluslararası öğrenci tanımı Kanada'da sürekli ikamet izni olan yabancı öğrencilerden farklılaşmaktadır (Definiton of International Student, 2017).

Fransa'da ise uluslararası öğrenci: en az bir yıllığına eğitim almak amacıyla Fransa'ya gelen ve Fransa tarafından onaylanmış orta dereceli okul mezunları ya da 'diplôme de l'Université' sahibi olan yabancı ülke vatandaşı öğrenciler şeklinde tanımlanmıştır (Campus France, 2017). Burada da uluslararası öğrenci olmak için istenen detaylarda küçük de olsa farklılık göze çarpmaktadır. Almanya, uluslararası öğrenci statüsünü 'yabancı öğrenci' ve 'hareketli yabancı öğrenci' kavramlarıyla tanımlamaktadır. Hareketli yabancı öğrenci ise kendi içerisinde Almanya'ya sadece eğitim için gelen yabancı öğrenci ve 'hareketli olmayan yabancı öğrenci' olarak ayrılmaktadır (German Academic Exchange Service, 2017). Bu durumun, diğer ülkelerden farklı bir tanımlama aralığına sahip olmak olduğu açıktır. Japonya'da ise; Göç Kontrolü ve Mülteci Kabulü Kanunu'nda 'kolej öğrencisi' vizesi alıp istediği herhangi bir seviyede eğitim gören kişiler olarak tanımlanmıştır (Japan Student Services Organization, 2017). İngiltere'de uluslararası öğrenci; İngiltere'de ikamet etmeyen öğrencidir. Ancak AB vatandaşları ile Birleşik Krallık vatandaşı olmayıp sadece oturma izni olanlar bu tanımlamanın dışındadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 'yabancı öğrenci' ABD'de bir yükseköğretim kurumuna kayıt yaptırmış

ve geçici veya kalıcı oturma izni olan Amerikan vatandaşı olmayan öğrencileri ifade etmektedir. Bu tanım içinde F (öğrenci) vizesi, H (geçici/stajyer) vizesi, J (geçici değişim öğrencisi) vizesi ve M (mesleki eğitim) vizesi bulunmaktadır (International Student Mobility. Patterns and Trends, 2017). Bu anlamda ABD başka detaylar üzerinden uluslararası öğrenci tanımlamasına gitmektedir.

Diğer taraftan bazı Avrupa ülkelerinde uluslararası öğrencilerin çalışma izinlerine yer vermek yerinde olacaktır. Bu kapsamda, örneğin İngiltere'de bir öğrencinin çalışma hakkı; 27 ülkeden oluşan Avrupa Ekonomi Alanı ile birlikte İzlanda ve Lihtenştayn ülkelerinden birinden olup olmamasına A2 üye ülkelerinden³ Bulgaristan ve Romanya vatandaşı olup olmamasına bağlıdır. Bir başka deyişle, Avrupa Ekonomi Alanı (AEA) içerisinde bir ülkeden öğrenci veya İsviçre vatandaşı olma durumu herhangi bir kısıtlama olmaksızın İngiltere'de çalışma hakkını elde etmek için yeterli gelebilmektedir. Ancak Bulgaristan veya Romanya vatandaşı olunması durumunda Birleşik Krallık Sınır Kurumu'ndan izin almak ve iş aramadan önce üyelik işçisi kartı başvurusu gerekmektedir. Çalışmaya dair bazı sınırlamalar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin, Bulgaristan ve Romanya'dan gelen öğrencilerin dönem süresince haftada 20 saatten fazla çalışması olanaklı görünmemektedir. Ancak istisnai olarak tatillerde tam gün çalışabilmeleri vaki olabilmektedir. Bunun için ise, öncelikle bir kayıt sertifikasına veya bir 'sarı karta' sahip⁴ olmaları gerekmektedir (International Students Employment Rights, 2017).

ABD'de istihdam izni, göçmenlik durumuna bağlı olarak değişmektedir. Aşağıdaki bilgiler F-1 ve J-1⁵ göçmenlik statüsündeki uluslararası öğrencilerle ilgiliyken, ABD'de bir başka göçmenlik statüsüne sahip olunması durumunda, çalışma izninin sınırları farklı olabilmektedir. Bu çerçevede; F-1 ve J-1 göçmenlik statüsündeki uluslararası öğrenciler için:

³ Ocak 2007'de AB'ye (Avrupa Birliği) katılan A2 ülkelerinden bir kişi. A2 üyeleri: Bulgaristan ve Romanya. https://www.migrationyorkshire.org.uk/userfiles/attachments/pages/232/my_whoaremigrants_june2012web.pdf 29.4.2019

⁴ İlgili branşa bir işe yerleştirme durumu söz konusu olduğunda, başlamadan önce kayıt belgesine / sarı karta sahip olmak gerekmektedir. <https://www.theguardian.com/careers/careers-blog/international-students-employment-rights-eligibility>

⁵ F-1 Vizesi, üniversitelerde, seminerlerde, konservatuvarlarda, akademik liselerde, diğer akademik kurumlarda veya dil eğitiminde uluslararası öğrenciler (yabancı öğrenciler) için göçmen olmayan (geçici) bir ABD vizesidir. J-1 vizesi ABD tarafından belirlenen eğitim ve kültür değişim programları içindir.

F-1 veya J-1 statüsünde uluslararası bir öğrenci olarak, çalışma izni her zaman çalışma saatlerini ve saatlerini belirtir. Yarı Zamanlı Yetki, haftada 20 saat veya daha az çalışmaya izin verirken, tam zamanlı yetkilendirme haftada 20 saatten fazla çalışmaya izin verir (Know the Conditions of Your Work permission, 2017).

F-1 öğrencileri, ekonomik gereklilik veya pratik eğitim olmak üzere iki yoldan biriyle kampüs dışı bir iş bulabilirler. Her iki yol da Küresel Eğitim ve Katılım Merkezi'ndeki uluslararası öğrenci danışmanı tarafından onay gerektirir. İstisnai olarak ise, kontrol ötesi olan öngörülemez koşullardan kaynaklanan ağır ekonomik zorluk” olarak tanımlanan aşırı mali gereksinim durumlarında Immigration and Naturalization Service (INS) den bir çalışma izni almaya hak kazanılabilir. Bu izin türünün geçerliliği en zordur. Bu türden çalışma iznini elde etmek için şunlar gereklidir:

- Bir tam yıl (9 tam ay olarak tanımlanmış) bir kolej tamamlanması ve iyi bir akademik performans sergilenmesi
- Uluslararası öğrenci danışmanından bir öneri alınması
- Ekonomik zorlukların kanıtını içeren kapsamlı bir başvuru formunun doldurulması

Bu çalışma izniyle yapılması için izin verilen çalışma türü, çalışma alanıyla sınırlı değildir. Akademik dönem boyunca haftada 20 saate kadar, bir sonraki okul döneminde kayıtlı olmanız koşuluyla yaz dönemi ve ara verilirken tam gün çalışılabilir (International Student Work Permission, 2017).

Türk Hukukunda Uluslararası Öğrencilik ve Yasal Düzenlemeler

Uluslararasılaşma birikimi küreselleşmenin çıkış zamanına denk düşen bir gerçekliktir. Bu bakımdan, sürecin doğal akışı içerisinde yeni yapılanmalar ve kurumların varlığı giderek artan bir etkinliğe ulaşmaktadır. Bu kurumların içerisinde eğitim faaliyetleri temeline dayanan ortaklıklar ve etkileşimler dikkat çekmektedir. Ülkelerin kendi kalkınma ve refahı adına giriştikleri bu çabalar belli kurallar çerçevesinde işlemekte, genellikle başta hukuk olmak üzere çeşitli ulusal ve uluslararası düzeyde yasal dayanaklar var olabilmektedir (Şimşek ve Bakır, 2016, s. 510).

Tanım ve anlam dinamiği açısından bakıldığında, uluslararası öğrenci, daha nitelikli eğitim (dil eğitimi, lise, lisans, yüksek lisans veya doktora) almak amacıyla kendi ülkesi dışında eğitim alan öğrencidir. Eğitim zemininde üniversiteler artan ihtiyaca göre çeşitli stratejiler geliştirmişler ve “yabancı öğrenci” tanımı 2011 yılında çıkarılan bir kanunla “uluslararası öğrenci” olarak değişmiştir. Bu yolla öğrencilerin, “yabancı” kelimesinin taşıdığı öteki, diğer anlamlarının taşıdığı olumsuz imaj önlenmek istenmiştir (Bolat, 2017, s. 12). Bununla birlikte, değişen ve gelişen ihtiyaçlar çerçevesinde hukuki boyutta iyileştirmeler söz konusu olmuştur. Özellikle 1980’li yılların başlarına değin Türkiye’de uluslararası öğrencilere ilişkin yasal bir düzenleme söz konusu değildir. Ancak daha sonraları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) uluslararası öğrencilere ve öğrenim gördükleri kurumlara çıkardığı yönetmeliklerle görev ve sorumluluklar yüklemiştir. MEB (1983) 2922 sayılı “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere İlişkin Kanun” ile yabancı uyruklu öğrencilere verilen yükümlülükleri öğrenim görecekleri ve ikamet edecekleri kurum ve kuruluşların ilgili mevzuatına, 5682 sayılı Pasaport Kanunu’na, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve diğer ilgili mevzuat hükümlerine uymak zorunda olmakla sınırlandırmıştır (MEB, 1983).

Türkiye’de uluslararası öğrencilere ilişkin ilk düzenleme 14/10/1983 tarih ve 2922 sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun ile yapılmıştır. Kanun kapsamındaki uluslararası öğrenci kavramı, çeşitli anlaşmalarla Türkiye’ye gelen yabancı öğrencilere yöneliktir. Kanun kapsamına ilişkin 2’inci maddede; “*Bu Kanun; ilgili kurum ve kuruluşlar ile çeşitli anlaşmalar çerçevesinde Hükümetimizce yabancı hükümetler emrine verilen burslardan yararlanmak suretiyle veya kendi imkanlarıyla Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu öğrencileri kapsar. Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı okullara kabul edilen yabancı uyruklu öğrenciler, bu Kanun’un kapsamı dışındadır*”. Mevzuattaki ilk uluslararası öğrenci tanımı 30 Nisan 1985 tarihli Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik’te yapılmıştır. Bu çerçevede yabancı uyruklu öğrenci “her derece ve daldaki eğitim kurumlarında öğrenim gören veya Türkçe kursların katılan T.C uyruğunda bulunmayan kişi” olarak belirtilmiştir (Cevher, 2016, s. 338).

24/3/2010 tarihli ve 5978 sayılı Yurt dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanunu 3. maddesinde yabancı öğrenci, “kamu kurum ve kuruluşlarınca ülkemizde eğitim görmesi uygun görülenler ile uluslararası anlaşmalar çerçevesinde eğitim amacıyla Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu öğrenci” olarak tanımlanmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle 2922 sayılı kanunun hükmü düşmüştür.

Uluslararası öğrencilere yönelik bir diğer yasal düzenleme sağlık sigortası ile ilgilidir. Kendi imkanlarıyla Türkiye’ye gelen uluslararası öğrencilere kabul edilen 6111 sayılı kanunun 34. maddesi ile 5510 sayılı kanunun 60. maddesine eklenen yedinci fıkra uyarınca 4/11/1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa göre, yükseköğrenimlerinin devam ettiği sürelerle sınırlı olarak kanunun 82. maddesinde belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının üçte birinin 30 günlük tutarı üzerinden Genel Sağlık Sigortası (GSS) yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Ancak bunların içinde kamu idareleri, kanunla kurulan kurum ve kuruluşlar, kamu yararına faaliyet gösteren dernekler ile vergi muafiyeti tanınan vakıflar tarafından tan burs sağlanan ve Yükseköğretim Kurulu tarafından ayrılan kontenjanlar dahilinde yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler genel sağlık sigortalısı sayılmaz ve bunların sağlık giderleri 2547 sayılı Kanunun 46. ve 47. maddeleri kapsamında üniversitelerin bütçelerinde ayrılan ek ödeneklerle karşılanmaktaydı. Bu duruma istisna olarak Türkiye ile aralarında sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan ülkelerden gelen öğrenciler kendi ülkelerinde sigorta kapsamında ise bu durumu “sağlık yardım hakkı belgesi” ile belgelendirmek suretiyle GSS’den muaf tutulmuşlardır (Özoğlu vd., 2012, s. 74-76).

29 Mayıs 2013 tarihli 6486 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanunla, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 60 ıncı maddesinde;

“Ülkemizde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler ilk kayıt tarihinden itibaren üç ay içinde talepte bulunmaları halinde genel sağlık sigortalısı olurlar. Bu sürede talepte bulunmayanlar hakkında öğrenimleri süresince genel sağlık sigortası hükümleri uygulanmaz. Kendilerince 82 inci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının üçte birinin 30 günlük tutarı üzerinden genel sağlık sigortası primi ödenir” şeklinde değiştirilmiş ve kanuna “*Bu maddenin yayım tarihinde ilk kaydını yaptırmış olup öğrenimlerine*

devam eden yabancı uyruklu öğrencilerden, bu maddenin yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde başvuru yapanlar genel sağlık sigortası kapsamına alınırlar.” şeklinde geçici 50. madde eklenmiştir.

Bu çerçevede, Türkiye’de kendi imkanları ile yükseköğrenim gören uluslararası öğrencilerin genel sağlık sigortası tescil işlemleri yükseköğrenimleri devam ettiği sürelerle sınırlı olmak üzere birer yıllık dönemler halinde üniversitelerce gerçekleştirilmekte iken yapılan düzenleme ile; genel sağlık sigortası tescilleri isteğe bağlı hale getirilmiş olup, ülkemizde öğrenimlerine yeni başlayacak öğrenciler, talepte bulunmaları halinde ilk kayıt tarihinden itibaren üç ay içerisinde öğrenim gördükleri üniversitenin bulunduğu yerdeki Sosyal Güvenlik Müdürlükleri veya ile bağlı Sosyal Güvenlik Merkezlerince genel sağlık sigortası tescil işlemlerini yapacaklardır. Bu maddenin yayımı tarihinde kaydını yaptırmış olup hali hazırda eğitim görmekte olan uluslararası öğrenciler ise altı ay içerisinde öğrenim gördükleri üniversitenin bulunduğu yerdeki Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri veya o ile bağlı Sosyal Güvenlik Merkezlerine başvuru yapmaları halinde genel sağlık sigortalısı olmalarına imkân sağlanmıştır.

Belirtilen süreler içerisinde başvurularını yapmayan uluslararası öğrenciler, öğrenimleri süresince Genel Sağlık Sigortası kapsamına dahil olmayacak ve Genel Sağlık Sigortasının sağladığı imkanlardan da faydalanamayacaklardır. Bu durumda olan uluslararası öğrenciler için 1 yıllık ikamet etme şartı aranmaz. Yabancı uluslararası öğrencilerin ödeyecekleri prim oranı asgari ücretin 4’üdür (İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017).

Türk Hukukunda Uluslararası Öğrencilerin Çalışma İzinleri

2013 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancıların Korunması Kanununda öğrencilerin çalışma hakkına yönelik 41. madde düzenlenmiştir. Buna göre, Türkiye’de öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler. Ancak, ön lisans ve lisans öğrencileri için çalışma hakkı, ilk yıldan sonra başlar ve haftada yirmi dört saatten fazla olamaz. Ön lisans ve lisans öğrencilerinin çalışma hakkına ilişkin usul ve esaslar, Göç Politikaları Kurulunca belirlenecek esaslar çerçevesinde Bakanlık ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından müştereken düzenlenir denilmiştir.

Diğer yandan 2016 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun uygulama yönetmeliğinin 11. maddesinde vize türlerinden olan eğitim vizesinin; Türkiye'ye eğitim, öğrenim, staj, kurs, öğrenci değişim programı, Türkçe dil kursuna katılma amacıyla gelmek isteyen yabancılara verileceği ifade edilerek temel esas belirtilmiştir. İkamet iznine ilişkin olarak ise; *“Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecekler... ikamet izni almakla yükümlüdür”* denilmiştir. (Madde 35) İkamet iznine ilişkin esaslarda “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine göre ilk kayıt tarihlerinden itibaren üç ay içinde genel sağlık sigortalısı olmak için talepte bulunan yabancı öğrencilerden ayrıca sağlık sigortası istenmez. Ancak, kayıt tarihinden itibaren üç ay içinde başvuruda bulunmayarak genel sağlık sigortalısı olma hakkını kaybedenlerden özel sağlık sigortası yaptırması istenir. Aynı yönetmeliğin 27. maddesinin c fıkrasında ikamet izni çeşitlerinden öğrenci ikamet izninin öğrenim sürelerine göre verileceği ifade edilmektedir.

Ayrıca öğrenci ikamet izinlerinin düzenlendiği 37. maddeye göre; *“Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görece yabancılara verilecek ikamet izni, ikamet izni müracaat tarihinden itibaren öğrenim programının tamamını kapsayacak şekilde düzenlenebilir. Normal eğitim süresinde mezun olamayan öğrencinin ikamet izni en fazla birer yıllık sürelerle ve azami eğitim süresini aşmayacak şekilde uzatılır. Mezun olan öğrencilerin ikamet izinleri mezuniyet tarihi itibarıyla kesilir ve 26 nci maddenin birinci fıkrasında belirtilen on günlük süre mezuniyet tarihinden itibaren başlar. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin çalışma hakkına ilişkin olarak; Türkiye’de öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencileri, çalışma izni aldıkları takdirde çalışabilirler. Çalışma izni alan öğrencilerin çalışma izni sürelerinin tamamı, ikamet izni süreleri toplamına dahil edilir. Aynı dönem için geçerli olan öğrenci ikamet izni süreleri bu hesaplama dahil edilmez. Çalışma izni alan öğrenciler, çalışma izninin geçerli olduğu sürece içinde öğrenci ikamet izni alma yükümlülüğünden muaf tutulurlar. Ancak yabancı, çalışma izni süresi bittiğinde veya uzatılmadığında öğrenci ikamet izni almak zorundadır.”* (Madde 38)

Bununla birlikte 2016 yılında yürürlüğe giren 6735 sayılı Uluslararası İş gücü Kanununun 19. maddesinde yabancı öğrencilere ilişkin düzenlemeler

söz konusudur. Bu kapsamda, “Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda örgün öğretim programlarına kayıtlı yabancı öğrenciler, çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler. Ancak yabancı öğrencilere ev hizmetlerinde ve eğlence sektöründe çalışma izni verilmez. Yabancı öğrencilerden ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim görmekte olanlar, öğrenimlerinin ilk yılının tamamlanmasından sonra çalışma iznine başvurabilir ve 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu uyarınca haftalık çalışma süresi otuz saati aşmayacak şekilde çalışabilirler. Örgün öğretim programlarına kayıtlı lisansüstü öğrenciler için bu sınırlamalar uygulanmaz. Yabancı öğrencilere verilen çalışma izinleri, geçerli ikamet iznini ve bu ikamet izninin sağladığı hakları sona erdirmez. Yabancı öğrencilerin çalışmasına ilişkin usul ve esaslar Göç Politikaları Kurulunca belirlenen esaslar dikkate alınmak suretiyle, İç İşleri Bakanlığının görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenir.”

Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayan yabancının mezuniyet tarihinden itibaren bir yıl içinde çalışma izni başvurusu yapması halinde, başvuru Uluslararası İş gücü Politikası Danışma Kurulunca belirlenen esaslar doğrultusunda değerlendirilir. İlgili kanun kapsamında yabancı mühendis ve mimarlara ilişkin ayrı bir parantez açılmış ve “öğrenimlerini Türkiye’de bir yüksek öğretim kurumunun mühendislik ve mimarlık fakültelerinde tamamlayarak mühendis ve mimar unvanlarını almış olan yabancılar bu Kanuna göre proje bazlı ve geçici süre ile çalışma izni alarak mühendislik ve mimarlık mesleklerini icra edebilirler” denmiştir.⁶ Ülkemizde 2014 yılında uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmiş olup bu durum bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Nitekim çalışma izni dolayısıyla öğrencilerin toplumla bütünleşmesinin kolaylaşacağı ve nitelikli insan gücü kaybını da azaltacağı öngörülmektedir. (Bolat, 2017, s. 17).

Literatür Taraması

Literatür incelendiğinde uluslararası öğrencilerin istihdamına yönelik üniversite ve kamu kurumları arasındaki iş birlikleri ile göç entegrasyonuna yönelik strateji arayışları göze çarpmaktadır. Bu bağlamda O’Connor (2018) çalışmasında İrlanda’nın entegrasyon politikası ile uluslararası öğrenci istihdamı arasındaki çelişki ve gerilimleri konu edinmektedir. İrlanda’da göçmen entegrasyonu bağlamında beşerî ve sosyal sermaye bakımından

⁶ RG: 29800, 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu

“en iyi” ve “en zeki” yetenekli göçmenler olarak algılanan uluslararası öğrencilerin işe alınma dürtüleri, çelişkileri ve gerilimlerini incelemektedir. Çalışmada aynı zamanda hem devletin göç politikaları hem de üniversitenin işe alım stratejilerinin farklı düzeylerde nasıl şekillendiği de araştırılmaktadır. Bulgulara göre, öğrencilerin sosyal ve beşerî sermayelerinden gelir elde etmek için yararlanıldığı ancak AB üyesi olmayan öğrenci statülerine bağlı olarak ayrımcı, ırkçı, bölücü söylemlere ve kısıtlamalara maruz kaldığı belirlenmiştir. Huang vd. (2016) araştırmalarında yükseköğretimde uluslararası öğrencilerin istihdamı için ajansların yönetimini ele almışlardır. Çoklu vakaları bir arada incelenmiş ve temelde istihdam ajansları ile İngiltere üniversiteleri arasındaki ilişkiler esas alınmıştır. Buna göre, İngiltere’de mevcut ajansların yaygın kullanımı uluslararası öğrencilerin finansal etkisinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Çalışmada, 20 İngiltere kuruluşunun her birinden 6 katılımcıyı kapsayan yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve grup tartışmaları uygulanmıştır. Nitel veriler, üniversitelerin kurum ilişkilerini yönetme biçimlerinde önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Li ve Lowe (2016) hareketli öğrencilerin hareketli işçilere dönüşüm sürecinde yetenek savaşının üniversiteler açısından önemi ortaya koyulmaktadır. Çalışma kapsamında üniversiteleri doğrudan etkileyen bu yetenek “savaşı” kısmen incelenmekte- “en parlak ve en iyi” uluslararası mobil öğrencilerin işe alınması ve daha sonra ev sahibi ülke tarafından yüksek vasıflı çalışanlar olarak tutulması değerlendirilmektedir. Bolssman ve Miller (2008) tarafından uluslararası öğrencilerin işe alınmasına dair söylem, gerekçe ve küreselleşme unsurlarının İngiltere ölçeğinde araştırıldığı çalışmada, İngiltere’de uluslararası öğrenci alımı için politika gerekçeleri irdelenmektedir. Dört İngiliz üniversitesindeki kilit rol isimlerle yapılan derinlemesine görüşmeler sayesinde, söylemler, gerekçeler ve uluslararası öğrencilerin işe alım nedenleri karşılaştırılmaktadır. Bulgulara ilişkin birkaç söylem tespit edilmiştir. Ancak en güçlü argüman olarak küreselleşme söylemi ile ifade edilen ekonomik rekabet mantığı hakimdir. Yine Bolssman ve Miller (2008) tarafından yapılan bir başka çalışmada uluslararası öğrencilerin Güney Afrika’daki üniversitelerde işe alım gerekçeleri üzerine odaklanılmaktadır. Buna göre, Güney Afrika’daki üniversitelerin bir kısmında uluslararası yetkili kişilerle yapılan derinlemesine görüşmelerin sonucunda bazı üniversitelerin uluslararası trendleri takip ettiği diğer

bir kısmının farklı yaklaşımlar belirlediği saptanmıştır. En temel bulgular ise, uluslararası öğrencilerin işe alımına dair rekabetçi ve tamamlayıcı gerekçeler olduğu yönündedir.

Vauterin vd. (2011) çalışmalarında uluslararası yüksek öğretim hizmeti sunumu ve kullanımında üniversite-sanayi hizmet etkileşimlerine odaklanan ilişkiyi kurgulayarak, uluslararası öğrenci alımı, yerleştirme ve istihdam edilebilirlik piyasasını etkileyen ilişki unsurlarını ve dinamiklerini analiz ederek üniversite-sanayi ilişkilerini incelemektedir. Temel bulgu olarak ilişkiler ağında, piyasa ve müşteri odaklı bir zihniyet benimseyerek, üniversitelerin endüstri ile stratejik ilişkiler kurabileceklerini, uluslararası yüksek öğrenim hizmetlerini sanayiye daha iyi ve daha güçlü bir şekilde iletebileceklerini ve uluslararası öğrencileri elde tutmada rekabet avantajı geliştirebilecekleri sonucuna ulaşılmaktadır. Goodwin ve Mbah (2017) incelemelerinde uluslararası öğrencilerin iş yeri deneyimlerine artırmaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Araştırmada kurumsal bir vaka analizine başvurulmuş, İngiltere'de bir üniversitede okuyan lisans öğrencilerinin işe yerleştirme deneyimleri aktarılmaktadır. Uluslararası öğrencilerin perspektifinden giderek artan uluslararası öğrenci istihdamı açısından ihtiyaç duyduğu gerekliliklerden yola çıkılmaktadır. Bulgular, iş bulma, işe yerleştirme, güvence, vize kuralları, kültür farklılıkları ve akademik yazma yeteneğindeki eksikliklere işaret etmekte ve kurumların uluslararası öğrencilerin istihdam edilebilirliklerini karşılamada bazı öneriler sunmaktadır.

Falcone (2017) araştırmasında uluslararası öğrencilerin işe alım sürecindeki eğilimleri ve zorlukları Çinli uluslararası öğrenciler üzerinden incelemektedir. Konu bağlamında Çinli öğrencilerin işe alımları, Çin'in eğitim sistemi merkeze alınarak açıklanmakta ve Çinli öğrenci alımının önündeki engeller tartışılmaktadır. Bununla birlikte üniversitelere işe alım süreçlerine dair bir rehber sunulmaktadır. Nilsson ve Ripmeester (2016) çalışmasında uluslararası öğrencilerin kariyer fırsatları ve istihdam edilebilirliklerine dair beklentilerini konu edinmiştir. Çalışmada, 150 binden fazla katılımcının yer aldığı uluslararası ölçekli bir anketin bulgularına yer verilerek, eğitimden iş hayatına geçişin giderek artan önemi, mezuniyet sonrası iş bulma endişesinin uluslararası eğitim tercihleri üzerindeki etkisi ve istihdam edilebilir beklentilerinde

Avrupalı ve Avrupalı olmayan öğrenciler arasındaki farklılıklar ölçülmektedir. Jackson (2016) çalışmasında Batı Avusturalya'da akademik eğitimi iş yeri uygulamaları ile birleştiren sistemi uluslararası öğrenci deneyimleri üzerinden irdelemektedir. Çalışmada sistemin uluslararası öğrenciler açısından potansiyel faydaları; kültürel aşinalık, dil becerisi ve mevcut küresel ortaklıkları derinleştirme etkisi şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmanın en temel bulgusu ise, uluslararası öğrencilerin WIL (Work-integrated learning) uygulamasına yerli öğrencilere nazaran oldukça düşük oranlarda katılım sağlamasıdır. Çalışmada ayrıca uluslararası öğrencilerin uygulamaya katılımlarının önündeki engeller paydaş stratejileri üzerinden izlenmektedir. Huang vd. (2014) çalışmasında Çinli uluslararası öğrencilerin gelecekte istihdam edilebilirliklerine hazırlanma stratejileri ve perspektifleri üzerinde durmaktadır. Çalışmada İngiltere ekonomisinde uluslararası öğrencilerin giderek artan rolü dolayısıyla, İngiltere'de uluslararası öğrencilerin %16'ını oluşturan Çinli öğrenci grubu merkeze alınmaktadır. Bu çerçevede, istihdam edilebilirliklerine dair bakış açıları ve gelecek kariyerleri incelenmektedir. Cai (2014) çalışmasında Finlandiya'da eğitim almış Çinli mezun öğrencilerin istihdam edilebilirliklerini artırmaya yönelik stratejileri ele almaktadır. Öğrenciler, mezunlar, akademisyenler, program koordinatörleri, politika yapımcılar ve işverenlerden oluşan çoklu paydaş katılımı ile yapılan görüşmeler neticesinde bulgulara yer verilmektedir. Çinli mezun öğrencilerin yüzleştiği iki temel sorun; işveren beklenti ve bakış açıları ile eğitim sağlayan yükseköğretim kurumları arasında oluşan boşluklar ve işverenlerin üniversitelerin ürettiği fikirleri daha yakından takip etme gerekliliği ile açıklanmaktadır. Bryla (2015) araştırmasında daha önce Erasmus deneyimi yaşamış Polonyalı öğrencilerin uluslararası öğrenci hareketliliği sonrası istihdam ve kariyer üzerine etkilerini incelemektedir. 2007 ve 2008 yıllarında Erasmus programlarına katılan 14705 kişiye anket yönlendirilmiş ve 2450 kişi katılım sağlanmıştır. Bulgular, katılımcıların %1,6'sının hiç çalışmadığını, büyük bir çoğunluğunun beyaz yakalı işlerde yönetici pozisyonunda olduğunu ve %68'inin yurt dışında çalıştığını belirtmektedir. Öğrenci hareketliliği katılımcılarının 1/3'ü uluslararası deneyimin mesleki gelişim ve konumları üzerinde çok önemli etkileri olduğunu ifade etmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin çalışma izinleri ve koşullarına ilişkin durum incelenmektedir. Literatür taramasında güncel bir fenomen olarak ele alınan çalışmaların sosyolojik birçok boyutu olduğu saptanmış ancak uluslararası öğrencilerin çalışma izinleri ve koşullarına ilişkin hukuki boyuta dair bir çalışmaya yerli literatürde rastlanmamıştır. Diğer bir husus bu konuda ülkelerden elde edilen verilere göre UNESCO, OECD ve EUROSTAT tarafından belli periyodlarla yayımlanan öğrenci hareketliliği ve uluslararası öğrenime dair istatistiki veriler mevcuttur. Ancak çalışma hayatlarına dair kapsamlı verilerin olmaması dikkat çekicidir. Bu araştırmanın yapılma amacı, Türkiye'ye farklı kanallarla gelen uluslararası öğrencilerin çalışma izinleri ve koşullarına dair hukuki bir çerçeve sunmak ve sahadan elde edilen verilerden yola çıkarak durum tespiti yapmak, politika yapıcılar ve karar koyucular için bir fotoğraf çekmektir.

Ampirik Uygulama

Veri Toplama ve Örneklem.

Türkiye'de uluslararası öğrencilerin çalışma koşulları ve çalışma hakları hakkındaki bilgilerini öğrenmek amacıyla kesitsel bir çalışma yapılmıştır. Söz konusu amaç için 274 uluslararası öğrenciden anket yardımıyla veri toplanmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilere ait demografik bilgiler tabloda verilmiştir.

Tablo 1- Demografik Bilgiler

Değişken	n	%
Cinsiyet		
Erkek	230	83,9
Kadın	44	16,1
Eğitim Seviyesi		
Ön Lisans	14	5,1
Lisans	175	63,9
Yüksek Lisans	54	19,7
Doktora	23	8,4
Dil Eğitimi	8	2,9
Memleket		
Asya	114	41,6
Afrika	99	36,1
Kafkasya	21	7,7
Balkanlar	22	8
Diğer	18	6,6

Tablo incelendiğinde, katılımcıların %83,9 ‘unun erkek, %63,9’unun Lisans eğitime geldiği görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %77,7’si Asya ve Afrika’dan geldiği bilgisine ulaşılmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Uluslararası öğrencilerin çalışma hakları hakkında bilgi edinmek için uzman görüşleri alınarak 13 soruluk anket hazırlanmıştır. Söz konusu 13 ifade 5’li Likert ile öğrencilere yöneltilerek veriler toplanmıştır.

Uluslararası öğrencilerden toplanan anketin güvenilirliği ve iç tutarlılığı için Cronbach’s Alfa istatistiğinden yararlanılmıştır. Güvenirlilik testinden sonra, Likert tipi ölçeklerden gizli değişkenlerin oluşturulması ve yapı geçerliliği için açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinden oluşturulan boyutların geçerliliği için AVE ve bileşik geçerlilik (CR) değerlerinden yararlanılmıştır.

Oluşturulan anketin güvenilirlik ve geçerliliğinden sonra uluslararası öğrencilerin cinsiyet, memleket ve eğitim seviyelerine göre farklılıklarının

olup olmadığının incelenmesi için önem testi analizi yapılmıştır. Bunun içinde cinsiyet değişkeni için t testi, memleket ve eğitim testi için Kruskall Walls testi uygulanmıştır.

Analiz

Geçerlilik

Uluslararası öğrencilerden toplanan anket verileri SPSS.25 paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. 13 soruya verilen yanıtların güvenilirlik katsayısı 0,723 olarak bulunmuştur ve bu değer ışığında anketin güvenilir olduğu söylenebilir (Alpar, 2017, s. 23).

Gizil değişkenlerin oluşturulması için faktör analizinden yararlanılmıştır. Faktör analizinde 7., 9. 10. ve 12. sorular faktör yüklerinin düşük kalmasından dolayı analizden çıkarılmıştır. Geriye kalan 9 soruya ait faktör yükleri, açıklanan varyans yüzdesi ve CR değerleri tabloda verilmiştir.

Tablo 2- Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik

	Sektör Bilgisi	Yabancı olma Zorluğu	Ayrımcılık	Engeller	CR	Açıklanan Varyans
İş ararken sektörler hakkında bilgim vardır.	0,769					
İş ararken mesleki bilgim ve tecrübem vardır.	0,771				0,66	20,54%
İş ararken gerekli başvuru işlemleri hakkında bilgim vardır.	0,792					
İş ararken yabancı uyruklu olduğumdan dolayı zorluk yaşıyorum (Yabancı karşıtlığı vb.).		0,877			0,79	18,79%
İş ararken hukuki engeller yaşıyorum (Çalışma izni, Yasal Süre vb.).		0,880				
İş ararken Türkçe'yi kullanmada(konuşma vs.) yaşadığım eksiklik sorun oluşturur.			0,863			
Çalışma yaşamında kariyer yapma, kariyer yükseltme, kendimi geliştirme ve ilerleme konusunda sorun yaşayacağım (yaşıyorum).			0,672		0,66	14,27%
Çalışıyor olmam eğitimimi olumsuz etkiler (etkiliyor).				0,8365		
Kendi ülkeme göre daha zor imkanlarda çalışıyorum/ çalışacağımı bilirim.					0,66	13,91%
KMO=0,612						

Tablo incelendiğinde, KMO değerinin 0,612 ve Barlett testi 358,434 ($p < 0,001$) olarak bulunmuştur. Buna göre, 13 soru söz konusu faktör analizi sonucu Tablo 2'de belirtilen boyut ve sorular ile 4 boyuta indirgenebildiği ve örneklemin yeterli olduğu söylenebilir. Analize tasarlanan anket Sektör Bilgisi, Yabancı Olma Zorluğu, Ayrımcılık ve Engeller olmak üzere 4 boyutta eline alınarak devam edilmiştir. Ayrıca oluşturulan boyutların CR değerlerinin 0,60'ın üzerinde olması boyutların güvenilir ve geçerli olduğunu gösterir (Koçak vd, 2017, s. 125). Ayrıca ifadelerin faktör yükleri 0,40 'ın üzerinde olmasından dolayı analizde tutulması uygun olarak söylenebilir (Hair vd, 2014, s. 107).

Bulgular

Analiz ile güvenilirliği istatistiksel olarak gösterilen anketten elde edilen söz konusu boyutların demografik açıdan uluslararası öğrencilerde ne tür farklılıklar olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Faktör analizi ile oluşturulan 4 boyutun cinsiyete göre değişiklik gösterip göstermediğini analiz etmek için t-testinden yararlanılmıştır. Yapılan t testi sonucuna göre, 4 boyutun da cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmüştür ($p > 0,05$). Bu sonuca göre, erkek ve kadın öğrencilerin sektör bilgisi, ayrımcılık algısı, zorlukları ve engellere yargısı arasında farklılık tespit edilmemiştir.

Eğitim seviyesinde farklılığın analizi için Kruskal Walls testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda zorluk boyutu dışında farklılık tespit edilememiştir. Uluslararası öğrencilerin eğitim seviyesine göre yabancı olma zorluğu farklılık göstermektedir ($p = 0,02$). İkili karşılaştırma sonucunda, dil eğitimi için gelenler ile lisans, yüksek lisans ve doktora için gelenler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Dil eğitimine gelenlerin söz konusu diğer üç eğitim seviyesi için gelenlere göre daha az zorluk yaşadığı söylenebilir. Bunun nedeni olarak, dil eğitimi için gelen öğrenciler eğitim saatleri dışında daha serbest ve çalışmaya daha uygun olduğundan kaynaklandığı söylenebilir.

Geldikleri ülkeler bazında bakıldığında ayrımcılık algısında farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p = 0,006$). İkili karşılaştırmaya göre, Afrika'dan gelen öğrencilerin Asya ve Balkan'dan gelen öğrencilere göre daha fazla ayrımcılığa uğradıklarını düşündüğü tespit edilmiştir ($p < 0,001$).

En son olarak çalışma hakları hakkında bilgileri açısından bakıldığında

boyutlar farklılığı incelenmiştir. Yabancı olma zorluğu açısından farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0,032<0,05$). İkili karşılaştırmada hiç bilgisi olmayan ile az veya yeterli bilgisi olan öğrenciler arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Hiç bilgisi olmayanlar daha az zorluk yaşayacağını düşünmektedir. Bilgisi olanların daha çok zorluk yaşadığını (yaşayacağını) belirtmişlerdir. Bilgisi olanların zorlukların farkında olmasından dolayı bir zorluk beklentisi oluştuğu yorumu çıkarılabilir. Bilgisi olmayanların ise daha optimist bir bakışa sahip olduğu görülmektedir.

Sonuç

Uluslararası öğrencilerin daha iyi bir kariyer ve istihdam fırsatı amacına yönelik gerçekleştirdikleri eğitim göçü, fırsatların yanında bazı tehditleri de barındırmaktadır. Dünyanın birçok bölgesinde iş gücü piyasalarında meydana gelen yapısal dönüşümler öğrencileri ekonomik ve sosyal bakımdan daha kırılgan bir hayata sürükleyebilmektedir (Baş, 2019, s. 140). Diğer yandan özellikle sosyal açıdan birçok Avrupa ülkesi başta olmak üzere bu eğitim göçlerinin, yabancı karşıtlığı ve yükselen milliyetçilik akımlarından ziyadesiyle etkilenme yönleri söz konusudur. Bu olumsuzlukların öğrencilerin ülke tercihleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde son yıllarda eğitim göçünün Türkiye rotası oldukça hareketli bir sürece tanıklık etmektedir. Son birkaç yılda, Türkiye’de uluslararası öğrencilere yönelik kamu ve sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki aksiyoner eğilimleri görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’ye daha iyi bir istihdam ve kariyer fırsatı için gelen uluslararası öğrencilerin halihazırda çalışma koşulları ve yasal düzenlemelere ilişkin zemini ortaya koymaktır. Hukuki boyutlara ilişkin olarak ise yasalarda çalışma sürelerinin eğitim seviyelerine göre kısıtlanması söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda Uluslararası öğrencilerin 6 ay ve daha az süreli stajlar için izne ihtiyaçları olmaması bir avantaj gibi görünse de daha uzun süreli staj ve çalışma durumları için yasal olarak izin ve sigorta girişi aranmaktadır (Akgül, 2019, s. 158). Ayrıca sağlık ve sigorta boyutunda ise bazı dezavantajlı durumlar söz konusu olabilmektedir. Öğrencilerin bir kısmı uyum, iletişim gibi sorunlar yaşayabilmekte kurum tarafından sağlanan sosyal güvence hakkında haberdar olamadığı için özel sağlık sigortasına başvurabilmektedir. Bu durum

öğrenciler için maliyet oluşturmakta ve ilave bir yük olarak görülebilmektedir. Buna yönelik koordinasyon eksikliğinin giderilmesi ve yapılacak düzenleme öğrenciler tarafından olumlu karşılanabilecektir.

Diğer yandan çalışma koşullarına ilişkin ise, yapılan çalışmadan elde edilen bulgulara göre, dil eğitimi alanlar ile diğer seviyelerde örgün eğitim alan öğrenciler arasında istatistiki olarak bir farklılık tespit edilmiştir. Dil eğitimi alan öğrencilerin haftalık eğitim sürelerinin diğer seviyelerde eğitim alan öğrencilere göre daha az süreli olmasından kaynaklı işe ayırdıkları vakit daha yüksektir. Bu farklılık, istihdam edilebilirlik bakımından öğrenciler arasında imkân farklılıklarına neden olabilir. Dolayısıyla uzun süreli istihdam edilebilirlik faktörü açısından fırsat eşitsizliğine yol açabilir. Çözüm noktasında özel sektörün mantığı daha uzun süreli ve verimi yüksek kişiyi tercih üzere olacağından bu gruplara yönelik olarak, her seviyenin kendi içerisinde değerlendirilerek tercih edilmesi seçeneği makul karşılanabilir. Bu kapsamda sektörel istihdamın şekillenmesi ve refah seviyesine katkısı bakımından yeni istihdam alanları oluşturmak, toplam istihdam içerisinde önde gelen sektörlerin payı hesaba katıldığında son derece önemlidir (Ersin ve Ergeç, 2018, s. 178; Karakeçe, 2018, s. 70). Bu yaklaşımla kullanılmayan yerli iş gücü kapasitesi bağlamında özellikle yerli genç istihdamı üzerindeki çarpan etkisi düşünüldüğünde hizmetler sektörünün alt bileşenleri olan toptan ve perakende ticaret sektörü ile sanayi alt sektörlerinden imalat sektörünün hacmini artırmak ve ikili ticaret ilişkileri geliştirebilmek adına uluslararası öğrenciler bu kapasite artışının lokomotifleri olarak önemli rol oynayabilir (Baş, 2017, s. 283; Ergeç ve Ersin, 2019, s. 164). Bir başka yönden, dil yeterliliği belirli bir düzeyde olan öğrencilerin uluslararası pazarlama faaliyeti ve marka değeri oluşturma çabasında olan firmalar için iyi bir tercih olabileceğidir. Bu anlamda yeni pazar hedefi ve yabancı yatırım planları olan bölgesel ve coğrafi hedefler üzerinde strateji geliştiren küresel ölçekli firmalar için yerli pazarı tanımaya yönelik bir alternatif istihdam şekli olarak tercih edilebilir (Zhang vd., 2020, s. 25707). Bir başka bulguya göre, Afrika kıtasından gelen öğrencilerin yanıtlarına göre diğer bölgelerden gelen nazaran ayrımcılığa uğradıklarını düşündüğü tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni olarak kültürel farklılık ve uyum sorunu düşünülebilir. Nihayetinde sosyal dışlanmaya kadar sebep olabilecek bu durum daha farklı unsurlarla birleştiğinde, örneğin ilk

gelişinde karşılaştığı negatifikler, dil sorunu vb. durumların derinleşmesi beraberinde iç içe geçmiş sorunlar dizisine kaynaklık edebilir (Akgül, 2017, s. 81). Çalışmadan elde edilen diğer bir bulguya göre, uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki yasal mevzuatta kendilerine tanınan çalışma hakları bakımından yetersiz bilgiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu eksik bilgiden dolayı, öğrenciler istihdam edilebilirlik bakımından zorluk yaşamakta ve ayrımcılığa maruz kaldığını- kalacağını- düşünmektedir. Bu çerçevede, uluslararası öğrencilere dönük sivil toplum kuruluşlarının rolü önemli hale gelmektedir.

Tartışma

Literatür taraması ile çalışmada elde edilen bulgular arasında bir örtüşme görülmektedir. O'Connor (2018) çalışmasında bahsettiği üzere, uluslararası öğrencilere "en iyi" ve "en zeki" yetenekli göçmenler olarak bakıldığı, aynı zamanda sosyal ve beşerî sermayelerinden yararlanmak üzere bir strateji izlendiğini ve bunun devletin göç entegrasyon politikaları vasıtasıyla yapıldığını ortaya koymaktadır. Ancak çalışmanın dikkat çekilen olumsuz sonuçları, öğrencilere AB üyesi olan ve olmayan şeklinde bir ayırım yapılmasının ırkçı, ayrımcı, bölücü ve kısıtlayıcı sonuçları olduğu yönündedir. Yapılan bu çalışma ile Türkiye'de, uluslararası öğrencilere yönelik içerme politikalarının daha güçlü olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu öneriyi destekleyen bulgu ise, Afrika kıtasından gelen öğrencilerin ayrımcılığa uğradıklarını düşünmeleridir. Bu bağlamda, kültürel uyum odaklı yeni plan ve stratejilerin benimsenmesi yararlı görülmektedir. Başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere birçok paydaşımın katılımıyla şekillenebilecek bir yol haritasına ihtiyaç vardır.

Bolssman ve Miller'ın (2008) yaptığı çalışmalarda İngiltere ve Afrika'da üniversitelerin uluslararası öğrencilerin istihdamında kilit rol oynadıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'deki üniversitelerde yer alan ya da kurulacak uluslararası öğrenci ofislerinin sektörle iş birlikleri geliştirerek uluslararası öğrencileri iş gücüne kazandırmaları mümkün olabilir. Böylelikle uluslararası öğrencilerin, çalışmanın bulgularında da tespit edilen iş bulma zorlukları, sektör bilgisi konusundaki eksikliklerinin giderilmesinde ve kendilerini dışlanmış hissetmelerini bertaraf etmede katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- Akgül, O. (2017). Sosyal Dışlanmanın Kıskaçında Yeni Dezavantajlı Grup “Misafir Öğrenciler”, Akgül, O. (Ed.), *Uluslararası Öğrencilik Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Perspektifler* (ss. 73-88), İstanbul: Harf Yayın İletişim.
- Akgül, O. (2019). Yeni Kayıp İstihdam Sınıfı Olarak Uluslararası Öğrenciler: İstanbul İlinde Okuyan Uluslararası Öğrenciler, Akgül, O. (Ed.), *Uluslararası Öğrencilik Entegrasyon, İstihdam ve Politika* (ss. 143-160), İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Alpar, R. (2017). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*. İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Altbach, P. G., Knight, J. (2007). “The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities” *Association for Studies in International Education*, 11 (3/4): 290-305.
- Australian Bureau of Statistics, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017, [http://www.ausstats.abs.gov.au/ausstats/subscriber.nsf/LookupAttach/4102.0Publication14.12.113/\\$File/41020_International_Dec2011.pdf](http://www.ausstats.abs.gov.au/ausstats/subscriber.nsf/LookupAttach/4102.0Publication14.12.113/$File/41020_International_Dec2011.pdf).
- Baş, H. (2017). “Türkiye’de Genç Nüfus: Sorunlar ve Politikalar” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (27): 255-288.
- Baş, H. (2019). “Farklı Refah Rejimlerinde Genç İşsizliği ve NEET’nin Görünümü: İtalya, İngiltere ve İsveç Örnekleri” *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8 (21): 125-148).
- Bolat, Mehmet A. (2017). Türkiye’nin Uluslararası Öğrenci Politikası: Durum Tespiti ve Öneriler, Akgül, O. (Ed.), *Uluslararası Öğrencilik Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Perspektifler* (ss. 8-19), İstanbul: Harf Yayın İletişim.
- Bolsmann, C., Miller, H. (2008a). “International Student Recruitment to Universities in England: Discourse, Rationales and Globalisation” *Globalisation, Societies and Education*, 6 (1): 75-88.
- Bolsmann, C., ve Miller, H. (2008b). “International Student Recruitment: South African Rationales” *Journal of Higher Education in Africa*, 6 (2-3): 211-231.
- Bryla, P. (2015). “The Impact of International Student Mobility on Subsequent Employment and Professional Career: A Large-Scale Survey Among Polish Former Erasmus Students” *Social and Behavioral Sciences*, 176, 633-641.
- Cai, Y. (2014). “Enhancing Overseas Chinese Graduate Employability: The Case of Chinese Graduates with Finnish Academic Qualifications” *Frontiers of Education in China*, 9 (3): 377-402.
- Campus France, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017, <http://www.ief.org/Services/Project-Atlas/France>.

- Cevher, E. (2016). “Yükseköğretimde Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Memnuniyeti” *IJOESS*, 7 (22): 337-349.
- Çakmak, Ö. (2008). “Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi” *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11: 33-41.
- Definiton of International Students, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017, <http://www.statcan.gc.ca/pub/81-004-x/2010006/def/intlstudent-etudiantetranger-eng.htm>.
- Enterieva, M., Sezgin, F. (2016). “Türki Cumhuriyetlerden Türkiye’ye Gelen Yükseköğretim Öğrencilerinin Akademik ve Sosyal Beklentilerinin Karşılama Düzeyi” *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6 (1): 102-115.
- Ersin, İ., ve Ergeç, E. H. (2018). “Harcama Bileşenleri ve Sektörel İstihdam Arasındaki Nedensellik İlişkisi” *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16 (Özel Sayı): 161-180.
- Ergeç, E. H., ve Ersin, İ. (2019). “The Relationships between Public Expenditure and Sectorial Employment in Turkey” *BİL TÜRK Ekonomi ve İlişkili Çalışmalar Dergisi*, 1 (2): 150-168.
- European Commission, Immigration of International Students to the EU, European Migration Network Study 2012, 2012.
- F. Hair Jr, J., Sarstedt, M., Hopkins, L., G. Kuppelwieser, V. (2014). “Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) An Emerging Tool in Business Research” *European Business Review*, 26 (2): 106-121.
- Falcone, S. (2017). “International Student Recruitment: Trends and Challenges” *Journal of International Students*, 7 (2): 246-256.
- Filizöz, B., Meral E., Ertürk, E. (2016). “Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Uyum Sorunları: Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Cumhuriyet Üniversitesinde Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma” 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: Göç, Yoksulluk ve İstihdam Bildiriler Kitabı, 607-618.
- German Academic Exchange Service (DAAD), Erişim Tarihi: (8 Kasım 2017), <http://www.iie.org/Services/Project Atlas/Germany>.
- Goodwin, K., Mbah, M. (2017). “Enhancing the Work Placement Experience of International Students: Towards A Support Framework” *Journal of Further and Higher Education*, 1-12.
- Huang, I., Raimo, V., Humfrey, C. (2016). “Power and Control: Managing Agents for International Student Recruitment in Higher Education” *Studies in Higher Education*, 41 (8): 1333-1354.
- Huang, R., Turner, R., Chen, Q. (2014). “Chinese International Students’ Perspective and Strategies in Preparing for Their Future Employability” *Journal of Vocational*

Education & Training, 66 (2): 175-193.

International Association of Universities, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2017, <http://www.iau-aiu.net/content/glossary>.

International Student Mobility: Patterns and Trends, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017, <http://www.wes.org/educators/pdf/studentmobility.pdf>.

International Student Work Permission, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2017, http://www.dickinson.edu/info/20211/career_center/597/international_student_work_permission.

International students: What are Your Employment Rights? Erişim Tarihi: 12 Kasım 2017, <https://www.theguardian.com/careers/careers-blog/international-students-employment-rights-eligibility>.

İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar İçin Genel Sağlık Sigortası, Erişim Tarihi: 26 Kasım 2017, http://www.goc.gov.tr/files/files/SGK_KITAPCIK_tr-1.pdf.

Jackson, D. (2016). "Deepening Industry Engagement with International Students Through Work-Integrated Learning" Australian Bulletin of Labour, 42 (1): 38-61.

Japan Student Services Organization (JASSO), Erişim Tarihi: 26 Kasım 2017, <http://www.jie.org/Services/Project-Atlas/Japan>.

Kalkınma Bakanlığı (2015). Kalkınma Araştırmaları Merkezi Araştırma Projesi Raporu, Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi.

Karakeçe, E. (2018). Türkiye Ekonomisinde Önde Gelen Sektörler, Ersin, İ. (Ed.), *Temel kavram ve Analizleriyle Türkiye Ekonomisi*, (ss. 53-78), Bursa: Ekin Yayınevi.

Knight, J. (2007). "Implications of Crossborder Education and GATS for the Knowledge Enterprise, Unesco on Higher Education" Research and Knowledge, 134-146.

Know the Conditions of Your Work Permission, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2017, <https://www.bu.edu/isso/employment-internships/on-campus-student-employment/conditions/>.

Koçak, O., Arslan, H., Eti, S. (2017). "Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları ve Pendik Belediyesi Örneği" OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 7 (12): 119-144.

Li, Z., Lowe, J. (2016). "Mobile Student to Mobile Worker: the Role of Universities in the 'War of Talent'" British Journal of Sociology of Education, 37 (1): 11-29.

Milli Eğitim Bakanlığı (1983) Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun, Erişim Tarihi: 31 Ekim 2017, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/113.html>.

- Nilsson, P. A., Ripmeester, N. (2016) "International Student Expectations: Career Opportunities and Employability" *Journal of International Students*, 6 (2): 614-631.
- O'Connor, S. (2018). "Problematising Strategic Internationalisation: Tensions and Conflicts Between International Student Recruitment and Integration Policy in Ireland" *Globalisation, Societies and Education*, 16 (3): 339-352.
- Özkan, G., Güvendir, Acar, M. (2015). "Uluslararası Öğrencilerin Yaşam Durumları: Kırklareli ve Trakya Üniversiteleri Örneği" *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1): 174-190.
- Özoğlu, M., Gür, B., S. İpek C. (2012). *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Öztürk, N. (2005). "İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü" *Sosyo Ekonomi*, 1: 1-18.
- Sarıçay, N. (2009). "Türkiye'de Eğitimin Sorunları, Eğitimin Ekonomik Boyutu ve Çözümleri" *İzmir Ticaret Odası Ar-Ge Bülten*, Erişim Tarihi: 7 Mart 2019, http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA195B74855B3519ADCE4362AFE/5399/nesrin_egitim.pdf.
- Şimşek, B., Bakır, S. (2016). "Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Atatürk Üniversitesinin Uluslararasılaşma Süreci" *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55 509-542.
- Vauterin, J. J., Linnanen, L., ve Marttila E. (2011). "Customer Orientation in Higher Education: the Missing Link in International Student Recruitment? A Relationship Marketing Approach" *Industry & Higher Education*, 25 (2): 77-91.
- Yüksek Öğretim Kurumu, *Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2018-2022*, 2017.
- Zhang, G., Zhou, S., Xia, X., Yüksel, S., Baş, H., and Dincer, H. (2020) "Strategic Mapping of Youth Unemployment With Interval-Valued Intuitionistic Hesitant Fuzzy DEMATEL Based on 2-Tuple Linguistic Values," in *IEEE Access*, 8, 25706-25721.

TÜRKİYE'DE HELİKOPTER EBEVEYNLİK EĞİLİMİ VE HELİKOPTER EBEVEYNLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Hasan YILMAZ¹

Öz

Çocuklarını yetiştirmede tutarsız bir otoriterlik ve aşırı korumacılık karışımıyla bilinen helikopter ebeveynlik tarzı; çocuğun yaşından bağımsız olarak onları kontrol etme ihtiyacı, onlara özerklik vermeme veya sınırlandırma, çocuklarını gerçekten sevmedikleri etkinlikleri yapmaya zorlama, farklı konularda ders aldırma veya başkalarıyla sosyalleşmesinden mahrum etme, akademik sonuçları her şeyden önemli ve öncelikli tutma, çocuklarının yaptıkları her şeyde haklı olduklarını düşünme eğilimi, okul öncesinden üniversiteye kadar her kademedeki öğretmen ve okul kurullarından sürekli olarak şikayette bulunma davranışlarıyla karakterize bir çocuk yetiştirme yaklaşımıdır.

Yapılan araştırmanın amacı Türkiye'de helikopter ebeveynliğin yaygınlığını hem anne hem baba boyutunda ortaya koymaktır. Bu gelen amaç çerçevesinde anne babaların hangi konularda helikopter ebeveyn tutumlarının daha baskın olduğunu; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, yerleşim yerinin özelliği gibi demografik değişkenlere göre tespit edilmesi hedeflenmiştir. Araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla Yaşları 11 ile 22 arasında değişen ve ortaokul ile lisans üstü eğitim seviyelerinde öğrenim gören 1600 kişiye Algılanan Helikopter Ebeveyn Ölçeği uygulanmıştır. Ebeveynlerinin tutumunu helikopter olarak algılayan 666 katılımcının verileri üzerinde de tanımlayıcı istatistik değerleri, varyans analizi, t testi ve Scheffe test ile analizler yapılmıştır.

Araştırmada, Türkiye'de annelerin üçte birinin, babaların ise yedide birinin helikopter ebeveyn tutuma sahip olduğu, annelerin babalara kıyasla daha fazla helikopter tutum sergiledikleri gözlenmiştir. Ortaokulda öğrenci olan katılımcıların algıladıkları helikopter ebeveyn tutumları, diğer eğitim kademelerindeki katılımcılardan yüksek bulunmuştur. Tek çocuklu, büyük şehirlerde yaşayan ebeveynlerde helikopter tutum daha fazla gözlenirken helikopter ebeveyn tutumunun çocukların cinsiyetinden etkilenmediğini de saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Helikopter ebeveyn tutumları, Helikopter ebeveynlerin özellikleri*

¹ Prof. Dr. Hasan Yılmaz, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, e-posta:hasanyilmaz2001@hotmail.com Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-9069-1524>

HELICOPTER PARENTING TENDENCY AND DEMOGRAPHICS OF HELICOPTER PARENTS IN TURKEY

Abstract

Known by the combination of inconsistent authoritarianism and overprotection, helicopter parenting style is an child-rearing approach characterised by the behaviours of controlling the children, not granting them autonomy or limiting it, forcing them to perform activities which they really do not like, having them take lesson on different subjects or depriving them of socialisation with others, holding their academic results important and prioritised before everything; the tendency to think that their children are right in everything they do; and complaining about teachers and school councils at every level from preschool to university regardless of child's age.

This research aimed to investigate the prevalence of helicopter parenting from the aspects of both parents. According to this general purpose, it was intended to determine on which subjects the helicopter parenting attitudes were more dominant by demographics such as age, gender, educational level, and characteristics of the place of residence. Descriptive survey method was used in the research. To this end, the Perceived Helicopter Parenting Scale was applied to 1600 individuals whose ages varied between 11 and 22 years and who were studying in the levels ranging from secondary school to postgraduate education. The data of 666 participants who perceived the attitudes of their parents as being helicopter were subjected to analyses with the methods of descriptive statistics, variance analysis, t-test and Scheffe test.

It was observed in the research that one-third of the mothers and one-seven of the fathers in Turkey had helicopter parenting attitude and the mothers were exhibiting more helicopter attitudes than the fathers. Helicopter parenting attitudes perceived by the secondary school students were found to be higher than the attitudes perceived by other educational levels. While helicopter attitude was observed more among the parents with one child and living in metropolitans, helicopter parenting attitude was not affected by children's gender.

Key Words: *Helicopter parenting attitudes, Characteristics of Helicopter Parents*

Giriş

Helikopter ebeveyn kavramı ilk olarak Ginnott (1969) tarafından *Ebeveynler ve Gençler* adlı kitabında kullanılmıştır. Bir çocuğun, *annesinin bir helikopter gibi etraflarında dört döndüğünü* söylemesinden esinlenilerek ortaya çıkan kavram 2011 yılında bilimsel literatüre girmiştir. Farklı yazarlar helikopter ebeveynliği *aşırı ebeveynlik* (Gibbs, 2009; Kuppens ve Ceulemans, 2018), çim biçme ebeveynliği (Locke vd., 2012), *kaplan ebeveynlik* (Juang vd., 2013) ya da *buldozer ebeveynlik* (Sharma ve Sarna, 2018) kavramları ile anlattıkları görülmektedir. Hangi kavramla ifade edilmiş olursa olsun, bu tür ebeveynlerin en önemli özelliği çocuklarına aşırı odaklanmış (Rousseau ve Scharf, 2017) olmalarıdır. Genellikle çocuklarının hayatlarına ilişkin ve özellikle başarı ya da başarısızlıkları için çok fazla sorumluluk üstlenme (Somers ve Settle, 2010), çocuğun hayatı üzerinde aşırı kontrol (Kelly vd., 2017), aşırı korumacılık ve mükemmeliyetçilik (Zienty ve Nordling, 2018) helikopter ebeveynlerin belli başlı özellikleri arasındadır.

Helikopter ebeveyn tutumu çocukların çok küçük yaşlarında kendini göstermeye başlar (Hong vd., 2015). Yürüme çağında sürekli çocuğu gölge gibi takip etme, davranışlarını ve oyunlarını yönlendirme, tek başına zaman geçirmesine fırsat vermemesi (Bradley-Geist ve Olson-Buchanan, 2014) şeklinde gözlenen tutum okul çağında güvenilir öğretmen ve eğitimciler bulma konusunda aşırı çaba, çocuğun arkadaş ve aktivitelerini belirleme, ev ödevi ve okul projeleri için orantısız yardım sağlama (Bristow, 2014) şekilleriyle kendini belli edebilir. Düşük notlar için öğretmeni aramak, sıkı ders planı yapmak, özel kurslara göndermek gibi davranışlar da okul çağında sık gözlenenler arasındadır (Kouros vd., 2017). Bununla birlikte helikopter ebeveynlik her yaşta birey üzerinde etkisini göstermeye devam edebilir (Fingerman vd., 2012). Çocuğunun öğrenim göreceği üniversiteye ve bölüme karar vermek, evleneceği kişinin kim olacağı konusunda belirleyici olmak, evlendikten sonra yaşayacağı yer ve eş ilişkileri ile ilgili müdahaleler bireylerin ileriki yaşlarında da etkisini devam ettirmektedir (Yoo vd., 2016).

Helikopter ebeveynliğin belli başlı dört sebebi olduğu düşünülmektedir. Çocuğunun fiziksel, akademik, sosyal ve duygusal hayatı ile ilgili olası kötü sonuçlardan aşırı endişe ve korku en önemli sebepler arasındadır (Luebbe vd.,

2016). Dış dünyaya karşı duyulan güvensizlik, ekonomi, iş piyasası ve genel olarak dünyayla ilgili endişeler; aileleri çocuklarını korumak için onların hayatları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmaya iten diğer bir önemli sebeptir (Hesse vd., 2018). Kendi çocukluk yaşamlarında sevilmediğini, ihmal ya da göz ardı edildiğini düşünen yetişkinlerin bunu telafi etmek istekleri (Rousseau ve Scharf, 2017), son olarak da diğer ebeveynlerden kaynaklı çevre baskısı (Odenweller vd., 2014) anne babaları helikopter tutumlara yönelten sebepler olarak sayılmaktadır.

Helikopter ebeveynliğin sonuçlarına ilişkin farklı ülkelerde yapılmış çok sayıda araştırma mevcuttur. Helikopter ebeveynliğin ortaya çıkardığı en önemli sorun; 'bu şeyi kendim yapmam konusunda ailem bana güvenmiyor mesajıdır. Bu mesaj kendine güvenin ve özsaygının azalmasına yol açmaktadır (Kouros vd., 2017). Bununla birlikte pek çok araştırmada helikopter ebeveynlerin çocuklarında yüksek düzeyde kaygı ve depresyona, diğer çocuklara kıyasla anlamlı derecede daha fazla gözlenmiştir (Garner, 2017). Yaşam becerilerinin yeterince gelişmemesi olarak ifade öz yeterlik inancının zayıf olması (van Ingen vd., 2015; Reed vd., 2016; Kouros vd., 2017), sosyal fobi, obsesyon, panik bozukluk (Murray, Farrington vd., 2009; Reed vd., 2016; Garner, 2017) sık gözlenen sonuçlar arasındadır. Helikopter anne babaya sahip olan bazı çocuklarda ise hak görme duygusunun aşırı gelişmesi ego enflasyonu denilen ve narsist kişiliğe uzanan (Eberly-Lewis vd., 2018) sorunlara yol açabilmektedir.

Helikopter ebeveynlerin bu tutumlarından vazgeçmeleri ise kolay olmamaktadır. Çünkü pek çoğu tutum ve davranışlarının doğru olduğundan emin görünmektedirler (Schiffirin vd., 2014). Bu konuda bir değişim için çoğu zaman psikolojik bir destek almak gerekebilmektedir (Loftis, 2014). Araştırmacılar, helikopter ebeveynliği önlemenin, helikopter bir ebeveyni bu tutumundan vazgeçirmekten daha etkili ve kolay olduğunu göstermiştir (Padilla-Walker ve Nelson, 2012). Bu tespit de anne babaların çocuk sahibi olmadan önce ebeveynlik konusunda eğitim almalarının önemini göstermektedir.

Yapılan araştırmanın amacı Türkiye'de helikopter ebeveynliğin yaygınlığını ve demografik özelliklerini, çocukların algılamaları ve değerlendirmelerine dayalı olarak, hem anne hem baba boyutunda ortaya koymaktır. Bu gelen amaç

çerçevesinde anne babaların hangi konularda helikopter ebeveyn tutumlarının daha baskın olduğunu; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, yerleşim yerinin özelliği gibi demografik değişkenlere göre tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- i. Türkiye’de anne ve babalarda helikopter ebeveyn tutumuna rastlanma sıklığı nedir?
- ii. Helikopter tutuma sahip anne ve babaların, helikopter tutumun boyutları açısından (Temel Yaşam Becerilerinde Helikopter Tutum, Akademik Yaşamda Helikopter Tutum, Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum, Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum) farklılıkları var mıdır?
- iii. Ebeveynlerde gözlenen helikopter tutum çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- iv. Ebeveynlerde gözlenen helikopter tutum çocukların öğrenim gördükleri eğitim kademelerine göre farklılaşmakta mıdır?
- v. Ebeveynlerde gözlenen helikopter tutum ailedeki çocuk sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
- vi. Ebeveynlerde gözlenen helikopter tutum çocukların doğum sırasına göre farklılaşmakta mıdır?
- vii. Ebeveynlerde gözlenen helikopter tutum çocukların dünyaya geldikleri yerleşim yerinin özelliğine göre farklılaşmakta mıdır?
- viii. Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile helikopter tutumları arasında bir ilişki var mıdır?
- ix. Ailenin ekonomik durumu ile ebeveynlerin helikopter tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Yaşları 11 ile 22 arasında değişen ve ortaokul ile lisansüstü eğitim seviyelerinde öğrenim gören 1600 kişiye Algılanan Helikopter Ebeveyn ölçeği uygulanmıştır. İlk değerlendirmede çeşitli eksikliklerinden dolayı 110 ölçek geçersiz sayılmış, 1490 katılımcıdan elde edilen veriler değerlendirmeye alınmıştır. 1490 katılımcıdan

edilen verilerin betimsel istatistik değerleri ve çarpıklık ölçüleri hesaplanmış, dağılımın normallik gösterdiğinin saptanmasından sonra, (aritmetik ortalama + 1 Standart sapma) değerinin üzerinde helikopterlik gözlenen katılımcılar, helikopter ebeveynler tarafından yetiştirilen çocuklar olarak kabul edilmiş ve analizler bu grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Uygulanan yöntemin şekilsel ifadesi aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 1: Helikopter Tutuma Sahip Ebeveynleri Olan Grubun (Örneklemin) Belirlenme Ölçütü

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni ortaokul ile lisansüstü eğitim kademeleri arasında öğrenim gören ve yaşları 11 ile 22 arasında değişen bireylerdir. Araştırmanın örneklemini; kademeli örnekleme metodu kapsamında oransız örnekleme yoluyla, büyükşehir statüsündeki il merkezinde yer alan iki ilk öğretim ve iki orta öğretim öğrencileri ile iki büyük şehirde bulunan üniversitenin öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleme ilişkin sayısal bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Helikopter Ebeveyne Sahip Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Yaş	N	%	Eğitim Düzeyi	N	%	Kardeş Sayısı	N	%
11-13	125	18.8	Ortaokul	200	30.0	Tek Çocuk	47	7.1
14-16	176	26.4	Lise	211	31.7	İki - Üç	427	64.1
17-19	167	25.1	Lisans	217	32.6	Dört ve +	192	28.8
20-22	198	29.7	Lisansüstü	38	5.7			
Cinsiyet	N	%	Doğduğu Yer	N	%	Doğum Sırası	N	%
Kız	424	63.7	Büyükşehir	392	58.9	İlk	283	42.5
Erkek	242	36.3	İlçe	198	29.7	Ortanca	187	28.1
			Köy	76	11.4	Son Çocuk	196	29.4

Veri Toplama Aracı

Araştırmada Yılmaz (2018) tarafından geliştirilen Algılanan Ebeveyn Tutum Ölçeği kullanılmıştır. 21 maddeden oluşan ölçek; temel yaşam becerilerinde helikopter tutum, akademik yaşamda helikopter tutum, duygusal ve özel yaşamda helikopter tutum ve etik-ahlaki konularda helikopter tutum olmak üzere dört alt boyuta sahiptir. Kullanılan ölçeğe ait uyum endeksleri ve iç tutarlık katsayıları Tablo 2 ve 3'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Algılanan Helikopter Ebeveyn Ölçeği Uyum Endekslerine İlişkin Değerler

χ^2	sd	χ^2/sd	RMSEA	SRMR	CFI	NFI	NNFI	GFI	AGFI
1458,74	385	3,78	0,07	0,054	0,95	0,94	0,94	0,91	0,90

Tablo 3: Algılanan Helikopter Ebeveyn Ölçeğine Ait Güvenirlilik Değerleri

Alt Ölçekler	İç Tutarlık	Bileşik Güvenirlilik
Temel Yaşam Becerilerinde Helikopter Tutum	.82	.87
Akademik Yaşamda Helikopter Tutum	.83	.78
Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	.79	.80
Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	.80	.72
Ölçeğin Tamamı İçin	.85	.93

Analiz Yöntemleri

Analiz yöntemi olarak araştırma değişkenlerinin sürekli ya da süreksiz olma özelliğine göre, frekans dağılımları, yüzdeler, ki kare, t testi, varyans analizi ve Scheffe Test kullanılmıştır.

Bulgular

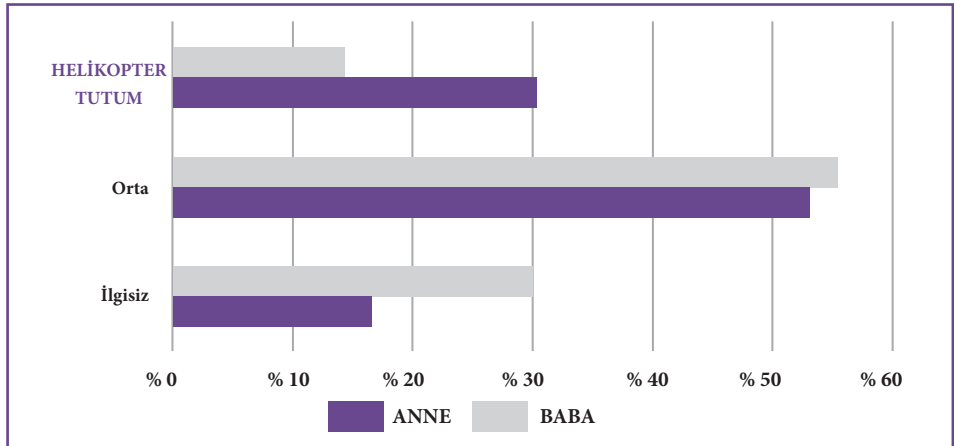
Genel Bulgular

Çalışma evrenine giren ve tarama yapılan 1490 katılımcının ölçekten elde ettikleri puanlardan, aritmetik ortalamasının bir standart sapma üzeri kesme noktası olarak saptanmıştır. Bu noktanın üzerinde puan elde eden katılımcılar, helikopter ebeveynler tarafından yetiştirilen bireyler olarak kabul edilmiştir. Buna dayalı olarak elde edilen sonuçlar Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4: Türkiye’de İlgisiz, Normal ve Helikopter Tutuma Sahip Anne Babaların Oranları

	İlgisiz		Orta		Helikopter		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne	247	16,58	791	53,09	451	30,34	1490	100.0
Baba	448	30,07	827	55,50	215	14,43	1490	100.0

Türkiye’de annelerin yüzde 30.34’ünün, babaların yüzde 14.43’ünün helikopter tutuma sahip olduğu saptanmıştır. Helikopter tutuma sahip anneler bu tutuma sahip babaların yaklaşık iki katıdır. Bununla birlikte; kız öğrencilerden yüzde 28.4’ü (n= 424), erkek öğrencilerden ise yüzde 16.2’si (n=242) ebeveynlerinin helikopter tutuma sahip olduklarını bildirmişlerdir. Anne ve babasının her ikisinin de helikopter tutuma sahip olduğu görüşünde olanların oranı ise yüzde 15.5’tir (n= 231). Tablo 4’de özetlenen sayısal bilgiler, Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 2: İlgisiz, Normal ve Helikopter Tutumun Anne ve Babalarda Görülme Oranları

Eğitim kademeleri açısından incelendiğinde, en yüksek helikopter tutum ortaokul (% 32.6), en düşük helikopter tutum ise lisansüstünde (% 8.9) öğrenim görenlerin ebeveynlerinde saptanmıştır. Helikopter ebeveynler tarafından yetiştirilen çocukların yüzde 57,1’i tek çocuk, yüzde 21.3’ü, iki ve üç kardeş, yüzde 17.5’i ise dört ve daha fazla kardeşe sahiptir. Bununla birlikte, ebeveynlerini helikopter tutuma sahip olarak bildirenlerin yüzde 42.5’i, ilk çocuk, yüzde 28.1’i ikinci çocuk ve 29.4’ü üçüncü çocuktur. Helikopter

ebeveynlerin çocuklarından 58.9'ü büyükşehirde, 29.7'si ilçede ve 11.4'ü ise köy yerleşim yerinde dünyaya gelmiştir. Helikopter ebeveynlerin çocukları, ailelerinin ekonomik durumunun, yüzde 10.2'si düşük, 49.2'si orta ve yüzde 40.6'sı yüksek olduğu görüşündedirler.

Helikopter Tutumun Alt Boyutları Açısından Anne ve Babaların Benzer ve Farklı Yönleri

Helikopter tutuma sahip anne ve babaların, helikopter tutumun boyutları açısından incelenmesinden elde edilen bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Helikopter Ebeveynlerin Boyutlara Göre İncelenmesinden Elde Edilen Değerler

Helikopter Tutum Boyutları		N	Ort.	S. S	S.H.	a-b	T	Sig																																																				
Temel Yaşam Becerilerinde Helikopter Tutum	Anne	451	2.27	.61	.029	0.26	5.293	.000																																																				
	Baba	215	2.01	.57	.039				Akademik Yaşamda Helikopter Tutum	Anne	451	2.98	.58	.027	0.0	-.104	.917	Baba	215	2.98	.56	.038	Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	Anne	451	3.45	.51	.024	0.14	3.099	.002	Baba	215	3.31	.54	.036	Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	Anne	451	3.43	.38	.018	-0.01	-.240	.811	Baba	215	3.44	.38	.026	Genel Helikopter Tutum	Anne	451	62.87	5.66	.266	2.01	4.858	.000	Baba
Akademik Yaşamda Helikopter Tutum	Anne	451	2.98	.58	.027	0.0	-.104	.917																																																				
	Baba	215	2.98	.56	.038				Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	Anne	451	3.45	.51	.024	0.14	3.099	.002	Baba	215	3.31	.54	.036	Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	Anne	451	3.43	.38	.018	-0.01	-.240	.811	Baba	215	3.44	.38	.026	Genel Helikopter Tutum	Anne	451	62.87	5.66	.266	2.01	4.858	.000	Baba	215	60.86	4.64	.316										
Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	Anne	451	3.45	.51	.024	0.14	3.099	.002																																																				
	Baba	215	3.31	.54	.036				Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	Anne	451	3.43	.38	.018	-0.01	-.240	.811	Baba	215	3.44	.38	.026	Genel Helikopter Tutum	Anne	451	62.87	5.66	.266	2.01	4.858	.000	Baba	215	60.86	4.64	.316																								
Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	Anne	451	3.43	.38	.018	-0.01	-.240	.811																																																				
	Baba	215	3.44	.38	.026				Genel Helikopter Tutum	Anne	451	62.87	5.66	.266	2.01	4.858	.000	Baba	215	60.86	4.64	.316																																						
Genel Helikopter Tutum	Anne	451	62.87	5.66	.266	2.01	4.858	.000																																																				
	Baba	215	60.86	4.64	.316																																																							

Helikopter tutuma sahip ebeveynlerin, çocuğun akademik yaşamındaki helikopter tutuları ile ($t=-.104$, $p>.05$), etik ve ahlaki konulardaki helikopter tutumlarının ($t=-.240$, $p>.05$) anne ve babalar arasında farklı olmadığı saptanmıştır. Buna karşılık anne ve babaların, temel yaşam becerileri ($t= 5.293$, $p<.05$) ve duygusal ve özel yaşam ($t= 3.099$, $p<.05$) konularındaki helikopter tutumları ise anlamlı ölçüde birbirinden farklıdır. Her iki boyutta da annelerin babalara kıyasla daha yüksek helikopter tutuma sahip oldukları gözlenmiştir. Genel helikopter tutum açısından da anne ve babalar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t= 4.858$, $p<.05$). Bu durum, annelerin, babalara kıyasla daha yüksek helikopter tutuma sahip olduklarını göstermektedir.

Helikopter Tutuma Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Cinsiyet Özellikleri

Kesme noktasından daha yukarı puan olarak helikopter ebeveynine sahip olduğu saptanan 666 katılımcının cinsiyet değişkeni açısından incelenmesinden elde edilen sonuçlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: Çocukların Cinsiyetine Göre Ebeveynlerin Helikopter Tutumlarına İlişkin Bulgular

		N	Ort.	S.S	S.H.	t	Sig.
Temel Yaşam Becerilerinde Helikopter Tutum	Kız	424	2.19	.60	.03	-.370	.715
	Erkek	242	2.19	.63	.04		
Akademik Yaşamda Helikopter Tutum	Kız	424	2.93	.59	.02	-2.938	.003
	Erkek	242	3.06	.55	.03		
Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	Kız	424	3.42	.54	.02	.857	.392
	Erkek	242	3.38	.48	.03		
Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	Kız	424	3.46	.39	.01	2.667	.008
	Erkek	242	3.38	.37	.02		
Genel Helikopter Tutum	Kız	424	62.17	5.37	.26	-.338	.738
	Erkek	242	62.31	5.56	.35		

Genel olarak değerlendirildiğinde, helikopter ebeveynlerin tutumları çocuklarının cinsiyetinden etkilenmediği görülmektedir ($t=-.338, p> .05$). Bu durum, helikopter ebeveyn tutumunun genel bir yaklaşım olduğu şeklinde açıklanabilir. Bununla birlikte, helikopter tutumun alt boyutları açısından incelendiğinde, akademik yaşam ($t=-2.928, p<.05$) ile etik ve ahlaki konulardaki helikopter tutumun ($t= 2.667, p<.05$) çocukların cinsiyetine göre farklılaştığı saptanmıştır. Akademik yaşamda erkek çocuklara, etik ve ahlaki yaşam konularında ise kız çocuklara karşı helikopter tutumun daha baskın olduğu gözlenmiştir. Temel yaşam becerilerinde ($t=-.370, p> .05$) ve duygusal ve özel yaşamda ($t= .857, p>.05$) helikopterlikte ise, çocukların cinsiyeti açısından bir fark tespit edilmemiştir.

Çocukların Eğitim Kademelerine Göre Helikopter Tutuma Sahip Ebeveyn Puanlarının İncelenmesi

Helikopter ebeveyne sahip katılımcıların öğrenim gördükleri eğitim kademesine göre incelenmesinden elde edilen sonuçlar Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Ebeveynlerin Helikopter Tutumlarının Çocukların Eğitim Kademeleri Değişkenine Göre İncelenmesi

Helikopter Tutum Boyutları		N	Ort.	S.S.	S.H.	F	Sig	Scheffe Test
Temel Yaşam Becerilerinde Helikopter Tutum	Orta	221	2.60	.57	.03	19.872	.000	1>3 1>4 2>4
	Lise	227	2.41	.53	.05			
	Lisans	200	2.38	.62	.04			
	L. Üstü	16	1.94	.52	.07			
Akademik Yaşamda Helikopter Tutum	Orta	221	3.18	.51	.03	6.889	.000	1>3 1>4
	Lise	227	2.91	.60	.06			
	Lisans	200	2.88	.57	.03			
	L. Üstü	16	2.79	.73	.10			
Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	Orta	221	3.32	.50	.03	.843	.498	-
	Lise	227	3.43	.54	.06			
	Lisans	200	3.41	.53	.03			
	L. Üstü	16	3.39	.61	.09			
Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	Orta	221	3.37	.35	.02	.732	.407	-
	Lise	227	3.45	.39	.04			
	Lisans	200	3.47	.40	.03			
	L. Üstü	16	3.54	.39	.06			
Genel Helikopter Tutum	Orta	221	65.1	5.17	.33	6.696	.000	1>3 1>4 2>4
	Lise	227	63.6	4.10	.42			
	Lisans	200	61.2	5.72	.36			
	L. Üstü	16	60.5	6.43	.93			

Genel helikopter tutum açısından ele alındığında, en yüksek helikopterlik, ortaokul (Ort.= 65.1, ss. = 5.17), en düşük ise lisansüstü eğitim (Ort.= 60.5, ss. = 6.43) kademesinde gözlenmiştir. Genel helikopter tutum açısından, ortaokul ile üniversite (1>3) ve lisansüstü eğitim (1>4), lise ve lisansüstü eğitim (2>4) arasında anlamlı fark saptanmıştır. Ortaokul ile lise arasındaki fark ise istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmamıştır. Helikopterliğin alt boyutları açısından ele alındığında ise; duygusal ve özel yaşam ile etik ve ahlaki konularda ebeveynlerin helikopter tutumlarının çocuklarının eğitim kademesine göre

farklılık göstermediği gözlenmiştir. Temel yaşam becerilerinde helikopter tutumda ise ortaokul ile lisans (1>3) ve lisansüstü (1>4) ve lise ile lisansüstü (2>4) arasında anlamlı fark bulunmuştur. Akademik yaşamda helikopter tutumda ise, ortaokul ile lisans (1>3) ve ortaokul ile lisansüstü (1>4) arasında anlamlı fark saptanırken, lise ve lisans, lise ve lisansüstü ile lisans ve lisansüstü kademeleri arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Helikopter Ebeveyn Tutumları Konusundaki Bulgular

Araştırmada, ebeveynlerinin helikopter tutuma sahip oldukları saptanan katılımcıların kardeş sayılarına göre incelenmesinden elde edilen bulgular Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Ebeveynlerin Helikopter Tutumları

		N	Ort.	S.S.	S.H.	F	Sig.	Scheffe Test
Temel Yaşam Becerilerinde Helikopter Tutum	Tek Çocuk	97	2.39	.69	.10	6.049	.002	1>2
	İki ve Üç Çocuk	427	2.13	.62	.03			1>3
	Çocuk	142	2.17	.56	.04			
	Dört ve fazla							
Akademik Yaşamda Helikopter Tutum	Tek Çocuk	97	3.21	.60	.09	5.649	.004	1>2
	İki ve Üç Çocuk	427	2.99	.55	.03			1>3
	Çocuk	142	2.90	.61	.04			
	Dört ve fazla							
Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	Tek Çocuk	97	3.45	.62	.09	5.510	.004	1>2
	İki ve Üç Çocuk	427	3.35	.49	.02			1>3
	Çocuk	142	3.24	.56	.04			2>3
	Dört ve fazla							
Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	Tek Çocuk	97	3.52	.37	.05	1.360	.257	-
	İki ve Üç Çocuk	427	3.44	.37	.02			
	Çocuk	142	3.41	.40	.03			
	Dört ve fazla							
Genel Helikopter Tutum	Tek Çocuk	97	64.40	7.46	1.1	4.184	.016	1>2
	İki ve Üç Çocuk	427	62.12	5.41	.26			1<3
	Çocuk	142	61.93	4.78	.34			
	Dört ve fazla							

Tablo 10 incelendiğinde, tek çocuklu ailelerde helikopter tutumun daha yüksek (Ort.= 64.4, ss.= 7.46), dört ve daha fazla çocuklu ailelerde ise göreceli olarak daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Ort.= 61.93, ss.= 4.78). İki-üç çocuklu aileler ile, dört ve daha fazla çocuğa sahip ailelerde, helikopter tutum düzeylerinin değişmediği gözlenmiştir. Helikopter tutumlarının boyutları açısından ise, etik ve ahlaki konularda helikopter tutumun, çocuk sayısından etkilenmediği (F= 1.360, $p>.05$), buna karşılık, temel yaşam becerileri (F= 6.049, $p<.05$), akademik yaşam (F= 5.649, $p<.05$) ve duygusal ve özel yaşamda helikopter boyutlarında (F= 5.510, $p<.05$) anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır. Temel yaşam becerileri ve akademik yaşamda helikopter tutumunda tek çocuklu ailelerin diğer iki gruptan anlamlı derecede farklı olduğu gözlenmiştir. Duygusal ve özel yaşamda helikopter tutum boyutunda ise, dört ve daha fazla çocuklu aileler, diğer iki gruptan anlamlı ölçüde farklıdır.

Helikopter Ebeveyne Sahip Çocukların Doğum Sırası Değişkenine Göre İncelenmesinden Elde Edilen Bulgular

Helikopter ebeveynlere sahip katılımcıların doğum sırasına göre incelenmesinden elde edilen bulgular Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: Çocukların Doğum Sırasına Sayısına Göre Ebeveynlerin Helikopter Tutumları

		N	Ort.	S.S.	S.H.	F	Sig.	Scheffe Test
Temel Yaşam Becerilerinde Helikopter Tutum	İlk Çocuk	283	2.17	.61	.036	3.917	.033	2<1 2<3
	Ortanca	187	1.82	.64	.047			
	Son Çocuk	196	2.16	.58	.041			
Akademik Yaşamda Helikopter Tutum	İlk Çocuk	283	3.00	.56	.033	4.217	.019	2<1 2<3
	Ortanca	187	2.16	.63	.046			
	Son Çocuk	196	2.95	.54	.038			
Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	İlk Çocuk	283	3.39	.53	.031	4.502	.015	2<1 2<3
	Ortanca	187	2.37	.55	.040			
	Son Çocuk	196	3.45	.48	.034			
Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	İlk Çocuk	283	3.44	.36	.021	4.517	.011	2<1 2<1
	Ortanca	187	2.48	.40	.029			
	Son Çocuk	196	3.37	.37	.026			
Genel Helikopter Tutum	İlk Çocuk	283	62.30	5.53	.329	3.617	.039	2<1 2<2
	Ortanca	187	55.58	5.82	.425			
	Son Çocuk	196	61.75	4.88	.349			

Tablo 11 incelendiğinde, ilk ve son çocuk olan katılımcıların, ortancalara göre daha yüksek helikopter tutum bildirdikleri görülmektedir. Genel helikopter tutum ve dört alt boyutta en düşük helikopter tutumun ortancalara karşı gösterildiği saptanmıştır. İlk ve son çocuk arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Helikopter Ebeveyne Sahip Çocukların Doğum Yerine Göre İncelenmesinden Elde Edilen Bulgular

Ebeveynlerinin helikopter tutuma sahip olduğu belirlenen katılımcıların dünyaya geldikleri yerleşim yerinin, köy, ilçe ve il oluşuna göre incelenmesinden elde edilen bulgular Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12: Çocukların Doğdukları Yerleşim Yerine Göre Ebeveynlerin Helikopter Tutumları

		N	Ort.	S.S.	S.H.	F	Sig.	Scheffe Test
Temel Yaşam Becerilerinde Helikopter Tutum	Büyükşehir	682	2.99	.65	.05	.057	944	-
	İlçe	1916	2.97	.59	.04			
	Köy	382	2.97	.57	.02			
Akademik Yaşamda Helikopter Tutum	Büyükşehir	682	2.45	.67	.05	23.053	.000	1>2
	İlçe	1916	2.28	.57	.04			1>3
	Köy	382	2.06	.54	.02			
Duygusal ve Özel Yaşamda Helikopter Tutum	Büyükşehir	682	3.47	.53	.05	.924	.397	-
	İlçe	1916	3.41	.53	.04			
	Köy	382	3.43	.51	.02			
Etik ve Ahlaki Konularda Helikopter Tutum	Büyükşehir	682	3.54	.41	.03	3.102	.046	1>3
	İlçe	1916	3.41	.39	.03			
	Köy	382	3.38	.36	.02			
Genel Helikopter Tutum	Büyükşehir	682	64.33	6.91	.61	15.496	.000	1>2
	İlçe	1916	62.68	5.52	.45			1>3
	Köy	382	61.36	4.61	.23			2>3

Genel helikopter puanları açısından bakıldığında, çocukların dünyaya geldikleri yerleşim yerine göre anlamlı farkın olduğu görülmektedir ($F=15.496$, $p<.05$). Buna göre, büyük şehirde doğan çocuklar, köy ve ilçede dünyaya gelenlere göre daha yüksek helikopter tutum bildirmişlerdir ($1>2$, $1>3$). Benzer şekilde, ilçede doğanlar da köyde dünyaya gelenlere göre daha yüksek helikopter tutum rapor etmişlerdir ($2>3$). Diğer bir ifadeyle, il yerleşim yerinde dünyaya gelen katılımcıların ebeveynleri, göreceli olarak ilçe ve köyde doğanların ebeveynlerine göre daha yüksek helikopter tutuma sahiptir. Bununla birlikte, alt boyutlar açısından bakıldığında temel yaşam becerileri ve duygusal ve özel yaşam konusunda helikopterlik açısından fark gözlenmezken; akademik yaşam ($F=23.053$, $p<.05$) ve etik-ahlaki konularda helikopter tutum ($F=3.102$, $p<.05$) boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur. Akademik yaşam konusunda helikopter tutum boyutunda ilde doğan katılımcılar, ilçe ve köyde

dünyaya gelenlere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puan almışlardır (1>2, 1>3). Etik ve ahlaki konularda helikopterlik boyutunda ise farkın il ile köy arasında olduğu saptanmıştır (1>3).

Helikopter Tutuma Sahip Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesinden Elde Edilen Bulgular

Ebeveynleri helikopter tutuma sahip olan katılımcıların anne ve babalarının eğitim düzeyi açısından incelenmesinden elde edilen bulgular Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13: Anne ve Babanın Eğitim Düzeyine Göre Helikopter Tutum Puanlarının Karşılaştırılması

	Anne			Baba			T	Sig.	
	N	Ort.	S.S.	N	Ort.	S.S.			
İlk ve Orta Okul	28	62.82	5.57	28	62.00	6.87	1.629	.109	
Lise	257	63.25	5.83	69	61.04	4.49	2.734	.007	
Üniversite	113	64.71	5.29	57	60.74	4.46	3.262	.001	
Lisansüstü	53	60.32	4.87	61	60.24	4.36	1.234	.220	
F= 4.467; p<.001; 3>4, 3>1				F= 1.008; p> .05					

Helikopter tutuma sahip anneler açısından bakıldığında, en yüksek ortalamanın üniversite mezunu annelerde gözlendiği görülmektedir (Ort.= 64.71, ss. = 5.29). İkinci sırada Lise (Ort.= 63.25, ss. = 5.83), son sırada ise lisansüstü (Ort.= 60.32, ss. = 4.87) eğitim seviyesine sahip anneler gelmektedir. Annelerin eğitim düzeyine göre helikopter tutum puanlarının dağılımı .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur (F= 4.467, p<.001). Eğitim düzeyleri arasındaki farkın ise, üniversite ve ilk-ortaokul (3>1) ile üniversite ve lisans üstü (3>4) gruplarından kaynaklandığı saptanmıştır. Helikopter babaların tutumlarının ise, eğitim düzeylerinden etkilenmediği (F= 1.008, p>.05), bütün eğitim kademelerindeki babaların helikopter tutum özelliklerinin birbirine benzer olduğu tespit edilmiştir.

Aynı eğitim düzeyindeki anne ve babalar birbirleriyle karşılaştırıldığında

ise; lise ($t= 2.734, p<.007$) ve üniversite eğitim düzeyinde olanlar ($t= 3.262, p<.001$) arasında helikopter tutuma sahip olma açısından anlamlı fark gözlenirken, ilk-ortaokul ($t= 1.629, p>.05$) ve lisansüstü ($t= 1.234, p>.05$) kademelerdeki anne babaların farklı olmadıkları gözlenmiştir.

Helikopter Tutuma Sahip Ebeveynlerin Ailenin Ekonomik Durumu Değişkenine Göre İncelenmesinden Elde Edilen Bulgular

Araştırmada, katılımcılardan ailelerinin ekonomik düzeyini üç kategoride değerlendirmeleri istenmiştir. Kendi değerlendirmelerine dayanan sonuçlara göre, helikopter tutuma sahip katılımcıların ailelerinin ekonomik düzey değişkeni açısından incelenmesinden elde edilen sonuçlar Tablo 14'de gösterilmiştir.

Tablo 14: Ailenin Ekonomik Düzeyine Göre Ebeveynlerin Helikopter Tutum Puanlarının Analizi

	N	Ort.	S.S.	S.H.	F	Sig.	Scheffe Test
Düşük	68	61.96	5.98	.72			
Orta	328	64.38	5.41	.29	6.060	.002	2>1
İyi	270	62.00	5.22	.32			2>3

Tablo 14 incelendiğinde, helikopter tutumların, ailenin ekonomik düzeyine göre farklılaştığı ($F= 6.060, p<.05$) görülmektedir. En yüksek helikopter tutum, orta ekonomik düzeye sahip ailelerde (Ort.= 64.38, ss. = 5.41), göreceli olarak en düşük helikopter tutum ise düşük ekonomik düzeye sahip ailelerde gözlenmiştir (Ort.= 61.96, ss. = 5.98). Ailenin ekonomik düzeyine göre helikopter tutumda gözlenen farkın ise, orta düzey ile düşük ($2>1$) ve orta düzey ile yüksek ($2>3$) gruplardan kaynaklandığı saptanmıştır.

Tartışma

Helikopter ebeveyn tutumları ve bu tutumun sonuçlarına ilişkin araştırmalar Türkiye'de henüz yapılmamıştır. Magazin basında konu zaman zaman ele alınmış olsa da konunun ele alındığı ortam, içerik ve yöntem bilimsellikten uzaktır. Aynı zamanda helikopter ebeveynlik konusunu magazin basında tartışanlar da akademik kimliğe sahip kişiler değildir. Bununla birlikte genel olarak ebeveyn tutumlarını inceleyen araştırmaların içeriğinde helikopter

ebeveynliğe ilişkin ipuçları bulmak mümkündür. Ancak helikopter ebeveyn tutumlarının özel bir başlık altında ele alınmasının gerekli ve önemli olduğu düşünülmektedir. Son 20 yılda yurt dışında konu ile ilgili yapılan araştırmalar da helikopter ebeveynliğin ve sonuçlarının önemine işaret etmektedir.

Yapılan araştırmanın Türkiye’de helikopter ebeveyn tutumları konusunda ilk olmasından dolayı sonuçları büyük ölçüde tartışmaya açıktır. Bununla birlikte araştırmanın, alandaki bilim insanlarına farklı örneklem gruplarında, çeşitli değişkenler dahil edilerek ve farklı araçlar kullanılarak araştırmalar yapılması konusunda ilham vermesi umulmaktadır.

Yapılan araştırmada, Türkiye’de annelerin üçte birinin, babaların ise yedide birinin helikopter ebeveyn tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir. Stone vd., (2011) helikopter ebeveyn kavramının ele alındığı ilk araştırmalara günümüzde yapılan araştırma sonuçlarının karşılaştırıldığında son 30 yıl içinde bu tutuma sahip ebeveynlerin oranının yüzde 60 arttığını ileri sürmektedir. Yapılan araştırmada da 1996-1998 doğumlu katılımcıların ebeveynlerinde algıladıkları helikopter tutumları ile 2005-2007 doğumlu katılımcıların algıladıkları arasında yüzde 67 oranında artış olduğu görülmüştür. Bu tespitin, Stone vd. (2011) belirttiği orana çok yakın olması dikkat çekicidir. Doğrudan helikopter tutumlarla ilgili olmayan ve genel olarak anne babaların çocuk yetiştirme tutumları üzerinde yapılan araştırmalarda çocuk yetiştirme tutumlarında son çeyrek yüzyılda büyük değişmelerin meydana geldiği belirtilmektedir (Carney-Hall, 2008; Frey ve Tatum, 2016)

Yapılan araştırmada, annelerin babalara kıyasla daha fazla helikopter tutuma sahip oldukları gözlenmiştir. Bu durumun toplumda geleneksel anne ve baba rolleri konusundaki farklılıktan etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir (Johnston vd., 2017). Genel olarak ebeveyn tutumlarını inceleyen çalışmalarda da annelerin çocuklara karşı üstlendikleri sorumluluk ve onların yetiştirilmesi konusunda duydukları kaygı babalarinkinden yüksek bulunmuştur (Powell ve Karraker, 2017). Bu farkın helikopter ebeveynlik tutumlarında da kendisini göstermesi bu şekilde açıklanabilir. Bununla birlikte hem yapılan araştırmada hem de ilgili alan yazında (Somers ve Settle, 2010) helikopter ebeveyn tutumlarındaki artışın, anneler kıyasla babalarda daha fazla gözlemlendiği görülmektedir. Diğer bir ifade ile helikopter babaların oranı, anneler kıyasla

daha hızlı artmaktadır. Yapılan araştırmada, 1996-1998 doğumlu katılımcılar ile 2005-2007 doğumluların algılanan *helikopter baba* tutumları arasında yüzde 85 oranında fark gözlenmiştir.

Somers ve Settle (2010) helikopter tutuma sahip ebeveynlerin giderek artmasını altı sebebe bağlamaktadır. Bu sebeplerden ilk sırayı demografik değişimler almaktadır. Aile dinamiğindeki ve ebeveynlikteki değişikliklere bağlı olarak ailelerin anne baba olmayı geciktirmeleri ve daha az çocuğa sahip olma eğilimi helikopter ebeveyn tutumunu artırmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve buna bağlı olarak çocuklarını izlemenin kolaylaşması da sebepler arasında vurgulanmıştır (Marcus, 2010). Küreselleşme dahil olmak üzere toplumdaki yapısal değişiklikler ve buna bağlı olarak anne-babaların öğrencilerin eğitim konusundaki ilgisinin artması üçüncü sebep olarak ileri sürülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarının güvenliği konusunda daha fazla kaygılanmalarına yol açan saldırı, şiddet ve kaçırma olaylarına ilişkin gözlemler ve duyular da bu tutumun artmasına yol açan sebeplerden bir tanesi olarak ileri sürülmektedir. Sayılan bu sebeplere ilave olarak anne babaların diğer ebeveynleri modellemeleri, helikopter anne babalarda gözlemledikleri tutumları benimsemelerinin de artışta etkili olduğu belirtilmektedir (Merriman, 2008).

Helikopter ebeveynliğin yaygınlaşmasına ilişkin yapılan araştırmaların önemli bir bölümü, teknoloji alanındaki gelişmelere dikkat çekmektedir (Aslop, 2008; Hofer ve Moore, 2010; Hunt, 2008; Johnson ve Schelhas-Miller, 2011; Lancaster and Stillman, 2010; Savage, 2003; Somers ve Settle, 2010). Childs, (2014) bu durumu; *dünyanın en uzun sanal, kablosuz, yüksek teknoloji ürünü, elektronik göbek bağı* olarak tanımlamıştır. Yapılan bir araştırmada ise ebeveynlerin evliliğe ve evliliklerine ilişkin inanç ve tutumları ile helikopter ebeveynlikleri arasında ilişki saptanmıştır (Willoughby vd., 2015). Bu durum, evli çiftlerin evlilikleri ve evlilikleri ile ilgili sorunlara üzerine yoğunlaşma yerine enerjilerini ve davranışlarını çocukları üzerine odakladıklarını düşündürmektedir.

Helikopter ebeveyn tutumlarını kültürler arası karşılaştırmalarla inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Henüz yeterince araştırma yapılmamış olmasına karşılık, kültürel farklılığın helikopter ebeveyn tutumları üzerinde

önemli bir etkisinin bulunmadığı, her kültürde bu tür çocuk yetiştirme yaklaşımlarına rastlanabileceği vurgulanmaktadır (Oishi ve Sullivan, 2005). Bu bulgu, helikopter ebeveyn tutumlarının evrensel bir nitelik taşıyabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Kwon vd., (2017)'de farklı kültürlerde yaşayan helikopter ebeveynlerin benzer özelliklere sahip olduklarını saptamış ve helikopter ebeveynliğin kültürler üstü bir tutum olduğunu ileri sürmüştür.

Yapılan araştırmada, ortaokulda öğrenci olan katılımcıların algıladıkları helikopter ebeveyn tutumları, diğer eğitim kademelerindeki katılımcılardan yüksek bulunmuştur. Bu durum çocukları ortaokulda öğrenci olan ebeveynlerde helikopter tutumların daha yoğun olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Erinlik ya da ön ergenlik olarak isimlendirilen bu dönem, çocukların gelişimin her boyutunda ve akademik yaşamlarında önemli değişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemdeki gelişim özelliklerinin ve geleceğe ilişkin akademik kaygıların, anne babalarda helikopter tutumun artmasına sebep olabileceği düşünülmektedir. ABD yapılan bir araştırmada eğitim kademeleri açısından helikopter ebeveyn tutumları en fazla çocukların temel eğitim düzeyinde gözlenmiştir (Gude, 2014). Söz konusu araştırma bulgularına göre bu dönemde ebeveynlerinin yüzde 38'i helikopter tutum sergilemektedir. Gude (2014)'ün araştırmasında temel eğitim basamağında gözlenen yüzde 38'lik tutum çocuklarının üniversite yaşamında yüzde 29'a düşmektedir. Diğer bir ifadeyle, temel eğitim kademesinde çocuğu olan anne babaların yüzde 38'i helikopter tutum gösterirken, çocukları üniversiteye giden ebeveynlerin yüzde 29'unda bu tutum gözlenmiştir. Bir başka araştırmada da helikopter tutum özelliğine sahip ebeveynlerin bu tutumlarının çocuklarının eğitim kademelerine göre büyük oranda değişmediği saptanmıştır (Harper vd., 2012). Benzer bir araştırmada ise 33 yaş altı gençlerin yüzde 24'ü ebeveynlerinden en az birinin helikopter tutuma sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Milita ve Bunch, 2017). Bu durum helikopter tutumların çocuğun gelişim dönemlerinden biri ya da birkaçı ile ilgili olmayıp genellikle yaşamı boyunca devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Diğer bir ifade ile helikopter ebeveyn tutumu bazı anne babalarda bir kişilik özelliği (Almendrala, 2015; West ve Lewis, 2018) olarak kabul edilebilir.

Yapılan araştırmada tek çocuklu ailelerde helikopter ebeveynlik daha fazla gözlenmiştir. Analizler, tek çocuklu annelerin yarısından fazlasının helikopter tutuma sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Buna karşılık, helikopter tutumların boyutları açısından ise, etik ve ahlaki konularda helikopter tutumun, çocuk sayısından etkilenmediği gözlenmiştir. Diğer bir ifade ile, etik-ahlaki konularda, ailede kaç çocuk olursa olsun ebeveynler aynı düzeyde helikopter tutum sergilemektedirler. Kolej öğrencilerinin algıladıkları helikopter ebeveyn tutumları konusunda yapılan bir araştırmada da öğrencilerden daha az kardeşe sahip olanların daha fazla helikopter tutum bildirdikleri gözlenmiştir (Bradley-Geist ve Olson-Buchanan, 2014). Bununla birlikte yapılan araştırmada birden fazla çocuklu ailelerde ilk çocuklara karşı sergilenen helikopter tutumun diğer kardeşlere kıyasla daha fazla olduğu saptanmıştır. En az helikopter tutum ise ortanca çocuklara karşı gösterilmektedir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, büyük şehirlerde yaşayan ebeveynlerde helikopter tutum, daha küçük yerleşim yerlerine göre daha fazla gözlenmektedir. Bununla birlikte temel yaşam becerileri ve duygusal-özel yaşam alanlarında sergilenen helikopter tutum, yerleşim yeri ile ilişkili bulunmazken, akademik konularda ve etik-ahlaki alanda ebeveynlerin helikopter tutumları yerleşim yeri ile ilişkili görülmüştür. Bu durum büyükşehirlerde yaşayan anne babaların çocuklarının akademik yaşamına ve ahlaki konulara karşı daha duyarlı ya da kaygılı oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Yapılan araştırmanın sonuçları, helikopter ebeveyn tutumunun çocukların cinsiyetinden etkilenmediğini göstermektedir. Diğer bir ifade ile, çocuğun erkek ya da kız olması, anne babanın genel helikopter tutumunda bir fark yaratmamaktadır. McGinley (2018)'de helikopter ebeveynliğin kendine özgü nitelikler taşıdığı ve bu tutumun çocukların özelliklerinden etkilenmediğini gözlemiştir. Yapılan başka bir araştırmada da helikopter ebeveynliğin bağlanma ve özerklik temelli bir tutum olduğu ve çocuğa ilişkin değişkenlerden bağımsız gözlendiği savunulmaktadır (Kelly vd., 2017). Genel helikopter tutumunda çocukların cinsiyetlerine göre bir fark bulunmamasına karşılık, helikopter tutumun boyutları açısından değerlendirildiğinde akademik yaşamda erkek çocuklara, etik ve ahlaki yaşam konularında ise kız çocuklara karşı helikopter tutumun daha baskın olduğu gözlenmiştir. Bu farkın da kültür temelli olabi-

leceği düşünülmektedir. Erkek çocukların eğitim görmelerinin ve bir mesleğe sahip olmalarının kız çocuklara oranla daha fazla önemsendiği kültürlerde böyle bir farkın ortaya çıkması beklenen bir durum olarak yorumlanmıştır. Aynı durum ahlaki konularda helikopterlik için de söylenebilir.

Araştırmada üniversite mezunu annelerin, diğer eğitim kademelerinden mezun olanlara kıyasla daha fazla helikopter tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Babaların helikopter tutumlarının ise eğitim düzeylerinden etkilenmediği saptanmamıştır. Ailenin (katılımcı beyanlarına dayalı) ekonomik düzeyi ile ebeveynlerin helikopter tutumları arasında da anlamlı fark bulunmuştur. En yüksek helikopter tutum, ailelerinin orta ekonomik düzeyde olduğunu bildiren katılımcılarda gözlenmiştir. Orta sınıf ailelerin çocuklarının akademik başarılarına ilişkin ilgisi ve müdahalesinin giderek yaygınlaştığına ilişkin çok sayıda araştırma mevcuttur (Ahier ve Moore, 1999; Sirin ve Rogers-Sirin, 2004; Lindsay, 2011; Smetana ve Chuang, 2001). Araştırmada elde edilen bulgu bu çerçevede değerlendirilmiştir.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Helikopter ebeveyn Türkiye’de henüz üzerinde bilimsel araştırma yapılmış bir kavram değildir. Yapılan araştırmanın bilimsel ortamlarda bu kavramı tartışmaya açması umulmaktadır. Bununla birlikte araştırma önemli sınırlılıklara sahiptir. Araştırmada veriler katılımcıların algılarına dayanmaktadır. Söz konusu kavramla ilgili anne baba görüşleri alınmamıştır. Yapılacak yeni çalışmaların bu eksikliği tamamlayacağı umulmaktadır. Benzer şekilde öğretmen ve yönetici görüşlerine dayalı çalışmalar da yapılabilir. Helikopter ebeveyn konusunda eğitimcilerin görüşlerine dayalı çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Araştırma durum tespitine dönük olarak yapılmıştır. Helikopter ebeveyn tutumları ile öznel iyi oluş, öz yeterlik, psikolojik sağlamlık, egosantrik özellikler, psikolojik semptomlar gibi değişkenler arasında ilişki aramayı amaçlayan araştırmaların konuya önemli ölçüde açıklık getireceği düşünülmektedir.

Gerek yapılan araştırma gerekse yurt dışında konu ile ilgili çalışmalar helikopter ebeveynliğin giderek yaygınlaştığını göstermektedir. Yapılan çalışmaların helikopter ebeveyn tutumunun olumsuz sonuçlarına odaklandığı görülmektedir. Bununla birlikte çok sınırlı sayıda olmakla birlikte bu

yaklaşımın olumlu sonuçlarının olabileceğini savunan araştırmacılar da vardır (Cutright, 2008; Florida State University, 2016). Helikopter ebeveyn tutumlarının olası olumlu sonuçları da araştırılmasının konuya farklı bakış açıları kazandıracığı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahier, J. and Moore, R. (1999). Post-16 education, semi-dependent youth and the privatisation of inter-age transfers: Re-theorising youth transition. *British Journal of Sociology of Education*, 20(4), 515-530.
- Almendrala, A. (2015). *Helicopter Parent' Doesn't Ortalama What You Think It Ortalamas: Just because you don't follow your kid to her job interview doesn't Ortalama you aren't helicopter parenting*. Kaynak: https://www.huffpost.com/entry/what-is-a-helicopter-parent_n_56453977e4b08cda34883f85. (Erişim: 11.11.2018).
- Aslop, R. (2008). *The trophy kids grow up: How the millennial generation is shaking up the workplace*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Bradley-Geist J., Olson-Buchanan J. (2014) Helicopter Parents: an Examination of The Correlates of Over-Parenting of College Students, *Education Training*, 56 (4), 314-328. <https://doi.org/10.1108/ET-10-2012-0096>
- Bristow, J. (2014). *The Double Bind of Parenting Culture: Helicopter Parents and Cotton Wool Kids*. In: Parenting Culture Studies. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137304612_10
- Carney-Hall, K. (2008). Understanding current trends in family involvement. *New Directions in Student Services*, 122, 3-14.
- Childs, M. (2014). *Mullendore: Cell phone is umbilical cord for helicopter parents*. Kaynak: <https://coe.uga.edu/news/2014/06/mullendore-cell-phone-isumbilical-cord-for-helicopter-parents>. (Erişim: 24.8.2018)
- Cutright, M. (2008). From Helicopter Parent to Valued Partner: Shaping The Parental Relationship for Student success. *New Directions for Higher Education*, 144, 39-48.
- Eberly-Lewis, M. B., Vera-Hughes, M. ve Coetzee, T. M. (2018). Parenting and Adolescent Grandiose Narcissism: Mediation through Independent Self-Construal and Need for Positive Approval. *The Journal of Genetic Psychology*, 179(4), 207-218. <https://doi.org/10.1080/00221325.2018.1472549>
- Fingerman, K. L., Cheng, Y., Wesselmann, E. D., Zarit, S., Furstenberg, F. and Birditt, K. S. (2012). Helicopter Parents and Landing Pad Kids: Intense Parental Support of Grown Children. *Journal of Marriage and Family*, 74, 880-896. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.00987.x>
- Florida State University. (2016). *Helicopter Parents: Hovering May Have Effect as Kids Transition to Adulthood*. *NeuroscienceNews*. Kaynak: <http://neurosciencenews.com/neurodevelopment-helicopter-parenting-4592/> (Erişim: 15.9.2018)
- Frey, T. K. ve Tatum, N. T. (2016). Hoverboards and “hovermoms”: helicopter parents

- and their influence on millennial students' rapport with instructors. *Communication Education*, 65(3), 359-361. DOI: 10.1080/03634523.2016.1177846
- Garner, T. M. (2017). *The relation of helicopter parenting to depressive symptomatology in emerging adults*. Chair of Committee. Lisa A. Turner, Ph. D, University of South Alabama, East Eisenhower Parkway.
- Gibbs, N. (2009). The growing backlash against overparenting. Kaynak: *Time*. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1940697,00.html> (Erişim: 11. 06. 2018)
- Ginnott, H. (1969). *Between Parent and Teenager*. London, England: Macmillan.
- Gude, K. (2014). "College Students and their Helicopter Parents: a Recipe for Stress." Huffington Post. April 8. Kaynak: http://www.huffingtonpost.com/karl-gude/parents-the-worst-kind-of_b_5097971.html. Last Accessed on June 16, 2015. (Erişim: 11.11.2018)
- Harper, C. E., Sax, L. J. and Wolf, De'Sha S. (2012). The Role of Parents in College Students' Sociopolitical Awareness, Academic, and Social Development. *Journal of Student Affairs Research and Practice* 49(2), 137-56. <https://doi.org/10.1515/jsarp-2012-6147>
- Hesse, C., Mikkelson, A. C. ve Saracco, S. (2018). Parent-Child Affection and Helicopter Parenting: Exploring the Concept of Excessive Affection, *Western Journal of Communication*, 82(4), 457-474. <https://doi.org/10.1080/10570314.2017.1362705>
- Hofer, B. K. and Moore, A. S. (2010). *The iconnected parent: Staying close to your kids in college (and beyond) while letting them grow up*. New York, NY: Free Press.
- Hong, J-C., Hwang, M.-Y., Kuo, Y-C. and Hsu, W-Y. (2015). Parental monitoring and helicopter parenting relevant to vocational student's procrastination and self-regulated learning. *Learning and Individual Differences*, 42, 139-146, <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2015.08.003>
- Hunt, J. (2008). Make room for daddy... and mommy: Helicopter parents are here! *The Journal of Academic Administration in Higher Education*, 4(1), 9-11.
- Johnson, H. and Schelhas-Miller, C. (2011). *Don't tell me what to do, just send me money: The essential parenting guide to the college years*. New York, NY: St. Martin's Griffin.
- Johnston, C., Belschner, L., Park, J. L., Stewart, K., Noyes, A. and Schaller, M. (2017). Mothers' Implicit and Explicit Attitudes and Attributions in Relation to Self-Reported Parenting Behavior. *Parenting*, 17(1), 51-72. DOI: 10.1080/15295192.2016.1184954
- Juang, L. P., Qin, D. B., and Park, I. J. K. (2013). Deconstructing the myth of the "tiger mother": An introduction to the special issue on tiger parenting, Asian-heritage families, and child/adolescent well-being. *Asian American Journal of Psychology*, 4(1), 1-6. <http://dx.doi.org/10.1037/a0032136>

- Kelly, L., Duran, R. L. and Miller-Ott, A. E. (2017) Helicopter parenting and cell-phone contact between parents and children in college. *Southern Communication Journal*, 82(2), 102-114. <https://doi.org/10.1080/1041794X.2017.1310286>
- Kouros, C.D., Pruitt, M.M., Ekas, N.V., Kiriaki, R. and Sunderland, M. (2017). Helicopter parenting, autonomy support, and college students' mental health and well-being: The moderating role of sex and ethnicity. *Journal of Child and Family Studies*, 26(3), 939-949. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0614-3>.
- Kuppens, S. ve Ceulemans, E. (2018). Parenting Styles: A Closer Look at a Well-Known Concept. *Journal of Child and Family Studies*, *Erken görünüm*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1242-x>
- Kwon, K. A., Yoo, G. and De Gagne, J. C. (2017). Does Culture Matter? A Qualitative Inquiry of helicopter Parenting in Korean American College Students. *Journal of Child and Family Studies*, 26(7), 1979-1990. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0694-8>
- Lancaster, L. and Stillman, D. (2010). *The m-factor: How the millennial generation is rocking the workplace*. New York, NY: Harper Collins.
- Lindsay, C. A. (2011). All middle-class families are not created equal: Explaining the contexts that Black and White families face and the implications for adolescent achievement. *Social Science Quarterly*, 92(3), 761-781. doi:10.1111/j.1540-6237.2011.00791.x
- Locke, J., Campbell, M., and Kavanagh, D. (2012). Can a Parent Do Too Much for Their Child? An Examination By Parenting Professionals of the Concept of Overparenting. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 22(2), 249-265. doi:10.1017/jgc.2012.29
- Loftis, L. (2014). *9 Things We Don't Discuss About Helicopter Parenting But Should*. Kaynak: The Federalist. <http://thefederalist.com/2014/04/17/9-things-we-dont-discuss-about-helicopter-parenting-but-should/> (Erişim: 10.11.2018).
- Luebbe, A. M., Mancini, K. J., Kiel, E. J., Spangler, B. R., Sendlak, J. L. ve Fussner, L. M. (2016). Dimensionality of Helicopter Parenting and Relations to Emotional, Decision-Making, and Academic Functioning in Emerging Adults. *Assessment*, 25(7), 841 - 857. <https://doi.org/10.1177/1073191116665907>
- Marcus, J. (2010). *Forever Young: Students tied to the electronic apron strings*. *The Times Higher Education*. Kaynak: <https://www.timeshighereducation.co.uk/news/forever-young-students-tied-to-the-electronic-apron-strings/412198.article>. (Erişim: 21.4.2018)
- McGinley, M. (2018). Can Hovering Hinder Helping? Examining the Joint Effects of Helicopter Parenting and Attachment on Prosocial Behaviors and Empathy

in Emerging Adults. *The Journal of Genetic Psychology*, 179(2), 102-115. DOI: 10.1080/00221325.2018.1438985

- Merriman, L.S. (2008). Managing parental involvement. *NASPA Leadership Exchange*, 5(1), 14-18.
- Milita, K. and Bunch, J. (2017). Helicopter Parenting and the Policy Attitudes of College Students. *Political Science and Politics*, 50(2), 359-366. doi:10.1017/S1049096516002808
- Murray, J., Farrington, D., Sekol, I. ve Olsen, R. F. (2009). Effects of parental imprisonment on child antisocial behaviour and mental health: a systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 4, 56-59. DOI: 10.4073/csr.2009.4
- Odenweller, K. G., Booth-Butterfield, M. and Weber, K. (2014). Investigating Helicopter Parenting, Family Environments, and Relational Outcomes for Millennials, *Journal Communication Studies* (4), 407-425. <https://doi.org/10.1080/10510974.2013.811434>
- Oishi, S. and Sullivan, H. W. (2005). The mediating role of parental expectations in culture and well-being. *Journal of Personality*, 73(5), 1267-1294. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00349.x>.
- Padilla-Walker, L. M. and Nelson, L. J. (2012). Black hawk down?: Establishing helicopter parenting as a distinct construct from other forms of parental control during emerging adulthood. *Journal of Adolescence* 35(5), 1177-1190. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.03.007>
- Powell, D. N. and Karraker, K. (2017). Prospective Parents' Knowledge About Parenting and Their Anticipated Child-Rearing Decisions. *Fam Relat*, 66, 453-467. doi:10.1111/fare.12259
- Reed, K., Duncan, J. M., Lucier-Greer, M., Fixelle, C., and Ferraro, A. J. (2016). Helicopter parenting and emerging adult self-efficacy: Implications for mental and physical health. *Journal of Child and Family Studies*, 25(10), 3136-3149. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0466-x>.
- Rousseau, S. ve Scharf, M. (2017). Why people helicopter parent? An actor-partner interdependence study of maternal and paternal prevention/promotion focus and interpersonal/self-regret. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(7), 919-935. <https://doi.org/10.1177/0265407517700514>
- Savage, M. (2003). *You're on your own (but I am here if you need me): Mentoring your child during the college years*. New York, NY: Simon and Schuster.
- Schiffirin, H. H., Liss, M., Miles-McLean, H., Geary, K. A., Erchull, M. J. ve Tashner, T. (2014). Helping or Hovering? The Effects of Helicopter Parenting on College Students' Well-Being. *Journal of Child and Family Studies*, 23(3), 548-557. <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9716-3>

- Sharma, A. ve Sarna, S. (2018). Is Parental Attachment Transforming Parents to Helicopter Parents? *Global Journal for Research Analysis*, 7(5), 13-15.
- Sirin, S., and Rogers-Sirin, L. (2004). Exploring school engagement of middle-class African American adolescents. *Youth and Society*, 35(3), 323-340. doi:10.1177/0044118X03255006
- Smetana, J. and Chuang, S. (2001). Middle-class African American parents' conceptions of parenting in early adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 11(2), 177-198.
- Somers, P. ve Settle, J. (2010). The helicopter parent: Research toward a typology. College and University: *The Journal of the American Association of Collegiate Registrars*, 86(1), 18–27. Kaynak: <https://www.questia.com/library/journal/1P3-2148808521/the-helicopter-parent-research-toward-a-typology>. (Erişim: 12.10.2018)
- Stone, J., Berrington, A. and Falkingham, J. (2011). The changing determinants of UK young adults' living arrangements. *Demographic Research*, 25, 629–666.
- van Ingen, D. J., Freiheit, S. R., Steinfeldt, J. A., Moore, L. L., Wimer, D. J., Knutt, A. D., Scapinello, S. and Roberts, A. (2015). Helicopter Parenting: The Effect of an Overbearing Caregiving Style on Peer Attachment and Self-Efficacy. *Journal of College Counseling*, 18(1). 7-20. doi:10.1002/j.2161-1882.2015.00065.x
- West, A. and Lewis, J. (2018). *Helicopter Parenting and Boomerang Children: How Parents Support and Relate to Their Student and Co-Resident Graduate Children*. by Routledge, 711 Third Avenue, New York, NY 10017, ISBN: 978-1-315-56316-9. Kaynak: <http://www.pewsocialtrends.org/2012/03/15/the-boomerang-generation/> (Erişim: 1.11.2018)
- Willoughby, B. J., Hersh, J. N., Padilla-Walker, L. M., and Nelson, L. J. (2015). “Back Off”! Helicopter Parenting and a Retreat From Marriage Among Emerging Adults. *Journal of Family*, 36(5), 669–692. <https://doi.org/10.1177/0192513X13495854>
- Yılmaz, H. (2019). İyi ebeveyn, çocuğu için her zaman her şeyi yapan ebeveyn değildir: Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği (AHETÖ) geliştirme çalışması. *Journal of Early Childhood Studies*, 3(1), 3-30. DOI: 10.24130/eccd-jecs.1967201931114
- Yoo, G., Liu, X. ve Cho, S. (2016). Effects of Perceived Helicopter Parenting on Subjective Well-Being among Chinese Undergraduate Students. Conference: CASS and ISA RC06 Conference *Social Change and Family Developments on May 27th at Chinese Academy of Social Sciences in Beijing, China*
- Zienty, L. and Nordling, J. (2018). *Fathers are helping, mothers are hovering: Differential effects of helicopter parenting in college first-year students*. Celebration of Learning. Kaynak: <https://digitalcommons.augustana.edu/celebrationoflearning/2018/posters/19> (Erişim: 10.10.2018)

SOSYAL YARDIM İSTİHDAM İLİŞKİSİNİN BELİRLENMESİ: REFAH REJİMLERİ İÇİN BİR PANEL VERİ ANALİZİ

Mehmet Merve ÖZAYDIN¹, Fatma YEŞİLKAYA²

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, refah rejimlerinde kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların istihdama etkisinin panel veri analizi yöntemi kullanılarak belirlenmesidir. Sosyal yardımlar literatürde istihdama katılımın önüne geçen bir olgu olarak ele alınmaktadır. Nitekim 2000'li yıllarla beraber sosyal yardım uygulamalarının istihdam politikalarıyla desteklenmesi gerektiği literatürde vurgulanmaktadır. Bu sebeple kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların istihdama ne derece etkilediğinin araştırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle yapılan çalışmada, Esping-Andersen'in sınıflandırmasından hareket edilerek belirlenmiş üç refah rejiminde 2005-2016 yılları için sosyal yardımlarla istihdam arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucunda sosyal yardımlarda yaşanan artışın üç refah rejiminde de istihdamda azalışa sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstihdam, Refah Rejimi, Sosyal Yardım, Panel Veri Analizi.

¹ Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, e-posta: mnozaydin@yahoo.com, Orcid No: 0000-0002-1081-4249

² Arş. Gör., Mersin Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, e-posta: fatmayesilkaya58@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-1766-3535

DETERMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL ASSISTANCE AND EMPLOYMENT: A PANEL DATA ANALYSIS FOR WELFARE REGIMES

Abstract

The main purpose of this study is to determine the effect of public sector social assistance on employment by using panel data analysis method in welfare regimes. Social assistance is considered as a phenomenon that prevents participation in employment in the literature. As a matter of fact, it is emphasized in the literature that social assistance applications should be supported with employment policies since 2000s. For this reason, it is considered that the extent to which public welfare social benefits affect the employment should be investigated. In this study, for 2005-2016 the relationship between social benefits and employment was investigated in the three welfare regimes determined from the classification of Esping-Andersen. As a result of the analysis, it was concluded that the increase in social assistance caused a decrease in employment in the three welfare regime.

Key words: *employment, welfare regime, social assistance, panel data analysis.*

Giriş

Refah devletlerinin gelişimine ilişkin literatürdeki çalışmalar, II. Dünya Savaşından sonraki dönemde önemli ölçüde bir artış göstermiştir. Bu artışta hiç şüphesiz savaş sonrası dönemde gelişmiş toplumların ekonomik ve sosyal kalkınmayı bir arada sürdürme istekleri büyük öneme sahiptir. Farklı sınıflandırma kriterlerine göre oluşturulmuş yapı içinde birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Ancak bunlardan en çok kabul gören ve ilgi çekeninin hiç şüphesiz Esping-Andersen'in yapmış olduğu sınıflandırma olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışma bir yandan gerek katkı gerekse de eleştiri bağlamında kendisinden sonra gerçekleştirilen birçok çalışmaya kaynaklık ederken, diğer yandan refah politikalarının oluşumunda görev alan aktörlerin politika süreçleri arasındaki ilişkileri daha kapsamlı olarak incelemelerine de fırsat sağlamıştır. Sosyal güvenlik araçlarının hangi etkinlik düzeyinde kullanılacağı ve refah karması içinde ne tür sonuçlara sahip olacağı da önemli çalışma konuları ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede çalışmamız, Esping-Andersen'in Refah Kapitalizminin Üç Dünyası adlı eserinde yapmış olduğu liberal, muhafazakar ve sosyal demokrat refah rejimleri kapsamında, tartışmalı bir sosyal güvenlik aracı olan sosyal yardımların istihdam üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Genel anlamda refah devleti, ekonomik ve siyasal hakların yanında sosyal hakları da inşa etmek aracılığıyla, vatandaşların iyilik halinin sağlanmasını kendine görev edinen ve birey ve toplum için iyiliği hedef olarak benimseyen devlet olarak tanımlanmaktadır (Metin ve Özaydın, 2016: 9). Refah devleti dar anlamda ve geniş anlamda ele alınan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dar anlamda refah devleti çalışanlar gelir transferi, sosyal hizmetler ve konut sorunları gibi konulara yönelirken geniş anlamda çalışanlar ise politik ekonomi açısından yaklaşmakta ve devletin ekonomiyi yönetme ve düzenleme rolüne odaklanmaktadır. İstihdam, ücretler ve makroekonomi ile ilgili konulara odaklanan bu anlayış, Keynesyen Refah Devleti veya bir diğer ifade ile Refah Kapitalizmi olarak adlandırılmaktadır (Esping-Andersen, 1991: 1-2). Özellikle ekonomik gelişme ve toplumsal sorunlar arasındaki ilişki sistematığı refah politikalarının daha kapsamlı ve çok faktörlü bir yapıda incelenmesini zorunlu kılmıştır.

Karşılaştırmalı sosyal politika kapsamında yer alan refah rejimi sınıflandırmaları çalışmaları çeşitli araştırmacılar tarafından çalışılmış ve köken olarak ilk kimin devletleri refah rejimleri kapsamında sınıflandırdığı konusunda net bir fikre varılamamasına karşın bilim insanları ve araştırmacılar tarafından en çok benimsenen sınıflandırma Gosta Esping Andersen'in "Refah Kapitalizminin Üç Dünyası" isimli eserinde yapmış olduğu sınıflandırmadır (Özdemir, 2005; Ülgen ve Arda Özalp, 2017). Esping-Andersen'in yaptığı bu sınıflandırmada piyasa-dışılaştırma (dekomüdifikasyon), sosyal tabakalaşma ve istihdam belirleyici unsurlar olarak yer almaktadır. Bu unsurlardan hareketle Andersen refah rejimlerini, liberal, muhafazakar ve sosyal demokrat refah rejimleri şeklinde sınıflandırmaktadır (Esping-Andersen, 1991: 2-3). Bu sınıflandırmada sosyal demokrat rejim üst sırada yer alırken liberal rejim alt sırada yer almaktadır. Bu sıralamanın nedeni tarihsel koşullar veya ülkelerin yaptıkları sosyal harcamalar ve bu harcamaların milli gelir içerisindeki payı değil Andersen'in belirlediği temel iki ölçüttür. Bu ölçütlerden ilki dekomüdifikasyon³ düzeyi diğeri ise refah hizmetlerinden yararlananları tabakalaştıran stratifikasyon boyutudur (Çalışkan, 2012).

Dekomüdifikasyon diğeri bir ifade ile piyasa-dışılaştırma (piyasalaştırmanın önlenmesi) temel alınarak oluşturulan Esping-Andersen sınıflandırmasına göre; dekomüdifikasyonun en düşük olduğu rejim liberal refah rejimi iken en yüksek olduğu rejim sosyal demokrat refah rejimidir. Buradan hareketle sosyal risklere karşı alınan tedbirlerin ve refah dağıtımında piyasa dışı etkenlerin etkin rol oynadığı refah rejimi sosyal demokratlar iken, refah dağıtımından belirli bir katılım doğrultusunda yararlanılabilen ve devletin refah dağıtımı konusunda geri planda kaldığı rejim türü liberal refah rejimidir (Toprak, 2015/1).

³ Dekomüdifikasyona göre; bireyler işgücü piyasasından kendi istekleri ile ayrılmadıkça iş, gelir ve refah kaybı ile karşı karşıya kalmamalıdır (Çalışkan, 2012).

Tablo 1: Esping-Andersen'in Üçlü Sınıflandırması

Rejim	Liberal	Muhafazakar	Sosyal Demokrat
Önde gelen ülkeler	ABD, İngiltere	Almanya	İsveç
Felsefi temeli	Klasik liberalizm	Muhafazakar sos. pol.	Sosyalizm
Dekomüdfikasyon	Düşük	Orta	Yüksek
Sosyal haklar	Gereksinim temelli	Katkıya dayalı	Evrensel
Refah önlemleri	Karma hizmetler	Transfer ödemeleri	Kamu hizmetleri
Haklar	Düz oranlı ödenekler	Katkıya dayalı	Yeniden dağıtıcı
Sosyal politika sağlayan kurumlar	Piyasa (kalıntısalsal)	Devlet (mesleksel)	Devlet (evrensel)

Kaynak: Özdemir, 2005; Özdemir, 2007: 132.

Yukarıdaki tabloda Esping-Andersen'in yapmış olduğu sınıflandırmada refah rejimlerinin felsefi temelleri, sosyal haklara bakış açısı, alınan refah önlemlerinin niteliği, haklardan faydalanış biçimleri ve sosyal politikaların hangi kurumlar aracılığıyla sağlandığı yer almaktadır. Tabloda Esping-Andersen'in sınıflandırmasında aile, piyasa ve devlet kurumlarının etkinlik düzeyi, dayanışmanın kapsamı, odağı ve dekomüdfikasyon derecelerinin refah rejimlerinde nasıl olduğu gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde liberal refah rejiminde sosyal politika sağlayıcı kurum piyasadır ve piyasanın sağladığı imkanlardan yararlanmak için prim ödeme gibi katkılarda bulunulması gerekmektedir. Muhafazakar refah rejiminde ve sosyal demokrat refah rejiminde sosyal politika sağlayan kurum devlettir fakat sosyal demokrat refah rejiminde kişilere evrensel bir refah hizmeti sağlanmaktadır.

Refah rejimleri sınıflandırmaları içinde en çok tartışılan konuların başında hiç şüphesiz toplumun üretim ve dağıtım sistemi ile bir ilişki sağlayamayan gruplara yönelik öngörülen sosyal yardım uygulamaları gelmektedir. Karşılıksız ve geçici nitelikteki bu yardımların toplumsal yapıda olumsuz etkiler bırakacağı ve insanları daha tembel hale getireceği eleştirisinin liberal düşünce tarihi içinde çok eskiye dayandığı bilinmektedir. Buğra (2013)'e göre; karşılıksız yardımların insanları tembel hale getirdiği eleştirisinden hareketle devletin yoksullara yönelik sosyal yardımlardan kaçınması gerektiği fikri dini inanışlardan kaynaklanan geleneksel hayırseverliğe modern gönüllük biçimlerinin eklenmesiyle ortaya çıkan gönüllü hayırseverlik anlayışının

özellikle liberal ideolojilerde yaygınlaşmasına neden olmuştur (Buğra, 2013: 128). Modern toplumlarda refaha ulaşmanın en kolay ve etkin yöntemi olarak çalışmanın (istihdam) görülmesi, sosyal yardım istihdam ilişkisinin refah rejimleri sınıflandırmaları içinde daha derinlemesine analiz edilmesine neden olmuştur.

Sosyal politikanın aracı olan ve bütçesi genel giderlerden karşılanan sosyal yardım kamununun alt gelir grubundaki kişilere/hanelere yönelik aynı ve nakdi yardımlarını ve sosyal hizmetlerini kapsamaktadır. Sosyal yardım bir sosyal politika aracı olarak sosyal güvenlik, sosyal tazmin ve sosyal hizmet gibi kavramlarla beraber kullanılmaktadır. Sosyal güvenliğin çalışma yaşamı dışında kalan kısmını oluşturan iki temel alandan biri sosyal yardımlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şentürk, 2014/1). Yoksullukla mücadele amacı ile ortaya çıkan sosyal yardımların insanları yaşam boyu çalışmadan yardımlarla yaşamaya ittiğine ilişkin görüşler bulunmaktadır. Bu sebeple pek çok ülke sosyal yardımları istihdam politikaları ile eşgüdüm halinde yürütülmesi gerektiği anlayışı içerisinde sosyal yardım uygulamalarını belirli sınırlarla uygulamaya devam etmektedirler (İŞKUR, 2013). Bu kapsamdan hareket ederek gerçekleştirilen çalışmada kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların istihdam üzerindeki etkisi Esping-Andersen'in gerçekleştirdiği sınıflandırma doğrultusunda refah rejimleri kapsamında 2005-2016 yılları verileri kullanılarak panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmanın veri seti OECD veri tabanından elde edilmiş olup veri yetersizliği sebebiyle muhafazakar refah rejimi kapsamında olan Japonya ve İsviçre analize dahil edilmemiştir. Çalışmanın ilk kısmında konuyla ilişkili ulusal ve uluslararası literatür taramasına yer verilmekte, ikinci kısımda ise liberal, muhafazakar ve sosyal demokrat refah rejimleri için gerçekleştirilen sosyal yardım-istihdam ilişkisine yönelik analize ilişkin testler ve tahmin sonuçları yer almaktadır.

Literatür Taraması

Literatürde sosyal yardımlarla istihdam ilişkisine yönelik ampirik çalışmalar sınırlı ve dolaylı düzeydedir. İŞKUR tarafından 2013 yılında Sosyal Yardım ve İstihdam İlişkisi başlıklı rapor, ülkemizde uzun yıllarıdır devam eden bir tartışma konusuna önemli bir ivme kazandırmıştır. Yoksullukla mücadele etmek için geliştirilen sosyal yardım uygulamalarının başka sorunlara yol aç-

ması sebebiyle 2000’li yıllarla birlikte sosyal yardım istihdam ilişkisi kurmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Rapora göre; Türkiye’de sosyal yardım istihdam ilişkisi kapsamında en önemli sorun çalışabilir durumda olup olmadığı dikkate alınmaksızın sosyal yardım başvurusunda bulunan herkesin İŞ-KUR’a yönlendirilmesidir. Sosyal yardım istihdam ilişkisinin kurulamaması iş gücü piyasasının etkinliğini azaltmaktadır.

Sosyal yardım istihdam ilişkisini doğrudan inceleyen bir diğer çalışmada Arslan (2014), Sivas ilinde alan araştırması yöntemi ile sosyal yardımlar ve istihdam ilişkisini incelemiştir. Sosyal yardımdan faydalanan 35 aile görüşülen çalışma bulgularına göre; sosyal yardımdan faydalananların çoğunluğunun istihdam dışında yer aldıkları ve yardımlara bağımlılığın söz konusu olduğu bu sebeple de sosyal yardımlarla istihdam arasında ilişkinin güçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

İlgün (2015)’ün kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelediği çalışmada 1995-2012 döneminde OECD ülkelerinde bu ilişki panel veri analizi yöntemi ile incelenmektedir. Çalışma bulgularına göre; devletin ekonomideki payında yaşanan artışın gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ayrıca toplam kamu sosyal harcamalarının, aktif iş gücü piyasası programları, dul ve yetim aylıklarıyla işsizlik sigortası harcamalarının GSYİH içerisinde daha yüksek pay taşımasının gelir dağılımı adaletsizliğini azaltıcı yönde etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2017 yılında Eroğlu, Altaş, Ün ve Ulu OECD ülkelerinde sosyal yardım harcamaları ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi tespit etmek için panel veri analizi yöntemiyle çalışmışlardır. 21 OECD ülkesi için 2004-2011 dönemi için gerçekleştirilen analiz sonucunda sosyal yardım harcamalarının gelir dağılımını olumlu şekilde etkilediği, yani sosyal yardım harcamalarında yaşanan artış sonucunda gelir dağılımı adaletsizliğinde azalmanın söz konusu olduğu bulgularına ulaşmışlardır. Gelir dağılımında adaletsizliği azaltmada sosyal yardım harcamaları eğitim harcamalarından daha fazla etkin, işsizlik ve nüfus artışı ise gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim Niehues’in 2010 yılında GMM yöntemini kullanarak yapmış olduğu çalışmada da özellikle işsizlik yardımları ve emekli ödemelerinin gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmak konusunda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uluslararası literatür kapsamında incelenecek ilk çalışma olarak Gough (2001)'in yapmış olduğu çalışmada 1992 yılı verilerinden hareketle OECD ülkeleri kapsamında sosyal yardım analizi yapılmış ve analizde kümeleme analizi tekniği sosyal yardımların, sosyal yardım rejimleri (7 rejim sınıfı) kapsamında; sosyal yardımların kapsamı, program yapısı ve cömertliğine ilişkin yargıları test etmek için uygulanmıştır. Analiz sonucunda temel olarak refah rejimlerinde hakların farklı şekillerde kodlanmasının özellikle cömertlik konusunda önemli farklılıklara sebep olduğu sonucuna ulaşılmakla birlikte, araştırılan üç yargı kapsamında muhafazakar rejimin diğer rejimlere göre sosyal yardımlar kapsamında önemli ölçüde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

2002 yılında Cantillon, Marx ve Bosch yaptıkları çalışmada sosyal harcamalarla yoksulluk arasındaki ilişkiyi incelemiştirlerdir. Sosyal harcamalar ve gelir yoksulluğu arasında güçlü ve negatif ilişki olduğu anlaşılan çalışmayla, yapılan diğer çalışmalar ve çeşitli simülasyonlardan sosyal harcamalarda genişleme yaşanmasının yoksulluk üzerinde her zaman güçlü bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışma bulgularına göre; sosyal transferleri de kapsayan sosyal harcamaların artırılması bazı ülkeler için yoksullukta doğru bir şekilde etki yaratırken bazı ülkelerde ise özellikle İtalya ve İspanya gibi Güney Avrupa ülkelerinde yoksulluk üzerinde doğru yönde etkide bulunmamaktadır. Fakat yapılan simülasyon genel kanı olan sosyal harcamalarda artış yaşanmasının yoksulluğu azalttığı fikrini doğrulamaktadır.

Ding (2014) çalışmasında 34 OECD ülkesinde kamu refah harcamaları ve işsizlik ilişkisini panel, endojenite ve kalıcılık testleri ile incelemiştir. Test sonuçlarına göre kamu refah harcamalarının işsizlik üzerinde olumlu bir etkisi olduğu genel kanısına varılmakla beraber; gelir desteği ve emekli ödemelerinin işsizlik üzerinde olumlu etkisinin olmasının yanında sağlık üzerine yapılan harcamaların işsizlikte uzun dönemde önemli bir etkisinin olmadığı sonucuna da ulaşılmaktadır. 2015 yılında Athanasenas, Chapsa ve Michailidis tarafından çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılarak elde edilen tahmin sonuçlarına göre sosyal harcamalarda koşullu conver yakınsaklığı varlığı işsizlik üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Aynı çalışmada refah rejimlerine göre yapılan analiz sonucundaysa her grubun kendi refah politikasına göre sosyal talebe sahip olduğu ve farklı refah rejimlerinde farklı dinamiklerin tanımlandığı sonucunda ulaşılmıştır.

Königs (2015) İsveç, Norveç, Hollanda ve Lüksemburg için Ocak 2001-Aralık 2008 tarihleri arasında sosyal faydalanmaya ilişkin dinamikleri analiz kapsamında incelemiştir. Yapılan çalışmaya göre; 4 ülke için de nüfusun büyük bir payının hayatları boyunca bir noktada kısa bir süre için de olsa sosyal yardımlardan faydalandığı fakat çalışma çağındaki nüfusun yararlanma oranlarının ülkelerde farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışmaya göre; İsveç ve Norveç'te faydalanıcılar sosyal yardımlardan kısa süreyle faydalanırken, Hollanda ve Lüksemburg'da diğer iki ülkeye göre daha uzun süre bağımlılık söz konusudur. Uzun süre bağımlılık olmasının yanında faydalanmayı bıraktıktan sonra kazançlarına geri dönme oranları daha düşüktür. Bu da kişilerin kendi kendilerine yetebilmelerinin önünde bir engel olarak kabul edilmektedir.

Dobelniece (2017), Baltık ülkelerinde sosyal yardımlara ilişkin karşılaştırmalı analiz gerçekleştirmiştir. Çalışmadan hareketle bu ülkelerde sosyal yardım sistemlerinin özellikle yapının farklı olması sebebiyle diğer ülkelerden farklılık gösterdiği yorumu yapılabilmektedir. Baltık ülkelerinde yapı farklılığı yardımın, hak kazanmanın, cömertliğin ve karar alma düzeyinin farklı olmasından kaynaklanmakla beraber harcama ve doğurduğu sonuçlar açısından diğer ülkelerden daha az farklılık göstermektedir. Sosyal transferler tüm ülkelerde yoksulluğu azaltıcı etkide bulunmakla birlikte Baltık ülkeleri bu noktada AB-28 ülkelerine kıyasla geride kalmaktadır.

Metodoloji

Çalışmanın metodoloji bölümünü, sosyal yardım ile istihdam arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kurulan 3 modele ilişkin gerçekleştirilen analizler ve elde edilen bulgular oluşturmaktadır.

Veri Seti ve Tanımlayıcı İstatistikler

Esping-Andersen'in yapmış olduğu liberal, muhafazakar ve sosyal demokrat ülkeler sınıflandırması kapsamında olan ülkelerde kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların istihdama etkisini belirlemeyi amaçlayan çalışmada, 2005-2016 döneminde ülke verileri analiz kapsamında incelenmiştir. Sosyal yardım ve istihdama ilişkin ikincil verilere OECD veri tabanından (<https://stats.oecd.org/>) erişilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen ülkeler, Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Araştırma Kapsamında İncelenen Ülkeler

Liberal Refah Rejimleri (Model 1)	
Amerika	Avustralya
İngiltere	İrlanda
Kanada	Yeni Zelanda
Muhafazakâr Refah Rejimleri (Model 2)	
Almanya	Finlandiya
Fransa	İtalya
Sosyal Demokrat Refah Rejimleri (Model 3)	
Avusturya	Belçika
Danimarka	Hollanda
İsveç	Norveç

Çalışma kapsamında ülke grupları Gosta Esping Andersen'in 1991 yılında "The Three Worlds of Welfare Capitalism" eserinde yapmış olduğu sınıflandırmadan hareketle belirlenmiştir.

Tablo 3: Değişkenler ve Hesaplama Şekilleri

Bağımlı Değişken	İstihdam Oranı (İST)	Çalışan nüfusun çalışma çağındaki nüfus içindeki payı
Açıklayıcı Değişken	Sosyal Yardım (SY)	Kamu eliyle dağıtılan sosyal yardımların milli gelirdeki payı

Çalışmada kullanılan değişkenler ve hesaplama şekilleri açıklandıktan sonra değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikî değerler hesaplanmıştır. Model 1'e ilişkin bu değerler Tablo 4'te gösterilmektedir.

Model 1 İçin Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 4: Tanımlayıcı İstatistikler

	İST	SY
Ortalama	70.566	18.578
Medyan	71.811	18.745
Maksimum	75.571	22.977
Minimum	59.900	14.879
Std. Spm.	3.529	2.088
Çarpıklık	-1.441	0.306
Basıklık	4.623	2.242
Jarque-Bera	32.832	2.846
Olasılık	0.000	0.240
Gözlem	72	72

Tanımlayıcı istatistik sonuçlarının verildiği Tablo 4 incelendiğinde; ülkelerin çalışan nüfusun çalışma çağındaki nüfus içindeki payını temsil eden istihdam (İST) serilerine ilişkin ortalama değer 70.56 olarak hesaplanmıştır. Bu değer doğrultusunda incelenen ülkeler açısından istihdam oranının ortalamasının iyi bir düzeyde olduğu ifade edilebilir. Kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların milli hâsıla içerisindeki payını ifade eden sosyal yardım (SY) değişkenine ait ortalama değer ise 18.57 olarak hesaplanmıştır. Bu oran liberal rejimler açısından beklenen düzeydedir. Liberal rejimlerde devlet eliyle yürütülen yardımların en muhtaç olan kesimlere uygulanması gerektiği düşünülmektedir. Değişkenlere ilişkin veri değerlerinin yayılımını ve ortalamaya göre durumunu ifade eden standart sapma değerleri, İST değişkeni için 3.52; SY için 2.088 olarak hesaplanmıştır. Her iki değere göre; incelemeye konu olan ülkelerin değişkenlerine ait değerlerinin ortalamaya yakın olduğu ve homojen bir yapı sergiledikleri söylenebilmektedir. Serilerin normal dağılım gösterip göstermediği çarpıklık, basıklık ve Jarque-Bera değerlerine göre değerlendirilebilmektedir. Değişkenlere ilişkin serilerde, çarpıklık katsayısı genel olarak negatif ve daha dik olmakta birlikte basıklık katsayısının 3'e yakın olması ve JB değerine ait olasılık değerinin ise kritik değer olarak kabul edilen 0.05'ten büyük çıkması normal dağılımın sağlanabilmesi için gereklidir. Normal dağılım için hesaplanan değerler, SY serisinin normal dağıldığına, İST

serisinin ise normal dağılmadığına işaret etmektedir. Panel veri analizinde normal dağılım bir ön koşul olmamakta ve gerçekleştirilen analizler için herhangi bir sorun teşkil etmemektedir.

Model 1 İçin Yatay Kesit Bağımlılığının Araştırılması ve Homojenlik Sınaması

Yatay kesit bağımlılığı paneli oluşturan ülkelerden birine gelen şokun diğer ülkeleri de etkilemesi olarak ifade edilebilmektedir. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığı söz konusu ise bu durumun dikkate alınmamasıyla yapılacak analiz elde edilecek bulguların doğruluğunu ve güvenilirliğini etkilemekte ve sahte regresyon ilişkisine yol açmaktadır (Breusch ve Pagan, 1980; Pesaran, 2004). Bu kapsamda serileri oluşturan yatay kesitler arasında yatay kesit bağımlılığı olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığının varlığı, Breusch-Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) CD ve CDlm ve PUY (2008) LMadj testleri ile araştırılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlık sınamaları için hangi birim kök testlerinin uygulanacağı değişken bazında gerçekleştirilen yatay kesit bağımlılığı testi ile belirlenmiştir. Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları Tablo 5’te sunulmaktadır.

Tablo 5: Değişken Bazında Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişken	LM (Breusch; Pagan, 1980)		CDlm (Pesaran, 2004)		CD (Pesaran, 2004)		LMadj (PUY, 2008)	
	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.
İST	29.886	0.012	2.718	0.003	-1.597	0.055	1.382	0.084
SY	30.873	0.009	2.898	0.002	-0.391	0.348	0.624	0.266
H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yoktur.								
H ₁ : Yatay kesit bağımlılığı vardır.								

Çalışmanın veri setinde zaman boyutu yatay kesit boyutundan büyük olduğu için ve LMadj testi diğer testlerin eksikliklerini gideren bir test olduğu için PUY (2008) LMadj sonuçları esas alınmıştır. Yatay kesit bağımlılığı testlerine ilişkin Tablo 4’teki sonuçlar incelendiğinde, PUY (2008) LM adj testi olasılık değerinin kritik değer olarak kabul edilen 0.05’ten büyük olduğu tespit edilmiş ve sıfır hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla paneli oluşturan IST ve SY değişkenlerinde yatay kesit bağımlılığı problemi söz konusu değildir.

Birim kök analize geçmeden önce sınanması gereken diğer bir varsayım homojenlik varsayımdır. Katsayılar heterojen iken homojen oldukları varsayılarak en küçük kareler yöntemi ile tahminleme yapılması, elde edilecek katsayılara ilişkin değerlerin sapmalı olmasına neden olabilmektedir (Baltagi, 2005). Pesaran ve Yamagata (2008) delta testleri yardımıyla zaman ve yatay kesit boyutuna bağlı olarak tahmin edilen eğim katsayılarının her bir ülke için homojen mi yoksa heterojen mi olduğu tespit edilebilmektedir (Topaloğlu, 2018). Bu sebeple Tablo 6'da değişken bazında gerçekleştirilen homojenite analiz sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 6: Pesaran ve Yamagata (2008) Homojenite Test Sonuçları

		Olasılık Değeri		Olasılık Değeri
İST	0.259	0.398	0.300	0.382
SY	-1.146	0.874	-1.323	0.907

H_0 : Homojenlik vardır.
 H_1 : Homojenlik yoktur.

Homojenliğe ilişkin yapılan delta testi sonucuna göre, tahmin edilecek modele ait IST ve SY değişkenlerine ait delta ve düzeltilmiş delta olasılık değerlerinin 0.05 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu belirlenmiştir ve sıfır hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla bu iki değişkenin eğim katsayıları homojendir.

Model 1 İçin Birim Kök Sınaması

Paneli oluşturan değişkenlere ilişkin serilerin durağanlık koşulunu sağlayıp sağlamadıkları, yapılacak tahminlemenin güvenilirliği açısından önemlidir. Modeli oluşturan değişkenlerin birim kök içerdiği yani durağanlık özelliğini taşımadığı durumlarda tahmin sonuçları yanıltıcı olmakta ve sahte regresyon ilişkisi ortaya çıkmaktadır (Akram, 2011: 11; Vosvrda, 2013: 1). Panel birim kök testleri, yatay kesit bağımlılığını dikkate almaları doğrultusunda birincil ve ikincil nesil testler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Modelde kullanılan değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı söz konusu olmadığı için IST ve SY değişkenleri için yatay kesit bağımlılığını dikkate almayan birincil nesil birim kök testlerinden homojenlik varsayımı altında kullanılan Levin, Lin ve Chu (LLC) (2002) durağanlık sınaması için kullanılmıştır. Birim kök testine ilişkin

sonuçlar Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: LLC Birim Kök Testi Sonuçları

Seviye	Sabit		Sabit ve Trend	
	İsta.	Olas.	İsta.	Olas.
İST	-2.5822	0.0049	-2.1303	0.0166
SY	-3.1587	0.0008	-4.9791	0.0000
H ₀ : Birim kök vardır.				
H ₁ : Birim kök yoktur.				

LLC (2002) test sonuçları incelendiğinde, İST ve SY değişkenlerinin olasılık değerleri kritik değer olarak kabul edilen 0.05’ten küçük olduğu için sabit ve sabit ve trend’li modellerde H₀ hipotezi reddedilmiştir. Yani iki değişkenin de I (0) ya da düzeyde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Model 1 İçin Panel Veri Modelinin Tahmini

Analiz kapsamında seçilen ülkeler Esping-Andersen’in yaptığı sınıflandırmadan hareketle oluşturulduğu için rastgele seçilmiş bir grup olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında rassal etkiler modelinin kullanılıp kullanılmayacağına yönelik gerçekleştirilen testlere ilişkin sonuçlar, Tablo 8’de sunulmaktadır.

Tablo 8: Tahmin Modeli Belirleme Analiz Sonuçları

Test	İsta.	p-değer.	Hipotez	Karar
F-grup_fixed	90.618	0.000	Ho: Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
F-zaman_fixed	2.433	0.015	Ho: Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	RED
F-ikiyönlü_fixed	31.592	0.000	Ho: Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
LM-grup_random	250.7	0.000	Ho: Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
LM-zaman_random	1.955	0.162	Ho: Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	KABUL
LM-ikiyönlü_random	252.6	0.000	Ho: Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
Honda-grup_random	15.834	0.000	Ho: Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
Honda-zaman_random	-1.398	0.948	Ho: Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	KABUL
Honda-ikiyönlü_random	10.208	0.000	Ho: Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
Hausman	0.880	0.348		

Modelin rassal etkiler modeli ile tahmin edilip edilmeyeceğinin tespit edilebilmesi için LM ve Honda testi sonuçları dikkate alınmaktadır. Tablo 8'deki LM ve Honda testi sonuçları incelendiğinde, olasılık değerinin kritik değerinin altında olduğu belirlenmiş ve sıfır hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla modelin rassal etkiler modeli ile tahmin edilmesi etkindir. Ayrıca grup ve zaman etkilerinin varlığına ilişkin test istatistikleri değerlendirildiğinde, tahmin edilecek modelde grup etkisinin olduğu buna karşın zaman etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Hausman test sonuçlarına bakıldığında ise, olasılık değerinin kritik değer olan 0.05'ten büyük olduğu ve hem sabit hem de rassal etkiler modelinin tahmincilerinin tutarlı olduğu görülmektedir.

Değişen varyans ve otokorelasyon varsayımları panel veri analizinde hata terimi ile ilgili temel varsayımları oluşturmaktadır. Panelde otokorelasyon ve/veya değişen varyans sorunlarının olması analizde sapmalara ve tutarsızlıklara yol açabilmektedir. Bu doğrultuda rassal etkiler modeli esas alınarak gerçekleştirilen değişen varyans ve otokorelasyon test sonuçları Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9: Rassal Etkiler Modeli İçin Değişen Varyans ve Otokorelasyon Test Sonuçları

Değişen Varyans		
LMh_rassal	54.339	0.000000
Ho: Değişen varyans yoktur. H ₁ : Değişen varyans vardır.		
Otokorelasyon		
LM-istatistik	251.235	0.000000
Ho: Otokorelasyon yoktur. H ₁ : Otokorelasyon vardır.		
LM-istatistik	218.940	0.000000
Ho: Otokorelasyon yoktur. H ₁ : Otokorelasyon vardır.		

Rassal etkiler modeli esas alınarak hesaplanmış değişen varyans ve otokorelasyon test olasılık değerleri incelendiğinde, ilgili değerlerin kritik değerinin altında olduğu tespit edilmiş ve hem değişen varyans hem de otokorelasyon için sıfır hipotezleri reddedilmiştir. Dolayısıyla panelde otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının varlığı ortaya çıkarılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin yönünü tespit edebilmek için paneldeki değişen varyans ve otokorelasyon sorunlarına çözüm üreten White Period panel standart hataların düzeltilmesi yoluyla tahminleme gerçekleştirilmiştir. Tahmin sonuçları, Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10: Model Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken		Yöntem		Örneklem
İST		Panel EGLS White Period standard errors & covariance (no d.f. corrected)		2005-2016
Açıklayıcı Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık
SY	-0.960455	0.139716	-6.874353	0.0000
C	88.41072	1.782472	49.60006	0.0000
Ağırlıklandırılmış İstatistikler				
R-squared	0.534277	Mean dependent var	7.578645	
Adjusted R-squared	0.527624	S.D. dependent var	1.947104	
S.E. of regression	1.338237	Sum squared resid	125.3615	
F-statistics	80.30402			
Prob (F statistic)	0.000000			

Model 1 için gerçekleştirilen analiz sonuçları incelendiğinde, modelin bir bütün olarak anlamlılığını ifade eden f istatistik olasılık değerinin 0.01 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu ve sosyal yardım (SY) açıklayıcı değişkeninin bağımlı değişken konumunda olan istihdam oranı (IST) seviyesindeki değişimin %53'ünü (R^2) açıkladığı belirlenmiştir. Analiz sonucunda, liberal modelde sosyal yardım ile istihdam oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü güçlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Liberal ülkeler için oluşturulan modelde sosyal yardımda yaşanan bir birimlik artış, istihdam oranında 0.96 birimlik bir azalışa yol açmaktadır. Bu noktadan hareketle liberal ülkelerde piyasa yapısı gereği kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların miktarında yaşanan artış insanların iş gücü piyasasından çekilme eğilimlerini artırmaktadır denilebilmektedir.

Model 2 İçin Tanımlayıcı İstatistikler

Model 2 için değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 11’de gösterilmektedir.

Tablo 11: Tanımlayıcı İstatistikler

	İST	SY
Ortalama	63.550	27.530
Medyan	63.025	28.027
Maksimum	74.650	31.938
Minimum	55.525	24.089
Std. Spm.	5.366	2.374
Çarpıklık	0.546	0.126
Basıklık	2.485	1.854
Jarque-Bera	2.921	2.752
Olasılık	0.228	0.223
Gözlem	48	48
Tabloda istihdam oranı (İST) ile, sosyal yardımların GSYİH içindeki payı (SY) ile gösterilmektedir.		

Tanımlayıcı istatistik sonuçlarının verildiği tablo incelendiğinde; ülkelerin çalışan nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranını temsil eden istihdam (İST) serilerine ilişkin ortalama değer 63.55 olarak hesaplanmıştır. Bu değer doğrultusunda incelenen ülkeler açısından istihdam oranının liberal rejim ülkelerine kıyasla daha düşük olduğu söylenebilmektedir. Kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların milli hasıla içerisindeki payını ifade eden sosyal yardım (SY) değişkenine ait ortalama değer ise 27.53 olarak hesaplanmıştır. Sosyal yardımların dağıtımını konusunda liberal ülkeler kadar katı olmayan muhafazakar rejim ülkelerinde devlet eliyle yürütülen sosyal yardımların ortalaması daha yüksektir. Değişkenlere ilişkin veri değerlerinin yayılımını ve ortalamadan sapmaya göre durumunu ifade eden standart sapma değerleri, İST değişkeni için 5.36; SY için 2.37 olarak hesaplanmıştır. Her iki değere göre incelemeye konu olan ülkelerin değişkenlerine ait değerlerinin ortalamaya yakın olduğunu ve homojen bir yapı sergilediklerini söylemek mümkündür. Normal dağılım için hesaplanan değerler, İST ve SY serilerinin normal dağıldığını göstermektedir.

Model 2 İçin Yatay Kesit Bağımlılığının Araştırılması ve Homojenlik Sınaması

Model 2 için gerçekleştirilen yatay kesit bağımlılığı sorununun olup olmadığını gösteren test sonuçları Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12: Değişken Bazında Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişken	LM (Breusch; Pagan, 1980)		CDIm (Pesaran, 2004)		CD (Pesaran, 2004)		LMadj (PUY, 2008)	
	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.
İST	13.854	0.031	2.267	0.012	-0.852	0.197	2.747	0.003
SY	14.325	0.026	2.403	0.008	-0.499	0.309	1.886	0.030

H₀: Yatay kesit bağımlılığı yoktur.
H₁: Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Çalışmanın veri setinde zaman boyutu yatay kesit boyutundan büyük olduğu için ve LMadj testi diğer testlerin eksikliklerini gideren bir test olduğu için PUY (2008) LMadj sonuçları esas alınmıştır. Yatay kesit bağımlılığı testlerine ilişkin Tablo 11’deki sonuçlar incelendiğinde, PUY (2008) LM adj testi olasılık değerinin kritik değer olarak kabul edilen 0.05’ten küçük olduğu tespit edilmiş ve sıfır hipotezi reddedilmiştir. Paneli oluşturan IST ve SY değişkenlerinde yatay kesit bağımlılığı problemi söz konusudur.

Yatay kesit sınavasından sonra birim kök sınavası yapılmadan önce gerçekleştirilmesi gereken diğer bir sınavaya yani homojenlik sınavasına geçilmiştir. Model 2 için gerçekleştirilen homojenite test sonuçları Tablo 13’te gösterilmektedir.

Tablo 13: Pesaran ve Yamagata (2008) Homojenite Test Sonuçları

	$\tilde{\Delta}$	Olasılık Değeri	$\tilde{\Delta}_{adj}$	Olasılık Değeri
İST	1.194	0.116	1.379	0.084
SY	1.189	0.117	1.373	0.085

H₀: Homojenlik vardır.
H₁: Homojenlik yoktur.

Homojenliğe ilişkin yapılan delta testi sonucuna göre, tahmin edilecek modele ait IST ve SY değişkenlerine ait delta ve düzeltilmiş delta olasılık değerlerinin 0.05 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu belirlenmiştir ve sıfır hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla IST ve SY değişkenleri için eğim katsayıları homojendir denilebilmektedir.

Model 2 İçin Birim Kök Sınaması

Model 2 için gerçekleştirilen serilerin durağanlığının tespit edildiği birim kök test sonuçları Tablo 14’te gösterilmektedir. Homojen ve yatay kesit bağımlılığı söz konusu olan IST ve SY değişkenleri için ikinci nesil birim kök testlerinden Smith vd. (2004) Bootstrap birim kök testi kullanılmıştır.

Tablo 14: Smith vd. (2004) Bootstrap Birim Kök Testi Sonuçları

Seviye	Sabit		Sabit ve Trend	
	İsta.	Olas.	İsta.	Olas.
İST	-2.703	0.034	-2.165	0.473
Seviye	Sabit		Sabit ve Trend	
	İsta.	Olas.	İsta.	Olas.
SY	-4.424	0.013	-2.013	0.498
H ₀ : Birim kök vardır.				
H ₁ : Birim kök yoktur.				

Smith vd. (2004) Bootstrap test istatistik sonuçları incelendiğinde, IST ve SY değişkenlerinin olasılık değeri sabit model için 0.05 kritik değerinden küçük olduğu için sabit Ho hipotezi reddedilmiştir. Yani IST ve SY değişkeninin düzeyde durağan olduğu tespit edilmiştir. Trendli model yerine sabitli modelin tercih edilme sebebi ise çalışmada kullanılan yıl sayısının az olmasıdır.

Model 2 İçin Panel Veri Modelinin Tahmini

Analiz kapsamında seçilen ülkeler Esping-Andersen’in yaptığı sınıflandırmadan hareketle oluşturulduğu için rastgele seçilmiş bir grup olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında rassal etkiler modelinin kullanılıp kullanılmayacağına yönelik gerçekleştirilen testlere ilişkin sonuçlar, Tablo 15’te sunulmaktadır.

Tablo 15: Tahmin Modeli Belirleme Analiz Sonuçları

Test	İsta.	p-değer.	Hipotez	Karar
F-grup_fixed	804.161	0.000	Ho: Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
F-zaman_fixed	18.561	0.000	Ho: Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	RED
F-ikiyönlü_fixed	194.267	0.000	Ho: Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
LM-grup_random	204.08	0.000	Ho: Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
LM-zaman_random	3.564	0.059	Ho: Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	RED
LM-ikiyönlü_random	207.6	0.000	Ho: Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
Hausman	0.235	0.627		

Modelin rassal etkiler modeli ile tahmin edilip edilmeyeceğinin tespit edilebilmesi için LM testi sonuçları dikkate alınmaktadır. Tablo 15'deki LM testi sonuçları incelendiğinde, modelin rassal etkiler modeli ile tahmin edilmesi etkindir. Ayrıca grup ve zaman etkilerinin varlığına ilişkin test istatistikleri değerlendirildiğinde, tahmin edilecek modelde hem grup etkisinin hem de zaman etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Hausman test sonuçlarına bakıldığında ise, olasılık değerinin kritik değer olan 0.05'ten büyük olduğu ve sabit etkiler ve rassal etkiler modelinin tahmincilerinin tutarlı olduğu görülmektedir.

Tablo 16: Rassal Etkiler Modeli İçin Değişen Varyans ve Otokorelasyon Test Sonuçları

Değişen Varyans		
LMh_rassal	14.024	0.002872
Ho: Değişen varyans yoktur.		
H ₁ : Değişen varyans vardır.		
Otokorelasyon		
LM-istatistik	204.819	0.000000
Ho: Otokorelasyon yoktur.		
H ₁ : Otokorelasyon vardır.		
LM-istatistik	179.343	0.000000
Ho: Otokorelasyon yoktur.		
H ₁ : Otokorelasyon vardır.		

Rassal etkiler modeli esas alınarak hesaplanmış değişen varyans ve otokorelasyon test olasılık değerleri incelendiğinde, ilgili değerlerin kritik değer altında olduğu tespit edilmiş ve hem değişen varyans hem de otokorelasyon için sıfır hipotezleri reddedilmiştir. Dolayısıyla modele ilişkin hata terimlerinde değişen varyans ve otokorelasyon sorunları vardır. Paneldeki değişen varyans ve otokorelasyon sorunlarına çözüm üreten White Period panel standart hataların düzeltilmesi yoluyla tahminleme gerçekleştirilmiştir. Tahmin sonuçları, Tablo 16’da gösterilmektedir.

Tablo 17: Model Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken		Yöntem		Örnekleme
İST		Panel EGLS White Period standard errors & covariance (no d.f. corrected)		2005-2016
Açıklayıcı Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık
SY	-0.741861	0.354144	-2.094802	0.0417
C	83.97372	11.08861	7.572974	0.0000
Ağırlıklandırılmış İstatistikler				
R-squared	0.314328	Mean dependent var	1.832357	
Adjusted R-squared	0.299423	S.D. dependent var	1.421366	
S.E. of regression	1.189690	Sum squared resid	65.10670	
F-statistics	21.08752			
Prob (F statistic)	0.000034			

Model 2 için gerçekleştirilen analiz sonuçları incelendiğinde, modelin bir bütün olarak anlamlılığını ifade eden f istatistik olasılık değerinin anlamlı olduğu ve sosyal yardım (SY) açıklayıcı değişkeninin bağımlı değişken konumunda olan istihdam oranı (IST) seviyesindeki değişimin %31’ini (R^2) açıkladığı belirlenmiştir. Analiz sonucunda, muhafazakar modelde sosyal yardım ile istihdam oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Muhafazakar ülkeler için oluşturulan modelde sosyal yardımda yaşanan bir birimlik artış, istihdam oranında 0.74

birimlik bir azalışa yol açmaktadır. Bu noktadan hareketle muhafazakar ülkelerde kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların miktarında yaşanan artış insanların iş gücü piyasasından çekilme eğilimlerini liberal ülkelere göre daha az artırmaktadır şeklinde bir yorum yapılabilmektedir.

Model 3 İçin Tanımlayıcı İstatistikler

Model 3 için değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 18'de gösterilmektedir.

Tablo 18: Tanımlayıcı İstatistikler

	İST	SY
Ortalama	74.728	24.334
Medyan	74.737	24.959
Maksimum	77.950	29.017
Minimum	72.150	19.152
Std. Spm.	1.531	3.155
Çarpıklık	0.263	0.006
Basıklık	2.336	1.664
Jarque-Bera	1.436	3.569
Olasılık	0.487	0.167
Gözlem	48	48
Tabloda istihdam oranı (İST) ile, sosyal yardımların GSYİH içindeki payı (SY) ile gösterilmektedir.		

Tanımlayıcı istatistik sonuçlarının verildiği tablo incelendiğinde; ülkelerin çalışan nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranını temsil eden istihdam (İST) serilerine ilişkin ortalama değer 74.72 olarak hesaplanmıştır. Bu değer doğrultusunda incelenen ülkelerin istihdam oranının ortalaması diğer iki refah rejimine göre daha yüksektir. Sosyal yardımların milli hâsıla içerisindeki payını ifade eden sosyal yardım (SY) değişkenine ait ortalama değer ise 24.33 olarak hesaplanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri değerlerinin yayılımını ve ortalamaya göre durumunu ifade eden standart sapma değerleri, İST değişkeni için 1.53; SY için 3.155 olarak hesaplanmıştır. Her iki değere göre incelemeye konu olan ülkelerin değişkenlerine ait değerlerinin ortalamaya yakın olduğunu ve homojen bir yapı sergilediklerini söylemek mümkündür. Normal dağılım

için hesaplanan değerler, SY ve İST serilerinin normal dağıldığına işaret etmektedir.

Model 3 İçin Yatay Kesit Bağımlılığının Araştırılması ve Homojenlik Sınaması

Model 3 için gerçekleştirilen yatay kesit bağımlılığı sorununun olup olmadığını gösteren test sonuçları Tablo 19’da gösterilmektedir.

Tablo 19: Değişken Bazında Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişken	LM (Breusch; Pagan, 1980)		CDlm (Pesaran, 2004)		CD (Pesaran, 2004)		LMadj (PUY, 2008)	
	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.	İstat.	Olas.
İST	16.250	0.012	2.959	0.002	-1.219	0.111	0.810	0.209
SY	15.455	0.017	2.729	0.003	-1.482	0.069	5.215	0.000

H₀: Yatay kesit bağımlılığı yoktur.
 H₁: Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Çalışmanın veri setinde zaman boyutu yatay kesit boyutundan büyük olduğu için ve LMadj testi diğer testlerin eksikliklerini gideren bir test olduğu için PUY (2008) LMadj sonuçları esas alınmıştır. Yatay kesit bağımlılığı testlerine ilişkin Tablo 18’deki sonuçlar incelendiğinde, İST değişkeni için PUY (2008) LM adj testi olasılık değerinin kritik değer olarak kabul edilen 0.05’ten büyük olduğu tespit edilmiş ve sıfır hipotezi reddedilemezken SY değişkeni için sıfır hipotezi reddedilmiştir. Paneli oluşturan İST değişkeninde yatay kesit bağımlılığı problemi söz konusu değilken SY değişkeninde yatay kesit bağımlılığı problemi söz konusudur.

Yatay kesit bağımlılığı sınavından sonra birim kök sınavı yapılmadan önce gerçekleştirilmesi gereken diğer bir sınamaya yani homojenlik sınavına geçilmiştir. Model 3 için gerçekleştirilen homojenite test sonuçları Tablo 20’de gösterilmektedir.

Tablo 20: Pesaran ve Yamagata (2008) Homojenite Test Sonuçları

	$\tilde{\Delta}$	Olasılık Değeri	$\tilde{\Delta}_{adj}$	Olasılık Değeri
İST	1.607	0.054	1.856	0.032
SY	-0.501	0.692	-0.578	0.718
H ₀ : Homojenlik vardır. H ₁ : Homojenlik yoktur.				

Homojenliğe ilişkin yapılan delta testi sonucuna göre, tahmin edilecek modele ait IST değişkenine ait delta olasılık değeri kritik değere çok yakın düzeltilmiş delta olasılık değeri ise kritik değerden küçük olduğu ve H₀ hipotezi reddedildiği için heterojenlik söz konusudur. SY değişkenine ait delta ve düzeltilmiş delta olasılık değerlerinin 0.05 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu belirlenmiştir ve sıfır hipotezi reddedilememiştir yani homojenlik söz konusudur.

Model 3 İçin Birim Kök Sınaması

Model 3 için gerçekleştirilen serilerin durağanlığının tespit edildiği birim kök test sonuçları Tablo 21 ve Tablo 22'de gösterilmektedir. Heterojen olan IST değişkeni için birincil nesil birim kök testlerinden homojenite durumunda kullanılabilen testlerden biri olan Hadri (2000) birim kök testi, SY değişkeni için de yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil testlerden Bai ve Ng (2004) PANIC birim kök testi kullanılmıştır.

Tablo 21: Hadri (2000) Birim Kök Testi Sonuçları

Seviye	Sabit		Sabit ve Trend	
	İsta.	Olas.	İsta.	Olas.
İST	1.13981	0.1272	1.49834	0.0670
H ₀ : Birim kök yoktur. H ₁ : Birim kök vardır.				

Hadri (2000) test istatistik sonuçları incelendiğinde, IST değişkeninin olasılık değeri sabit model ve sabit ve trendli model için 0.05 kritik değerinden büyük olduğu için düzeyde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 22: Bai ve Ng (2004) PANIC Birim Kök Testi Sonuçları

Seviye	Sabit				Trend			
	PCe_Choi	Olas.	PCe_MW	Olas.	PCe_Choi	Olas.	PCe_MW	Olas.
SY	6.0000	0.0000	32.0000	0.0001	1.1334	0.1285	12.5334	0.1289
H ₀ : Birim kök vardır.								
H ₁ : Birim kök yoktur.								

Yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil birim kök testlerinden olan Bai ve Ng (2004) PANIC birim kök test sonuçları incelendiğinde her iki test grubunda GINI, ISTLO ve ISTL değişkenlerine ait olasılık değerlerinin kritik değerinin altında olduğu görülmekte ve H₀ hipotezi reddedilmektedir. Yani üç değişken de sabit modelde düzeyde durağandır (I0) denilebilmektedir. Trendli model yerine sabitli modelin tercih edilme sebebi ise çalışmada kullanılan yıl sayısının az olmasıdır.

Model 3 İçin Panel Veri Modelinin Tahmini

Analiz kapsamında seçilen ülkeler Esping-Andersen'in yaptığı sınıflandırmadan hareketle oluşturulan modelde sabit etkiler modelinin ya da rassal etkiler modelinin kullanılıp kullanılmayacağına yönelik gerçekleştirilen testlere ilişkin sonuçlar, Tablo 23'te sunulmaktadır.

Tablo 23: Tahmin Modeli Belirleme Analiz Sonuçları

Test	İsta.	p-değer.	Hipotez	Karar
F-grup_fixed	11.573	0.000	Ho: Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
F-zaman_fixed	2.414	0.008	Ho: Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	RED
F-ikiyönlü_fixed	4.841	0.000	Ho: Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
LM-grup_random	2.414	0.120	Ho: Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	KABUL
LM-zaman_random	0.685	0.407	Ho: Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	KABUL
LM-ikiyönlü_random	3.100	0.212	Ho: Kesit ve zaman etkisi yoktur.	KABUL
Hausman	9.225	0.002		

Tablo 23'teki test sonuçları incelendiğinde, F testi olasılık değerinin kritik değerinin altında olduğu belirlenmiş ve sıfır hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla modelin sabit etkiler modeli ile tahmin edilmesi etkindir. Ayrıca grup ve zaman etkilerinin varlığına ilişkin test istatistikleri değerlendirildiğinde,

tahmin edilecek modelde grup ve zaman etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Hausman test sonucuna göre de olasılık değeri 0.05'ten küçük olduğu için yalnızca sabit etkiler modelinin tahmincisinin tutarlı olduğu görülmektedir.

Tablo 24: Sabit Etkiler Modeli İçin Değişen Varyans ve Otokorelasyon Test Sonuçları

Değişen Varyans		
LMh_sabit	7.238	0.007136
Ho: Değişen varyans yoktur. H ₁ : Değişen varyans vardır.		
Otokorelasyon		
LMp-istatistik	22.524	0.000002
Ho: Otokorelasyon yoktur. H ₁ : Otokorelasyon vardır.		
LMp*-istatistik	29.293	0.000000
Ho: Otokorelasyon yoktur. H ₁ : Otokorelasyon vardır.		

Sabit etkiler modeli esas alınarak hesaplanmış değişen varyans ve otokorelasyon test olasılık değerleri incelendiğinde, ilgili değerlerin kritik değerinin altında olduğu tespit edilmiş ve hem değişen varyans hem de otokorelasyon için sıfır hipotezleri reddedilmiştir. Dolayısıyla panelde değişen varyans ve otokorelasyon sorunları vardır. Model 3 için paneldeki otokorelasyon sorunu AR süreci işletilerek, değişen varyans sorunu ise White Cross-Section panel standart hataları düzelten dirençli tahminci ile tahminleme gerçekleştirilmiştir. Tahmin sonuçları, Tablo 25'te yer almaktadır.

Tablo 25: Model Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken		Yöntem		Örneklem
İST		Panel Least Squares White cross-section standard errors & covariance (no d.f. corrected)		2005-2016
Açıklayıcı Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık
SY	-0.511992	0.182257	-2.809174	0.0083
C	87.37299	4.774154	18.30125	0.0000
AR(1)	0.977549	0.119997	8.146430	0.0000
AR(2)	-0.447033	0.119621	-3.737063	0.0007
Ağırlıklandırılmış İstatistikler				
R-squared	0.801494	Mean dependent var	74.76188	
Adjusted R-squared	0.765402	S.D. dependent var	1.523502	
S.E. of regression	0.737913	Sum squared resid	17.96902	
F-statistics	22.20695	Durbin-Watson stat	1.979223	
Prob (F statistic)	0.000000			

Model 3 için gerçekleştirilen analiz sonuçları incelendiğinde, modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu ve sosyal yardım (SY) açıklayıcı değişkeninin bağımlı değişken konumunda olan istihdam oranı (İST) seviyesindeki değişimin %80'ini (R^2) açıkladığı belirlenmiştir. Modelde varlığı tespit edilen otokorelasyon sorununun AR(2) süreci ile giderildiği Durbin-Watson katsayısında gözlemlenmektedir. Analiz sonucunda, sosyal demokrat modelde sosyal yardım ile istihdam oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Sosyal demokrat ülkeler için oluşturulan modelde sosyal yardımda yaşanan bir birimlik artış, istihdam oranında 0.51 birimlik bir azalışa yol açmaktadır. Bu noktadan hareketle kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların miktarında yaşanan artış insanların iş gücü piyasasından çekilme eğilimlerini Esping-Andersen sınıflandırması

içindeki gruplardan en az sosyal demokrat refah rejiminde artırmaktadır, denilebilmektedir.

Bulgular

Bu çalışmayla farklı refah rejimlerinde kamu eliyle yürütülen sosyal yardımların istihdam üzerindeki etkisinin tespiti amaçlanmıştır. Çalışmaya konu olan ülkeler Esping-Andersen'in (1991) Refah Kapitalizminin Üç Dünyası adlı eserinde dekomüdfikasyon ve stratifikasyon düzeylerini esas alarak yapmış olduğu sınıflandırma kapsamında belirlenmiştir. Bağımlı değişken olan istihdam ile açıklayıcı değişken olan kamu eliyle yürütülen sosyal yardımlar arasındaki ilişki panel veri analizi yöntemiyle araştırılmıştır. Analiz kapsamında her bir model için yatay kesit bağımlılığı, homojenite, durağanlık sınaması analiz edilmiş, sonrasında tahmin modeli seçimi, değişen varyans ve otokorelasyon testi uygulanmış son olarak da rassal etkiler modeli için değişen varyans ve otokorelasyon sorununun çözülmesiyle model tahmini gerçekleştirilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda her üç modelde de modelin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Liberal rejim için yapılan analiz sonucunda; kamu eliyle yürütülen sosyal yardımlarla istihdam arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Sosyal yardımlarda yaşanan bir birimlik artışın liberal rejimde istihdamı 2005-2016 döneminde 0.96 birim azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Muhafazakar rejim için yapılan analizde de kamu eliyle yürütülen sosyal yardımlarla istihdam arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Muhafazakar rejimde sosyal yardım düzeyinde yaşanan bir birimlik artış 2005-2016 döneminde istihdamda 0.74 birim azalmaya sebep olmuştur. Son olarak sosyal demokrat rejim için yapılan analizde de değişkenler arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. 2005-2016 dönemi için kamu eliyle yürütülen sosyal yardımlarda yaşanan bir birimlik artış istihdamı 0.51 birim azaltmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde liberal rejimde sosyal yardımlarda artış yaşanması insanların piyasadan uzaklaşmasını diğer rejimlerden oldukça daha yüksek düzeyde etkilemektedir. İnsanların iş gücü piyasasından ve istihdamdan artan sosyal yardımlar sebebiyle kaçışının en az olduğu rejim türü ise sosyal demokrat refah rejimidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Sosyal yardımların sosyal güvenlik sistemlerinin açıklarını kapatan, muhtaçlık ve yoksulluğun olumsuz görünümünü engelleyen olumlu özelliklerinin yanında, toplumca damgalanma veya küçük düşürülme ve tembellek - bağımlılık yaratan olumsuz özellikleri, bu sosyal politika tekniğinin dikkatle seçilerek uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Yardım alanların yanıltıcı ve mükerrerlik oluşturan suistimal çabaları da sosyal yardımların refah rejimi içerisindeki yerinin dikkatli bir biçimde belirlenmesinin diğer bir nedeni olarak öne çıkmaktadır. Sosyal yardımların şarta bağlı olma, aynı ve nakdi verilebilme gibi olumsuz yönlerini belirli ölçülerde telafi edebilecek temel gelir yaklaşımı da, maliyet ve çalışma tercihindeki olumsuz etkiler nedeniyle eleştirilmektedir. Sosyal yardım alan bireyin giderek daha tembel bir nitelik kazanarak iş gücü piyasasından kopacağı ya da yardım aldığı dönemde iş gücü piyasasında ihtiyaç duyduğu becerilerini kaybedeceği gibi riskler, refah kurumlarının sosyal yardım uygulamalarına daha endişeli bir bakış geliştirmelerine neden olmuştur.

Tüm dünyada küreselleşme kavramsallaştırması altında yaşanan değişimlerin refah devletinde de önemli dönüşümleri meydana getirdiği görülmüştür. Refah hizmetlerindeki bileşenlerin ağırlık düzeylerinde ortaya çıkan farklılıklar, refah modellerinin de çeşitlenmesine ve aralarındaki farklılıkların derinleşmesine neden olmaktadır. Özellikle refah rejimleri içerisinde 1980'li yıllardan itibaren ağırlıklı olarak neo-liberal politikaların etkisiyle artış gösteren yoksulluk, refah paradigmasındaki birçok değişimin kaynağı olarak gösterilmiştir. Ekonomik yapısal bir sorun olarak talep yetersizliğini gören yaklaşımlar, gelir transferine yönelik politikalara destek vermiş, yüksek ücret ve yardım politikaları birçok ülkede uygulama alanı bulmuştur. Yoksulluk ve işsizlik sorunlarını iş gücü piyasaları üzerinden okumaya çalışan yaklaşımlar da esneklik ve kuralsızlık uygulamalarını ön plana çıkarmış, yeterli bir sosyal güvenceye sahip olmadan düşük gelirle çalışma yeni bir refah görünümü güç kazanmıştır.

Geleneksel iş gücü piyasası ve sosyal güvenlik politikalarının yetersiz kalması, çalışma ile ilişkili yükümlülüklerin yerine getirildiği çalışma merkezli bir refah alanının güç kazanmasına neden olmuştur. Özellikle liberal

nitelikteki refah uygulamalarında, işsizliğin ve yoksulluğun nedenleri konusundaki açıklamaların, “refah bağımlılığı”, “düşük motivasyon” ve “istihdam edilebilirliğin yetersiz olması” gibi sorunları öne çıkararak arz-yanlı bir yaklaşımla yeniden formüle edildiği görülmektedir. İşsizlikle ve yoksullukla mücadelede yeni işlerin yaratılması ve daha iyi sosyal yardımlar gibi “eski” yaklaşımların maliyetli olduğu ve üretkenliğe zarar verdiği için reddedildiğine işaret edilirken, sosyal politika hedeflerinin de giderek artan bir şekilde iş gücü piyasası mecburiyetlerine tabi kılındığı belirtilmektedir. Buna göre, esnek iş gücü piyasalarının olduğu bir dünyada, çalışabilecek herkesin çalışması anlayışına dayanan aktif çalıştırmacı politikalar, yardımlara bağımlı olarak yaşamın devam ettirilmesi seçeneğini ortadan kaldırmaktadır (Peck ve Theodore, 2000). Özellikle çalışma tercihinin bireyin iradesini de aşan bir görünüme sahip olduğu liberal refah rejimlerinde sosyal yardım ve istihdam tercihinin birbirinin alternatifi olmaksızın ayrılaştığı ve aralarındaki ilişkinin kuvvetli negatif bir niteliğe sahip olduğu görülmüştür. Çalışma bulguları da bu kuvvetli negatif ilişkiyi destekler niteliktedir.

Esping-Andersen’in sınıflandırmasına konu olan tüm refah rejimlerinde sosyal yardım istihdam ilişkisinin negatif yönlü bir niteliğe sahip olmasını, refaha erişimde kurumsallaşma düzeyi yüksek olan ülkelerde istihdamın temel bir önceliğe sahip olması ile açıklamak mümkündür. İş gücü piyasaları politikaları gelişmiş niteliğe sahip olan tüm bu ülkelerde etkin bir uygulama alanına sahiptir. Başta iş gücüne katılım düzeyi olmak üzere istihdam oranlarında sağlanan yüksek düzey, bir yandan refahın ücretliler toplumu yoluyla dağıtımına işaret ederken diğer yandan sosyal güvenlik ve koruma politikalarını da sürdürülebilir kılmaktadır. Liberal refah rejimlerinde piyasa merkezli politikalar iş gücü piyasasının çeşitli kademelerinde istihdam imkanlarını kolaylaştırırken, sosyal yardımın sınırlı ve düşük niteliği, çalışmanın alternatifi olmaktan uzak bir yapı göstermektedir. Bu durum sosyal yardım istihdam arasındaki negatif ilişkinin liberal rejimlerde güçlü bir şekilde yapılanmasına kaynaklık etmiştir. Liberal rejimlere oranla modelini güçlü sosyal sigorta ve tam zamanlı çalışma esaslarına göre yapılandırılan muhafazakâr rejimlerde sosyal yardımın istihdam üzerindeki negatif etkisi, liberal rejimlere göre daha düşük ancak sosyal demokrat rejimlere göre yüksek durumdadır. Hakların evrensel çerçevede ve vatandaşlık temelinde şekillendiği

sosyal demokrat rejimlerde ise sosyal yardımların istihdam üzerindeki etkisi Esping-Andersen'in diğer iki rejim grubuna oranla daha sınırlıdır.

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın refah politikaları ile uyumlu kılınmasında seçilecek refah hizmetlerinin büyük öneme sahip olduğu açıktır. Özellikle küreselleşme etkileri ile şekillenen ve dönüşen yeni ekonomik sistemde, küresel ekonomik sistemin baskıladığı alanda ulusal istihdam artışlarını sağlamak daha da güçleşmektedir. Refah sistemine ulaşmada modern toplumun en büyük dinamiklerinden biri olan çalışma/istihdam fırsatlarının daralması, sosyal koruma yolunda sosyal yardım uygulamalarının güç kazanmasına neden olmaktadır. Ancak sosyal yardımların ekonomik büyüme süreçleri ile uyumlu bir nitelik içinde geliştirilememesi sorunu, refah modeli içindeki bu aracı ekonomi ve istihdam politikaları açısından bir tehdide dönüştürebilmektedir. Çalışmamızda farklı refah modelleri içindeki sosyal yardım düzeylerinin istihdam düzeyleri bakımından oluşturdukları farklı sonuçlar, refah modellemesi içinde bu ilişkinin dikkatle seçilerek belirlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

- Akram, M. (2011). "Do Crude Oil Price Changes Affect Economic Growth of India, Pakistan and Bangladesh?", Economics D-Level Thesis, Höğskolan Dalarna: Dalarna University School of Technology and Business Studies.
- Arslan, N. (2014). "Sosyal Yardımlar ve İstihdam İlişkisinin İncelenmesi: Sivas İlinde Bir Alan Araştırması". *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 16-31.
- Athanasenas, A., Chapsa, X., Michailidis, A. (2015). "Investigating Social Protection Convergence in the EU-15: A Panel Data Analysis", *European Research Studies*, 18(2), 79-96.
- Bai, J. and Ng, S. (2004). "A Panic Attack on Unit Roots and Cointegration", *Econometrica*, 72(4), 1127-1178.
- Baltagi, B. H. (2005). "Econometric Analysis of Panel Data", The Atrium Southern Gate Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Breusch, T., Pagan, A. (1980). "The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics", *Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Buğra, A. (2013). "Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika", İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cantillon, B., Marx, I., Bosch, K. V. (2002). "The Puzzle of Egalitarianism. About the Relationships Between Employment, Wage Inequality, Social Expenditures and Poverty", *Centrum Voor Sociaal Beleid*, 1-17.
- Çalışkan, Z. (2012). "Refah Devletlerinin Dinamik Dengesi: Sosyal Harcamalar İçin Geleneksellik Endekslerinin Hesaplanması", *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2), 218-239.
- Ding, H. (2014). "Unemployment and Welfare State: What Do the Data Tell Us?", *Journal of Social Science for Policy Implications* (2), 197-226.
- Dobelniece, S. (2017). "Social Assistance: Comperative Analysis", *Economic Science for Rural Development*, No:48, 54-61.
- Eroğlu, N., Altaş, D., Ün, T., Ulu, M. İ. (2017). "OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi", *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 335-354.
- Esping-Andersen, G. (1991). "The Three Worlds of Welfare Capitalism", Oxford: Polity Press.
- Gough, I. (2001). "Social Assistance Regimes: A Cluster Analysis", *Journal of European Social Policy*, 11(2), 165-170.

- Hadri, Kaddour (2000). "Testing for Stationarity in Heterogeneous Panel Data". *The Econometrics Journal*, 148-161.
- Honda, Y. (1985). "Testing the Error Components Model with Non-Normal Disturbances", *Review of Economic Studies* (52), 681-690.
- İlgün, M. F. (2015). "Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 493-516.
- İŞKUR. (2013). "Sosyal Yardım ve İstihdam İlişkisi", Ankara: İŞKUR.
- Königs, S. (2015). "Micro-level Dynamics of Social Assistance Receipt Evidence from 4 European Countries", *Discussion Papers*, No. 797: Statistics Norway Research Department.
- Levin, A., Lin, C., Chu, C. S. J. (2002). "Unit Root Tests İn Panel Data: Asymptotic And Finite-Sample Properties", *Journal of Econometrics* (108), 1-24.
- Metin, B., Özyayın, M. M. (2016). "Çalışma ve Refah", Ankara: Gazi Kitabevi.
- Niehues, J. (2010). "Social Spending Generosity and Income Inequality: A Dynamic Panel Approach", *IZA Discussion Paper*, No.5178.
- Özdemir, S. (2005). "Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (49), 231-266.
- Özdemir, S. (2007). "Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti", İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Peck, J., Theodore N., (2000). "'Work First': Workfare and the Regulation of Contingent Labour Markets", *Cambridge Journal of Economics*, 24(1), 119-138.
- Pesaran, H. (2004). "General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence in Panels", *Cambridge Working Papers in Economics Working Paper* (435).
- Pesaran, M. H., Yamagata, T. (2008). "Testing Slope Homogeneity in Large Panels", *Journal of Econometrics* (142), 50-93.
- Pesaran, M. H., Ullah A., Yamagata T. (2008). "A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence", *Econometrics Journal* (11), 105-127.
- Smith, L. Vanessa, et al. (2004). "More Powerful Panel Data Unit Root Tests With An Application To Mean Reversion İn Real Exchange Rates", *Journal of Applied Econometrics*, 19(2), 147-170.
- Şentürk, M. (2014/1). "Türkiye'de Kamunun ve STK'ların Sosyal Yardım Uygulamaları: Yeni Eğilimler ve İhtiyaçlar", *Sosyoloji Dergisi*, 3(28), 285-307.

- Topaloğlu, E. E. (2018). “Sermaye Yapısına Etki Eden Firmaya Özgü Faktörlerin Panel Veri Analizleri İle Belirlenmesi: Kurumsal Yönetim Endeksi Üzerine Bir Uygulama”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* (640), 63-100.
- Toprak, D. (2015/1). “Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (21), 151-175.
- Ülgen, G., Özalp, L. F. (2017). “Refah Rejimleri Sınıflandırma Çalışmaları: Cinsiyet Boyutları”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 39(2), 637-656.
- Vosvrda, M. S. (2013). “Stationarity and Unit Root Testing”, Internet Address: <http://vosvrdaweb.utia.cas.cz/cykly/Stationarity%20and%20Uni%20Root%20Testing.pdf>, Erişim Tarihi: 06.10.2016.

YAŞLILARIN “GÖÇ VE YERİNDE YAŞLANMA” BAĞLAMINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELERİ

Emine ÖZMETE¹, Bahadır DİNÇ²

Öz

Bu çalışmanın amacı, yaşlı bireylerin göç ve yerinde yaşlanma bağlamında kentsel dönüşüme ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Son yıllarda artan kentsel dönüşüm uygulamaları, gecekondü bölgelerinde yaşayan bireyleri, özellikle de incinebilir bir grup olarak yaşlı bireyleri sosyal, psikolojik ve ekonomik olarak etkilemeye başlamıştır. Bu çalışma, önceki yıllarda yoğun sanayi faaliyetlerinin yapıldığı ve günümüzde büyük bir gecekondü nüfusunun yaşadığı İstanbul ilinin Beykoz ilçesinde bulunan Paşabahçe mahallesindeki yaşlı bireylerin kentsel dönüşüm sürecinden etkilenme durumlarının belirlenmesi ve bu konudaki değerlendirmelerinin ortaya konulması amacıyla yürütülmüştür. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış soru formu Paşabahçe mahallesinde yaşayan 30 yaşlı bireye derinlemesine görüşme yöntemi ile uygulanmış ve veriler elde edilmiştir. Araştırma sonuçları; yaşlı bireylerin çoğunlukla akrabalarından oluşan komşularıyla birlikte, komşuluk ilişkilerinin ve mahalle kültürünün sağlamış olduğu güvenli çevre içinde yaşamak istediklerini göstermektedir. Yaşlı bireylerin tamamına yakını bahçesi olan bir evde yaşamaktadırlar ve bahçenin kendileri için vazgeçilmez olduğunu, apartmanda yaşamak istemediklerini belirtmektedirler. Yaşlı bireylerin her ne kadar altyapı, kent hizmetleri ve planlı bir çevre olmasa da yaşadıkları yeri sevdikleri ve kentsel dönüşüm ile yaşam alanlarının değiştirilmesini istemedikleri belirlenmiştir. Böylece kente gençlik dönemlerinde göç ile gelen, yaşamlarını gecekondü bölgesinde geçiren, yaşadıkları çevrede sosyal bağları güçlü olan bireylerin, yaşlılık dönemlerini belleklerinde oluşturdukları mekanda geçirerek yerinde yaşlanmak istedikleri anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kentsel Dönüşüm, Yerinde Yaşlanma, Göç ve Yaşlanma, Sosyal Bağlar*

¹ Prof. Dr. Emine ÖZMETE, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM) Müdürü, e-posta: ozmete@gmail.com. Orcid No: 0000-0002-9264-5660

² Arş. Gör. Bahadır DİNÇ, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: bahadir.dinc@bilecik.edu.tr. Orcid No: 0000-0001-7621-9912

THE EVALUATIONS OF THE ELDERLY ON URBAN TRANSFORMATION IN THE CONTEXT OF “MIGRATION AND AGING IN PLACE”

Abstract

The aim of this study is to reveal the views of elderly individuals about urban transformation in the context of migration and aging in place. In recent years, increasing urban transformation practices have started to affect social, psychological and economic aspects of individuals living in slum regions, especially elderly individuals as a vulnerable group. The aim of this study was to determine how the elderly individuals in Paşabahçe neighborhood in Beykoz district of Istanbul province, where intensive industrial activities were carried out in the previous years and where there is a large slum population, are affected by the urban transformation process. Qualitative research method was used in this study. The semi-structured questionnaire was applied to 30 elderly individuals living in Paşabahçe neighborhood by in-depth interview method and the data obtained. The results of the research have showed that the elderly individuals expressed that they wanted to live in a safe environment provided by neighborhood relations and neighborhood culture with their neighbors, most of whom were relatives. Almost all of the elderly individuals stated that they live in a house with a garden and that the garden is indispensable for them and they do not want to live in the apartment. Although elderly people do not have infrastructure, city services and a planned environment, they like their place of residence and do not want to change their living spaces through urban transformation. Thus, it is understood that the individuals who came to the city with migration in their youth, shaped their lives in the slum area, and who have strong social ties in their living environment, want to aging in place by spending the old age, where they created in their memories.

Keywords: *Urban Transformation, Aging in Place, Migration and Aging, Social Ties*

Giriş

Dünyada 2010 yılında 524 milyon kişinin 65 yaş ve daha büyük yaşta (World Health Organization, 2011, s.4); 2017 yılında 962 milyon kişinin 60 ve daha büyük yaşta olduğu belirlenmiştir. Yaşlı bireylerin sayısının 2030 yılında 1,4 milyara ve 2050 yılında 2,1 milyara, 2100 yılında ise 3,1 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Dünyada yalnızca 65 ve daha büyük yaştaki yaşlı nüfus oranı artmamaktadır, yaşam süresinin uzaması ile birlikte 80 ve daha büyük yaştaki nüfus grubunun da sayısı artmaktadır. 2017 yılında 80 ve daha büyük yaştaki bireylerin sayısı 137 milyon iken bu sayının 2050 yılında 425 milyona, 2100 yılına ise 909 milyona yükselmesi beklenmektedir (United Nations, 2017, s.4-7). 2010 ve 2050 yılları arasında gelişmiş ülkelerdeki yaşlı birey sayısı %71 oranında artarken, gelişmekte olan ülkelerdeki yaşlı birey sayısının %250'den fazla artacağı öngörülmektedir (World Health Organization, 2011, s.4).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de nüfus yaşlanmakta, yaşlı bireylerin toplam nüfus içindeki oranı hızla artmaktadır. Türkiye'de 65 ve daha büyük yaştaki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2012 yılında %7,5 iken, 2016 yılında %17,1 artarak %8,3'e yükselmiştir. Türkiye'de yaşlı nüfus oranı 2019 yılında %9.1 olmuştur. Nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye'de yaşlı nüfus oranı 2023 yılında %10,2, 2050 yılında ise %20,8 olacaktır (TÜİK, 2017a, TÜİK, 2020).

Türkiye 2023 yılında, tarihinde ilk kez çok yaşlı nüfusa sahip ülkelerden biri olacaktır (TÜİK, 2013). Türkiye, dünyadaki en hızlı yaşlanan ülkelerden biridir (Sarıipek, 2016, s.97-98). Nüfusun yaşlanmasını etkileyen en önemli faktörler ise; doğum hızında düşme, ortalama yaşam süresinde uzama ve göç hareketleri olarak belirlenmiştir (United Nations, 2017, s.1; World Health Organization, 2011, s.2).

Dünya genelinde iki önemli demografik değişim yaşanmaktadır; bunların ilki nüfusun yaşlanması, ikincisi ise göç ve kentleşme hareketidir (Steels, 2015, s.45). Türkiye, 1950'li yıllardan itibaren yoğun biçimde iç göç eğilimine ve buna bağlı olarak hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. 1980'li ve 1990'lı yıllarda nüfusun çoğunluğu kentlere göç ederek bu bölgelerde yaşamaya başlamıştır (Evcil vd., 2006). Cumhuriyetin ilanı ile 1927 yılında kentleşme oranı %24,2 iken, 2012 yılında bu oran %77'ye yükselmiştir (TÜİK, 2017b).

Türkiye’de il ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2016 yılında %92,3 iken, bu oran 2017 yılında %92,5 olmuştur. Belde ve köylerde yaşayanların oranı ise %7,5 olarak bulunmuştur. İstanbul’da ise Türkiye nüfusunun %18,6’sı ikamet etmektedir (TÜİK, 2018). Yapısal değişimi ifade eden bir iç göç hareketi olan nüfusa bağlı kentleşme süreci; yaşamlarını kırsal alanlarda sürdüren kişilerin, ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılarak kentlerde yaşamaya başlaması sürecidir. Her ülkenin sanayileşme ve modernleşme sürecinde yaşadığı değişimi ve dönüşümü ifade etmektedir. Bu süreç, insanların sahip oldukları özelliklerini değiştirerek kentlerde yeni ekonomik ve kültürel alışkanlıklar edinmelerine de neden olmaktadır (Tekeli, 2008). Nüfus hareketlerine ve göçlere bağlı olarak yaşanan hızlı ve plansız kentleşme süreci, sosyal ve ekonomik değişimlerin yanı sıra, kentte gecekondulaşma, altyapı eksikliği, yeşil alanların tahribatı gibi fiziksel sorunları da ortaya çıkarmıştır (Akkar, 2006, s.30).

Göç alan bölgelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik özellikleri göç ile gelenlerin sayısına ve göç edenlerin sahip oldukları sosyo-demografik, ekonomik ve kültürel özelliklere göre şekillenmektedir (United Nations, 2017, s.22). Yaş, bireylerin göç kararını ve göç hareketini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Yapılan araştırmalarda, yaş ve göç etme arasında ters bir orantının olduğu, yaş arttıkça zorunlu olmayan göçün azaldığı, 20-30 yaş aralığındaki bireylerin göç etme ihtimallerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çelik, 2005, s.170-176). Bu durum, kentsel bölgelere gençlerin göç etme olasılıklarının daha yüksek olması, kırdaki kalanların genellikle yaşlılardan oluşması sonucunu ortaya çıkarmıştır (Yakar, 2012, s.133).

Türkiye’de iç göç hareketinin başladığı ilk dönemlerden itibaren genç bireyler kentlere göç ederken; yaşlı bireyler daha çok kırdaki kalmayı tercih etmiştir. Diğer yandan yaşlı bireylerin önemli bir bölümü de akrabalık bağlarını koparmamak, daha iyi ulaşım ve sağlık imkanlarından yararlanmak gibi nedenlerle aileleriyle birlikte kentlere göç etmiştir. Yaşanan göç hareketinde ailenin genç bir üyesi kente gittikten sonra, diğer üyelerin de onu takip ederek kentlere gelmesi en sık rastlanan olgudur (Tekten Aksürmeli, 2017, s.705). Yaşlıların göç etme konusundaki isteksizliklerinin en önemli nedeni ise yerinde yaşlanma ilkesine dayanmaktadır. Köy ya da kent fark etmeksizin bireyler, önceki yaşam

dönemlerini geçirmiş oldukları yerde yaşlılık dönemini geçirmek istemektedirler. Yaşlılık döneminde; mental olarak organize etme, karar verme yetisinde azalma, fiziksel olarak sağlığın kötüleşmesi, çocukların evden ayrılması ya da eşin kaybı, sosyal çevreden ve bağlardan kopamama, ekonomik durum gibi nedenlerle bireyler göç etmek istememektedirler. Bu durum yalnızca göç etme değil; aynı zamanda yaşlıların ev ve mahalle değiştirme isteklerini de azaltmaktadır. 1940'lı yıllarda başlayan ve 1950'li yıllarda belirginleşen göç hareketleri ile kentlere göç eden genç bireyler bu gün yaşamlarının yaşlılık evresindedirler. Bu noktada kente göç ile gelmiş ve burada yaş almış olan bireyler için yerinde yaşlanma kavramı önem kazanmaktadır.

Yerinde yaşlanma kavramı, yaşlıların bildikleri ortamda yaşamaya devam etme isteği (Timmermann, 2012, s. 24), bakıma ihtiyacı olmadan, toplumun içinde bağımsız bir şekilde yaşaması olarak ifade edilmektedir (Hoof vd., 2018, s.2). Yerinde yaşlanma kavramının temeli, yaşlı bireylerin kendi evlerinde ve sosyal çevrelerinde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamak için desteklemek ve mümkün olduğunca kurum bakımından uzak tutmaya dayanmaktadır. (Rantz vd., 2005, s.1; Wiles vd., 2011, s.361). Ülkemizde yapılan çeşitli araştırmalarda da yaşlı bireylerin büyük çoğunluğu ailesi içinde yaşamayı ve bakım ihtiyacı ortaya çıkarsa bunun aile içinde sağlanmasını istediklerini belirtmişlerdir (Ünalın Cöbek vd., 2009, s.22-23; Özmete, 2016; Gözübüyük Tamer, 2017, s.178-179; Özmete, 2017; TÜİK, 2017c). Yerinde yaşlanma bağımsızlık hissinin, aile ve arkadaşlardan oluşan sosyal çevrenin desteğinin sürmesini sağladığından yaşlılar tarafından istenen bir durumdur.

Yaşlı bireyler için yakın çevrede aile, komşular, akrabalar, arkadaşlar ile olumlu ilişkileri, sosyal bağları, sosyal destek açısından önemlidir. Yaşlı bireyin yaşadığı konuttan, konutunun bulunduğu yakın çevreden (mahalle) ve burada yaşayan insanlardan (komşular) memnun olması (Rioux, 2005, s.235) fiziksel, mental ve duygusal bakımdan sağlıklı yaş almayı ve bunun sonucu olarak sağlıklı yaşlanmayı desteklemektedir (Bacsu, 2014, s.333).

Yaşlı bireylerin aile üyeleri ile paylaştıkları anılar ve yaşam deneyimleri evin anlamını belirlemektedir. Yaşam alanı olarak ev, yaşlılıkta temel ihtiyaçlardan biri olan güvenlik ve korunma ihtiyacını karşılayan, akraba ve arkadaşlık ilişkileri ile boş zaman aktivitelerinin gerçekleştirilmesinde

odak noktadır. Uzun yıllar aynı evde, aynı mahallede yaşayan yaşlılar için komşularını tanımaları, yerleşim yeri ile ilgili bildikleri bir çevre olması güven oluşturmaktadır. Bu noktada ev ve yaşanan çevre zaman ve mekan açısından yaşlının uyumu için bir dayanak noktasıdır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s.19). Yaşlı bireylerin yakın çevreyle iletişim kurabileceği samimi, güvenli, yaşlı dostu toplumsal planlama, erişilebilir sağlık kurumları ve alışveriş merkezleri, ulaşılabilir şehir hizmetleri ve toplu taşıma, boş zaman aktiviteleri için rekreasyon alanları, parklar ve aktivite yerleri, yaşlı bireylerin toplumun bir parçası olarak yaşamalarını kolaylaştırmaktadır (Sivam ve Karuppattan, 2000, s.3; Phillips, 2004, s.47). Ev, mahalle ya da kurum tüm insanlar için olduğu gibi yaşlı bireyler için de bir mekanı ifade etmekte olup yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal yönü olan alanlardır. Ev ve mahalle her ne kadar somut alanlar olsa da yaşlılar için sembolik anlamı çok önemlidir. Bu nedenle yaşlıların çok iyi bildikleri bir mekandan taşınmaları önerilmemekte, yerinde yaşlanmaları için gereken düzenleme ve planlamanın yapılması gerekmektedir. Çünkü bilindik bir mahalleyi ve arkadaşları terk etmek, sosyal bağların kopmasına ve yaşlı bireyin yabancılaşmasına yol açabilmektedir (Esendemir, 2016, s.417). Yaşlı bireyin yerinde yaşlanmasında hem evin dışı hem de evin iç alanının özellikleri önemlidir. Yaşanan evin yaşlı birey için özellikle ergonomik, geronteknolojik ve fiziksel olarak uygun özellikler taşıması ve yaşanan çevrenin erişilebilir olması yerinde yaşlanmayı desteklemektedir (Rioux, 2005, s.232; Timmermann, 2012, s.25).

Yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik özellikler nedeniyle genellikle yaşlı bireylerin sosyal etkileşimi sınırlanmakta, sosyal çevresi daralmakta, yapabileceği faaliyet sayısı azalmaktadır. Bu nedenle yaşlılık döneminde bireylerin anılarını ve deneyimlerini oluşturdukları; sosyal ve fiziksel olarak haritasını bildikleri bir evde ve çevrede yaşamaları bu kayıpların azalmasında etkili olmaktadır (İmamoğlu, 2015, s.112-113). Bu noktada yaşlı bireylerin geçmişte yaptıkları faaliyetleri mümkün olduğu kadar sürdürebilmelerine ve böylece yeni yaşam dönemine uyum sağlamalarına destek olunması önemlidir.

Gençlik döneminde kentlere göç edenler, beraberinde kente getirdikleri aile üyeleri, akrabaları ve hemşerileri ile gecekondular mahallelerini oluşturmuşlardır.

Bu geleneksel destek ağları ve sosyal çevre göç eden bireylerin kent yaşamına uyumlarını kolaylaştırmış, karşılaşılan zorlukların çözümünde bu sosyal destek sisteminden yararlanılmasını sağlamıştır. Gençlik döneminde kente gelen bireyler çoğu zaman memleketlerine dönme ihtiyacı hissetmemekte ve bu sistem içinde yaşlanmaktadırlar (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008).

Yaşlılık döneminde göç etmek ve yer değiştirmek, bireyler için zorlukları ve uyum sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Eski yaşamından tamamen farklı bir ortamda yaşamak zorunda olmaları, yaşlı bireylerin sosyal anlamda izolasyon, yalnızlık ve değersizlik gibi duygular geliştirmelerine ve geçmişe özlem duymalarına neden olmaktadır (Koroğlu ve Koroğlu, 2015, s.819). Son yıllarda kentsel dönüşüm uygulamaları, gecekondu bölgelerinde yaşayan yaşlı bireylerin yaşadıkları mekandan zorunlu olarak uzaklaşmalarına ya da mekanın şeklinin tamamen değişmesine neden olan önemli konulardan biridir. Kentsel dönüşüm, kentlerde çökme ve bozulma yaşanan alanlarda ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel şartların detaylı ve bütüncül olarak iyileştirilmesi için uygulanan plan ve eylemlerin bütünüdür. Bu nedenle kentsel dönüşüm, yeni kentsel alanların planlanması ve kurulmasından ziyade, var olan ve bozulma yaşamış olan kentsel alanların planlanması ve bu planlar dahilinde yenilenmesini ifade etmektedir (Akkar, 2006, s.29-30).

Kentsel dönüşüm; yaşlıların, fiziksel olarak aynı yerde yaşamalarına devam etmelerini sağlasa da tamamen başka bir konutta ve çevrede yaşamaya zorlayabilmektedir. Kişilere yaşadıkları gecekondu ve arazileri karşılığında kat verilmesi sonucu yaşanan konut tipi ve komşuları değişmektedir. Bu noktada kentsel dönüşüm ve yerinde yaşlanma kavramları zıt süreçler olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kentsel dönüşüm kapsamında halledilmesi gereken hukuki süreçler, yeni konut bulunması ve taşınma gibi konular yaşlıları psikolojik, fiziksel ve ekonomik anlamda zorlamaktadır (Tekten Aksürmeli, 2017, s.713). Yaşlılık döneminde olan bireylerin uyum yeteneğinin görece azalması nedeniyle yaşanan bu zorluklar, yaşlının psikolojik ve fiziksel sağlığının olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir.

Kentleşme, mekânsal değişimin hızını arttırmakta ve mekanı niteliksel olarak farklılaştırmaktadır (Şentürk ve Kurtkapan, 2017, s.5). Mekanın

niteliği çoğu zaman yaşlılar için daha konforlu bir konut anlamına gelse de, mekansal koşulların sürekli değişim içinde olması nedeniyle yaşlı bireylerin bu koşullara ne şekilde uyum sağladığı önemlidir. Yaşlıların yaşamlarının büyük bölümünü geçirmiş oldukları mekanlar, yaşlılara güven hissi vermektedir. Ancak kentsel dönüşümün bireyler üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri açık olmadığından bu konudaki tartışmalar sürmektedir (Yaylagül, 2015, s.68). Plansız kentleşmeyle ortaya çıkan sorunlar kentsel dönüşüm uygulamalarıyla çözülmeye çalışılmaktadır. Bu durum kentsel dönüşüm alanlarında yaşayan insanların özellikle yaşlı bireylerin sosyal çevreden aldıkları desteğin azalmasına, yalnızlık ve güvensizlik gibi olumsuz hislerin artmasına neden olabilmektedir (Tekten Aksürmeli, 2017, s.714). Bu araştırmada, gençlik döneminde İstanbul'a göç etmiş olan ve şu anda kentsel dönüşüm uygulamalarının planlandığı bölgede yaşayan yaşlılık dönemindeki bireylerin kentsel dönüşüme ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri yerinde yaşlanma kavramı bağlamında incelenecektir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'un Beykoz ilçesinin Paşabahçe mahallesiine göç ile gelmiş ve günümüzde de bu bölgede gecekondü tipi meskende ikamet etmekte olan hem 65 yaş ve daha büyük yaşdaki bireyler hem de bu bireylerin yaşadıkları haneler oluşturmaktadır. Katılımcılar; İstanbul'un Beykoz ilçesinin Paşabahçe mahallesiine göç ile gelen ve günümüzde de bu bölgede gecekondü tipi meskende yaşayan, akıl sağlığı yerinde olan, çalışmaya katılmayı kabul eden, 65 yaş ve daha büyük yaşdaki toplam 30 kadın ve erkek bireyden oluşmaktadır. Araştırma birimi hem hane hem de bireydir. Her haneden bir yaşlı birey ile görüşülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel veri toplama yöntemlerinden en sık kullanılanı yüz yüze derinlemesine görüşmelerdir. Görüşme, insanların bakış açılarını, deneyimlerini (Bogdan ve Biklen, 1992, s.31), duygularını ve algılarını açığa çıkarmak için kullanılan güçlü bir yöntemdir (Baş ve Akturan, 2017, s.113-115; Astin ve Long, 2009, s.391-392). Bu araştırmada veriler, araştırmanın amacı kapsamında hazırlanan yarı

yapılandırılmış görüşme formu ve demografik bilgi formu ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu toplamda 12 sorudan oluşmaktadır. Görüşme formunda yaşlıların göçün olumlu-olumsuz yönlerini değerlendirmelerine yönelik 3 soru, kentsel dönüşüme dair görüşlerini ortaya koymaları ile ilgili 3 soru ve yerinde yaşlanmaya ilişkin 4 soru, sosyal bağlara ve bakım talebine ilişkin 2 soru yer almaktadır. Böylece çalışmanın üç temel kavramı olan kentsel dönüşüm, göç ve yerinde yaşlanma yarı yapılandırılmış forma yer alan bu sorular ile irdelenmiştir. Demografik bilgi formu; cinsiyet, yaş, doğum yeri, öğrenim düzeyi, çalışma durumu, meslek, çocuk sayısı, ekonomik durum, medeni hal, birlikte yaşanan kişi, yaşanan konut tipi, sahip olunan hastalıklar ve bölgede yaşama süresine ilişkin soruları içermektedir.

Araştırmanın etik yönü olarak, araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden yaşlı bireylere çalışmanın amacı ve yöntemi açıklanmış; toplanan tüm verilerin yalnızca araştırmacı tarafından bilimsel amaçlar için kullanılacağı ve gerçek isimleri yerine kod verileceği belirtilerek onamları alınmıştır. Çalışmada katılımcıların gerçek isimleri yerine, araştırmacılar tarafından her bir katılımcı için K1-K30 arasında kod atanarak katılımcıların gizliliği sağlanmıştır. Katılımcılara veri toplama esnasında ses kaydı yapılacağı ve bu kaydın sadece araştırmacılar tarafından bilimsel amacı olarak kullanılacağı belirtilmiştir. Ses kaydına izin veren katılımcıların ses kayıtları alınmış; ses kaydına izin vermeyen katılımcıların cevapları ise not edilerek toplanmıştır. Görüşmelerden sonra toplanan veriler, ham veri olarak metne dönüştürülmüştür. Çalışmanın verileri katılımcıların yaşadıkları hanelerde araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır.

İşlem

Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin içerdiği kodlar taranıp çekirdek değişkenler belirlenerek kategori oluşturma aşamasında kullanılmıştır (Glaser, 1978, s.93). Tematik kodlama yöntemiyle kodlanmış ve taslak temalar oluşturulmuştur. Toplanan veriler belirlenen temalar altında birleştirilmiş ve alıntılarla desteklenerek sunulmuştur (Weber, 1990, s.9). Araştırmacılar tarafından çalışma kapsamında aşağıda belirtilen 3 tema oluşturulmuştur:

- (i) Göçün değerlendirilmesi
- (ii) Kentsel dönüşümün olumlu ve olumsuz yönleri

(iii) Yerinde yaşlanma yaklaşımına göre kentsel dönüşüme ilişkin görüşler

Ses kaydı olarak ve not edilerek toplanan veriler yukarıda belirtilen kategorilerde tematik kodlara ayrılarak, düzenlenmiş ve yazılı hale getirilmiştir. Katılımcıların görüşleri içerik analizi yöntemi kullanılarak ayrıştırılmıştır. İçerik analizi metinden çıkarılan geçerli yorumların bir dizi işlem sonucu açıklandığı bir araştırma tekniğidir (Weber, 1990, s.12). Çalışma kapsamında katılımcıların verdikleri yanıtlarda en çok kullandıkları kelimeler kategorilerin ve temaların oluşturulması için temel alınmıştır.

Nitel çalışmada geçerlik ve güvenilirliğin tanımlanması ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Nitel çalışmalarda önceden tanımlanmış ölçütler genellikle reddedilmektedir. Bu nedenle her çalışmanın niteliğinin ayrı değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayan görüşler bulunmaktadır. Genellikle nitel çalışmaların niteliğini ölçmek için tek bir yolun olmadığı vurgulanmaktadır. Nitel araştırma, sorulara bütüncül bir şekilde yaklaşmayı, başka bir ifadeyle insani gerçekliklerin karmaşık olduğunu kabul etmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle araştırma soruları genellikle geniş kapsamlıdır. Nitel araştırmanın odağını insan deneyimleri oluşturmaktadır. Bu aynı zamanda öznelliğe veya insani gerçekliğe doğru bir yöneliştir. Bu nitel çalışmada kavramlara ilişkin çıktıların örneklerle açıklanması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın güvenilirlik ve geçerliği ile ilgili olarak; elde edilen verilerin inandırıcılık, (bulguların gerçeklikle uyumluluk düzeyi), aktarılabilirlik, (bulguların diğer bağlamlara uyarlanma düzeyi) ve onaylanabilirlik (bulguların araştırmacının değil, katılımcıların deneyim ve düşüncelerinden kaynaklandığını ortaya koyma) konular dikkate alınmıştır. Ayrıca çalışmada güven duyulabilirliği yansıtabilmek için daha önce yürütülen bilimsel çalışmalara dayalı olarak uygulanabilirlik, tutarlık ve yansızlık endişelerinin giderilmesine çalışılmıştır. Nitel araştırmaların nicel araştırmalar gibi toplanan verilerin araştırılan fenomeni kesin olarak temsil ettiği gibi bir iddiası yoktur. Bu nedenle nitel çalışmada asıl gerçeklik doğadaki gerçeklikten ziyade insanların zihinlerindeki çoklu gerçekliğin yansıtılmasıdır. Bu çalışmada da araştırmanın amacı kapsamında çalışma grubunun zihnindeki gerçekliğin yansıtıldığı düşünülmektedir (Cho ve Trent, 2006; Hammersley, 2007; Arastaman, Fidan ve Fidan, 2018, s.37,51).

Bulgular

Bu çalışma nüfus içindeki payı giderek artan yaşlı bireylerin göç ve yerinde yaşlanma temelinde kentsel dönüşüm hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Elde edilen veriler bulgular bölümünde üç ana başlık altında yapılandırılmıştır. Öncelikle (i) yaşlı bireyleri tanıtıcı bilgiler açıklanmış; bunu (ii) yaşlı bireylerin göç olgusuna ilişkin değerlendirmeleri, (iii) yaşlı bireylerin kentsel dönüşüme ilişkin değerlendirmeleri ve (iv) yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya ilişkin değerlendirmeleri başlıkları izlemiştir.

Yaşlı Bireyleri Tanıtıcı Bilgiler

Çalışmaya katılan yaşlı bireylerin 19'u kadın, 11'i erkektir. Katılımcıların yaşı 65 ve 87 arasında değişmekte olup ortalama yaş 73,4'tür. Yaşlı bireylerin 17'si ilkokul, 1'i ortaokul, 2'si lise mezunudur. Yaşlı bireylerden 4'ü okuryazar iken, 6'sı okuma yazma bilememektedir. Kadın katılımcıların 16'sı ev kadını 2'si esnaf, 1'i temizlik işçisidir. Erkek katılımcıların 6'sı fabrika işçisi, 2'si memur, 2'si temizlik işçisi, 1'i çiftçidir. Ortalama çocuk sayısı 3,4'tür. Yaşlı bireylerin 3'ü ekonomik anlamda ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektiklerini, 16'sı satın alma yaparken dikkatli olması gerektiğini, 9'u ekonomik durumunun iyi olduğunu, 2'si ise ekonomik durumunun çok iyi olduğunu belirtmiştir.

Yaşlı bireylerin 27'si Emekli Aylığı (SGK) alarak geçimini sağlamaktadırlar. Diğerleri çocuklarının ekonomik desteğiyle, bireysel emeklilik ve kira geliri ile geçindiklerini açıklamışlardır.

Yaşlı bireylerin 12'si eşini kaybetmiş olup, 18'i evlidir. Yaşlı bireylerden 6'sı yalnız yaşamaktadırlar. 15'i eşiyle, 6'sı bekar çocuklarıyla, 3'ü eşi ve bekar çocuklarıyla birlikte yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Yaşlı bireylerin yaşadıkları evin özellikleri incelendiğinde; 2'sinin sobalı müstakil evde, 23'ünün doğalgazlı müstakil evde, 5'inin doğalgazlı apartman dairesinde yaşadıkları belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Görüşülen Yaşlı Bireylerin Demografik Özellikleri (n:30)

Doğum Yeri	Sayı
Ordu	13
Giresun	5
İstanbul	5
Konya	2
Bilecik	1
Kastamonu	1
Rize	1
Edirne	1
Bartın	1
Cinsiyet	Sayı
Kadın	19
Erkek	11
Yaş	Sayı
65-69	10
70-74	7
75-79	6
80-84	5
85+	2
Öğrenim Düzeyi	Sayı
Okuryazar değil	6
Okuryazar	4
İlkokul	17
Ortaokul	1
Lise	2
Medeni Durum	Sayı
Evli	18
Eşini kaybetmiş	12
Çocuk Sayısı	Sayı
1-2	10
3-4	14
5-6	4
7 +	2

Birlikte Yaşanan Kişi	Sayı
Tek başıma	6
Eşimle	15
Sadece ben ve bekar çocuklarımla	6
Eşim ve bekar çocuklarımla	3
Meslek	Sayı
Ev kadını	16
Fabrika işçisi	6
Temizlik İşçisi	3
Memur	2
Çiftçi	1
Esnaf	2
Çalışma Durumu	Sayı
Gelir getiren bir işle uğraşmıyor/ev kadını	14
Emekli	12
Emekli aynı zamanda çalışıyor	4
Gelir Durumu	Sayı
Emekli Aylığı-SGK	26
Yurt dışından emekli	2
Bireysel emeklilik	1
Çocukların maddi desteği	1
Ekonomik Durum Algısı	Sayı
Çok iyi	2
İyi	9
Orta	16
Kötü	3
Yaşanan Konut Tipi	Sayı
Doğalgazlı müstakil ev	23
Doğalgazlı apartman dairesi	5
Sobalı müstakil ev	2
Paşabahçe mahallesinde İkamet Süresi	Sayı
20-30 yıl	4
31-40 yıl	3
41-50 yıl	7
51-60 yıl	10
61-70 yıl	5
70+	1

Yaşlı Bireylerin Göç Olgusuna İlişkin Değerlendirmeleri

Katılımcıların göç olgusu ile ilgili değerlendirmeleri göç etme nedenleri, göçe ilişkin olumlu ve olumsuz görüşleri bağlamında incelenmiştir.

Tablo 2: Yaşlı Bireylerin Gençlik Döneminde Göç Etme Nedenlerine İlişin Temalar

Göç etme nedenleri	Sayı
İstihdam olanakları	26
İş yerine yakınlık	15
Akrabalık/hemşerilik	11
Eğitim olanakları	4
Konut yapımı için uygunluk	6

Yaşlılık döneminde bulunan ve gençlik dönemlerinde büyük bir çoğunluğu istihdam olanakları için İstanbul'a göç eden bireyler, göç ederken kendi yaşlı ebeveynleri ile geldiklerini ve dünyaya gelen çocuklarını İstanbul'da büyüttüklerini belirtmişlerdir. Hem büyük ebeveynler, hem katılımcıların kendisi ve çocukları için istihdam olanaklarının ve ekonomik kayguların göç kararında etkili olduğu görülmektedir. İş yerine yakınlık, akrabalık hemşerilik ilişkileri konut yapımı uyum bir bölge olması ve eğitim olanakları gibi nedenler ile gibi nedenler ile de göç ettikleri anlaşılmaktadır. Bu kapsamda katılımcıların göç etmelerindeki en önemli etken olan istihdam olanaklarına ilişkin verdikleri cevaplar aşağıdaki örneklerde sunulmaktadır:

“... Eşimle Giresun'da evlendik, 5 sene sonra ekonomik sıkıntılardan dolayı çalışmak için İstanbul'a geldik.” (K1, kadın, 73 yaşında)

“... Babamlar Rize'den İstanbul'a gelmişler, burada eskiden çiftliğimiz vardı ve annemler çiftçilik yapıyordu, ben de burada doğdum. Daha sonra çiftliğimizin yerine evler yapıldı. Eşimle evlendikten sonra Almanya'nın işçi aldığını öğrenip oraya gittik...” (K4, kadın, 87 yaşında)

“... Ben 2 yaşındayken İstanbul'a gelmişiz, babam çalışmak için ekonomik koşullardan dolayı mecburen İstanbul'a gelmiş, cam fabrikasına girip çalışmış ve oradan emekli olmuş.” (K7, erkek, 65 yaşında)

“... Annemler ben doğmadan önce İstanbul'a gelmişler çünkü bizim orada yapılacak iş yoktu, tarlalar da bölüne bölüne yetmez olmuştu. Babam da bize

bakabilmek için, sigortalı bir iş için İstanbul'a gelip cam fabrikasında işçi oldu."
(K12, erkek, 68 yaşında kodlu katılımcı)

"Köyümüzde iş olmadığı için önce Zonguldak'a göçtüm maden ocağında çalışmaya başladım. Sonra İstanbul'da fabrikalara işçi arandığını öğrenince akrabalarımın yardımıyla İstanbul'a geldim ve cam fabrikasında çalışmaya başladım." (K20, erkek, 85 yaşında)

Katılımcıların yarısının iş yerine yakınlık nedeniyle İstanbul'a göç ederek Paşabahçe mahallesinde yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir. Bir diğer önemli neden ise bu mahalleye kendilerinden daha önce göç etmiş ve yerleşmiş olan akrabaların ve hemşerilerin varlığıdır. Ayrıca katılımcıların İstanbul'a geldikleri tarihte bu bölgede konut yapımına uygun boş yerlerin olması da bölgeye göç etmeye karar vermelerinde etkili olmuştur. Katılımcıların büyük bölümü Paşabahçe mahallesine yerleşmeye karar verdikten sonra bir süre kirada oturmuş, ardından kendi evlerini inşa etmişlerdir. Bu kapsamda katılımcıların İstanbul'a göç ettikten sonra Paşabahçe mahallesine yerleşmeye karar vermelerini sağlayan iş yerine yakınlık, güçlü akraba ve hemşerilik bağları ve konut yapımına uygun çevrenin varlığına ilişkin etkiler aşağıdaki açıklamalar ile ortaya konulmuştur:

"... Akrabalarımız, arkadaşlarımız çok diye buraya yerleştik. 21 sene bir hemşerimizin evinde kirada oturduk sonra oturduğumuz bu evi yaptık." (K1, kadın, 73 yaşında)

"... Biz evlenmeden önce eşim Üsküdar'da oturuyormuş, sonra biz evlendikten sonra eşim cam fabrikasında işe başlayınca ev, işe yakın olsun diye buraya taşındık. Biraz para biriktirdikten sonra bu oturduğumuz evi yaptık." (K14, kadın, 71 yaşında)

"... Bu mahalleyi boş yer çok olduğu için seçtim, sonradan buralar dolmaya başladı." (K16, erkek, 80 yaşında)

"... Burada Tekel fabrikasında çalışmaya başladıktan sonra fabrikaya yakın olduğundan ve uygun yerler olduğundan buraya yerleştik." (K18, erkek, 80 yaşında)

"... Bizden önce gelip Paşabahçe'ye yerleşmiş akrabalarımız vardı, biz de onlara yakın bir yerde kiraya çıktık sonra para biriktirip oturduğumuz bu evi yaptık." (K21, erkek, 72 yaşında)

“... Kocam Tekel fabrikasında işe girince kirada oturduğumuz yere yakın yerden bir arsa alıp ev yaptık. Buranın çevresi güzel olduğundan, fiyatları daha uygun olduğundan, iş yerine yakın olduğundan Paşabahçe'yi seçtik. Evimizi yaparken çevremizdeki akrabalarımızdan da çok yardım gördük. (K25, kadın, 79 yaşında)

Bu bölümde, araştırma kapsamında görüşülen yaşlı bireylerin göç olgusunun olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgili değerlendirmeleri incelenmiştir. Yaşlı bireyler göç olgusunun istihdam ve eğitim olanakları, akrabalık bağları gibi olumlu yanlarını açıkladıkları görülmüştür. Yaşlı bireylerin bazıları göçün olumsuz yanı olmadığını düşünürlerken, göç ile birlikte ekonomik güçlükler yaşanabileceği görüşü de ortaya çıkmıştır. Bu noktada ekonomik güçlüklerin göçün hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: Yaşlı Bireylerin Göç Olgusuna İlişkin Değerlendirmeleri İle İlgili Temalar

Göçün olumlu yanları	Sayı	Göçün olumsuz yanları	Sayı
İş bulma	22	Ekonomik güçlükler	13
Olumlu fiziksel çevre	13	Olumsuz tarafı yok	12
Çocukların eğitimi	10	Olumsuz fiziksel çevre	5
Konut sahibi olma	7	Kalabalık	2
Akrabalarla yakınlık	7	Akrabalara uzaklık	2
Olumlu taraf yok	2	Güvenlik	1

Yaşlı bireylerin büyük çoğunluğu sigortalı bir iş bulmanın ve düzenli bir gelir elde etmenin göçün en olumlu tarafı olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca düzenli bir iş bulduktan sonra çalıştıkları yere yakın bir konutta oturmayı tercih ettikleri öğrenilmiştir. Yaşlı bireyler kendileriyle benzer yerlerden göç etmiş olan hemşeri ve akrabalarının ikamet ettiği Paşabahçe mahallesini, konut inşasına uygun alanların da bulunması nedeniyle ikamet için tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Göç eden bireyler için Paşabahçe mahallesinin doğal çevresi, göç ettikleri bölgeye benzerliği nedeniyle göç edenlerin alışık oldukları ve içinde bulunmayı sevdikleri bir ortam sağlamıştır. Aynı zamanda bu bölge göç eden bireylerin çocukları için iyi eğitim olanakları da sunabilmiştir. Katılımcılar

Paşabahçe mahallesine göç ettikleri ilk dönemlerde kiralık evlerde kalmayı, ardından gerekli ekonomik birikimi yaptıktan sonra kendi evlerini inşa etmeyi tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların göçün olumlu sonuçlarına ilişkin verdikleri cevaplar aşağıdaki örneklerde sunulmaktadır:

"... İstanbul'a gelmenin iyi tarafı çalışmak oldu, kendi evimizi yapmak, çocukları büyütmek oldu başka ne olsun." (K1, kadın, 73 yaşında)

"... İstanbul'a gelmek ekonomik anlamda iyi oldu hem fabrikadan hem çiftçilikten para kazandık. Almanya'ya gitmek için fırsatımız oldu, sonra kendi çocuklarımızı da oraya götürdük düzenlerini orada kurdular. Bu mahalle yaşamamız için çok güzel güvenli, manzaralı sıkıldığımız zaman çıkıp balkona oturabiliyoruz." (K4, kadın, 87 yaşında)

"... Çalışıp para kazanıp çocuklara bakabildim, kimseye muhtaç olmadık. Kardeşlerime, yeğenlerimle yakın yerlerde olduk, birbirimize arkadaş olduk, destek odruk beraber vakit geçirebildik." (K15, kadın, 84 yaşında)

"... Paşabahçe'de yaşamamızın en iyi tarafı kendi evimin olması oldu çünkü çok uzun seneler kirada yaşadım. Çalışıp para kazanabileceğimiz yerler vardı, bu sayede kendi evimiz oldu." (K17, kadın, 65 yaşında)

"... Buranın doğası çok güzel, havası temiz, sessiz hem şehir gibi hem köy gibi yani." (K23, erkek, 75 yaşında)

"... Burası camiye, çarşıya yakın, sahilde vakit geçirebiliyorum. Burası bizim köye benziyor hem çarşı-pazar imkanı da var. Komşuluk çok iyi ve sosyal çevremiz çok geniş sıkılmıyorum hiç." (K26, erkek, 80 yaşında)

Göçün olumsuz yanları değerlendirildiğinde, bireylerin göç ettikten sonra en çok ekonomik güçlüklerle karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Bireylerin memleketlerinden yine ekonomik nedenlerle göç ettikleri göz önüne alındığında, Paşabahçe'ye geldikleri ilk yıllarda yeterli birikimlerinin olmaması ve yeni bir düzen kurmalarının gerekmesi gibi nedenlerin ekonomik güçlük yaşamalarında önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Ancak katılımcıların Paşabahçe'ye göç etme nedenleri arasında yer alan akraba ve hemşeri çevrelerinin de bu bölgede olması ve kendilerine yardım edeceklerini düşünmeleri, düzenli bir işe girme olanaklarının olması gibi nedenler ekonomik zorluklara rağmen bireylerin göç kararı almalarını sağladığı, katılımcıların verdikleri yanıtlarda görülmektedir.

Son yıllarda komşuluk ilişkilerinin kalmaması, buraya göç eden ilk nüfusun yaşlanması ve genç bireylerin kent merkezine yakın yerlerde yaşamayı tercih etmesi gibi nedenlerle destekleyici çevrenin azalmış olması gibi nedenler ile çevrede güvenlik açısından olumsuz şartların ortaya çıktığı öğrenilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların göçün olumsuz sonuçlarına ilişkin verdikleri cevaplar aşağıdaki örneklerde açıklanmaktadır:

“Genel olarak geçim sıkıntısı yaşadık. Bir de herkes birbirini eskisi gibi çok tanımadığından suçlar yükseldi eskiden daha güvenliydi ortalık.” (K1, kadın, 73 yaşında)

“Olumsuz bir yanını görmedim. İlk geldiğimizde elektrik su, yol yoktu. Bu oturduğumuz evin inşaatında suyu biz çeşmeden kovalarla taşıdık, yollar hep çamur içindeydi kendimiz komşularla birlikte kazmalarla küreklerle düzelttik bu yolları. Bu mahalledeki herkes bizimle aynı sıkıntıları çekti o yüzden bu evleri yolları yaparken hep birlikte yaptık, birbirimize yardım ettik. O zaman çok zorlandık ama şimdi rahat ettik.” (K6, kadın, 81 yaşında)

“Buraya geldiğimden beri olumsuz hiçbir durumla karşılaşmadım.” (K9, kadın, 65 yaşında)

“Benim dedemler buraya ilk geldiklerinde ev, iş, para olmadığı için zorlanmışlar ama ben burada doğdum büyüdüm. Kendimi bildim bileli buradayım ve bir zorluk görmedim.” (K22, erkek, 79 yaşında)

“Paşabahçe’ye ilk geldiğimizde şimdiki kadar kalabalık değildi daha sakindi. Etraf şimdi çok kalabalık, yabancı da çok onun dışında bir sorunum yok.” (K25, kadın, 79 yaşında)

“İstanbul’a ilk geldiğimde kalacak bir yerim yoktu, ev alabilmek için para biriktirmem gerekiyordu. Yıllarca çalıştığım yerin bir odasında yaşamam gerekti, bunlar beni çok zorlamıştı.” (K26, erkek, 80 yaşında)

Yaşlı Bireylerin Kentsel Dönüşüme İlişkin Değerlendirmeleri

Bu bölümde yaşlı bireylerin kentsel dönüşüme ilişkin değerlendirmeleri olumlu ve olumsuz yönleri ile açıklanmıştır. Yaşlı bireylerin çoğunlukla (26 kişi) alıştıkları çevreden uzaklaşma, hukuki süreçler ve konut tipinin değişmesi gibi nedenler ile kentsel dönüşüm istemedikleri ve karşı çıktıkları belirlenmiştir. Kentsel dönüşüm ile ilgili çekinceleri olanların sayısı azdır. Kentsel

dönüşüm olmasını isteyen ise yalnızca bir kişidir. Bu kişinin kentsel dönüşüm olmasını isteme nedeni ise daha güzel ve konforlu bir eve sahip olmaktır (Tablo 4).

Tablo 4: Yaşlı Bireylerin Kentsel Dönüşüme İlişkin Değerlendirmeleri İle İlgili Temalar

Nedenler	Kentsel dönüşüm istemiyor	Kentsel dönüşüm hakkında çekinceleri var	Kentsel dönüşüm istiyor
Alışılmış çevre	14	-	-
Hukuki süreçler	6	1	-
Konut tipinin değişmesi	4	-	-
Ekonomik nedenler	2	-	-
Daha güzel ve konforlu bir ev	-	2	1

Yaşlı bireylerin tamamına yakınının kentsel dönüşüme olumsuz baktıkları ve hiçbir şekilde kentsel dönüşüm olmasını istemedikleri anlaşılmaktadır. Yaşlı bireyler, özellikle alıştıkları ve tanıdıkları çevre içinde kalmak istediklerini ifade etmişlerdir. Yaşlı bireylerin büyük çoğunluğu Karadeniz bölgesinden göç ettikleri ve yakın çevrelerindeki bireyler akrabaları olduğu için kentsel dönüşüm hareketinin bu yapıyı bozacağını düşünmektedirler.

Yaşlı bireyler bu çevre içinde kendilerini değerli hissetmekte ve güvende olduklarını düşünmektedirler. Yaşlı bireylerin tamamı 20 yıldan daha uzun süre aynı yerde yaşadıklarını ve çevreleriyle herhangi bir problem yaşamadıklarını; aksine birbirlerine destek olduklarını belirtmişlerdir. Yaşlı bireyler, kendileri için bu destek ortamının çok önemli olduğunun üzerinde özellikle durmuşlardır.

Yaşlı bireylerin kentsel dönüşüm istememelerindeki bir önemli faktör de hukuki süreçlerde yaşayacaklarını düşündükleri zorluklar oluşturmaktadır. Yaşlı bireyler, tapu konusunda belirsizlik olduğunu ve bu nedenle kendilerine uygun görülen maddi karşılığın çok az olacağını ya da hiçbir maddi karşılık söz konusu olmadan evlerinden çıkartılacaklarını düşünmektedirler.

Kentsel dönüşümün kabul edilmemesinin bir diğer nedeni ise yaşanan konut tipinin değişeceği düşüncesidir. Yaşlı bireylerin büyük çoğunluğu şu an

bahçeli ve müstakil evlerde yaşamaktadırlar ve kentsel dönüşüm yapıldıktan sonra bahçeli bir evde oturmak istemelerine rağmen apartman dairesinde yaşamak zorunda kalacaklarını belirtmektedirler. Yaşlı bireyler, konut tipindeki bu değişimin yaşam biçimlerine uygun olmadığını açıklamaktadırlar. Yaşlı bireyler, bu konulardaki görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“... Kentsel dönüşümle ne yapmaya çalıştıklarını bilmiyorum. Eğer düzgün bir şekilde yapılırsa ve herkese hakkı verilirse yapılsın hem yollar hem evler daha düzenli ve planlı olur. Ama şimdiki halimde de yaşamayı isterim.” (K2, erkek, 65 yaşında)

“... Evin değeri artar mı tam bilmiyorum, kiracı olarak oturduğum için. Ama eğer yeni evler yapılırsa kiralar çok artar, yeni evlerde başka giderler de oluyor aidat falan, o zaman burada yaşayamam başka bir yere taşınmam gerekir. Evim ve işim de burada olduğundan hem evimden hem işimde olmuş olurum.” (K10, kadın, 65 yaşında)

“... Kentsel dönüşüm istemiyorum, evleri elimizden almasınlar yeter, zaten yaşam pahalı bir de evsiz kalırsak bilmiyorum ne olur.” (K12, erkek, 68 yaşında)

“... Dönüşüm istemiyorum, şimdiki halimden çok memnunum, hayatımın yarısından fazlası bu evde geçti, burada da bitsin istiyorum.” (K13, kadın, 77 yaşında)

“... Evimi vermek istemiyorum. İyi ev verseler bile komşularıyla akrabalarımınla şimdiki gibi yakın olamayız, her birimiz bir yere dağılır.” (K19, kadın, 70 yaşında)

“... Kesinlikle bu evden iyisini bana veremezler. Apartmanda tıklıp kalmak istemiyorum. Buralara villa yaparlarsa da bizi içeri almazlar. Elimize biraz para verip gönderirler bizi.” (K20, erkek, 85 yaşında)

“... Kentsel dönüşüme evimi vermem, apartmanda oturmam, bahçe lazım bana. Burada geniş bahçem var, meyve ağaçlarım sebzelerim var. Her gün sabah kalkınca ilk onlara bakıyorum, akşam suluyorum. Bana uğraş oluyor sıkıntım kalmıyor.” (K23, erkek, 75 yaşında)

“... Daha iyi bir eve çıkabileceğimi düşünüyorum hem daha geniş olur hem de

daha az merdiveni olur benim için daha rahat olur.” (K11, kadın, 68 yaşında kodlu katılımcı)

Yaşlı bireyler, fiziksel anlamda daha iyi koşullara sahip bir evde oturmayı istemektedirler. Ancak kentsel dönüşüm ile ilgili belirsiz olan süreçler nedeniyle yaşlı bireylerin bu konuda kararsız kaldıkları gözlenmektedir. Özellikle yaşlı bireylerin, kentsel dönüşüm sonrası konutlarının ekonomik değerinin artıp artmayacağına ilişkin belirsizlik bu konudaki değerlendirmelerine yansımaktadır.

Tablo 5: *Kentsel Dönüşüm Sonrası Konutların Ekonomik Değerindeki Değişmelerine İlişkin Temalar*

Değerlendirmeler	Sayı
Konutunun değeri artmayacak	10
Konutuma uygun ücret verilmeyecek	9
Fikrim yok	6
Konutunun değeri artacak	5

Yaşlı bireylerin çoğunluğu yaşamakta oldukları konutlarının değerinin artmayacağını düşünmektedirler. Konutuna uygun ücret verilmeyeceğini düşünenlerin sayısı da az değildir. Bunun yanı sıra yaşadıkları konutun ekonomik değeri hakkında fikri olmayan ve konutlarının değerinin artacağını düşünen yaşlılar da olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Yaşlı bireylerin yaşadıkları konutların kentsel dönüşüm sonrasında ekonomik değerinde yaşanacak değişim hakkındaki düşüncelerinin genel anlamda olumsuz olduğu görülmektedir. Çoğunlukla konutlarının değerinin artmayacağını düşünmektedirler. Bunun nedeni yaşadıkları evlerin tapularının olmaması, tapularının ortakları olması ya da sahip oldukları tapuların yerlerinin kendi evlerinin yerini karşılamaması gibi konulardır. Kentsel dönüşüm sonrası belirtilen nedenlerle yaşlı bireyler, evlerinin maddi olarak karşılığını alamayacaklarını düşünmektedirler. Ayrıca yaşlı bireyler, evlerinin ekonomik değerinin artmayacağını, artması halinde de herhangi bir hak iddia edemeyeceklerini ve evlerinden çıkartılarak mülksüz kalacaklarını ifade etmişlerdir. Kendilerine evlerinin maddi karşılığı olarak uygun ücretin verilmeyeceğini düşünen çok sayıda yaşlı bulunmaktadır. Buna göre yaşlı

bireyler, evleri karşılığında alacakları paranın kentsel dönüşüm sonrası kendi evlerinin yerine yapılan evleri almaya yetmeyeceğini ve zorunlu olarak kent merkezinden daha uzakta bulunan bölgeye istekleri dışında taşınmaları gerekeceğini de söylemişlerdir.

Konutların ekonomik değerindeki değişimin nasıl olacağı hakkında bir fikri olmayan katılımcılar, tapu konusunda yaşanan belirsizlikler nedeni ile nasıl bir yol izlenecekleri hakkında bir fikirleri olmadığını ve evlerinden ayrılmak istemediklerini belirtmişlerdir. Yaşadıkları konutun değerinin artacağını düşünen katılımcılar ise yaşadıkları konutlardan ziyade konutlarının bulunduğu bölgenin ekonomik karşılığının yükseleceğini ancak bunun çok küçük bir kısmının kendilerine verileceğini düşünmektedirler. Ayrıca bölgenin değerinin artmasından ve kentsel dönüşüm gerçekleştikten sonra kendilerine yeni bir ev verilse bile burada sosyal ve ekonomik olarak yaşamakta zorlanacaklarını ve başka bir bölgeye istemeseler de göç etmek zorunda kalacaklarını ifade etmişlerdir. Buna göre katılımcıların kentsel dönüşüm sonrasında yaşadıkları konutların ekonomik değerinin artmasına ilişkin görüşleri aşağıdaki örneklerde sunulmaktadır:

“... Ne kadar para verirlerse versinler evimi değiştirmek istemem.” (K4, kadın, 87 yaşında)

“... Evimizin ederi kadar para vermezler bize, biraz para verip gönderirler öyle bir şey olursa.” (K8, erkek, 70 yaşında)

“... Parasal konuyu tam bilmiyorum ama tapu işlerimiz mahkemelikmiş.” (K9, kadın, 65 yaşında)

“... Burada hem evimiz hem dükkanımız var, dönüşümden sonra değerlerinin artacağını düşünüyorum.” (K11, kadın, 68 yaşında)

“... Bize para verip vermeyecekleri de belirsiz, bizi burada tutup tutmayacakları da belirsiz. Ben bu saatten sonra düzenimi bozmak istemiyorum.” (K16, erkek, 80 yaşında)

“... Tapularımızda belirsizlikler olduğundan dönüşüm olsa da bize para vermezler hatta yaşadığımız evlerden de kovuluruz.” (K18, erkek, 80 yaşında)

Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanmaya İlişkin Değerlendirmeleri

Bu bölümde yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya ilişkin değerlendirmeleri kapsamında yaşadıkları çevreye ilişkin görüşleri, ihtiyaç duyduklarında bakım almak istedikleri kaynaklar, evlerinden duydukları memnuniyet ve kendi mahallelerinde kentsel dönüşüm isteyip istemedikleri incelenmiştir.

Tablo 6: Yaşlı Bireylerin Yaşadıkları Çevreye İlişkin Görüşleri İle İlgili Temalar

Olumlu görüşler	Sayı	Olumsuz görüşler	Sayı
Komşuluk ilişkileri gelişmiş	26	Kısıtlı erişilebilir çevre	8
Tanıdık sosyal çevre	22	Yetersiz ulaşım imkanları	5
Hizmet alınan kurumları yakınlığı	21		
Yeterli ulaşım imkanları	11		
Müstakil konut yapısı	11		
Olumlu çevre koşulları	11		
Güvenli çevre	7		

Yaşlı bireylerin tamamı gelişmiş komşuluk ilişkilerinden ve eski mahalle kültürünün korunmasından memnun olduklarından ve bu durumun kendilerini daha güvende hissetmelerini sağladığından bahsetmişlerdir. Komşuluk ilişkilerinin bu ölçüde gelişmiş olmasında, bölgede yaşayan bireylerin hemşeri ya da yakın çevresinde oturan kişilerin akraba olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu İstanbul'a aynı ya da yakın memleketlerden göç etmiştir. Ailede yaşayan bir birey göç ettikten ve düzenli bir gelir elde ettikten sonra kendi ailesindeki diğer bireyleri de göç etmeleri için teşvik ederek, yakın bölgelerde ikamet etmelerini sağlamıştır. Bu göç hareketi ile bireyler birbirlerine destekleyici bir ortam oluşturmuştur. Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin, kendilerinden yaşça daha küçük kişiler tarafından kendilerine saygı duyulduğunu hissettiklerini belirtmelerinde, bu destekleyici sosyal çevrenin varlığının belirleyici olduğu gözlenmiştir.

Yaşlı bireyler, sosyal çevrelerinin destekleyici olduğunu söylerlerken, hizmet aldıkları hastane, banka ve çeşitli dükkanların kendilerine yakın ve ulaşılabilir olmasından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Yaşlı bireylerden bazıları hizmet kurumlarının yakın olmasının yanında kendileri için ulaşılabilir

olduğunu; yani yeterli ulaşım imkanlarının olduğunu da söylemişlerdir. Ayrıca bölgede bulunan evlerin büyük çoğunluğunun müstakil ve bahçeli olduğu ifade edilmiştir. Yaşlı bireyler, bahçesi olan bir evde yaşamayı özellikle istediklerini, bahçe ile uğraşmaktan keyif aldıklarını ve bir apartman dairesinde yaşamak istemediklerini söylemişlerdir. Yaşanan evlerin çoğunun bahçeli olması yaşlı bireylerin yaşadıkları çevreyi daha olumlu değerlendirmelerini sağladığı gözlenmiştir.

“... Bu mahallenin doğası çok güzel, her yer yeşil, hem evin bahçesinde meyve ağaçları ve bostanlarımız var. Evlerin neredeyse hepsi müstakil. Bizim ev de müstakil bahçemiz var eskisi gibi çok çıkamasam da çıkıyorum yine. Torunlarım gelince bahçede oynuyorlar. Bazen komşularımızla birlikte iniyoruz bahçeye, onlarla ilişkilerimiz de çok güzel zaten çoğuyla hemşeriyiz ya da Karadenizliler hep. Hastaneyle işimiz olduğunda hemen inip halledebiliyoruz yakın olması önemli benim için.” (K1, kadın, 73 yaşında)

“... Buradaki evler küçük, yeni yapılan yerler gibi kalabalık değil, ondan herkes birbirini tanıyor. Mesela bakkaldan bir şey istiyorum eve kadar getiriyorlar, ben taşıyamıyorum çünkü. Mahalledeki gençler, çocuklar bizi seviyor sayıyorlar. Komşularımızla da kaç yıldır beraberiz bir sorun yaşamadık. Üst katımda oğlumlar yaşıyor, her zaman görüşüyoruz, bir ihtiyacımız olsa ilk onlar yardım ediyor. Kendimiz halletmemiz gereken iş olursa da taksi çağırıp gidiyoruz hastaneye bankaya falan onlar da eve yakın zaten.” (K3, kadın, 77 yaşında)

“... Bu mahalle çok sakin çok güzel, hırgür olmaz hiç, herkes tanır birbirini, kapıları bile kilitlemem hala. Akrabamız da çok burada, sokağın başından eve gelene kadar baya zaman geçer, iki lafederiz herkesle. Evde sıkılırsam da kapının önüne çıkıyorum veya aşağıda bahçemiz var uzaktan onu izliyorum yeşillikleri falan inemiyorum merdivenlerden artık. Bir işim olduğunda çocuklar arabayla götürüyor ya da taksi çağırıp gidiyorum yakın zaten her yer.” (K5, kadın, 74 yaşında)

“... Burada çocuklarımla birbirimize yakın oturabiliyoruz, çocuklarımdan biriyle bu evde altlı üstlü oturuyoruz, diğer çocuğum da bu sokakta oturuyor. Komşularımız yıllardır tanıdığımız kişiler, o yüzden daha güvenli geliyor. Geçen yıl bir hırsızlık olayı olmuştu mesela bütün mahalle bir araya gelmişti, herkes birbirine yardımcı olmuştu.” (K8, erkek, 70 yaşında)

"Komşularımız çok iyi, birbirimizi tanıyoruz zaten. Biz bu evi yaparken komşularımız yine aynı evlerinde oturuyordu, evi yaparken çok yardımları dokundu bize. Bacaklarım ağrıdığı için mahallenin dışına çıkamıyorum, her yer merdiven yokuş burada ama bahçeye inip hava alabiliyorum. Komşularımız çok iyi, birbirimizi tanıyoruz zaten. Biz bu evi yaparken komşularımız yine aynı evlerinde oturuyordu, evi yaparken çok yardımları dokundu bize. Bacaklarım ağrıdığı için mahallenin dışına çıkamıyorum, her yer merdiven yokuş burada ama bahçeye inip hava alabiliyorum." (K12, erkek, 68 yaşında)

"... Komşularım akrabalarım zaten. Oğlum benim alt katımda yaşıyor, kızım karşı evde oturuyor, kardeşlerim de yan evde oturuyor. Hepimiz birbirimize destek oluyoruz, iyi zaman geçiriyoruz. Balkona çıkıp sohbet ediyoruz bahçeye inip yemek yiyoruz zaman geçiyor. Günlük ihtiyaçları çocuklar alıp geliyor, istersem ben de gidiyorum ama bu yaştan sonra zor geliyor." (K19, kadın, 70 yaşında)

Bu açıklamalar yaşlı bireylerin genel olarak yaşadıkları çevreden memnun olduklarını ve kendilerini güvende hissettiklerini ifade etmektedir. Bu çevrede bakıma ihtiyaç duyduklarında, kimden bakım almak istedikleri ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Tablo 7: Yaşlı Bireylerin Bakım İhtiyaçlarını Karşılama İstedikleri Kaynaklara İlişkin Temalar

Katılımcıların tercihleri	Sayı
Yakınımda olan çocuklarım	19
Eşim	11
Akrabalarım	10
Çocuklarım	8
Komşularım	7

Buna göre yaşlı bireylerin, bakım ihtiyacını karşılamak üzere en çok kendine yakın ikamet eden çocuklarından destek almayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Bunu eşi, akrabaları, diğer çocukları ve komşuları izlemektedir.

Yaşlı bireyler, bakıma ihtiyaç duyduklarında bunu karşılamak için tek bir tercih yapmak yerine birden fazla bakım kaynağı belirtmişlerdir. Buna göre katılımcıların birden fazla seçeneğinin olması, bakım ihtiyacının sağlanması

adına olumlu bir özellik olarak değerlendirilebilmektedir. Yaşlı bireylerin, bir bakım ihtiyacı olduğunda, bakımın kim tarafından verilmesini isteyecekleri hakkındaki tercihleri incelendiğinde; kendilerine yakın ikamet eden çocuklarını öncelikli olarak seçtikleri görülmüştür.

Katılımcıların büyük çoğunluğu çocukları ile altlı üstlü oturduklarını ya da aynı sokakta yaşadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre yaşlı bireyler kendilerine en yakın olan çocuklarını bakım konusunda ilk seçenek olarak tercih etmektedirler, uzakta oturan çocuklar ise bakım kaynağı olarak daha az tercih edilmektedir. Bu durum, yaşlı bireylerin çocuklarının yaşam düzenlerini bozmak istememelerinden ve uzakta olduklarından gelmelerinin daha zor olduğunu düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Eşi hayatta olan yaşlılar ise öncelikli olarak eşlerinden bakım almak istediklerini ifade etmişlerdir. Ancak kendilerine eşlerinin bakmasını isterlerken; eşlerinin de yaşlanmış olduğunu ve bazı durumlarda yardıma ihtiyaçları olduğunu belirterek, bu gibi durumlarda da çocuklarından yardım almayı istediklerini söylemişlerdir.

Yaşlı bireylerin bakım almak amacıyla en son tercih ettikleri kaynaklar ise akrabalar ve komşulardır. Yaşlı bireyler, araştırma sırasında yaşadıkları yerde komşularının aynı zamanda akrabaları veya hemşerileri olduğunu belirtmesi nedeniyle, akrabalar ve komşulara yönelik bakım tercihlerinin birlikte değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Yaşlı bireyler, akrabalarının aynı zamanda komşuları olmasından dolayı kendilerini yalnız hissetmediklerini, herhangi bir ihtiyaçları olması halinde bir şekilde karşılanabileceğini düşünmektedirler.

Çevrenin akrabalardan ve hemşerilerinden oluşması, yaşlı bireyler için destekleyici bir ortam sunmakta ve bakım ihtiyacı söz konusu olduğunda, bakım alıp alamayacağına dair endişe yaşamamalarını sağlamaktadır. Kurum bakımının hiçbir yaşlı tarafından tercih edilmediği ve seçenek olarak görülmediği anlaşılmıştır. Buna göre katılımcıların herhangi bir bakım ihtiyacının ortaya çıkması halinde tercih edecekleri kaynaklara ilişkin düşünceleri aşağıdaki örneklerde verilmiştir:

“Hasta olduğumda çocuklarım bana bakıyor, hem alt katımızda hem de üst katımızda çocuklarım oturuyor.” (K1, kadın, 73 yaşında)

“Allah’a şükür sağlığım yerinde ama hasta olursam ilk önce karım bana bakar

sonra üst katta oğlum var ya da diğer çocuklarım bana bakarlar." (K2, erkek, 65 yaşında)

"Hasta olduğumuzda kocamla birbirimize bakmaya çalışıyoruz ama yardım gerekirse oğlum üst katta oturuyor, onlar yardım ediyor ilk. Onun dışında bir sürü akraba var bu yakınlarda." (K3, kadın, 77 yaşında)

"Eşim ve çocuklar bir ihtiyacım olduğunda, hasta olduğumda bakarlar sağ olsunlar. Komşularımdan da yardım isteyebilirim, ellerinden geldiği kadar yardım ederler." (K8, erkek, 70 yaşında)

"5 yıldır bu yatakta yaşıyorum, bakımımı eşim yapıyor çocuklarım da yardım ediyor." (K22, erkek, 79 yaşında)

"İhtiyacım olduğunda çocuklarım geliyor zaten aynı mahallede oturuyoruz, ev işlerini yapıyorlar. Ayaklarım rahatsız, sargılarının yapılması gerekiyor, onu da kocam yapıyor." (K25, kadın, 79 yaşında)

"Komşular bir ihtiyacım olduğunda gelip yardım ediyorlar onlar da uzaktan akrabamız aslında. Olmadı çocuklar geliyorlar ama onlar uzakta oturduğu için her zaman gelemeseler de gelince tüm ihtiyaçlarımı görüyorlar." (K29, kadın, 70 yaşında)

Yaşlı bireyler yaşadıkları çevreden fiziksel ve sosyal destek açısından memnun oldukları kadar yaşadıkları evden de çoğunlukla memnun olduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 8: Yaşlı Bireylerin Yaşadıkları Evin Özelliklerine İlişkin Değerlendirmeleri İle İlgili Temalar

Katılımcıların değerlendirmeleri	Sayı
Evimden memnunum	25
Evimden memnunum ama tadilat gerekiyor	4
Evimden memnun değilim	1

Evlerinden memnun olan bazı yaşlı bireyler, evlerinin tadilata ve yeni düzenlemelere ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. Yalnızca bir kişi yaşadığı konuttan memnun olmadığını ifade etmiştir (Tablo 8).

Yaşlı bireylerin evlerinden çoğunlukla memnun oldukları gözlenmektedir. Yaşlı bireylerin çoğu yaşadıkları evi kendilerinin yaptığını, bu nedenle

yaşanmışlık ve anıları da barındırdığını ve manevi değerinin çok yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda yaşlı bireyler, yaşadıkları evin bahçeli olmasının kendileri için önemli olduğunu, burada vakit geçirmekten hoşlandıklarını söylemişlerdir. Yaşlı bireylerin yaşamakta oldukları evler genel itibariyle 2-3 katlı olup, diğer katlarda aile üyeleri ve/veya akrabalar ikamet etmektedir. Aile üyelerinin birlikte ikamet etmesi yaşlılar tarafından istenen ve olumlu bir durum olarak aktarılmıştır.

Evinden memnun olup bazı eksiklerinin olduğunu ve tadilat gerektirdiğini belirten yaşlı bireyler, ekonomik nedenlerle ya da evlerinden zorla çıkartılma endişesiyle gördükleri eksiklikleri tamamlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Evinden memnun olmadığını belirten yaşlı birey ise daha büyük ve yeni bir evde oturmak istediğini belirtirken, kendisiyle birlikte yaşamakta olan çocuklarının ve torunlarının evlerinden memnun olduğunu söylemiştir. Buna göre katılımcıların ikamet ettikleri konutun niteliği hakkındaki görüşler aşağıdaki örneklerde sunulmaktadır:

“... Yaşadığım evden çok memnunum ama ev yamaçta olduğundan merdiven, yokuş çok var, belli bir yaştan sonra zor oluyor.” (K1, kadın, 73 yaşında)

“... Evimden çok memnunum, İstanbul'a ilk geldiğimizde yaptırdığımız ev burası, zaman içinde eskiyen yerleri oldu ama onları da yaptırmıştık, o yüzden memnunum bir eksikim yok.” (K5, kadın, 74 yaşında)

“... Yaşadığım evden memnunum, onca yıl kirada oturduktan sonra nasıl memnun olmam. Bu evin yeri annemden kaldı, biz de elimizdekilerle, komşuların yardımıyla yaptık bu evi. İnşaatta komşularımız da çalıştı, yardım etti, tek başımıza olsak yapamazdık bu evi ne paramız ne gücümüz yeterdi.” (K17, kadın, 65 yaşında)

“... Yaşadığım evden memnunum, bir eksikliği yok. Diğer katlarda da oğlum ve kızlarım aileleriyle birlikte oturuyor, hepimize yetiyor.” (K18, erkek, 80 yaşında)

“... Evimden çok memnunum, kendim yaptım bu evi, ustayla birlikte çalıştık. Eşim öldükten sonra kızım ve torunumla birlikte yaşamaya başladık. Şimdi torunum da evlenecek ona da üst katta yer yaptık, orada oturacak. Geniş bahçemiz var, sabah kalkınca onlara bakıyorum, kendime geliyorum.”

Dışarı çıkmazsam bir şeyler yapmazsam kendimi kötü hissediyorum. Kahvaltıda bahçeden topladıklarımızı yiyoruz, apartmanda olsak böyle bir şey yapamam. Torunum da seviyor burayı, yoksa taşınmak isterdi zaten.” (K20, erkek, 85 yaşında)

“.. Ben doğduğumdan beri aynı evde yaşadım, başka yer görmedim, buradan çok memnunum. Başka bir yerde yaşayamam ölürüm. Evimizde doğalgaz yok, hem bağlatma ücreti fazla hem de evimizi elimizde alırlar diye bağlatmadık.” (K22, erkek, 79 yaşında)

“Evimi bahçemi seviyorum eskiden hem bostan yapardım hem de hayvan beslerdim artık bacaklarım rahatsız olduğundan inip de yapamıyorum. Evimden memnunum balkonumda oturmayı seviyorum.” (K25, kadın, 79 yaşında)

Yaşlı bireylerin, yaşamlarının neredeyse tümünü geçirdikleri evlerinden, mahallelerinden ayrılmak istemedikleri, ömürlerinin sonuna kadar burada yaşamak istedikleri anlaşılmaktadır. Hatta yaşadıkları evden ve mahalleden taşınmanın onlar için “ölüm” anlamına geldiği görülmektedir. Bu nedenle yaşlı bireyler, yaşadıkları mahallede kentsel dönüşüm istememekte ve karşı çıkmaktadırlar.

Tablo 9: Yaşlı Bireylerin Yaşadıkları Mahallede Kentsel Dönüşüm İsteme Durumları

Katılımcıların değerlendirmeleri	Sayı
Kentsel dönüşüm istemem	29
Kentsel dönüşüm isterim	1

Yaşlı bireylerin tamamına yakını yaşadıkları mahallede kentsel dönüşüm uygulamalarının yapılmamasını ve mahallenin yeniden şekillendirilmemesini istemektedirler. Yaşlı bireyler, çoğunlukla yaşadıkları evi ve mahallenin sokaklarını kendi çabaları ile inşa ettiklerini bu nedenle kimsenin bu bölgeyi kendilerinin izni olmaksızın değiştirmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında çok uzun süredir burada yaşadıklarını, bu süre içinde iyi kötü birçok yaşanmışlıkları ve anıları olduğunu, buradaki yaşamı sevdiklerini ve değiştirmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda yeni bir bölgenin yaşayış şartlarına uyum sağlamakta zorlanacaklarını, istedikleri şekilde yaşayamayacaklarını belirtmişlerdir. Diğer yaşlı ise daha temiz ve güvenli şartlara sahip olan, çocuklar için daha uygun bir bölgede yaşamak istediğini

bu doğrultuda kentsel dönüşüm uygulamalarına sıcak baktığını ifade etmiştir. Buna göre katılımcıların yaşadıkları bölgede kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin görüşleri aşağıdaki örneklerde sunulmaktadır:

“... Bu yaşımdan sonra yeni bir yere taşınmaya, oraya alışmaya gücüm yetmez. Her yerin düzeni farklı oluyor, apartmanda falan oturmak yabancı geliyor. Dönüşüm olursa güvenli olmaz herkes bir yere dağılır, şimdi herkes birbirini tanıyor daha güvenli geliyor o yüzden.” (K6, kadın, 81 yaşında)

“... Benim için çok önemli değil aslında, daha temiz, daha güvenli bir çevrede oturmayı isterim.” (K11, kadın, 68 yaşında)

“... Kocamın anısı var bu evde, bu evi yaparken sırtımızda taşıdık malzemeleri, çoluk çocuk, mahalleli hep birlikte yaptık bu evi, bu mahalleyi. Bu ev bu mahalle yıkılırsa hepsini kaybederim. Allah göstermesin bana o günü.” (K13, kadın, 77 yaşında)

“... Üzülürüm, yani iyi kötü günlerimiz oldu, bu günlere geldik. Şimdiye kadar yaşadığımız her şeyi bu evde bu sokakta yaşadık, anılarımız var, hayatımız var burada.” (K19, kadın, 70 yaşında)

“... Yaşadığım yerin, birlikte yaşadığım insanların değişmesini istemiyorum. Dönüşüm olursa komşuların her biri bir yana dağılacak çevremiz yabancı olacak daha kötü olacak.” (K27, kadın, 79 yaşında)

“... Kentsel dönüşüm olursa etraf yabancı olur bana, kimse kimseyi tanımaz. Evimin önüne çıkıp rahatça oturamam.” (K30, kadın, 67 yaşında)

Sonuçlar

Çalışmada yaşlı bireylerin göç ve yerinde yaşlanma bağlamında kentsel dönüşümle ilgili değerlendirmeleri araştırılmıştır. Çalışmada, yaşlı bireylerin göç etmiş olmaktan ve bu bölgede yaşamaktan mutlu oldukları; geçen sürede yerinde yaşlanan bireylerin yaşamının kalan bölümünü kendi çevresi içinde yaşamak istedikleri ve bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamalarını kabul etmedikleri belirlenmiştir.

Bu çalışmada göç ve yerinde yaşlanma faktörlerinin, yaşlı bireylerin kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin görüşleri üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşlı bireylerin tamamına yakını

gençlik dönemlerinde ekonomik nedenler ile göç etme kararı almış olup, göç edilecek bölgenin seçiminde istihdam koşulları belirleyici olmuştur. Çalışmaya katılan yaşlıların büyük çoğunluğunun Karadeniz bölgesinden göç ettikleri ve Paşabahçe'de çoğunlukla Karadeniz bölgesinden göç eden nüfusun yaşamakta olduğu öğrenilmiştir. Bu durumu ortaya çıkaran iki önemli koşul belirlenmiştir. İlk olarak; düzenli bir gelir ve sigortalı bir iş için İstanbul'a göç edenlerin, konut ile ilgili koşullarını iyileştirdikten sonra, memleketlerinde bulunan diğer aile üyelerini, akrabalarını ve hemşerilerini de beraberinde getirmek amacıyla teşvik edici ve destekleyici rol oynadıkları ortaya çıkmıştır. İstanbul'a göç eden bireyler, birbirlerinden kopmamak, birbirlerine destek olmak ve geleneksel nitelikteki çevrede yaşamlarını devam ettirmek için birbirlerine yakın yaşamayı tercih etmişlerdir. İkinci olarak, doğal çevrenin göç edilen bölgeye benzer nitelikte olmasıdır.

Paşabahçe mahallesinin göç almasındaki temel etken Paşabahçe Cam Fabrikası, Tekel Fabrikası ve Beykoz Kundura Fabrikası'nın bulunmasıdır. Göç hareketinin hızlanması ve göç edenlerin birbirlerine yakın yaşamak istemesi; ancak konut sayısının yetersiz olması, konutların fiziki yapısının istenen şekilde olmaması, var olan konutların pahalı olması ve gecekondu yapmak için boş arazilerin bulunması gibi nedenler ise Paşabahçe mahallesinin gecekondu bölgesi olmasına neden olmuştur.

Yaşlı bireyler, gençlik döneminde düzenli bir iş bulma ve ev sahibi olma, fiziksel anlamda göç ettikleri bölgeye benzemesi ve doğal çevrenin istedikleri gibi olması, bölgede çocukları için uygun eğitim olanaklarının olması gibi nedenler ile Paşabahçe mahallesine göç etmişlerdir. İstihdam ve düzenli bir iş bulma gibi nedenler ile göç edenler, ilk zamanlarda ekonomik zorluklar yaşamışlardır.

Paşabahçe mahallesinin Karadeniz bölgesi ile benzer nitelikte olması ve bölgede yaşayan bireylerin büyük çoğunluğunun Karadeniz bölgesinden gelmesi nedeniyle yaşam alışkanlıklarını çok fazla değiştirmemişlerdir. Bu durum göç eden bireylerin "köy hayatını kente taşıyabilmelerini" sağlamıştır. Paşabahçe mahallesindeki en yaygın konut tipi bahçeli müstakil evlerdir. Yaşlı bireyler için bahçeli bir evde yaşamının boş zamanları değerlendirme, bahçeye emek verme açısından ayrı bir önemi vardır. Paşabahçe mahallesi, ekonomik

açıdan diğer bölgelere göre daha ucuzdur. Yaşanan bölgede ev kiraları çevre bölgelere göre daha ucuz olup, ev sahipleri ve kiracılar arasında akrabalık, hemşerilik bağları bulunmaktadır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de ekonomik anlamda güçlük yaşayan bireyler olduğunda çevre destekleyici bir tutum göstermektedir. Bu destek yaşlılar için daha da önemli olmaktadır. Bölgede hizmet alınabilecek hastane, banka, eczane ve postane gibi kurumlar bulunmakta ve hizmet alınmak istendiğinde kolaylıkla erişilebilmektedir. Yaşlılar, gençlik döneminden bu yana yaşadıkları çevreye ilişkin oluşturdukları bellek ile hizmetlere ne şekilde ulaşabileceklerini bilmekte ve İstanbul gibi bir metropolde yaşamalarına karşın kendi “güvenli” çevrelerinde kolaylıkla dışarıdaki işlerini yapabilmektedirler. Yaşlı bireylerin bu olumlu değerlendirmelerine karşın, artan hastalıkları ve yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan fonksiyon kaybı nedeniyle; bireyler, bölgede yokuş ve merdivenlerin fazla ve yolların dar olması nedeniyle erişim imkanlarının zaman zaman kısıtlandığını, yardım almaksızın istediklerini yapmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir

Tartışma

Yaşlı bireylerin, gençlik döneminde göç etmiş oldukları, yaşamlarını biçimlendirdikleri, güçlü sosyal bağlara sahip oldukları çevrenin değişmesini istemedikleri ve kentsel dönüşüme karşı çıktıkları görülmektedir. Ayrıca, kentsel dönüşüm ile ilgili yasal konularda bilgi sahibi olmamaları ve sürecin belirsizliği, yaşlılara kentsel dönüşümün olumlu bir yönü olmadığını düşündürmektedir. Çin’de yürütülen araştırmada; yaşlıların yerinde yaşlanma ile ilgili değerlendirmelerinde, kentsel dönüşüm bölgelerinde komşuluk ilişkileri, konutun durumu gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Çin’de yaşlıların kentsel dönüşüm sonrasında komşuluk ilişkilerinden ve konutlardan memnun olmadıkları belirlenmiştir (Jie ve Rosenberg, 2019).

Yaşlı bireyler, yaşamakta oldukları bölgeden memnuniyet duymaktadırlar. Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamalarının yapılmasını istememektedirler. Katılımcıların tamamına yakını 20 yılı aşkın süredir yaşamakta oldukları bölgenin, alışılmış sosyal ve fiziki çevrenin değişmesini istemediklerini ve bu çevrede yaşamlarını sürdürmek istediklerini ifade etmişlerdir. Yaşlı bireyler, yaşamakta oldukları konutların tapuları ile ilgili hukuki sorunların

olduğunu bu nedenle kentsel dönüşüm sonrası kendilerine yerleşim için yer verilemeyebileceğini, kent merkezine görece daha uzak konumda bulunan başka bir yere gönderilebileceklerini düşünmektedirler. Ev tapuları konusunda belirsizliklerin yaşanması ve yaşlıların evlerini kaybetme ihtimallerinin olması, kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı olumsuz görüşlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenlerle yaşlı bireyler, kentsel dönüşüm sonrası evlerinin ekonomik değerinin artacağını veya maddi kazanç sağlayacaklarını düşünmemektedirler.

Sivam ve Karuppanan (2000) yaptıkları çalışmada yaşlı bireylerin konutlarının içi kadar çevresinde bulunan sosyal çevrenin önemli olduğunu, çevre ile iletişim içinde olan yaşlı bireylerin kendilerini daha az yalnız hissettiklerini belirlemişlerdir. Bu çalışmada da yaşlı bireylerin komşularının aynı zamanda aile üyeleri, akrabaları ve/veya hemşerileri olduğu; bu nedenle kendilerini güvende hissettikleri ve yalnız olmadıkları; hasta olduklarında, kendilerine bakamayacak duruma geldiklerinde çevrelerinde kendilerine bakabilecek bireylerin olduğu bulunmuştur.

Yaşlı bireyler, yaşamakta oldukları evleri aileleri, akrabaları ve komşuları ile birlikte inşa etmişlerdir. Bu nedenle evlerinin manevi değeri büyüktür. Yaşlı bireyler, yaşamlarını geçirdikleri, diğer yaşam dönemleri ile yıllara yaşam kattıkları, anılarını biriktirdikleri, emek verdikleri, dostlukları ve komşuluk bağlarını oluşturdukları evlerinden, mahallelerinden ve bölgelerinden ayrılmak istememekte, burada "yerinde yaşlanma" yı istemektedirler. Kentsel dönüşümü ise yerinde yaşlanmanın önündeki en önemli engel olarak görmektedirler. Ayrıca yaşlı bireyler için kentsel dönüşüm ile ilgili hukuki süreçler, tapu, maliyet, maddi kayıplar gibi konulara ilişkin bilgi yetersizliği ve belirsizlik kentsel dönüşüme ilişkin kaygıları artırmaktadır. Diğer yandan bazı yaşlı bireylerin konutlarının tadilata ihtiyacının olması ve daha güzel ve konforlu bir konutta yaşama isteği bir yenilenme ihtiyacı olduğunu da göstermektedir. Bu nedenle kentsel dönüşüm alanlarında, yaşlı bireylere dönüşüm sürecine ilişkin hukuki ve mali konularda bilgi verilmesi, farkındalık kazandırılması, kayıpların ya da kazanımların açıkça belirtilmesi önemli bir haktır. Ayrıca bu dönüşümün ve yenilenmenin bölgenin doğal yapısına uygun olarak yatay ve bahçeli bir mimari ile düzenlenmesi, yer değiştirmeden yaşlı mahalle

sakinlerinin bu bölgede yaşamlarını sürdürmelerine olanak sağlanması oldukça önemlidir. Ayrıca yaşlılar için yaşlı/yaş dostu kent uygulamaları ve buna ilişkin çabaların artması yaşlı birey, ailesi, yaşadığı ev, hizmetlere erişimi bağlamında konunun bütüncül olarak değerlendirilmesini sağlayacaktır. Erişilebilir sağlık ve bakım hizmetleri, toplumsal destek, ev dışında zaman geçirilebilecek mekanların oluşturulması, topluma katılım, çalışma olanakları, ulaşım, evlerin geronteknolojik uygulamalar ile yaşlılık dönemine uygun hale getirilmesi, sosyal içirme ve itibar, bilgi ve iletişim olanaklarından yararlanma gibi hususlarda yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanması yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde önemli görülmektedir.

Kaynakça

- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. ve Fidan, T. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty)*, 15 (1):37-75
- Akkar, Z. M. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batıdaki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 36 (2), 29-38.
- Astin, F. and Long, A.F. (2009). Qualitative Resarch: An Overview. *British Journal of Cardiac Nursing*, 4(8), 390-393.
- Bacsu, J., Jeffrey, B., Abonyi, S., Johnson, ST., Novik, N., Martz, D. and Oosman, S. (2014). Healthy Aging in Place: Perceptions of Rural Older Adults. *Educational Gerontology*, 40 (1), 327-337.
- Baş T., Akturan U. (2017). Derinlemesine Görüşme. İçinde: *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ed.: Baş, T., Akturan, U., Seçkin Yayıncılık. Ankara. s: 113-117.
- Bogdan, R. C. and Biklen, S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Çelik, F. (2005). İç Göçler: Teorik Bir Analiz. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14(2), 167-184. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cusosbil/article/view/5000001063/5000001754>
- Cho, J., and Trent, A. (2006). Validity in Qualitative Research Revisited. *Qualitative Research*, 6 (3), 319-340. <https://doi.org/10.1177/1468794106065006>
- Esendemir, Ş. (2016). Türkiyede Yerinde Yaşlanma ve Mekan Gerontolojisinin Temel Parametreleri. *Sosyoloji Dergisi*, 36 (1), 13-31.
- Evcil, N., Dökmeci, V. and Kiroğlu, G. B. (2006). Regional Migration in Turkey: Its directions and Determinants. *46th European Congress of the Regional Science Association*. Greece.
- Glaser, B. (1978). *Theoretical Sensitivity*. San Francisco: University of California.
- Gözübüyük Tamer, M. (2017). Yaşlı Hastalarına Bakım Veren Kadınların Deneyimleri Işığında "Evde Bakım Hizmetinin" Değerlendirilmesi *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 26(1), s. 157-186 Erişim adresi: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=124258817&lang=tr&site=eds-live&authtype=ip,uid>

- Hablemitoğlu, Ő. ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı*. Ankara: Kilit Yayınları
- Hammersley, M. (2007). The Issue of Quality in Qualitative Research. *International Journal of Research and Method in Education*, 30, 287–305.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2008). *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Hoof, J., Kazak, J.K., Perek-Białas, J.M. and Peek, S.T.M. (2018). The Challenges of Urban Ageing: Making Cities Age-Friendly in Europe. *Intrnational Journal of Environmental Research Public Health*, 15, 2473
- İmamoğlu, V. (2015). İleri Yaşlardaki Türklerin Yaşam Çevreleri ve Daha İyi Bir Yaşam İçin Öneriler. *Journal of the Faculty of Architecture*, 32(1), 105-119.
- Jie, Y. and Rosenberg, M.W. (2019). Aging and the Changing Urban Environment: The Relationship Between Older People and the Living Environment in Post-Reform Beijing, China, *Urban Geography*, DOI: 10.1080/02723638.2019.1643172
- Köroğlu, C. Z. ve Köroğlu, M. A. (2015). Mekanın Dönüşümü ve Yaşlılık Üzerine: Kentleşme ve Yaşlılık Olgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41(8), 812-821.
- Özmete, E. (2016). *Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Araştırması*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlıkın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü.
- Özmete, E. (2017). *Türkiye'de Kuşaklararası Dayanışmanın Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Phillips, D. R., Siu, O. L., Yeh, A. G. O. and Cheng, K. H. C. (2004). Factors Influencing Older Persons' Residential Satisfaction In Big and Densely Populated Cities in Asia: A Case Study in Hong Kong. *Ageing International*, 29(1), 46-70.
- Rantz, M. J., Dorman Marek, K., Myra, A., Rebecca, A., Jhonson, D. O. ve Porter, R. (2005). Tiger Place: A New Future of Older Adults. *Journal of Nursing Care Quality*, 20(1), 1-4.
- Rioux, L. (2005). The Well-Being of Aging People Living Their Own Homes. *Journal of Enviromental Psychology*, 25(1), 231-243.
- Sariipek, D. (2016). Demographic Shift and Elderly Care in Turkey. *Journal of Social Security* 2 (6), 93-112. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/297671>

- Sivam, A. and Karuppanan, S. (2000). Factors Influencing Old Age Persons' Residential Satisfaction: A Case Study of South Australia. *Sociology Conference*, University of South Australia.
- Steels, S. (2015). Key Characteristics of Age-friendly Cities and Communities: A Review. *Cities*, 47(1), 45-52.
- Şentürk, M. ve Kurtkapan, H. (2017). Yaşlılığın Mekansallaşması: Kadıköy Modadaki Bir Apartman Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 4-19.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*, İlhan Tekeli Toplu Eserler-3, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekten Aksürmeli, Z. S. (2017). Yaşlılık Ekseninde Türkiye'de İç Göç ve Kent. *Akademik Bakış Dergisi*, 64(1), 703-716.
- Timmermann, S. (2012). To "Age in Place" or Not... That Is the Question. *Journal of the Financial Service Professionals*, 66(1), 24-26.
- TÜİK. (2013). *Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075*. Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Adresi: www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844
- TÜİK. (2014). *İstatistiklerle Yaşlılar*. Türkiye İstatistik Kurumu. Ankara.
- TÜİK. (2017b). *Temel İstatistikler*. Türkiye İstatistik Kurumu. Ankara.
- TÜİK. (2017c). *Aile Yapısı Araştırması, 2016*. Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Adresi: www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869
- TÜİK. (2017a). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2016*. Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Adresi: www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=24644
- TÜİK. (2018). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2017*. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni.
- TÜİK. (2020). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2019*. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni.
- United Nations. (2017). *World Population Prospects*. Erişim adresi: https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf
- Ünalın Cöbek, P., Uzuner, A., Dinç, D. ve Çiçili, S. (2009). Bakıcıların Sesi; Yaşlılar ve Bakıcılık Hakkındaki Algı ve Tutumları. *Türk Geriatri Dergisi*, 21(1), 18-24.
- Weber, R.P. (1990). *Basic Content Analysis*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Wiles, J. L., Neibing, A., Guberman, N., Reeve, J. and Allen, R. E. S. (2011). The Meaning of "aging in place" to Older People. *The Gerontologist*, 52(3), 357-366.

- World Health Organization. (2011). *Global Health and Aging*. Erişim adresi: http://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf
- Yakar, M. (2012). İç ve Dış Göçlerin Kırsalda Nüfusun Yaş Yapısına Etkisi: Emirdağ İlçesi Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10 (2), 129-149.
- Yaylagül, N.K. (2015). Yerinde Yaşlan(ama)ma: Kentsel Dönüşüm ve Yaşlılık. 8. *Ulusal Yaşlılık Kongresi: Yerinde Yaşlanma*. 66-71.

SOSYAL POLİTİKA GELİŞTİRMEDE VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA YERELLEŞME: SAKARYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SOSYAL GELİŞİM MERKEZİ ÖRNEĞİ

Yusuf GENÇ¹, Oğuzhan ÇAVUŞOĞLU², Mustafa ÇÖPOĞLU³

Öz

Modern dünya düzeni, ekonomik, teknolojik gelişmeler ve yenilikler bireylerin ihtiyaç hiyerarşisini değiştirmiş, refah toplumunun ruhunu oluşturan sosyal devlet ve sosyal belediyeçilik anlayışının yaygınlaşmasına ön ayak oluşturmuş, bunun sonucunda yeni yerel sosyal politika üretimine ve uygulamalarına ihtiyaç duyulmuştur. Yerel yönetimlerin bölgesel farklılıkları, gelişmişlik düzeyini, yerel halkın sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını daha iyi tanınması, sorunlara hâkim olması ve halka daha yakın olması sosyal politika üretimi ve uygulamalarında söz sahibi olmasını da gerekli kılmıştır. Bu makalenin amacı; sosyal politika uygulamalarının ve sosyal hizmetlerin yerelleştirilerek merkezi yönetim yerine yerinden yönetim tarafından üretilip uygulanmasının önem ve gerekliliğini Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezinin hizmetleri ve uygulamaları özelinde açıklamaktır. Araştırma 'durum çalışması (örnek olay)' yöntemine dayalı 'iç içe geçmiş tek durum deseni' niteliği taşımaktadır. Verilerin toplanmasında görüşme tekniği kullanılarak merkez yöneticileri ve çalışanları ile mülakatlar yapılmış, merkezin hizmetlerine ve faaliyetlerine yönelik dokümanlar incelenmiştir. Çalışmanın teorik altyapısında ise sosyal politika, sosyal hizmet, sosyal belediyeçilik, merkezi yönetim ve yerinden yönetim kavramları incelenerek sosyal hizmet ile ilişkileri ele alınmıştır. Araştırma sonucunda yereldeki sosyal sorunların çözümü için uygulanabilir yerel sosyal politikalar üretilmesi ve yerel yönetimler tarafından sosyal hizmet perspektifinde uygulanmasının merkezi yönetim uygulamalarına göre daha etkin ve verimli olacağı kanaati ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Merkezi Yönetim, Yerinden Yönetim, Yerel Yönetim, Sosyal Politika, Sosyal Hizmet, Sosyal Belediyeçilik

¹ Prof. Dr. Yusuf GENÇ, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ygenc@sakarya.edu.tr., ORCID No: <https://orcid.org/0000-0001-6580-0883>

² Oğuzhan ÇAVUŞOĞLU, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, oguzhan.1994.40@gmail.com., ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-4655-3693>

³ Dr. Mustafa ÇÖPOĞLU, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri, mcpoglu@gmail.com., ORCID No: <https://orcid.org/0000-0003-3320-0845>

LOCALIZATION IN SOCIAL POLICY DEVELOPMENT AND SOCIAL WORK PRACTICES: THE CASE STUDY OF SAKARYA METROPOLITAN MUNICIPALITY SOCIAL DEVELOPMENT CENTER

Abstract

Modern world order, economic and technological developments, as well as innovations, have changed the hierarchy of needs of individuals. Social state and social municipality mentality, constituting the spirit of welfare society, has become widespread in the central government and local administration. Thus, the importance of producing and implementing new social policies has increased. The fact that local governments have a better understanding of regional differences, the level of development, socioeconomic and cultural structure of local people, as well as recognizing the problems and being closely acquainted with people has made it necessary for local governments to have the right to comment on the production and implementation of social policies. The paper aims to the necessity and importance of localizing social policy applications and social works, developing and implementing them by the local government instead of the central government. The services and practices of Social Development Center of Sakarya Metropolitan Municipality are discussed as the case study. The research is a “single-case embedded design” based on the “case study” method. The interview method was chosen in the data collection phase. Interviews were conducted with the managers and workers in the Social Development Center. In addition, the documents related to the services and activities of the Center were analysed. In the theoretical background of the study, the concepts of social policy, social work, social municipality, central government and decentralization are analysed and their relationship with social work are discussed. It is concluded that the production of practicable local social policies for the solution of local social problems and their implementation by local governments within the perspective of social work would be more effective and productive compared to the implementation by the central government.

Key Words: *Central Government, Decentralization, Local Government, Social Policy, Social Work, Social Municipality*

Giriş

Sosyal politika ortaya çıkış itibariyle gelir dağılımındaki dengesizlikleri gidermeyi amaçlamıştır. İşçi sınıfını biyopsikososyal bakımdan belirli risklere karşı korumayı kendine amaç edinen sosyal politika, 1900’lü yıllardan sonra anlamının ve kapsamının genişlemesiyle bilim olma sürecine girmiştir. Bu süreçte sosyal refahın sağlanması için insana yapılan yatırımın önemini ve dezavantajlı grupların sorunlarının giderilmesi ve refah unsurlarından yararlanmalarının zaruretini kavrayan devletler, sosyal politikalar üretmeye (merkezi ve yerinden yönetim anlayışlarında) başlayarak “sosyal devlet” olma eğilimine girerek idari politikalarını güncellemişlerdir. Bu dönemde yerel yönetimler sosyal politika geliştirme ve sosyal hizmet uygulama yönünde bir misyona sahip değillerdi. Ancak 1980’li yıllardan sonra dünyada etkisini artırmaya başlayan “küreselleşme” olgusu ile birlikte yerel yönetimler de sosyal belediyeçilik temel felsefesiyle bu yarışa katılmışlardır. Bu durum sosyal politika ve sosyal politikanın aracı ve tamamlayıcısı olan sosyal hizmet mesleğini daha önemli hale getirmiştir. Bu süreç makro düzeyde olan sosyal politika ve sosyal hizmetlerin mikro boyutta da üretilmesi ve uygulanmasının önünü açarak sosyal devlet olma kriterlerinden birisi olan sosyal belediyeçilik anlayışını ortaya çıkarmıştır.

Devletlerin idari yapılanmaları merkezi yönetim ve yerinden yönetim olmak üzere iki ana merkezde kurgulanmıştır. Bu kurgunun öneminin ve gerekliliğinin anlaşılması için yerinden yönetimden neyin kastedildiği ve işleyişinin ne şekilde olması gerektiği doğru analiz edilmelidir. Yerinden yönetim; kendine özgü özellikleri ve yerel nitelikteki fonksiyonları gereği ayrışan faaliyetlerin merkezi yönetim dışındaki birimler tarafından yerine getirilmesi olarak açıklanmaktadır. Özellikle sosyal dokusu zengin olan ve coğrafi yapılanması geniş olan ülkelerde merkezi yönetimin taşradaki tüm idari yapıyı ve hizmetlerin dökümünü yönetmek istemesi sağlıklı bir kurgu değildir. Çünkü halk yönetime yakın olmak ve yönetime katılmak istemekte, yerel yönetimler de bu isteği yerine getirmeye daha yatkın birimler olmaktadır.

Yerinden yönetim kendi içinde idari ve coğrafi açıdan ele alınmaktadır. İdari açıdan yerinden yönetim; halkın yönetime katılımını sağlamak, yerel ihtiyaçlarla mahalli hizmetler arasında denge sağlamak ve aşırı merkeziyetçi-

liğin sakıncalarını önlemek amacıyla yerel nitelikli kamu hizmetleri ile sosyal, kültürel, iktisadi ve teknik birtakım fonksiyonların merkezi idarenin hiyerarşik yapısı dışında kalan kamu tüzel kişiliklerince yürütülmesidir. Coğrafi açıdan yerinden yönetim; halkın yerel nitelikteki ihtiyaçlarının karşılanması ve bazı idari görev ve hizmetlerin yürütülmesi için gerekli olan karar organları kendi seçmenlerinin oylarıyla belirlenen ve faaliyetleri belirli bir coğrafi alanla sınırlı olan bölge, il, belediye ve köy yönetimlerini kapsamaktadır (Kesgin, 2014). Yerel yönetimler bir yerinden yönetim unsuru olmakla birlikte tüm yerinden yönetim birimleri yerel yönetim kuruluşu olarak görülmemektedir. Çünkü merkezi yönetimin taşra yapılması da hizmet yönünden yerinden yönetim olarak değerlendirilmektedir. Bu iki unsur arasındaki incelik göz ardı edilmemelidir.

Yerinden yönetimde karar mekanizmasının merkezi yönetimin dışında olması, yönetilenlerin karar organlarını kendilerinin seçmesi esas alınmaktadır. Bu çalışmada daha çok yerel yönetimlerce geliştirilen sosyal politikalar kapsamında bu idarelerin sosyal hizmet uygulamaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca siyasi açıdan yerinden yönetim; siyasi gücün merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasından bölüşülmesi olarak değerlendirilmektedir. Yerel yönetim; merkezi yönetimin dışında, yerel bir topluluğun ortak bir ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulan, karar organlarını doğrudan halkın seçtiği, demokratik ve özerk bir yönetim kademesi, bir kamusal örgütlenme modelidir (Bozkurt ve Ergün, 1998, s.258; Genç vd., 2010, s.846). Yerel yönetimlerin halk tarafından seçilmesi açıklık, şeffaflık ve denetlenebilir olma ilkeleri gereği vatandaşlarca tercih edilen bir yönetim şeklidir.

Merkezi yönetim ve yerinden yönetim erkleri arasındaki yetki ve sorumluluk farklılıkları ayrıştırıcı değil birbirini tamamlayıcı nitelikte olması öngörülmektedir. Özellikle yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin daha etkin olduğu ve bu alanda yeni politikalar üretilmesinin ve uygulanmasının gerekliliği bu çalışmanın önemini ortaya çıkarmakta ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yerel yönetimlerin hizmetlerdeki etkinliğinin artması sosyal politika üretiminde ve uygulamalarda önemli değişimler getirmiştir. Çünkü yerel yönetimler idare ettiği halkın sorunlarını, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını daha yakından bilebileceğinden oluşturulan ve uygulanan

sosyal politikalar halkın ihtiyaçlarına yönelik daha sağlıklı, daha etkin ve daha kalıcı çözümler sağlayacaktır.

Türkiye’de 2004 yılından sonra Büyükşehir belediyesi olan illerde yerel yönetim kuruluşlarından olan il özel idareleri kapatılarak görevleri Büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Yerel yönetimlerden özellikle belediyeler misyonları gereği, sosyal politika ve sosyal hizmet noktasında diğer yerel yönetim unsurlarına göre daha çok ön plana çıkmaktadırlar. Belediyeler, başta dezavantajlı gruplar (engelliler, çocuklar, yaşlılar, kadınlar vb.) olmak üzere bünyesindeki halkın sosyal sorunlarına yönelik sosyal politika ve sosyal hizmet faaliyetleri sunması, bu faaliyetlerin oluşturulmasına katkı vermesi ‘sosyal belediyecilik’ olarak adlandırılmaktadır. Berkün’e göre (2017) sosyal devlet olmanın elzem unsurlarından biri olan sosyal belediyecilik; “belediyelerin klasik belediyecilik hizmetleri olarak adlandırılacak temel hizmetlerden oluşan hizmet sepetinin genişleyerek; kentlerin sosyal yapısına etki edecek eğitim, sağlık, kültür, refah gibi alanlarda da hizmet sunan kurumlar haline gelmelerini içeren süreci” ifade etmektedir (s.585). Özellikle kentleşme ile kentlerde nüfusun hızla artmasıyla yereldeki bu tür hizmetlerin uygulanmasında merkezi yönetim yetersiz kalmış ve sosyal belediyecilik daha çok önem kazanmıştır (Kesgin, 2019). Belediyeler bu süreçte merkezi yönetimden bağımsız değil merkezi yönetimle iş birliği içerisinde hareket etmektedirler.

Bu çalışmada, yerelde uygulanan sosyal hizmetlerin merkezi yönetim uygulamalarına göre işlevselliğini belirlemek ve sosyal belediyeciliğin önemine vurgu yapmak üzere Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi örnek olarak ele alınmıştır. Çalışma bir ‘durum çalışması (örnek olay)’ özelliği taşımaktadır. Durum çalışması Creswell’e göre (2007: 73); araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu, olayı veya sistemi, birçok farklı türden kaynağı içeren veri toplama araçları (görüşmeler, röportajlar, görseller-işitseller materyaller, belgeler ve raporlar gibi yazılı kaynaklar) ile derinlemesine araştıran ve inceleyen nitel bir yaklaşımdır. Çalışma ayrıca durum çalışması desenlerinden ‘iç içe geçmiş tek durum deseni’ niteliği taşımaktadır. Bu desen tek bir durum içerisinde analiz edilecek birden fazla alt tabaka veya birim olduğunda (Aytaçlı, 2012, s.7) kullanılmakta olup araştırmanın amaç ve hedefleriyle örtüşmektedir.

Konuya ilişkin ilgili literatür incelendiğinde çalışmaların, genellikle teorik ve yasalara dayalı bir çerçevesinin olduğu ve durum çalışması niteliği taşıyan çalışmalarda ise 'sosyal belediyeçilik' örneği olarak incelenen kurumların bazı özellikleri (engellilik gibi) dikkate alınarak çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu makalede ise sosyal politika, sosyal hizmet, merkezi yönetim, yerinden yönetim ve sosyal belediyeçilik gibi temel kavramlara, merkezi ve yerinden yönetimin sosyal hizmet ile ilişkisine, mevzuat ve sosyal politikalar çerçevesinde belediyelerin sosyal hizmet uygulamalarına vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda merkezi yönetim gibi birçok farklı hizmet sunumunu tek bir yönetim altında toplayan Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi'nin sosyal hizmet uygulamaları örnek olarak değerlendirilerek çalışmanın ilgili literatüre ilişkin farklılığı ortaya konmuştur.

1. Sosyal Politika, Sosyal Hizmet ve Yerelleşme

İnsanın değişen ihtiyaçlarının bir sonucu olarak sanayi devrimi birçok değişimi de beraberinde getirmiş, toplumların ekonomik yapısı, aile yapısı, sosyal hayatı ve çalışma hayatı gibi birçok alanda etkili olmuştur. Sanayi devrimi ile çalışma koşulları daha da ağırlaşmış, ücretler olması gerekenin çok altında kalmış ve çalışanlar başta olmak üzere toplum bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde sermaye sahibi güç sahibi olarak kabul edilmiş ve işveren-işçi biçiminde sınıflaşmalar olmuştur. Bu doğrultuda sosyal politika kavramı temelde işçi sınıfı ile işveren sınıf arasındaki sorunları çözmek (Tokol ve Alper, 2011, s.4) üzere ortaya çıkmıştır. Ayrıca sosyal politika, sınıflar arasındaki sorunları çözmeye çalışırken bu sınıflar arasında denge kurmak, adaleti sağlamak ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri önlemek üzere de bir misyon üstlenmiştir. İlerleyen süreçte sosyal politikanın kapsamı genişleyerek toplum içerisinde meydana gelen tüm sosyal olayları düzenleme çabası içine girmiştir. Günümüzde sosyal politika bilimi ekonomik sorunların yanında ekonominin insanlar üzerindeki etkisini araştıran, dezavantajlı grupların ve sosyal sorunların çözümüne yönelik kapsayıcı çeşitli önlemler sunan bir disiplin haline gelmiştir.

Bu gelişmeler sonunda bilim olarak sosyal politika, devlete bağlı değişik sosyal kurum ve kuruluşların mevcut sosyal düzen içinde farklı sosyal gruplarla birlikte sosyal barış içinde yaşamalarını sağlamaya ve sosyo-ekonomik

dengesizliklerin giderilmesine yönelik tedbir ve politikaların bütünüdür (Genç vd., 2010, s.729). Sosyal politikanın önceliği koruyucu ve önleyici politikalar üreterek sorunlar oluşmadan risklerin önüne geçmektir.

Sosyal politikanın yordayıcısı ve tamamlayıcısı olan sosyal hizmet ise; sosyal işlevselliği artırmak, kişinin kapasitesini yenilemek, güçlendirmek ve özlenen amaçlara uygun toplumsal koşulları oluşturmak üzere bireylere, gruplara, ailelere ve topluluklara yardımcı kapsayan mesleki çalışmadır (Barker, 2003, s.408; Akt: Zastrow, 2014, s.6). Dezavantajlı grupların ve toplumun genelinin refah seviyesini artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunan sosyal hizmet mesleği ve disiplini Türkiye’de sosyal devlet olma ihtiyacının temeli olarak sayılmaktadır. Sosyal hizmetlerin sunumu hem merkezi yönetimin taşra yapılanması (yerinden yönetim) hem de yerel yönetim unsurları tarafından verilmekle birlikte hangisinin daha verimli olduğu/olacağı tartışmalıdır. Nihai olarak devletin belli bir standart oluşturduktan sonra uygulamaları yerel yönetimlere bırakması ve kendisinin sadece denetim görevini üstlenmesi hizmetlerdeki verimi artıracakı düşünülmektedir.

Sosyal politika geliştirme ve sosyal hizmetlerin sunumunda ülkelerin idari yapıları önemli yer tutmaktadır. Türkiye’nin yönetim yapısı merkezi ve yerinden yönetim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hem merkezi hem de yerinden yönetim organları “idarenin bütünlüğü” ilkesinin doğal bir sonucu ve bir bütünün parçaları olarak değerlendirilmektedir (Demir, 2006, s.6). T.C. 1982 Anayasası 123. maddesinde “idarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır” hükmü idarenin kurgulanmasında merkezi ve yerinden yönetimi birbirinden ayırarak ifade etmiştir.

Yerel yönetim, merkezi yönetimden farklı olarak merkezi yönetimin hiyerarşisi içinde yer almayan yönetim biçimidir. Şöyle ki yerel yönetim; mahalli nitelikteki kamu hizmetleri ile teknik nitelikteki bazı kamu hizmetlerinin merkezi idareden ayrılarak ayrı kamu tüzel kişilikleri tarafından gerçekleştirilmesidir (Akyılmaz vd., 2016, s.184). Hizmet yerinden ve yerel yerinden yönetim olmak üzere ikiye ayrılan yerinden yönetimde yerel yerinden yönetim kuruluşları arasında yer alan belediyeler sosyal politika uygulamalarının ve sosyal hizmetin yerelleşmesinde diğerlerine göre öne çıkmaktadır.

Küreselleşme ve yenedünya düzeni, sosyal devlet olma yarışı içerisinde merkezi yönetimlerin yereldeki uygulamalarında yetersiz kalmasına neden olmuş, sosyal devlet olmanın gerekliliği sadece merkezi yönetim odaklı olmaktan çıkararak yerel yönetimlerin sosyal yapı kazanmalarında etkili olmuş ve sosyal hizmetlerin yerele aktarılması gerekli hale gelmiştir. Sosyal politika üretiminde yerel yönetimlerin aktif rol üstlenmesi 'sosyal belediyeçilik' kavramını ortaya çıkarmıştır (Genç, 2009, s.61).

Yaşanılan süreçle sosyal politika ve sosyal devlet anlayışının kapsamı genişlemiş ve 'sosyal' çatısı altında yerel yönetimler bu kapsamın içine girmiştir. Böylece önceleri sosyal devlet anlayışında merkezi otorite daha ön plandayken küreselleşme, yenedünya düzeni ve yönetim anlayışı ile politika geliştirmede merkezi otoritenin etkisi azalmaya başlamıştır. Özellikle 1970'li yılların ortalarından sonra sosyal politikaların sağlanmasında yerel yönetimlerin etkisi merkezi yönetimler kadar kendini göstermeye başlamıştır (Çelik, 2013, s.45). 1980'li yıllardan sonra dünyada yerel yönetimler, küreselleşme süreciyle beraber sosyal belediyeçilik adı altında sosyal politikada daha fazla söz sahibi olmaya başlamış ve sosyal politika uygulamalarının yerelleşme sürecinin hızlanmasını sağlamıştır.

Türkiye'de ise 1990'lı yıllarda İstanbul ve Ankara Büyükşehir belediyelerinin sosyal politika uygulamalarında ve sosyal hizmetlerin yerelleşmesinde baş aktör olarak öne çıkması sosyal belediyeçilik anlayışının önem kazandığı yıllar olarak görülmektedir. Ancak bu uygulamalar daha çok belediyelerin kendi inisiyatifleriyle yaptıkları faaliyetler olup genel bir yasal zeminden söz etmek mümkün değildir. Bu bağlamda sosyal politika uygulamalarının ve sosyal hizmetin yerelleşmesinin daha etkin bir şekilde gerçekleştiği belediye yasaları 2004 yılında çıkarılan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2005 yılında çıkarılan 5393 Sayılı Belediye Kanunu'dur (Kesgin, 2016, s.324). Nitekim Artan (2012)'in sosyal devlet tanımında ifade ettiği; devletin eğitim, sağlık, işsizlik gibi sosyal sorunları ortadan kaldırmak için sosyal politikalar geliştirerek müdahalelerde bulunma ve vatandaşlarına günün yaşam şartlarına uygun standartları sağlama görevi (s.17) artık yerel yönetimlerin sorumlulukları arasında sayılmaktadır.

Değişen yönetim anlayışı ve toplum odaklı modern dünya düzeni sosyal politikaların ve sosyal hizmetlerin yerelleşmesinde bir diğer etken olmuştur.

Bu durum ‘yeni yönetim’ kavramı ve anlayışını üretmiştir. Yeni yönetim kavramı devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli ve toplumu yönetimde daha aktif kılan bir anlayışa sahiptir. Bu yaklaşım toplumu daha anlayan, yorumlayan, sorunlarına daha etkin çözümler getiren hizmet sunumunu beraberinde getirmiştir. Yeni yönetim anlayışı ile yerel yönetimler birbirini bütünleyici niteliktedir. Çünkü kentteki insanın demokratik bir şekilde kendi iradesiyle seçtiği ve idari düzeyde kendisine muhatap olarak kabul ettiği yerel yönetimler, idaresi altında bulunan bireyleri daha iyi tanınması sebebiyle ihtiyaçları ve sorunları daha kolay bir şekilde tespit edebilmekte ve sorunlara yönelik çözümler sunabilmektedir (Yüksel, 2007, s.293-294).

Yerel yönetimlerin sosyal hizmetlerin yönetilmesinde ve uygulamasında aktif görev alması yerinden yönetimin iki ayağından birini oluşturmaktadır (Genç ve Barış, 2015, s.106). Diğer ayağını ise; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın taşra teşkilatları başta olmak üzere diğer kurumlar oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin önemi Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın 4. maddesinin 3. paragrafında da vurgulanarak “kamu sorumlulukları, genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın birimler tarafından kullanılacaktır.” şeklinde ifade edilmiştir (Kesgin, 2016, s.321).

Yerel yönetimler merkezi teşkilatların verdiği sosyal hizmetlerin çoğunu verebilme yetisine sahiptirler (Genç ve Barış, 2015, s.110). Bunlar; evde bakım, yemek yardımı, eğitim yardımı, ayni ve nakdi yardım, huzurevi ve bakım merkezi hizmeti, kreşler, çocuk hizmetleri, engelli hizmetleri, danışmanlık hizmeti, rehabilitasyon merkezleri vb. şeklinde sıralanabilir. Bu hizmetlerin yerel yönetimler tarafından verilmesindeki hizmet standardının artmasıyla yerel yönetimlerin sosyal hizmet uygulamalarındaki payı gün geçtikçe artmaktadır. Günümüzde yerel yönetimlerin sosyal hizmet alanında görev ve sorumluluklarının artması ile hizmetlerin sivil toplum kuruluşlarına ve gönüllü vatandaşlara aktarılması imkânı da doğmuştur (Aysoy, 2006, s.34) Dolayısıyla günümüzde sosyal politika ve onun bir aracı ve tamamlayıcısı olan sosyal hizmetlerin yerel yönetimlerdeki yeri yadsınamaz seviyededir.

Yerel yönetimler, yoksulluk başta olmak üzere birçok sosyal soruna çözüm getirmede stratejik bir yere sahiptir (Hazman, 2010, s.142). Şöyle ki yerel yönetimler özellikle belediyeler hem sosyal politikaya hem de kentsel yapıya

yönelik birden fazla hizmeti bir arada gerçekleştirilmesi ve mahalli sosyal yapıyı daha iyi tanınması dolayısıyla daha kapsamlı ve daha nitelikli hizmetler verebilme rolüne sahiptir (Aydın, 2008, s.64). Ayrıca sosyal politikalara yönelik hizmetlerin yerel yönetimler tarafından verilmesi toplumsal dengesizliklerin giderilmesine de yardımcı olmaktadır. Çünkü merkezi yönetimin toplumsal dengesizlikleri ortadan kaldırmak için gerçekleştirdiği uygulamalar halkın katılımının yetersiz kalmasından dolayı tam olarak etkili olamamaktadır. Burada yerel yönetimler yukarıda bahsedilen makro politikaları mikro ve mezo düzeyde uygulayarak tüm bireylerin sürece aktif katılımını sağlayacak ve yönetimin fonksiyonelliğini de artıracaktır.

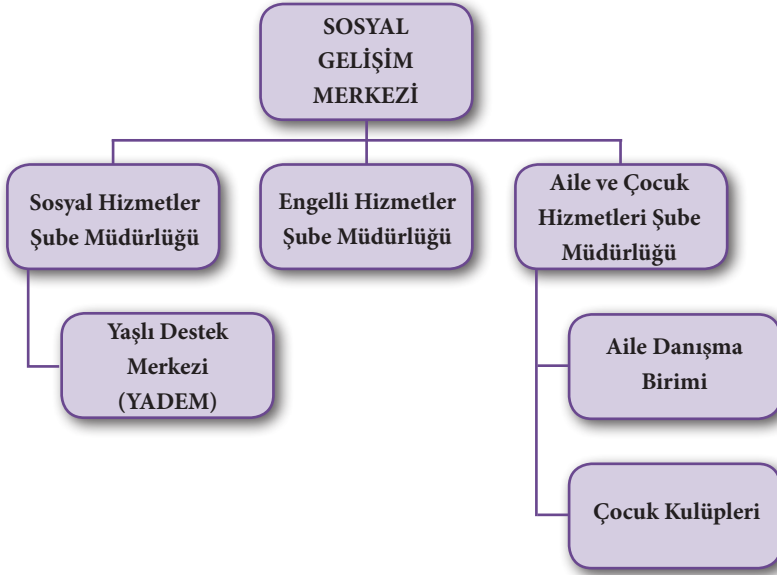
2. Sosyal Belediyecilik Örneği: Sakarya Büyükşehir Belediyesi “Sosyal Geleşim Merkezi”

Türkiye’de sosyal belediyecilik anlayışı, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile birlikte yeni bir atılım yapmıştır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004; Belediye Kanunu, 2005). Yerel yönetimler seçim çalışmalarında ve siyasi propagandalarında özellikle sosyal belediyeciliğe vurgu yaparak vatandaşın desteğini almaya çalışmaktadırlar. Merkezi yönetimin sosyal devlet vurgusu yerelde sosyal belediyecilik olarak karşılık bulmaktadır. Toplum, belediyelerin alt yapı ve imar gibi fiziki yatırımlarını mutad ve yapılması zorunlu hizmet olarak görmektedir. Vatandaşlar kendisi ile kurulan bireysel temas ve desteği daha önemli görmekte ve ciddiye almaktadır. Sosyal belediyecilik temasını ön plana çıkaran ve bu alanda sosyal politika üreten belediyeler halktan daha çok destek bulmaktadır. Yerel yönetimler tarafından sosyal belediyecilik kavramı çok kullanılmakla birlikte içinin doldurulması, içeriklerin belirlenmesi ve uygulama birimlerinin geliştirilmesi belediye başkanının vizyonu, insan kaynakları ve belediyenin mali imkânlarıyla birebir ilişkili olup bu konuda belli bir standart bulunmamaktadır. Bu durum sosyal belediyecilik uygulamaların hak temelli olmak yerine yardım temelli hizmetlerden oluşmasını, hizmetlerin çeşitliliğini, birimlerin şekillerini ve hizmet kalitesini etkilemektedir.

Yerel yönetimlerin toplum yararına üreteceği sosyal politikaları ve uygulayacağı sosyal hizmetlerin mevzuat sorunu bulunmamaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi de Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde sosyal

belediyecilik konusunda kendine özgü bir yapı geliştirerek sosyal hizmet faaliyetlerini tek çatı altında birleştirerek 2009 yılında açtığı “Sosyal Gelişim Merkezi” ile farklı müdürlükler üzerinden hizmetlerini gerçekleştirmektedir. Ancak bu birimlerin sayı ve işlevleri çoğaltılabileceği gibi diğer daire başkanlıkları kapsamında bulunan ve sosyal hizmet sunan birimler de bu birime taşınabilir.

Toplam alanı 5 bin 500 metrekare olan Sosyal Gelişim Merkezinin hizmet binası modern bir mimariyle ve amacına uygun bir donanımla 2014 yılında yapılmış, hizmetleri zamanla çeşitlendirilmiş ve sosyal belediyecilik anlamında örnek alınabilecek düzeydedir (Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları, 2019). Çünkü hizmetlerin sağlıklı yürütülebilmesi ve veriminin artırılması için ilgili birimlerin konuşlanacağı fiziki şartlar önemlidir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın destek verdiği merkezde engellilere, yaşlılara, çocuklara, kadınlara, gençlere, ailelere, sosyal yardım ihtiyacı olan yoksullara sosyal hizmet sunumu yapılmaktadır. Sosyal Gelişim Merkezi, bakanlığın taşrada gündüzlü sosyal hizmetlerini birleştirdiği ve yaygınlaştırdığı Sosyal Hizmet Merkezlerinin yerel düzeydeki daha pratik uygulamalarını yansıtmaktadır. Sakarya'nın ilçelerinde de şubeler açarak ilçelere hizmet vermeye çalışan Sosyal Gelişim Merkezleri Sakarya halkının tamamına ulaşmayı hedeflemektedir. Bu merkezde aile eğitim kursları, çocuk kulüpleri, engelli kursları, kadın gelişim akademileri gibi hizmetler sunulmaktadır. Farklı hedef kitlelere yönelik verilen bu hizmetler için aynı sosyal ortamın kullanılması doğal bir entegrasyonu sağlamakla birlikte müracaatçıları rahatsız da edebilir.

Şekil 1. Sosyal Gelişim Merkezi Organizasyon Şeması

Sosyal hizmetlerin sunumunda ‘başarı, bilgi, özgüven, gelişim, iletişim, ahlak, saygı ve sevgi’ ilkeleri benimsenerek hareket edilmesi, müracaatçı kesimi kucaklama ve hizmet kalitesini artırma açısından çok önemlidir. Yapılan inceleme ve gözlemler dikkate alındığında Sosyal Gelişim Merkezi’nin hizmet sunumunun bu ilkelerle örtüştüğü görülmektedir. Ancak her alanda profesyonellerin çalıştırılması hizmet kalitesini artıracaktır. Sosyo-ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda hizmet veren ve tek çatı altında toplanan Sosyal Gelişim Merkezi sosyal politika üretimi ve sosyal hizmet uygulamalarının yerleşmesi açısından önemli bir örnek olarak görülmektedir. Bu Merkezde Sosyal Hizmetler, Engelli Hizmetleri, Aile ve Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlükleri idari yapılanması ile ilgili müracaatçı kesimlere hizmet verilmektedir (Sosyal Gelişim Merkezi, Erş. Trh. 10.11.2019).

2.1. Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Uygulamaları

Belediyeler misyonları, sorumlulukları gereği ve yerel ihtiyaca binaen dezavantajlı seçmenlerinin sosyal sorunlarını çözmek, sosyal hizmet ve sosyal yardım taleplerini gidermek durumundadır. Bu hizmetlerden öncelikli olarak; sosyal güvencesi olmayanlar, yoksullar, çocuklar, yaşlılar, dullar,

engelliler, hastalar, kimsesizler, sokakta yaşayanlar, bağımlılar, 45 yaş üstü evinde çalışacak kimsesi bulunmayanlar, çalışamaz raporuna sahip 45 yaş altı kimseler ve bakım ihtiyacı olan bireyler faydalanmaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi bu hizmetleri Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü marifeti ile yürütmektedir. Müracaatçı kesimin dezavantaj durumlarına göre hizmet birimleri farklılaşmaktadır.

Bu hizmetlerin sunumunda sosyal hizmet çalışanlarının mesleki yeterlilikleri ve eğitimleri de çok önemlidir. Her lisans mezununun bu hizmeti yapması mümkün olmamakla birlikte hizmet türü ve içeriğine göre mutlaka ilgili lisans mezunlarından yararlanılması ve bu alanda değerlendirilmesi gerekir. Bu birimde meslek elemanı olarak 3 sosyal hizmet uzmanı ve 3 sosyolog hizmet vermekle birlikte çalışan bireylerin sayısı, nitelik ve mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi hizmetlerin verim ve kalitesini artıracaktır.

Sosyal hizmet, insan onuruna yaraşır bir şekilde sistemli hizmetler vermeyi kendine ilke edinir. Merkezi yönetimin taşra yapılanmalarında hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarının müracaatçılarda aradığı şartlar, istenen belgeler ve bürokratik işlemler çoğu zaman vatandaşları yormakta, pratik çözümler yerine bürokrasiden kaynaklanan gecikme ve zorluklar yaşanmaktadır. Bu bürokratik zorluklar bazı muhtaç kesimlerin hizmet almasını zorlaştırmakta, taleplerini geciktirmekte, bazılarını da başvuru yapmaktan vazgeçirmektedir. SBB Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü ve birçok belediye kendilerine müracaatçı olarak başvuranlara sadece Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı veya nüfus cüzdanı ile başvuru imkânı sağlayarak bürokrasiyi azaltmakta ve başvuruyu kolaylaştırmaktadır. Yapılan başvuru sonucunda meslek elemanlarının (sosyal hizmet uzmanı ve sosyolog) sosyal incelemesi ile müracaatçının ihtiyacının olup olmadığı ve ihtiyacı olması halinde ise hangi hizmet modelinin uygulanacağı belirlenerek gerekli sosyal hizmet uygulamaları yapılmaktadır. Bu bürokratik kolaylık ve evrak azlığı vatandaşlar tarafından desteklenmekte, benimsenmekte ve tercih sebebi olmaktadır. Benzer hizmetler merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sunulduğunda vatandaşlar öncelikli olarak yerel yönetimleri tercih etmektedir. Çünkü merkezi yönetimler ve taşra teşkilatları tarafından sunulan hizmetlerdeki hizmete ulaşma süreci yerel yönetimlerin hizmetlerine ulaşma sürecinden daha uzun ve zahmetli olabilmektedir.

Sosyal Gelişim Merkezi Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğündeki meslek elemanları ile yapılan görüşmelerden ve şube müdürlüğünün dokümanlarından elde edilen bilgilere göre şube müdürlüğünün hizmetleri ile ilgili şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır (Sosyal Gelişim Merkezi, Erş. Trh. 10.11.2019).

Sıcak Yemek Yardımı: Sosyal, ekonomik ve fiziksel olumsuzluklardan dolayı evinde kendine yetebilecek kadar beslenme ihtiyacını karşılayamayan yaşlı, engelli ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara her gün ve günde 2 öğün sıcak yemek yardımı yapılmaktadır.

Gıda Kolisi Yardımı: Başvuru şartlarına uygun bulunmayan ama geçici olarak yardım talebinde bulunan yardıma ihtiyacı olan yaşlı vatandaşlara ve onların ailelerine yönelik ramazan aylarında yapılan tek seferlik yardımdır.

Yakacak Yardımı: Sakarya ilinde bulunan ve herhangi bir vakıftan veya belediyeden yakacak yardımı almadığı tespit edilen, nispeten daha zor durumda olan vatandaşlara yapılır.

Eğitim Yardımı: Sosyal yardım kartı hizmetine uygun olan ve öğrenci belgesiyle gelen 7-14 yaş aralığındaki öğrencilere ve velilerine yapılan bu yardım yılda bir kez olarak Eylül ayında yapılmaktadır.

Ev Tadilatı veya Ev Yardımı: Doğal afetler ve kazalar sonucu kullanılamaz hale gelen evlerin tadilatı mümkünse tadilatının yapılması, kullanılamaz durumda ise yerine yeni evlerin veya prefabrik evlerin tahsisinin yapılması yardımıdır. Evlerin tadilatının belediye tarafından yapılmasının yanında ihtiyacı olan kişilere yapılacak tadilatta gerekli inşaat malzemesi desteği de verilmektedir.

Barınma Yardımı: Kimsesiz, dışarıda kalan, kalacak yeri olmayan vatandaşlara kış döneminde anlaşılan otellerde barınma hizmeti yardımıdır. Kış dönemlerinin sonunda durumu uygun olanlar için ailelerinin yanına gönderilme, huzurevine yerleştirilme gibi hizmetler de verilmektedir.

Sosyal Yardım Kartı: İhtiyacı olan vatandaşların belli ürünleri değil ihtiyacı olan herhangi bir ürünü almasını ve temel ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan kart sistemidir. Başvuran vatandaşların evlerinde yapılan sosyal inceleme sonrasında bu hizmetin uygunluğuna karar verilip yararlanma sağlanmaktadır. Sosyal Yardım Kartı ile vatandaşlar temel ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra su, elektrik, doğalgaz gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.

Hasta Bezi Yardımı: SGK'dan hasta bezi ihtiyaçlarını karşılayamayacak, maddi yetersizliğe sahip vatandaşların hasta bezi ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamaktadır.

Bu hizmetler Türkiye'de birçok belediye tarafından farklı düzeylerde yapılmaktadır. Bu birimin yaptığı hizmetlerin önemli bir bölümü sosyal yardım niteliğinde olup sosyal hizmet ve sosyal yardımların tek elden eş güdüm halinde yapıldığı görülmektedir. Sosyal yardım ihtiyacı olan bireyin belli düzeyde sosyal hizmete ve sosyal hizmet ihtiyacı olan bireyin de sosyal yardıma ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Bu iki hizmet alanının beraber değerlendirilmesi ve aynı birim tarafından organize edilmesi bireylerin ihtiyaçlarının ortaklaşa giderilmesinde daha etkin olacağı ve tamamlayıcı rolü gereği bireyde daha güçlü iyileştirme yapacağı düşünülmektedir. Belediyelerin bu alanda ürettiği sosyal politikaların daha pratik çözümler getirdiği görülmektedir.

Sosyal yardım ağırlıklı hizmet veren bu birimin müracaatçalarına psiko-sosyal destek, danışmanlık, rehberlik, kendine yeterli hale gelme gibi sosyal hizmet faaliyetleri de vermesi gerekir. Müdürlüğün bu alanda politika üretip toplum temelli rehabilitasyon uygulamaları yapması daha geniş kitleler tarafından desteklenmesini ve işlevselliğini artıracaktır.

Bu Müdürlük ayrıca sağlık ihtiyaçlarını kendisi gideremeyen yaşlılara refakat etmek üzere kendi bünyesindeki personelleri görevlendirerek onlara hastanede ve muayene esnasında destek vermektedir. Yaşlı Destek Projesi kapsamında Yaşlı Destek Merkezi (YADEM) diye bir birim açarak 65 yaş ve üzeri yaşlılara yönelik hobi kursları, ev temizliği hizmeti, kişisel bakım hizmeti, psikolojik destek hizmeti, fizik tedavi hizmeti, evde bakım ve evde temizlik hizmeti, farkındalık seminerleri, sinema gösterimleri, her ay ücretsiz sağlık taramaları gibi birçok gündüzlü hizmeti yaşlılara sağlamaktadır. Doğum günü kutlamaları, ev ziyaretleri, gezi ve doğa yürüyüşleri gibi sosyal aktiviteler de yaşlılara yönelik hizmetler arasındadır. Bu proje sosyal politika kapsamında daha sonra bir programa dönüştürülerek devamlılığı sağlanmalıdır. Ancak yaşlılara yönelik hizmetler bunlarla sınırlı değildir.

Tablo 1. 2018 Yılı YADEM Hizmetleri

Hizmet Türü	Sayı
Fizik Tedavi	1675 (Kişi)
Hobi Kursları	1235 (Saat)
Ev Ziyareti	1182 (Ev)
Ev Temizliği	845 (Kişi)
Kişisel Bakım	672 (Kişi)
Psiko-sosyal Destek	289 (Kişi)
Sosyal Aktivite ve Etkinlik	23

Kaynak: Sosyal Gelişim Merkezi, <https://sgm.sakarya.bel.tr/Haberler/HaberDetay/160/4?bannerMi=False>, Erişim Tarihi: 21.06.2019.

Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü ramazan aylarında “Mahallemde İftar Var” projesi ile iftarlar düzenlemekte olup toplumun bütünleşmesine yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca vatandaşların mültecilerle uyumlarını hızlandırmaları için de seminerler verilmektedir. Bu hizmetler sosyal politikanın hedeflerine uygun olarak verilmelidir. Yürütülen bu hizmetlerle fırsat eşitliği oluşturulmaya çalışılarak toplum içerisinde sosyal sınıfların oluşmamasına ve sosyal adaletin sağlanmasına aracı olunmaktadır. Bu hizmetler; günlük hayatta pratik olarak yapılması, bürokrasiye takılmadan ve fazla eleyici olmadan herkese ulaşması, denetlenebilmesi ve yaygınlaştırılması yerel yönetim kuruluşları tarafından daha kolay yerine getirilen toplum temelli hizmetlerdir.

2.2. Engelli Hizmetleri

Toplumda sosyal yardım ve sosyal hizmete ihtiyaç duyan dezavantajlı gruplardan birisi de engellilerdir. Engelliler 2005 yılında 5378 Sayılı Kanun (Engelliler Hakkında Kanun, 2005) ile merkezi yönetim, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 24. Maddesinin (j) bendi ile de yerel yönetimlerce hizmet almaktadırlar. Her iki kanun da geliştirilen sosyal politikalar sonucu ortaya çıkmış mevzuatlardır. Belediye kanunları engellilere yönelik hizmet birimleri kurmayı ve bu bireylerin yaşamlarını kolaylaştırıcı politikalar üretmeyi gerekli kılmaktadır. Bu alanda belli bir standart olmamakla birlikte tüm büyükşehir belediyelerinin engelli hizmetleri müdürlükleri ve diğer il ve

ilçe belediyelerinin de imkânlar ve öngörüler nispetinde bu alanda birimleri mevcuttur.

Belediyeler engellilerin yaşam koşullarını iyileştirmek, onlara destek olmak, onların sosyalleşmesine ve psiko-sosyal gelişimlerine yardımcı olmak gibi onların daha aktif bir yaşam sürerek kendilerini birey olarak hissetmelerini amaçlayan hizmetleri planlayıp, uygulamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı tarafından 2006 yılında Özürlü (Engelli) Danışma Merkezi kurulmuş, 14 Nisan 2008 tarihinde şube müdürlüğüne dönüştürülerek idari açıdan sorumlukları ve yetkileri genişletilmiş ve bu müdürlük 2009 yılında da Sosyal Gelişim Merkezi bünyesine alınmıştır. Bu müdürlük aynı zamanda engellileri topluma kazandırma, kapasitelerini artırma ve işlevsel olmalarını sağlama amacı taşımaktadır.

Engellileri rehabilite edici ve toplumsal üretime kazandırıcı hizmetlerde bulunan müdürlük, %40 ve üzeri engelli olduğunu Sağlık Kurulu Raporu ile belgeleyen zihinsel, fiziksel, görme, işitme engelli tüm vatandaşlara hizmet vermektedir. Ayrıca 'tespit' diye adlandırdıkları incelemelerle engelli bireylerin ve ailelerinin ihtiyaçlarını yerinde belirleyerek engelliler ve aileleriyle birebir iletişim kurmaktadırlar. Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nde mesleki olarak bir sosyal hizmet uzmanı, dört sosyolog, on eğitimci ve yeterli idari personel çalışmaktadır.

Tablo 2. Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü'ne Kayıtlı Engelli Birey Sayısı

Engellilik Grubu	Kayıtlı Engelli Birey Sayısı
Ortopedik	2197
Zihinsel	1265
Diğer	329
Görme	315
İşitme	219
Ruhsal ve Duygusal	196
Dil ve Konuşma	141
Toplam	4662*

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

2019 yılı haziran ayı itibariyle Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü'ne kayıtlı 4 bin 176⁴ engelli birey hizmet almaktadır (Tablo 2). Ortopedik ve zihinsel engelli bireylerin diğer engel türlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Ruhsal ve duygusal, dil ve konuşma engeli bulunan bireylerin daha az olduğu görülmekle birlikte toplumda bu engel türlerinin engellilik durumlarının hafif engelli kabul edilmesinin bu sayının az olmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü bünyesindeki meslek elemanları ile yapılan bireysel görüşmeler ve müdürlüğün dokümanlarından elde edilen verilere göre engellilere yönelik şu hizmetler verilmektedir:

Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri: Engellilerin kayıtlarını alınırken onlara rehberlik edici, yönlendirici danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Bu şekilde engelliler ayrıntılı bir şekilde farklı kriterler (cinsiyet, yaş, engel durumu vb.) çerçevesinde değerlendirilerek kayıt altına alınmaktadır. Bu kayıtlar, 'SODOKU' adlı veri tabanında saklanarak engellilerin bilgileri doğrultusunda daha sağlıklı ve etkin hizmetler verilmektedir. Sadece Sağlık Kurulu Raporu fotokopisi ve nüfus cüzdanı fotokopisi ile engelliler kayıt altına alınmaktadır. Kayıt esnasında az belgenin istenmesi hizmetin tespit ve karar verme sürecini hızlandırmaktadır.

Sosyal Destek Hizmetleri: Sosyal Gelişim Merkezi'ne gelme imkânı bulunmayan engellilerin evlerine ziyaretler düzenlenerek engellilerin ihtiyaçları tespit edilmekte ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda gereken hizmetler verilmektedir.

Engelli Taşıma Hizmeti: Tekerlekli sandalye kullanma, yatağa bağımlı olma, maddi imkânların yetersiz olması gibi sebeplerden dolayı ulaşım hizmetlerinden yararlanamayan engellilere kuruma ait engelli taşıma araçları ile Sakarya ili içerisinde hastanelere, kamu kurumlarına, gitmek istedikleri yerlere randevu sistemi ile hizmet verilmektedir.

Sosyal ve Medikal Yardımlar: İhtiyacı olan ve sosyal güvencesi olmayan engellilerin yaşam standartlarını iyileştirmek ve onların toplumsal yaşamdan

⁴ Engelli grubu içerisinde birden fazla engelli birey olduğundan tablo toplamı kayıtlı engelli birey sayısından daha fazla çıkmaktadır.

geri kalmamaları için engel gruplarına göre ücretsiz medikal yardımlar sağlanmaktadır. Sosyal Gelişim Merkezi ihtiyaç sahibi engellilere tekerlekli sandalye, akülü araç ve medikal yardımlar yapmaktadır. Bu tür hizmetler engellilerin bakımı hususunda ailelere katkı vermekte ve moral katmaktadır.

Tablo 3. Yapılan Medikal Yardımlar

Yapılan Medikal Yardım Türü	Sayı
Hasta Yatağı	3
Protez	4
Beyaz Baston	5
Tuvaletli Sandalye	10
Yürüteç	16
Akülü Araç Şarj Aleti	17
Koltuk Değneği	21
Özellikli Sandalye	32
Akü	100
Akülü Araç	529
Tekerlekli Sandalye	902
Toplam	1639

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Engelliler Şenliği: 10-16 Mayıs engelliler haftası dolayısıyla her yıl geleneksel olarak çeşitli oyunların ve etkinliklerin bulunduğu şenlikler düzenlenmektedir. Engelliler ve ailelerinin sosyal izolasyona maruz kalmamaları için psiko-sosyal iyilik seviyeleri artırılmaya çalışılmakta ve toplumla bütünleşmeleri sağlanmaktadır. Bu şenliğe Sakarya ilinde bulunan tüm özel öğretim kurumları katılım göstermektedir.

Verilen bu hizmetlere bakıldığında yerel yönetimler kendi kabiliyetleri kapsamında bir takım sosyal politika geliştirerek ihtiyaçlarını belirlemeye çalıştıkları ve pratik uygulamalar yaptıkları görülmektedir. Bu anlamda belediyelerin hareket alanları daha geniştir. Merkezi yönetimin lokal ihtiyaçları belirlemesi ve bölgesel farklılıkları dikkate alarak farklı uygulamalar yapması eşitlikçi ve bütüncül yaklaşımları dolayısıyla doğru ve uygulanabilir olarak gözükmemektedir. Ancak belediyelerin sorumlulukları belli bir coğrafi alanla sınırlı olduğundan Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nde olduğu gibi kendi

bölgelerine has ve hedef kitlesine uygun uygulamalar yapması, seçmenlerinin ihtiyaçlarını gidermesi ve farklı manevralar yapabilmesi mümkündür. Belediyelerde seçmen taleplerini dikkate alma ihtiyacı merkezi yönetime göre daha önceliklidir. Önemli olan belediyelerin sosyal politika üretecek potansiyele sahip olmaları, ihtiyaç analizlerini doğru yapabilmeleri, üretken bir anlayış benimsemeleri, sorumluk ve kabiliyetlerinin farkında olmaları, ekonomi ve insan kaynaklarını etkin kullanabilmeleri ve ilgili risk gruplarını ve sorunlarını belirleyebilmeleridir.

Kurumlar hedef kitleye yönelik hizmetlerini sunarken yaptığı hizmetleri denetleyerek sahada görülen aksaklıkları belirleyebilecek, yeni politikalar üretebilecek ve onları uygulamaya koyma becerileri geliştirmesi kolaylaşacaktır. Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü engellilere bu hizmetleri verirken onların toplumsal üretime katılımlarını sağlamak, bilgi, beceri ve yeteneklerini ortaya çıkarmak ve kişisel gelişimlerine yardımcı olmak amacıyla farklı alanlarda kurslar düzenlemektedir. Bu kurslar ile engellilerin sosyal izolasyonunu önlemek, sosyalleşmelerini sağlamak, zihinsel ve bedensel becerilerini geliştirmek, işlevselliklerini artırmak hedeflenmektedir. Ayrıca engellilere yönelik engelsiz hobi kursları, meslek edindirme kursları, kişisel gelişim seminerleri, toplumsal farkındalık çalışmaları, aile ziyaretleri gibi hizmetler vermektedir. Bu denli ayrıntılı ve çeşitli hizmetlerin merkezi yönetim tarafından verilmesi daha büyük organizasyonlar gerektirir, maliyeti ve devletin yükünü artırır.

Yerel yönetimler bu tür uygulamalarla bir taraftan merkezi yönetimin yükünü hafifletirken diğer taraftan daha verimli hizmetler sunmaktadır. Yerelde verilen bu lokal hizmetler diğer belediyeler tarafından da benimsenerek, gerektiğinde revize edilerek uygulanması tüm engellilerin bu hizmetlerden yararlanmasına yardımcı olacaktır. Özellikle diğer ekonomik gücü büyük olan İstanbul ve Ankara gibi büyükşehir belediyelerinin daha kapsamlı hizmetler verdiği bilinmektedir. Belediyeler kendi aralarında bilgi alışverişi ve fikir teatisi yapmaları, oluşturdukları sosyal politikaları incelemeleri, kendilerine yeni hizmet alanları açmaları ve dezavantajlı kesimlerin durumlarını daha da iyileştirerek sosyal refahın artırılmasına katkı sağlamaları gerekmektedir.

Bu birim tarafından düzenlenen engelsiz hobi kursları; resim kursu, mutfak kursu, akıl oyunları kursu, okuma-yazma kursu, ahşap boyama kursu, filografi

kursu, halk dansları kursu, becerikli eller tasarım, müzik koro, mozaik taş yapımı kursu, takı tasarım atölyesi, geri dönüşüm atölyesi, kâğıt rölyef atölyesi, görgü kuralları dersi, işaret dili kursları sayesinde engellilerin meşguliyet terapisi, kişisel gelişimleri, mesleki donanımlarının artırılmaya çalışılması sosyal politika açısından önemsenmektedir. Ayrıca engelli ve ailelerine yönelik verilen seminerlerle engelli ve ailelerine bilgilendirici ve kişisel gelişimlerini güçlendirici eğitimler verilmektedir. Birçok farklı alanda düzenlenen meslek edindirme kursları ve eğitim seminerleri de engellilerde bilinç oluşturma ve iş bulmalarına katkı sağlayacak niteliktedir. Engellilerin kendi sosyal ortamlarında yaşamaları ve sosyal hayata katılım sağlayamamaları onlar için handikap ve sıkıcı bir durum oluşturmaktadır. Bu tür faaliyetlerle zaman geçirmeleri, sosyalleşmeleri ve niteliklerini artırmaya çalışmaları istenen ve beklenen bir durumdur.

Büyükşehir Belediyesi kendi projesi olarak gerçekleştirdiği ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren Engelsiz Yaşam Merkezi ile engelli ailelerinin sosyal hayata katılımını sağlamak amacıyla engellilerin gündüzlü bakım hizmetinden yararlanmalarına destek vermektedir. Merkezde el beceri faaliyetleri, spor faaliyetleri, müzik çalışmaları, sosyal faaliyetler, psiko-sosyal danışma, öz bakım beceri eğitimleri ve fizik destek tedavisi hizmetleri verilmektedir. Bu uygulama yerinden yönetim kurumlarının (merkezi yönetimin taşra kuruluşları dâhil) ortak tavrı ve eşgüdüm halinde çalışmasının önemine vurgu yapması açısından önemli örnektir.

Merkezi yönetimin ülke geneline yönelik yapmış olduğu farkındalık çalışmaları yerelde yeterince temel bulamamaktadır. Belediyeler engellilerin topluma kazandırılması ve toplum tarafından kabullerinin sağlanması için toplumsal farkındalık kazandırmaya yönelik sosyal politikalar geliştirmesi gerekir. Sosyal Gelişim Merkezi engelli birimi bu anlamda 'Engelsiz Hayat Projesi' adı altında engellilik konusunda toplumsal farkındalığı artırmak için bir proje gerçekleştirerek engelliler hakkında yerelde oluşabilecek toplumsal sorunların çözümüne yönelik uygulamalar yapmaktadır. Bu proje ile çözüm odaklı rehberlik atölyesi, iletişim ve yaşam becerileri atölyesi, sağlıklı yaşam atölyesi, gezi ve keşif atölyesi olmak üzere 4 farklı atölye çalışması yapılarak engellilerin benlik saygısını artırma, toplumsal bilinç oluşturma, engellilikle

ilgili eğitici seminerler verme, engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisini artırma, psiko-sosyal destek verme ve engelli bireylerin sosyalleşmesini sağlama amaçlanmıştır. Ayrıca Sakarya ilinde hizmet vermekte olan tüm özel ve kamu kurumlarında çalışan ve/veya okumakta olan bireylerin empati yeteneklerini geliştirmek ve farkındalıklarını artırmak üzere 'Birbirimize Göz Kulak Olalım Projesi' yürütülerek toplumsal bilinç oluşturulmak istenmiştir.

Boyama şenliği, balık tutma etkinliği, tüplü dalış etkinliği, engelliler doğa yürüyüşü, her ay doğum günü kutlamaları, sinema, tiyatro, müze günleri ve geziler gibi engellilere yönelik sosyal ve kültürel aktiviteler de müdürlüğün hizmetleri arasındadır. Kuruluşlar engelli bireylerin hayatlarını idame ettirebilmelerini sağlayacak temel ihtiyaçların yanında sosyal ihtiyaçlarını da göz ardı etmeyerek sosyal bakımdan iyilik hallerini artırmaya yönelik sosyal politikalar geliştirmeleri gerekir. Belediye engellilerin ekonomik temelli ihtiyaçların karşılamaya çalışırken sosyal hayata tutunmaları ve sosyalleşmelerini amaç edinen hizmetlere de yer vermektedir. Bu tür sosyal faaliyetler yerelde uygulanabilecek aktivitelerdir.

Yerel yönetimler bölge şartlarını dikkate alarak ve kabiliyetlerini değerlendirerek sosyal politika üretebilecek dinamikleri harekete geçirebilmelidir. SBB Sosyal Gelişim Merkezi engelliler konusunda kendisini geliştirmek, verilebilecek farklı hizmet çeşitlerini belirleyebilmek ve hizmet standartlarını yükseltmek için bu alanda ilgili kurumlar ve uzman birçok kişiyle iş birliği yaparak toplantılar ve çalıştaylar düzenlemektedir (Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü, 2017). Bu çalıştayların daha geniş tabanlı olması, merkezi yönetim ve sivil toplum kuruluşlarından da temsilcilerin katılımının sağlanması, sürekli tekrarlanması ve uygulanan sosyal hizmet faaliyetlerin değerlendirmesi gerekir. Elde edilen çıktılar üzerinde kafa yorularak bunların yeni işlevsel sosyal politikalar üretmeye zemin oluşturmaları sağlanmalıdır.

Geliştirilen bu sosyal politikalar ve yürütülen sosyal hizmetler yerel yönetimlerden kabiliyeti en geniş olan belediyelerin neler yapabileceğini göstermektedir. Esas olan ayağı yere basan, müracaatçıya bizzat dokunan ve üzerinde hissedilir iyileştirmeler sağlayan faaliyetler yapabilmektir. Bu faaliyetlerin daha iyi sonuçlar vermesi ve geliştirilmesi mümkün olmakla

birlikte bunların diğer belediyeler tarafından da uygulanması ve onlara transfer edilmeleri gerekmektedir.

2.3. Aile ve Çocuk Hizmetleri

Yerel yönetimler koruyucu önlem olarak çoğu sorunların oluştuğu/ çözüldüğü aile kurumu hakkında da mevzuat gereği sosyal politikalar geliştirme ve uygulama sorumluluğu taşımaktadırlar. Bu alanda merkezi yönetimin de kanuni sorumlulukları ve köklü hizmetleri mevcuttur. Ancak çalışmanın amaçları doğrultusunda yerinden yönetim unsurlarının aile ve çocuklara yönelik uygulanabilir lokal politikalar üretmesi ve uygulamasının gerekliliği, verimliliği ve konuşlanma biçiminin nasıl olacağı tartışılmakla birlikte merkezi yönetimden farklılığı ortaya konmak istenmiştir. Bu alanda yerleşmenin önemi ve kazanımları Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi örnekleme ile açıklanmıştır. Bu birimin faaliyetlerinden hareketle diğer belediyeler benzer hizmet birimleri oluşturabilir, kendi hizmetlerini gözden geçirebilir veya iyileştirebilirler.

SBB Sosyal Gelişim Merkezinde 2013 yılında Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Aile ve Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlüğü kurularak hizmet vermeye başlamıştır. Bu birimde aile ve çocuklar arasındaki ilişkilerin normal gelişimsel sürecinde devam etmesine yönelik faaliyetler yapılmaktadır. Ayrıca verilen danışmanlık hizmetleri ve kurslarla insanların benlik saygılarını yükselterek sağlam temelli toplum üyelerinin oluşmasına katkı sağlanmaktadır. Bu faaliyetlerin yürütülebilmesi için idari yapılanma çerçevesinde alt birimler oluşturularak hizmetlerde çeşitlilik ve verimlilik artırılmaya çalışılmıştır. Bu tür birimler sağlıklı ve düzenli ailelere de hizmet vererek tüm aileleri kapsamaları açısından önemlidir. Ailenin iyileştirilmesine yönelik koruyucu hizmetler, gelecekte ailenin konumu ve ailenin toplumsal rolleri dikkate alınarak hizmetlerin sunulması gerekir. Bu açıdan kurumda profesyonellerin çalıştırılmasına dikkat edilmelidir.

2.3.1. Aile Danışma Birimi

Aile Danışma Birimi, başta aile olmak üzere çocuk, ergen ve yetişkinlerin psiko-sosyal açıdan var olan sorunlarını çözüme kavuşturmak ve sağlıklı ilişkiler kurmak amacıyla koruyucu, önleyici ve eğitici nitelikte eğitimler vermektedir. Ancak aileye yönelik danışmanlık ve rehberlik hizmeti hassas bir

konu olarak mesleki profesyonellik gerektirir ve meslek elemanları aracılığı ile sunulur. Bu alanda yetkin olmayan birçok kişi hizmet vermeye çalışırken ilgili kuruluşların yeterince denetlendiği söylenemez. İlgili birimde yapılan gözlem ve incelemelerde hedef kitlesi tüm aileler ve çocuklar olan Aile Danışma Birimi'nde toplumsal değerler ve olgular dikkate alınarak hizmet verildiği ve müracaatçı kesime profesyonelce yaklaşıldığı görülmüştür.

Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği (Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği, 2012) kapsamında faaliyet gösteren bu birimde şu hizmetler verilmektedir (Meslek Elamanları Görüşmeleri, Kurumsal Dokuman İncelemesi ve Gözlemler).

Bireysel Danışmanlık: Kişinin kendini tanımasını, kişisel sorunlarının üstesinden gelmesini, kişisel olarak gücünün farkına varmasını ve benlik saygısını yükseltmesini amaçlayan bir hizmettir. Kişinin sorunlarına farklı açılardan bakmasını sağlayarak birden çok çözüm yolu geliştirmesine yardımcı olunmaktadır.

Çocuk Danışmanlığı: Çocuklar gelişim dönemlerinde olduklarından küçük bir olaydan çok fazla etkilenebilmektedirler. Bu sebepten ani duygu durum değişiklikleri ile karşı karşıya kalan çocukların sorunlarını çözmeyi amaçlayan bir hizmettir.

Ergen ve Genç Danışmanlığı: Kendi kimliklerini oluşturma ve seçme döneminde olan ergenlerin ve gençlerin bu dönemlerini sağlıklı bir şekilde atlatabilmelerine ve karşılaştıkları sorunları çözebilmelerine yardımcı olmak, onları çeşitli konularda yönlendirmek amacıyla verilen bir hizmettir.

Evlilik Öncesi Danışmanlık: Evliliğe hazırlık sürecinde ileride oluşabilecek sorunların önlenmesi ve evliliğin daha sorunsuz bir şekilde sürdürülmesi amacıyla evlilik adaylarına verilen hizmettir.

Evlilik ve Çift Danışmanlığı: Çift ilişkilerindeki çeşitli sorun ve tıkanıkları saptayarak, aralarındaki ilişkiyi geliştirmeleri için doğru yöntemlerin anlatılarak çiftlerin problemlerini çözmeye yarayan bir hizmettir. Çiftlere verilen bu hizmetle iletişim kurma, sorunları konuşarak çözme gibi becerilerin çiftlere kazandırılması amaçlanmıştır.

Tablo 4. Danışmanlıklardan Yararlanan Kişi Sayısı

Yıl	Sayı
2017	2946
2018	3060
Toplam	6006

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Birim tarafından verilen danışmanlık hizmetlerinden 2017 yılında 2 bin 946, 2018 yılında 3 bin 60 kişinin yararlandığı görülmektedir (Tablo 4). Türkiye’de danışmanlık hizmeti alma eğiliminin düşük olduğu dikkate alındığında elde edilen sayısal veriler ve gözlemler bu hizmetin etkin bir şekilde gerçekleştirildiğini ve bu hizmete ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu anlamda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Sosyal Hizmet Merkezi eğitim ve danışmanlık biriminde de benzer hizmetler verilmekle birlikte Sosyal Gelişim Merkezi’ne başvuranların sayısı küçümsenemeyecek kadar fazladır. Günümüzde aile içi sorunlar ve boşanmalar her geçen gün artarak aile danışmanlığının gerekliliği ve önemi ön plana çıkmaktadır. Aile yapısında yaşanan çözümler ve sorunlar aile danışmanlığının önemini artırırken, sağlıklı aile yapısının korunmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında da koruyucu-önleyici bir rol üstlenmektedir.

Aile Eğitimi Kursları: Aile üyelerinin aile içerisindeki rollerini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmeleri ve bilinçlenmeleri için planlanmış bir eğitimidir. Ayrıca bu eğitimin amacı değişen koşullar doğrultusunda teknolojiden, düşünce yapısına kadar kuşaklar arası çatışmalara yol açabilecek durumları ortadan kaldırmak veya azaltmaktır. Bu eğitimlerin içerikleri çocuk yetiştirme konusunda bilgi vermek, olumlu ebeveyn becerileri geliştirmek, ebeveynlerin problem çözme becerilerini artırmak ve aile içi problemleri çözme yöntemleri geliştirmekten oluşmaktadır. Çünkü anne ve babalar çocuklarının psiko-sosyal gelişim dönemlerinde (3-6 yaş okul öncesi, 7-11 yaş okul, 12-18 yaş ergenlik dönemlerinde) onlara destek vererek yaşanan süreci sağlıklı bir şekilde tamamlamaları gerekmektedir.

Tablo 5. Aile Eğitimi Kurslarından Yararlanan Kişi Sayısı

Yıl	Sayı
2017	4250
2018	5500
Toplam	9750

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Aile Eğitimi Kurslarından 2017 yılında 4 bin 250 kişi ve 2018 yılında 5 bin 500 kişi yararlanarak katılımlar her yıl artmaktadır (Tablo 5). Bu çoğalma bilinçli ebeveyn olma, çözümlenmeyen aile yapısını tamir etme ve aile yapısını koruma isteğine yönelik çabaların arttığını göstermektedir. Yerel yönetimlerin bu alanda politika geliştirmesi ve hizmet birimi oluşturarak ailelere yerel hizmetler vermesi önemli bir gelişmedir. Bu hizmetlerin toplumun tüm kesimlerine ulaşması veya gerçek ihtiyaç sahiplerine erişilmesi ile yaygınlaştırılması gerekir.

Aile Danışma Birimi, kadınların bireysel gelişimlerine yönelik kadın gelişim akademisi, yetişkinlerin gelişimine yönelik gelişim atölyeleri gibi hizmetlerle aile üyelerinin kişisel gelişimlerine de katkı vermektedir. Ayrıca birim, çeşitli kurumlara danışmanlık hizmeti vererek (öfke yönetimi gibi) alandaki etkinliklerin sadece Sosyal Gelişim Merkezi ile sınırlı kalmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Aile Danışma Birimi bünyesinde çeşitli konularda konferanslar ve eğitim seminerleri düzenleyerek aile üyelerinin bilinçlenmesine çalışılmaktadır. Ayrıca çocuklar, ergenler ve yetişkinlere yönelik atölyeler oluşturularak onların üretkenliklerini artırmak ve sorunlar karşısında baş etme kabiliyetlerini geliştirmek üzere de hizmetler verilmektedir. Aynı hizmetler ilçelerde açılan Sosyal Gelişim Merkezlerinde de verilmektedir. Aile bütünlüğünün korunması aile üyelerinin benlik saygısı yüksek sağlıklı bireylerden oluşması ile mümkündür.

Yerelde verilen bu hizmetler özellikle aile içi sorun yaşayan ve danışmanlık hizmetine ihtiyaç duyan ekonomik yetersizlikleri bireyler için önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Merkezi yönetimin bu konuda daha donanımlı kurumlarla ve kapsamlı programlarla hizmet dağılımını genişletmesi ve bu tür hizmetlerde belli bir standart oluşturması rehberlik açısından çok önemlidir.

2.3.2. Çocuk Kulüpleri.

Koruma altındaki çocuklara merkezi yönetimin taşra yapılanması (idari açıdan yerinden yönetim kuruluşları) tarafından 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında koruma, barınma, bakım, eğitim ve sağlık tedbirleri içeriğinde hizmetler verilmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bu kuruluşlar merkezi yönetimin yerinden yönetim unsurları olarak da değerlendirilmektedirler. Ancak koruma altında olmayıp eğitim ve sağlık gibi çocukların gelişimlerini ve yetişmelerini direkt etkileyen konularda merkezi yönetimin okul ve hastaneler dışında kurumsal hizmetleri bulunmamaktadır. Bu alanlarda belediyeler birtakım politikalar geliştirerek hizmet birimleri açmakta ve farklı illerde değişik adlarla birimler oluşturarak faaliyet göstermektedirler.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi çocuklara yönelik Çocuk Kulüpleri birimini açarak ve içeriğini zenginleştirerek ailelerin ve çocukların dikkatini çekerek ilgi görmektedir. Bu kulüpler çocukların topluma faydalı, güvenilir, mutlu ve huzurlu bireyler olabilmelerine yardımcı olacak kurslar, atölye çalışmaları ve etkinlikler düzenlemektedir. Çocuk Kulüpleri farkındalığı yüksek, insan hak ve özgürlüklerine saygılı bireyler yetiştirmeyi ilke edinmiştir. Çünkü toplumun beklentileri yükselmiş, gençlerin doyum ve çeşitliliğe erişim imkanları çoğalmış ve aileler bilinçlenmiştir. Böylece ilkeli faaliyetler toplum ve müracaatçılar tarafından daha çabuk benimsenmekte ve güven verici olmaktadır. Her yıl çeşitli alanlarda açılan hobi kursları, atölyeler ve eğitimler ile çocuklar boş vakitlerini değerlendirerek kişisel gelişimleri açısından olumlu bir süreç geçirmektedirler.

Tablo 6. Çocuk Kulüpleri Kursları ve Atölyeleri

SIRA	KURS/ATÖLYE ADI	SIRA	KURS/ATÖLYE ADI
1	İngilizce Kursu	13	Ritim Kursu
2	Ney Kursu	14	Bağlama Kursu
3	Bilgisayar Tasarım Kursu	15	Tiyatro Kursu
4	Satranç Kursu	16	Karikatür Kursu
5	Tasarım Kursu	17	Becerikli Eller Atölyesi
6	Resim Kursu	18	Maket Yapımı Atölyesi
7	Mutfak Kursu	19	Ebru Atölyesi
8	Drama Kursu	20	Minyatür Atölyesi
9	Gitar Kursu	21	Tezhip Atölyesi
10	Akil Oyunları	22	Dikkat Atölyesi
11	Keman Kursu	23	Fotoğraf Atölyesi
12	Kur'an-ı Kerim ve Değerler Eğitimi	24	Türk Müziği Çocuk Korosu

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Çocuk Kulüpleri, farklı kurs ve atölyelerle çocukların psiko-sosyal gelişimlerine katkı sağlayan ve serbest zamanlarını verimli geçirmelerini amaçlayan sosyal aktiviteler gerçekleştirmektedir. Çocukların kurslarda ve atölyelerde geçirdikleri zamanla birlikte sosyalleşmeleri, benlik saygılarının yükselmesi, iletişim kurabilme yetilerinin gelişmesi ve toplumsal değerlere katkı sağlayacak birey olmaları gaye olarak benimsenmiştir. Bu tür etkinlikler çocukların gerçek yeteneklerinin ortaya çıkmasında önemli yer tutmaktadır.

Sağlıklı ve besleyici yiyeceklerin çocuklar tarafından hazırlandığı, bilinçli tüketim ve hijyen konularında çocukların bilgilendirildiği mutfak kursu; hayal güçlerinin gelişerek soyut düşünmenin öğrenilmesinin yanı sıra el becerilerinin de gelişmesini sağlayan becerikli eller atölyesi; estetik bakış açısının kazanılarak bakmak ile görmek arasındaki ayrımın farkına varıldığı fotoğraf atölyesi; geri dönüşüm bilincinin kazandırıldığı, doğa ile estetiğin birleştirildiği tasarım atölyesi; düşüncelerin, fikirlerin şekillere dönüştüğü ve bu sayede zihinsel ve fiziksel becerilerin geliştiği karikatür atölyesi; çocukların bir birey olarak kendilerini rahatlıkla ifade edebildiği, toplumsal iletişime ve ortama uyumunun sağlanmasında etkili olan drama kursu ve çocukların dikkat ile odak sürelerinin uzamasına, konsantrasyonlarının artırılmasına,

özgüven ve sorumluluk bilincinin oluşturulmasına yardımcı dikkat atölyesi çocukların gelişimine katkı sağlayan diğer kurslardan ayrılmaktadır.

Kursların bu denli farklı olması çocuklarının ilgisini çekerek onları akıllı cihazlardan uzaklaştırmakta ve bireysel özelliklerini göstermelerinde etkili olmaktadır. Literatürde yapılan birçok araştırmada akıllı cihazların ve kitle iletişim araçlarının çocukları olumsuz etkilediği görülmektedir.

Tablo 7. 2017 ve 2018 Yılları Kurslara ve Atölyelere Kayıtlı Çocuk Sayısı

YIL	SAYI
2017	24700
2018	25000
TOPLAM	49700

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Çocukların zihinsel, fiziksel ve motor becerilerinin gelişmesi için bu tür kurs ve atölyeler gerekli aktivitelerdir. 2019 Haziran ayı itibarıyla yaz dönemi kurslarına ve atölyelerine kayıt yaptıran çocuk sayısı 12 bin 150'dir. Sadece yaz dönemi içerisinde bu etkinliklere katılımın bu düzeyde olması kursların ve atölyelerin çocukların ilgisini çekerek, çocuklara olumlu katkılar verdiğini göstermektedir. Geçen yıllara yönelik verilen sayısal veriler de bu durumu destekler niteliktedir (Tablo 7). Çocuk Kulüpleri biriminin açıldığı 2013 yılından itibaren kurslara ve atölyelere 70 bin 125 çocuk kayıt yaptırmıştır (Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları, 2019). Kurslara gösterilen bu ilgi çocuklara yönelik hizmetler özelinde düşünüldüğünde merkezi yönetimin ve taşra teşkilatlarının hizmetlerinden ziyade yerel yönetimlerin çocuklara yönelik gerçekleştirdiği hizmetlerin daha etkin olduğunu göstermektedir.

Çocuk Kulüpleri birimi kurslar ve atölyelerin yanı sıra çocuk-yazar buluşması, akıl oyunları ve satranç turnuvası, futbol turnuvası, çeşitli yarışmalar, misafir okul etkinlikleri, sergiler, ziyaretler gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirmektedir. 2013 yılından 2019 yılına kadar toplamda 17 çocuk kitabı yazarını ve 7 bini aşkın kitabı çocuklarla buluşturan Çocuk Kulüpleri, bu faaliyetle çocukların okuma alışkanlığı kazanmasına katkı vermektedir. Çocuklara kitap okuma alışkanlığı kazandırmak eğitimde başarı düzeylerini artırmaktadır.

Tablo 8. Yıllara Göre Diğer⁵ Faaliyetlerden Yararlanan Çocuk Sayısı

YIL	SAYI
2008-2013	14130
2014	8000
2015	11000
2016	18000
2017	25000
2018	30000
2019 (Ocak-Haziran)	16000
TOPLAM	122130

Çocuk Kulüpleri tarafından gerçekleştirilen akıl oyunları ve satranç turnuvası, futbol turnuvası, çeşitli yarışmalar, misafir okul etkinlikleri, sergiler gibi diğer etkinliklerden 2019 Haziran ayı itibarıyla toplamda 122 bin 130 çocuk yararlanmıştır (Tablo 8). Çocuk Kulüpleri'nden yararlanan çocuk sayısında sürekli artış olduğu görülmektedir. Bu göstergeler verilen hizmetlerin toplumsal temel bularak etkin bir şekilde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Türkiye'de birçok belediyenin bu tür hizmet birimi olmakla birlikte uygulanan hizmetlerde çok farklı çeşitlilikler olduğu da bir gerçektir.

SBB tarafından üretilen bu sosyal politikalar çerçevesinde verilen gündüzlü sosyal hizmetler, ilde merkezi yönetimin (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü) sunduğu sosyal hizmetlere destek niteliğinde olup eşgüdüm halinde çalışılarak hizmette mükerrerlikler önlenmektedir. Belediyenin sunduğu bu gündüzlü hizmetler daha pratik ve kısa vadede sonuç verir niteliktedir. Kurumsal yatılı hizmetler henüz merkezi yönetimin taşra teşkilatları tarafından sunulmaktadır. Hizmetlerde belli bir standart oluştuktan sonra sosyal hizmet uygulamalarının yerel yönetimlere devredilmesi, hizmetin işlevselliğini artıracak ve pratik uygulamalar daha hız kazanacaktır.

⁵ Çocuk-yazar buluşması, akıl oyunları ve satranç turnuvası, futbol turnuvası, çeşitli yarışmalar, misafir okul etkinlikleri, sergiler ve ziyaretler kastedilmektedir.

Sonuç

Türkiye’de sosyal politika ve sosyal hizmetler, merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından planlanıp uygulanmaktadır. Sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı merkezi örgütlenme ve taşra teşkilatlarıyla pay sahibi iken Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Belediye Kanunu ile mevzuat altyapısını oluşturan belediyeler yerelde sosyal hizmet alanında aktif rol üstlenmişlerdir.

Hizmet uygulamalarında belediyelerin seçmenlerini daha iyi tanınması ve onlara daha yakın olması hizmetlerin etkili ve hızlı sunulmasını sağlayarak sosyal belediyeciliği etkin kılmıştır. Bu kapsamda merkezi yönetimin uygulamalarının yanında yerel yönetimlerin işlevselliğini tartışmak üzere sosyal belediye olma yönünde çeşitli uygulamalarla kendini ortaya koyan Sakarya Büyükşehir Belediyesi bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Sosyal belediyecilik kavramının birçok belediye tarafından sadece yoksullar ve engelliler gibi dezavantajlı vatandaşlara hizmet verme olarak yorumlanması sosyal belediyeciliğin dar anlamda kalmasına neden olmuştur. Geniş manada sosyal belediyecilik, makro düzeyde değerlendirip yerel halkın tümüne yönelik sosyoekonomik, kültürel ve diğer belediyecilik hizmetlerini içermektedir.

Sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının yerelleşmesini Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi özelinde ele alan bu çalışmada sosyal politika ve sosyal hizmet gibi konularda yerelleşmenin hangi avantajları ve dezavantajları getirebileceği örnek uygulamalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Genel olarak bakıldığında yerel yönetimlerin sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarında ‘halka yakın olma’ isteği ön plana çıkmaktadır. Bu durum hizmetlerin sunumunda merkezi yönetimlere göre daha etkin ve verimli sonuçlar doğurmaktadır. Ancak belediyelerin büyüklükleri, bütçeleri, hizmet sunduğu nüfusun demografik yapısı ve belediyenin hizmet anlayışı gibi özellikler hizmetlerin farklılaşmasında ve hizmetlerde bir standart oluşmamasında etkili olmaktadır.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı sosyal hizmetle ilgili bütün faaliyetlerini tek çatı altında toplayarak sosyal belediyecilik temel felsefesiyle “Sosyal Gelişim Merkezi” adı verilen bir merkezde Engelli Hizmetleri, Aile ve Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Hizmetler Şube Müdürlükleri marifetiyle yerine getirmektedir.

Sosyal Gelişim Merkezi Sakarya halkını kapsayacak şekilde sistematik bir yapıyla uyguladığı sosyal aktivitelerle hizmet sunarak sosyal politikanın sosyal bütünleşme hedefini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Yerel yönetimler seçimleri tekrar kazanmak ve seçmenlerin desteğini almak için vatandaşlarla kucaklaşmaya ve onların talepleri doğrultusunda hareket etmeye ihtiyacı vardır. Bu durum politika haline getirildiğinde sosyal belediyecilik faaliyetleri yapmak zorunlu hale gelmektedir. Çünkü sosyal hizmet üreten merkezler toplum tarafından ciddi destek görerek belediyenin imajını olumlu etkilemektedir.

Sosyal Gelişim Merkezi Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü sosyal hizmetten ziyade sosyal yardım faaliyetlerini yürüttüğü görülmektedir. Ekonomik temelli ihtiyaçların karşılanması kişilerin belirli bir süre hayatlarını idame ettirmeleri için önemli katkı sağlasa da yapılan yardımlar kısa süreli çözümler üretmektedir. Yapılan sosyal yardımların yanında müracaatçıların psiko-sosyal özellikleri de dikkate alınarak ekonomik ve sosyal açıdan güçlendirilerek kendi ihtiyaçlarını karşılar duruma getirilmeleri daha kalıcı sonuçlar doğuracaktır. Merkezde ihtiyaç sahibi birey, aile, grup ve toplumun diğer katmanlarına yönelik sunulan psiko-sosyal destek hizmetleri çoğaltılmalı, sosyal yardım faaliyetleri ayrı bir müdürlük olarak kurgulanarak geliştirilmelidir.

Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğünün geliştirdiği Yaşlı Destek Merkezi projesi yaşlılara günlük yaşam aktiviteleri gerçekleştirme fırsatı veren gündüzlü bir birim olmuştur. Bu projenin içeriği ve çıktıları değerlendirilerek eksikleri onarılmalı, özellikle fiziki şartları amacına uygun şekilde geliştirilerek profesyonel hale getirilmeli ve kalıcı olması sağlanmalıdır. Yaşlılara yönelik bu tür gündüzlü merkezler diğer belediyeler tarafından da açılmalı ve hizmetler zenginleştirilmelidir. İlgili birimin geliştirilmesi için alanında uzman meslek elemanları ve akademisyenlerden oluşan bir kurul tarafından yeni sosyal politikalar geliştirilebilir. Yaşlılara yönelik hizmetlerin kapsam, içerik, kalite, çeşitlilik ve verimliliğinin artırılması, idari yapısının tek çatı altında toplanarak daha düzenli hale gelmesi için Yaşlı Hizmetleri adı altında yeni bir şube müdürlüğü ihdas edilmelidir.

Merkezi yönetimin taşrada sunduğu hizmetlerdeki yoğun bürokratik işlemler vatandaşların merkezi yönetime tepkisini artırmakta ve hizmete eriş-

mi geciktirmektedir. Yerel yönetimler halka yakınlığı dolayısıyla bürokrasiyi azaltarak taleplerin hızlı sonuçlanmasını sağlamakta ve vatandaşlara çabuk hizmet götürmektedir. Sosyal Gelişim Merkezi de başvuruların işlemlerini kolaylaştırıp bürokrasiyi azaltarak hizmet sunumunda seriliği sağlamakta ve vatandaşların teveccühünü kazanmaktadır.

Merkezi yönetimin engellilere yönelik oluşturduğu olumlu politikalara yerel yönetimler de kendi çapında katılım sağlayarak hizmetleri çeşitlendirmektedir. Ancak yerelde farklı uygulamalarla bu hizmetlerde çeşitlilik oluşurken belli bir standart sağlanamamaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğünün engellilere verdiği çeşitli ve kapsamlı hizmetler dikkate alındığında engellilerin toplumsal yaşama katılımları ve üretime katkıları sağlanarak onların bir 'birey' olmalarına katkı verdiği görülmektedir. Engellilere yönelik hizmetler onların sosyal açıdan işlevsel olmalarına, benlik saygılarının gelişmesine, psiko-sosyal iyilik düzeylerinin artırılmasına, toplumsal farkındalığa ve toplumla bütünleşmelerine katkı sağlamaktadır. Belediyeler birbirlerinin faaliyet ve politikalarından yararlanarak yeni modellere açık olmalı ve hizmetlerini çeşitlendirerek geliştirmelidirler.

Sosyal Gelişim Merkezi Aile ve Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlüğü marifeti ile Aile Danışma Birimi ve Çocuk Kulüpleri adı altında aile ve çocuklara hizmet götürmektedir. Merkezi yönetimin ailenin korunması için makro düzeyde politikalar üretme ve uygulama zorunluluğu vardır. Ancak bölgesel ve kültürel farklılıklar dikkate alındığında yerel yönetimlerin mikro lokal uygulamalarla ülke politikalarını desteklemesi gerekir. Bu alanda merkezi yönetim ve yerinden yönetim unsurları eşgüdüm halinde çalışabilirler. Sosyal Gelişim Merkezi Aile Danışma Birimi örnek uygulamalarla bireysel danışmanlık, ergen, çocuk ve genç danışmanlığı, aile danışmanlığı, evlilik öncesi danışmanlığı, evlilik ve çift danışmanlığı gibi danışmanlık hizmetleri vermektedir. Aile ve üyelerine verilen bu hizmetler aile sorunlarının çözümüne, aile kurumunun sağlıklı bir temele oturtulmasına, ailenin sürekliliğinin korunmasına ve işlevselliğine katkı vermektedir.

Kimlik karmaşası yaşayan ve dış etkenlerden daha fazla etkilenen ergenlere yönelik danışmanlık hizmeti verilmesi bu zorlu sürecin normal seyrinde

atlatılmasında etkili olmaktadır. Bu kurumda ergenlik döneminde madde bağımlılığı gibi zararlı alışkanlıkların önüne geçmek için ailelere bilgilendirici seminerler ve eğitimler verilmektedir. Hizmetin uzman kişiler tarafından verilmesi şube müdürlüğünün bu hizmetleri önemseydiğini göstermektedir.

Koruma altına alınan çocuklara yönelik hizmetler merkezi yönetimin yerinden yönetim unsurları (taşra kuruluşları) tarafından verilirken diğer çocuklara yönelik gelişimsel, eğitsel, sosyal, kültürel ve sportif faaliyet ve hizmetler yerel yönetim unsurları tarafından sunulmaktadır. Sosyal Gelişim Merkezi Çocuk Kulüpleri, çocuklara yaş kategorileri ve gelişim dönemleriyle uyumlu olarak kurslar ve atölyeler düzenleyerek onların fiziksel ve zihinsel olarak işlevsel olmaları, benlik saygılarının yükselerek özgüvenli bireyler olmalarını ve sosyalleşmelerini sağlamaktadır.

Aile ve Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlüğü hizmetleriyle çocuklara ayrı bir önem verildiği görülmektedir. Ancak şube müdürlüklerinde verilen hizmetlerde nitelikli meslek elemanının azlığı dikkat çekmektedir. Farklı birimler tarafından yürütülen hizmetlerin tek bir merkezde toplanması Müdürlükler arası koordinasyonun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayarak hizmetlerin sunumunu kolaylaştırmakta, birimler arası iş birliğini geliştirmekte ve yeni sosyal politikalar üretilmesine yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte merkezde toplumun her kesiminden insanın bulunması dezavantajlı grupların sosyal izolasyonunu önleyici bir rol üstlenmektedir.

Sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının yerelleşmesi üretilen politikaların işlevselliğini artıracak ve sosyal belediyeçiliği hareketli kılacaktır. Bunun için yeni sosyal politikalar geliştirilerek sosyal belediyeçilik kavramının kapsam ve içeriğinin tekrar gözden geçirilmesi, yerel yönetimlerin kaynak, yetki ve sorumluluklarının artırılması gerekmektedir. Öte yandan sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarında yerel yönetimlerin özelliklerine göre çeşitli modeller belirlenip bu modeller yasal mevzuatla desteklendiği takdirde gerçekleştirilen uygulamalarda belirli bir standardın oluşması söz konusu olabilecektir.

Sosyal belediyeçilik hakkında yapılan çalışmalar, daha çok kavramsal ve yasal olarak sosyal belediyeçiliği açıklamaya yöneliktir. Sosyal belediyeçilik uygulamalarının bir örnek üzerinden açıklandığı çalışmalarda ise dar anlamda

sosyal belediyecilik perspektifi kullanılmıştır. Bu makale geniş anlamda sosyal belediyecilik örneklemleri ile diğerlerinden farklılaşmaktadır. Bir sosyal politika olarak geliştirilen Sosyal Gelişim Merkezi örneklemleri üzerinden açıklanmaya çalışılan sosyal belediyecilik anlayışı ile arayış içinde olan yerel yönetimlere yol gösterici olacağı düşünülen bu çalışmanın literatüre zenginlik katacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akyılmaz, B., Sezginer, M., Kaya, C. (2016). *Türk İdare Hukuku* (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Artan, T. (2012). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Hizmetler*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Aydın, M. (2008). *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*. İstanbul: Yedirenk Yayınları.
- Aysoy, M. (2006). Sosyal Devletin Sosyolojisi. *Sosyal Politikalar Dergisi, Sayı:1*.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(1)*, 1-9.
- Belediye Kanunu (2005). Kanun Numarası: 5393, Resmî Gazete; Tarih: 13.07.2005, Sayı: 25874, Yayımlandığı Düstur; Tertip: 5, Cilt: 44.
- Berkün, S. (2017). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, 9-2*, 582-598,
- Bozkurt, Ö., Ergün, T. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004). Kanun Numarası: 5216, Resmî Gazete; Tarih: 23.07.2004, Sayı: 25531, Yayımlandığı Düstur; Tertip: 5, Cilt: 43.
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches (2nd Ed.)*. USA: SAGE Publications.
- Çelik, E.G. (2013). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir.
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). Kanun Numarası: 5395, Resmi Gazete; Tarih: 15.07.2005, Sayı: 25876, Yayımlandığı Düstur; Tertip: 5, Cilt: 44.
- Demir, İ. (2006). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Fonksiyonları Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli.
- Engelliler Hakkında Kanun (2005). Kanun Numarası: 5378, Resmi Gazete; Tarih: 07.07.2005, Sayı: 25868, Yayımlandığı Düstur; Tertip: 5, Cilt: 44.
- Genç, Y. (2009). Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Kamu’ da Sosyal Politika Dergisi, 9*, 60-67.
- Genç, Y., Barış, İ. (2015). Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılmasında Yerinden Yönetimin İşlevselliği. *The Journal of Academic Social Science Studies, 32*, 95-117, DOI: 10.9761/JASSS2745.

- Genç, Y., Seyyar, A., (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma Sözlüğü)*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği (2012). Resmi Gazete; Tarih: 04.09.2012, Sayı: 28401.
- Hazman, G.G. (2010). Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü. *Türk İdare Dergisi*, 467, 135-152.
- Kesgin, B. (2014). *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Kesgin, B. (2016). Sosyal Hizmetin Yerelleşmesi ve Sosyal Hizmette Yerel Yönetimlerin Artan Rolü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14-4, 319-340.
- Kesgin, B. (2019). *Yoksulluğa Yerel Müdahale, Sosyal Belediyecilik* (2.Baskı). Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi (2019). *Sosyal Gelişim Merkezi*, Erş. Tar.: 11.03.2019, <https://www.sakarya.bel.tr/tr/CozumMasasi/CozumDetay/14?name=sosyal-gelisim-merkezi>.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları (2019). Kurumdan Alınan Veriler ve Kayıtlar.
- Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2017). *Engelsiz Strateji Geliştirme Çalıştayı*, Erş. Tar.: 11.03.2019, <https://sakarya.meb.gov.tr/www/engelsiz-strateji-gelistirmecalistayi/icerik/1791>.
- Sosyal Gelişim Merkezi (ty) <https://www.sakarya.bel.tr/tr/sosyal-gelisim/sosyal-gelisim-merkezi/14>, Erş. Trh. 10.11.2019
- Tokol, A., Alper, Y. (Ed.) (2011). *Sosyal Politika* (1. Baskı). Bursa: Dora Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Kanun No: 2709 Kabul Tarihi: 07.11.1982.
- Yüksel, F. (2007). Sosyal Devletin Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimlerin Yeni İşlevleri, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 62-1, 279-298.
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş* (2. Basım). Ankara: Nika Yayınevi.

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

**Gelen yoğun makale talepleri doğrultusunda
2019 yılından itibaren
Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi
konu başlıkları genişletilerek
Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında
olmak üzere yılda 4 (dört) sayı çıkarılacaktır.**

TR Dizin (TÜBİTAK ULAKBİM), tarafından aktif olarak indekslenmektedir

iletişim: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr

dergipark.gov.tr/spcd

twitter.com/spcdergisi

**Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı**

YAYIN İLKELERİ

- Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yılda dört kez yayımlanan hakemli ve bilimsel bir dergidir.
- Dergiye Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayın kabul edilmektedir.
- Gönderilen eserler öncelikle konunun dergiye uyumu, yazıların objektiflik kriterine ve yayın etiği ilkelerine uygunluğu, şekil şartlarını sağlaması ve intihal içermemesi bakımından Yayın Kurulunca ön incelemeye tabi tutulmakta ve uygun bulunanlar hakemlere gönderilmektedir.
- Dergiye gönderilen makaleler, “kör hakem sistemi” çerçevesinde iki hakeme iletilmekte; gerekli görülmesi durumunda ise üçüncü bir hakeme yönlendirilmektedir. Yayına kabul açısından çoğunluk kararı aranmaktadır.
- Dergiye gönderilen yazıların başka bir dergide yayınlanmamış ya da değerlendirilmek üzere farklı bir dergiye gönderilmemiş olması gerekmektedir.
- Dergide yayımlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluklar çalışmanın yazar(lar)ına aittir.
- Gönderilen eserlerin telif hakkı Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi’ne aittir. Yazarlar, makalelerini gönderdikleri zaman bu durumu kabul etmiş sayılırlar. Dergide yayınlanan yazılardan kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
- Makale yazımında Microsoft Office Word programı kullanılması ve eserlerin Dergipark sistemi üzerinden <http://dergipark.gov.tr/spcd> adresine gönderilmesi gerekmektedir.

PUBLICATION PRINCIPLES

- Journal of Social Policy Studies is a **peer-reviewed** and **scientific** journal published four times a year by the Ministry of Family, Labour and Social Services
- Publications are accepted in two languages, Turkish and English.
- The submitted publications are subject to preliminary review by the Editorial Board in terms of compliance with the journal's content, objectivity criteria, ethical principles, and format. Publications providing conditions are sent to the reviewer. The editorial process gives the editors the authority to reject any manuscript, if it does not meet the scientific publishing standards or is out of scope of the journal.
- The articles submitted to the journal are sent to two reviewers within the “blind refereeing”; In case of conflicting feedback, the editor may choose to send the paper to a third reviewer. The majority decision is required for acceptance.
- The article sent to Journal of Social Policy Studies must not have been published in another journal, or has not been submitted to a different journal for evaluation.
- Responsibilities arising from comments in the publications belong to the author (s).
- The copyright of the submitted publications belongs to the Journal of Social Policy Studies. Authors accept this when they submit their articles. Quotations must give reference to the articles published in the journal.
- Articles must be written in Microsoft Word program and sent to <http://dergipark.gov.tr/spcd> via Dergipark system.
- For more information about publication principles and to access reference guidelines: <http://dergipark.gov.tr/spcd/page/4807>

